

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA
KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Aistė Pikšrytė

**LIETUVOS ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ
ENERGETIKOS POLITIKA EUROPINĖS
INTEGRACIJOS KONTEKSTE**

Mokslo daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02S)

Kaunas, 2016

UDK 620.9(474.5)
Pi-55

Mokslo daktaro disertacija rengta 2010–2016 metais Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Viešojo administravimo katedroje pagal suteiktą Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijai, Kauno technologijos universitetui, Klaipėdos universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Liudas Mažylis (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai 02S)

ISBN 978-609-467-217-0

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	5
LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS.....	7
1. TEORINIO TYRIMO MODELIO KONSTRAVIMAS.....	22
1.1. Europinė integracija (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje.....	22
1.1.1. Funkcionalizmo teorijos: integracija kaip savaeigis procesas	25
1.1.2. Tarpvyriausybiinių derybų teorijos: nacionalinių interesų įtaka integracijai	32
1.2. Nacionalinių preferencijų formulavimas ir tarpvyriausybiinių derybų rezultatų įgyvendinimas (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje: naujojo institucionalizmo teorijų grupė	46
1.2.1. Racionalaus pasirinkimo institucionalizmas: naudos maksimizavimo interesais grįstos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos formavimo(si) prielaidos	49
1.2.2. Istorinis institucionalizmas: konvencinė energetika kaip kelio priklausomybė energetikos politikoje.....	52
1.2.3. Diskursyvinis institucionalizmas: konvencinės ir atsinaujinančių išteklių energetikos diskursai.....	57
1.3. Teorinis tyrimo modelis.....	61
2. ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGETIKOS POLITIKA KAIP ATSKIRA ES POLITIKOS SRITIS.....	64
2.1. ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos institucinis kontekstas: principai, tikslai, dokumentai bei įgyvendinimo instrumentai	67
2.2. Valstybių narių pozicijos ir koalicijos tarpvyriausybiinių derybų metu	80
2.3. Direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją....	106
3. NACIONALINĖ ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGETIKOS POLITIKA	115
3.1. Lietuvos energetikos politikos raida iki stojimo į ES.....	119
3.2. Lietuvos energetikos politikos raida po stojimo į ES	129
3.3. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tendencijos, veikėjai bei jų interesai	136
3.4. Nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos dokumentų analizė.....	146
3.4.1. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas: valstybės institucijų bei interesų grupių interesų konfrontacija ir jų derinimas įstatymo rengimo proceso metu	147
3.4.2. Atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemų bei kitų skatinimo priemonių reglamentavimas	158

3.5. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimas	167
3.5.1. Direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją įgyvendinimo atvejis	178
3.5.2. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įgyvendinimo atvejis.....	192
3.5.3. Atsinaujinančių išteklių ir konvencinės energetikos diskursų konfrontacija: valstybės institucijų komunikacijos strategijos.....	209
3.5.4. Interesų grupių sąveika energetikos sektoriuje: „nulinės sumos žaidimas“ ir „išvirkščiojo“ lobizmo reiškinio prielaidos.....	216
3.6. Atsinaujinančių išteklių energetikos (politikos) perspektyvos: dekarbonizacijos tikslai kaip galimybė ir konkurencingumo problemos bei galimi jų sprendimo būdai.....	231
IŠVADOS	241
REKOMENDACIJOS.....	247
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	249
PRIEDAI	268

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

- BVP — bendrasis vidaus produktas.
EEB — Europos ekonominė bendrija.
EK — Europos komisija.
EP — Europos parlamentas.
ES — Europos Sąjunga.
ET — Europos taryba.
ETT — Europos teisingumo teismas.
EVT — Europos vadovų taryba.
FTVA — Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija.
KTU — Kauno technologijos universitetas.
LAAIF — Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondas.
LAIEK — Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacija.
LEEA — Lietuvos elektros energetikos asociacija.
LEI — Lietuvos energetikos institutas.
LHA — Lietuvos hidroenergetikų asociacija.
LR — Lietuvos Respublika.
LRI — Laisvosios rinkos institutas.
LVK — Lietuvos verslo konfederacija.
LVEA — Lietuvos vėjo elektrinių asociacija.
LŠTA — Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija.
MRU — Mykolo Riomerio universitetas.
NMA — Nacionalinė mokėjimų agentūra.
NVO — Nevyriausybinės organizacijos.
SGD — suskystintos gamtinės dujos.
TVF — Tarptautinis valiutos fondas.
TEA — Tarptautinė energetikos agentūra.
TS-LKD — Tėvynės Sąjunga/Lietuvos krikščionys demokratai.
VIAP — Viešąjį interesą atitinkančios paslaugos.
VKEKK — Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. lentelė. Europinės integracijos dimensijos.....	23
2. lentelė. Europos integracijos teorijos	25
3. lentelė. Tarpvyriausybių derybų etapai.....	34
4. lentelė. Teoriniai požiūriai į europinės politikos įgyvendinimo problemas.....	40
5. lentelė. Europinės politikos įgyvendinimo problemos.....	45
6. lentelė. Racionalaus pasirinkimo, istorinio ir diskursyvinio institucionalizmo palyginimas..	58
7. lentelė. Valstybių narių pozicijos dėl atsinaujinančių išteklių energijos tikslo iki 2030 m. ES lygiu.....	103
8. lentelė. Atsinaujinančių išteklių dalis bendrame valstybių narių energijos suvartojime 2005 m. ir 2020 m.	108
9. lentelė. Paramos schemų taikymas įvairiuose atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriuose.	110
10. lentelė. ES reguliavimo politikos modeliai.....	113
11. lentelė. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kryptys ir instrumentai	138
12. lentelė. Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų vienijamų narių skaičius ir narystė Lietuvos pramonininkų konfederacijoje (LPK), Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacijoje (LAIEK), Lietuvos elektros energetikos asociacijoje (LEEA) ir Lietuvos verslo konfederacijoje (LVK)	143
13. lentelė. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą formuojantys veikėjai	151
14. lentelė. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kryptys ir įgyvendinimo problemos	167
15. lentelė. Atsinaujinančių išteklių dalis šildymo ir vėsinimo, elektros ir transporto sektoriuose.....	178
16. lentelė. AB „Lietuvos elektrinė“ skirtas ir faktiškai pagamintas elektros energijos kiekis 2009 m. – 2013 m.....	186
17. lentelė. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymui įgyvendinti skirti teisės aktai.....	201
18. lentelė. Subsidijos energetikos sektoriui 2007 – 2011 m., mlrd. JAV dolerių.....	232
1. pav. 2014 – 2020 m. ES struktūrinės paramos paskirstymas energetikos srityje (mln. litų)	166
2. pav. 2012 m. saulės energetikos bumo Lietuvoje priežastys ir pasekmės	200
3. pav. Biokuro panaudojimo energijos gamybai centralizuotame šilumos sektoriuje didėjimas	205

ĮVADAS

Analizuojamos temos aktualumas ir mokslinis naujumas.

Analizuojamos temos aktualumą galima pagrįsti, atsižvelgiant į sparčią atsinaujinančių išteklių energetikos pažangą globaliu mastu, taip pat į aukščiausio lygmens diskusijas, siekiant eventualiai visiškai atsisakyti iškastinio kuro energetikos. Tarptautinės Energetikos Agentūros (toliau — TEA) duomenimis, atsinaujinantys išteklių 2013 m. aplenkė gamtines dujas, ir šiuo metu pagal apimtį yra antras elektros energijos generavimo šaltinis po anglies pasauliniu mastu¹. Kita vertus, atsinaujinančių išteklių energijos naudojimas ir toliau sparčiai auga.

Ši tendencija ryškiausiai stebima Europos Sąjungoje (toliau — ES). Viena ambicingiausių pastarojo laikotarpio ES lygmens iniciatyvų atspindi valstybių narių įsipareigojimą 20 proc. sumažinti CO₂ emisijas nuo 1990 m. lygio, 20 proc. padidinti energetinį efektyvumą bei pasiekti 20 proc. atsinaujinančių išteklių energijos suvartojimą iki 2020 m., atskiroms valstybėms narėms pagal Europos Parlamento (toliau — EP) ir Europos Tarybos (toliau — ET) direktyvą 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją įsipareigojant pasiekti atskirai išdiferencijuotus nacionalinius atsinaujinančios energijos tikslus. Įgyvendinus šiuos tikslus, iki 2030 m. ES lygiu taip pat užsibrėžta atsinaujinančių išteklių energijos dalį galutiniame energijos suvartojime padidinti iki 27 proc., todėl artimiausiu metu turi būti priimta nauja atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimo direktyva laikotarpiui po 2020 m.

Lyginant su europine praktika, nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika yra sąlyginai nauja viešosios politikos sritis, pradėjusi formuotis po Lietuvos stojimo į ES. Atsižvelgiant į tai, kad ilgą laikotarpį Lietuvoje nevyko platesnio masto atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra ir neegzistavo jos reguliavimo praktika, šioje srityje iki šiol kyla politinio, teisinio ir ekonominio pobūdžio problemų. Šiuo metu, išnaudojus atsinaujinančių išteklių energijos kvotas elektros gamybai, numatytas Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme, atsinaujinančios energetikos plėtra elektros sektoriuje nebevyksta, *de facto* nebegaliojant įstatyme numatytam reglamentavimui, tuo tarpu nauja reguliacinė aplinka dar nebaigta kurti. Nežiūrint į tai, nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika nesusilaukia pakankamo dėmesio nei politinėje, nei akademinėje sferoje, o šios srities tyrimai išlieka fragmentuoti, stokoja kompleksinio įvairių faktorių *visumos* įvertinimo ir koncentruojasi ties pakankamai siaurais technologiniais ir/arba ekonominiais aspektais.

¹ International Energy Agency. *Renewable electricity generation climbs to second place after coal. Growth driven by wind and solar*. August 6 2015. Rasta: <http://www.iea.org/newsroomandevents/news/2015/august/renewable-electricity-generation-climbs-to-second-place-after-coal.html>; žiūrėta 2015 08 26.

Nors tyrimo modelio konstravimui pasitelkiamos teorinės prieigos ar kai kurių jų sintezė kitų autorių jau buvo pritaikyta analizuojant europinio lygmens atsinaujinančių išteklių energetikos politikos procesus, nacionalinė šios srities politika *politikos mokslų* kontekste iki šiol kompleksiskai tyrinėta nebuvo. Ši situacija pagrindžia analizuojamos temos naujumą. Kita vertus, dėl atsinaujinančių išteklių energetikos proveržio ir šių sričių reglamentuojančios politikos, kaip savarankiškos viešosios politikos srities, naujumo, visuomenė iki šiol lieka menkai informuota atsinaujinančių išteklių energetikos klausimais, viešojoje erdvėje gausu iškraipytos, tikrovės neatitinkančios ir kompleksiniu įvairių faktorių įvertinimu negrindžiamos informacijos, todėl, šalia moksliniais tyrimo metodais bei teorijomis pagrįstos analizės, siekiant patvirtinti arba atmesti ginamąjį teiginį ir išsikeltas prielaidas, disertacijoje keliamas ir tam tikras šalutinis informacinio pobūdžio tikslas, kurį galima įvardinti, kaip pagrindinį analizuojamos temos pasirinkimo motyvą.

Problema.

Tyrimo problemą konceptualiai galima sieti su egzistuojančių *Europos integracijos teorijų ribota aiškinamąja galia*, t.y., nei viena jų negali paaiškinti europinės politikos *įgyvendinimo* trikdžių bei problemų, kurios savo ruožtu kyla valstybių narių vidaus lygmenyje ir yra susijusios su tokiais faktoriais bei koncepcijomis, kaip nacionaliniai interesai, istoriškai susiformavusi kelio priklausomybė (angl. *path dependence*) ar dominuojantys diskursai. Todėl disertacijoje siekiama išplėsti ir papildyti liberaliąją tarpvyriausybinių derybų teoriją, į ją įtraukiant europinės politikos *įgyvendinimo* etapą, kurio metu europinio lygmens susitarimų pagrindu formuojama ir įgyvendinama nacionalinio lygmens politika, o taip pat pasitelkiant naujojo institucionalizmo teorijų grupės prieigas, suteikiančias galimybę išskirti ir paaiškinti šią nacionalinio lygmens politiką įtakančius faktorius. Tokiu būdu siekiama sukonstruoti teorinį tyrimo modelį, leidžiantį *visapusiškai* ištirti nacionalinę atsinaujinančių išteklių energetikos politiką. Tiek teoriniu, tiek ir praktiniu aspektu, tyrimo tema *politikos mokslų* plotmėje Lietuvoje praktiškai nėra analizuota, todėl disertacijoje siekiama ne tik sukonstruoti teorinį tyrimo modelį (kuris gali būti pritaikomas ne vien atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tyrimui, bet ir artimoms ar susijusioms sritims, tokioms, kaip klimato politika), bet ir atlikti *kompleksinį* įvairių susijusių faktorių praktinį tyrimą ir pateikti reikšmingų analitinių išvalgų, aiškinančių nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) gilumines priežastis, stimulus, kliūtis, politinių sprendimų motyvus ir pasekmes. Šie paaiškinimai ir minėtų faktorių bei jų tarpusavio ryšių identifikavimas bei kompleksinis tyrimas, savo ruožtu, sudarytų galimybę visapusiškai įvertinti Lietuvos gerąją praktiką ir nesėkmes šioje dar tik besiformuojančioje politikos srityje, numatyti jos raidos implikacijas bendram energetikos politikos kursui ir prognozuoti ateities perspektyvas. Lietuvoje neegzistuojant ilgalaikei atsinaujinančių išteklių

energetikos plėtros strategijai ir ilgą laikotarpį esant fragmentuoto šios srities reguliavimo praktikai, empirinė nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizė padėtų identifikuoti pagrindines šio sektoriaus politinio, teisinio ir institucinio pobūdžio problemas, numatyti potencialius jų sprendimo būdus ir pateikti rekomendacijas, o taip pat prognozuoti atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros kryptis, kitaip tariant, *suformuoti prielaidas nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos strategijai*. Taikant holistinį požiūrį bei kompleksinį įvairių tyrimo elementų susiejimą, disertacijos problematiką konkrečiau apibrėžti bei detalizuoti galima pasitelkus tyrimo klausimą, objektą, tikslą ir uždavinius bei ginamąjį teiginį.

Tyrimo klausimas.

Lietuva jau šiuo metu yra pasiekusi teisiškai įpareigojantį 23 proc. bendrą atsinaujinančių išteklių energijos tikslą, kuris buvo numatytas 2020 m. pagal direktyvą 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, tačiau tarpvyriausybinių derybų dėl direktyvos metu Lietuva reiškė abejones, kad šis tikslas iki 2020 m. gali būti ir nepasiektas. Tuo tarpu Europos Komisijos (toliau — EK) inicijuotoje studijoje pažymima, jog Lietuva yra viena iš trijų valstybių, turinčių didžiausią atsinaujinančių išteklių potencialą, lyginant su energijos poreikiais², todėl ši situacija verčia kelti klausimą, ar minėtas 23 proc. tikslas Lietuvai buvo pakankamai ambicingas, juolab, kad, Eurostat duomenimis, nuo pat stojimo į ES atsinaujinančių išteklių dalis Lietuvoje buvo gerokai didesnė, nei ES vidurkis³, visų pirma, dėl biomasės, suvartojamos namų ūkiuose, t. y., malkų, procento. Tai leidžia formuluoti tyrimo klausimą, kodėl objektyviai egzistuojant atsinaujinančių išteklių potencialui, taip pat atsižvelgiant į europinio lygmens tendencijas, iniciatyvas ir tarptautinę praktiką, Lietuva iki šiol nebuvo linkusi plėtoti šio sektoriaus daugiau, nei to reikalauja teisiškai įpareigojantys europiniai teisės aktai, o taip pat — ar galima atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą *de facto* laikyti Lietuvos strateginiu prioritetu, lyginant su kitais energetiniais projektais, užfiksuotais nacionaliniuose strateginio lygmens dokumentuose.

Tyrimo objektas.

Nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika europinės integracijos kontekste.

Kadangi europinė ir nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politikos yra kompleksiskai susijusios, būtina apibrėžti nacionalinės šios srities politikos sąvoką (arba kitaip

² Duscha, V., Ragwitz, M., Breitschopf, B., Schade, W., Waltz, R., Pfaff, M., De Visser, E., Rescha, G., Nathani, C., Zagame, P., Fougereyrollas, A., Boitier, B. *Employment and growth effects of sustainable energies in the European Union*. Final Report, presenting the methodological approach and findings of the project “Support Activities for RES modeling post 2020”. The project is funded by the European Commission, DG Energy, under contract ENER/C1/428 2012. Karlsruhe, 2014. P. 154-155.

³ Eurostat. Share of energy from renewable sources. Rasta: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>; žiūrėta 2015 10 21.

— tyrimo objektą). Disertacijoje nacionaline atsinaujinančių išteklių energetikos politika bus laikomas politinis procesas, apimantis *nacionalinio lygmens* atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus reguliavimą (įskaitant europinių normų perkėlimą į nacionalinę teisę) bei su juo susijusius kontekstinius faktorius ir politinio proceso dalyvius (*nacionalines* valstybės institucijas ir interesų grupes). Neaiški skirtis tarp europinės ir nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos gali būti paaiškinama tuo, jog tiek bendroji ES energetikos politika, tiek europinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika yra bene pačios naujausios ES politikos sritys. Tačiau, skirtingai, nei bendrosios ES energetikos politikos klausimais, kuriais Lietuva ir kitos naujosios narės turi konkrečias, aiškiai apibrėžtas pozicijas, atsinaujinančių išteklių energetikos politikos atžvilgiu šios pozicijos (taip pat ir Lietuvos atveju) yra kur kas kompleksiškesnės ir nėra aiškios *a priori*, o tai, savo ruožtu, įtakoja vidinius, su atsinaujinančių išteklių energetika susijusius, politikos procesus, sprendimus, šios srities institucionalizaciją ir pan. Taigi, nors europinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika disertacijoje traktuojama, kaip tam tikras kontekstinis veiksnys, galima kelti prielaidą, jog europinė integracija šioje srityje įtakoja nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos procesus bei turinį.

Tikslas.

Ištirti pagrindinius stimulus ir kliūtis nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimui(si) bei įgyvendinimui Europos integracijos kontekste, atsižvelgiant į Lietuvos prisiimtus europinius į(si)pareigojimus.

Reikia pažymėti, jog disertacijoje atliekamame tyrime į politikos formavimo(si) ir įgyvendinimo procesus bus žvelgiama ne iš viešosios politikos ciklą, etapų ar elementų, tačiau iš Europos integracijos teorijų perspektyvos. Pritaikant tokį politikos procesų konceptualizavimą, *politikos formavimas europiniame lygmenyje* bus traktuojamas kaip *tarpyvyriausybinių derybų procesas*, tuo tarpu *nacionaliniu lygmeniu politikos formavimo(si) procesas* daugiausia apims *teisinės bazės formavimo aspektus, ryšium su europeizacijos poveikiu* (t.y., teisės aktų formavimas, kaip europeizacijos procesų išdava).

Europinės politikos įgyvendinimas bus traktuojamas, kaip *tarpyvyriausybinių derybų išdava arba rezultatas, apibrėžiamas konkrečiais europiniais teisės aktais*. Šis derybų rezultatas arba konkretūs teisės aktai, normos ar taisyklės savo ruožtu transformuojami (perkeliama) į nacionalinio lygmens politiką ir atitinkamu lygiu formuoja jos turinį. Galiausiai, *politikos įgyvendinimas nacionaliniu lygiu* siaurąja prasme bus traktuojamas, kaip *papildomų reguliacinių standartų kūrimas, teisinės bazės plėtojimas, modifikavimas ir kiti veiksmai bei sprendimai*, reikalingi europinių teisės aktų vykdymo užtikrinimui.

ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politika akademinėje literatūroje paprastai yra priskiriama reguliacinės politikos tipui. ES institucijos jau kurį laiką plečia ir aktyviai propaguoja vieningos Europos rinkos vystymo idėją bei reikalauja atskirų rinkų (tame tarpe ir energetikos) sektorių liberalizavimo, monopolizmo pažabojimo, o taip pat skatina valstybes nares kurti nepriklausomus reguliavimo mechanizmus konkurencijos skatinimui⁴. Vykdydamos šią veiklą bei siekdamos efektyvių jos rezultatų, ES institucijos ypatingą dėmesį skiria įvairiems teisiniams reguliavimo mechanizms⁵. Tačiau šioje ES institucijų veikloje taip pat galima pastebėti tendenciją valstybėms narėms palikti gana plačią reguliacinių sprendimų įgyvendinimo laisvę⁶. Žvelgiant retrospektyviai, galima pastebėti, jog reguliavimo politika energetikos sektoriuje yra glaudžiai susijusi su integracijos (bendradarbiavimo, kolektyvinių veiksmų) bei europeizacijos (politikos harmonizavimo) procesais. Šiuo atveju reguliavimo politiką (atsinaujinančių išteklių) energetikos sektoriuje (europeizacijos procesus) galima traktuoti tiek, kaip valstybių narių nacionalinių politikų turinį įtakojančių faktorių, tiek kaip tam tikrą jų energetinės integracijos stimulą.

Uždaviniai.

1. Sukonstruoti teorinį nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos europinės integracijos kontekste tyrimo modelį, siekiant identifikuoti didžiausia aiškinamąja galia pasižyminčias teorijas bei eksplicitiškai atmesti ribotos aiškinamosios galios teorines alternatyvas, taikant teorinių prieigų sintezės, išplėtimo ir papildymo naujais, tyrimui optimaliais teoriniais įrankiais ir koncepcijomis strategiją.

2. Išanalizuoti europinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos raidą ir institucinę sistemą bei ištirti derybų dėl direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją procesą, siekiant patikrinti liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos aiškinamąją galią, identifikuojant valstybių narių interesus, preferencijas bei koalicijas ir šių faktorių įtaką derybų rezultatui bei europinės integracijos procesams, o taip pat papildomai įvertinti valstybių narių pozicijas dėl ES atsinaujinančių išteklių energijos tikslo 2030 m.

3. Kompleksiškai ištirti Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) priežastis, išanalizuoti jos formavimo(si) ir įgyvendinimo procesų dinamiką, identifikuojant europinės integracijos bei europeizacijos poveikį šiems procesams, siekiant patikrinti prielaidą, jog nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą(si) bei įgyvendinimą

⁴ Scott, C. Regulation in the Age of Governance: the Rise of the post-Regulatory State. *The Politics of Regulation: Institutions and Regulatory Reforms for the Age of Governance*. (ed.) Jordana, J., Levi-Faur, D. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2004. P. 145-172.

⁵ Ten pat, p. 149.

⁶ Ten pat.

sąlygoja europinės integracijos ir europeizacijos procesai bei valstybės vidaus interesų grupių spaudimas.

4. Identifikuoti pagrindinius Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavime(si) bei įgyvendinime dalyvaujančius veikėjus, jų funkcijas, interesus, preferencijas bei įvertinti jų tarpusavio santykius, norint patikrinti prielaidą, jog nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą(si) bei įgyvendinimą riboja konvencinės energetikos interesų grupių poveikis politiniams sprendimams („išvirkščias“ lobizmas).

5. Įvertinti faktinę kiekybinę (statistika) ir kokybinę (paramos schemų pasirinkimas, reguliacinės aplinkos formavimo strategija bei praktika ir kt.) Lietuvos pažangą, siekiant direktyvoje 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją bei jos įgyvendinimui skirtuose nacionaliniuose teisės aktuose užfiksuotų atsinaujinančių išteklių energijos tikslų, siekiant patikrinti prielaidą, jog europinio lygmens iš(si)pareigojimų atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje ir istoriškai susiformavusio konvencinės energetikos politikos kurso susidūrimas stabdo nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą(si) bei įgyvendinimo procesus.

Ginamasis teiginys.

ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo (europinio lygmens tarpvyriausybinių derybų) metu *Lietuvai neinkorporavus savo nacionalinių interesų į europinio lygmens darbotvarkę, derybų rezultatų* (europinio lygmens politinių susitarimų bei teisės aktų) *įgyvendinimas nacionaliniu lygiu yra ribojamas europinės bei nacionalinės politikos kurso neatitikimo ir/ar pavėluoto, ar nekokybiško įgyvendinimo, ar sukčiavimo.*

Ginamuoju teiginiu siekiama identifikuoti potencialiai svarbiausius nacionalinę atsinaujinančių išteklių energetikos politiką įtakančius faktorius. Ginamasis teiginys remiasi faktorių ryšiais, kurie nėra aiškūs *a priori* ir kuriuos siekiama patikrinti (verifikuoti arba atmesti) analitinio (empirinio) tyrimo metu. Analitinis tyrimas laikomas giliausiu analizės būdu, kadangi jo tikslas — ne tik aprašyti tiriamą problemą bei atskirus jos faktorius, tačiau ir išsiaiškinti priežastinius ryšius⁷. Generalizuotus faktorius siekiama išsamiai paaikškinti tyrimo eigoje, o ginamojo teiginio patvirtinimas arba paneigimas konstatuojamas išvadose. Siekiant išsikelti tikslo ir uždavinių įgyvendinimo, o taip pat patikrinti ginamąjį teiginį bei tyrimo uždaviniuose keliamas prielaidas, ypatingas dėmesys bus skiriamas politikos procesams, politikos sprendimams bei politikos dalyviams, kurie įvardinami, kaip esminės viešosios politikos kategorijos⁸.

⁷ Luobikienė, I. *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija, 2000. P. 98.

⁸ Raipa, A. Politikos ir administravimo sąveika viešajame valdyme. V. *Viešasis valdymas*. (sud.) Smalskys, V. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2010. P. 152-163.

Literatūros apžvalga.

Konstruojant tyrimo modelį, gilinamasi į autorių, analizuojančių ES integracijos ir naujojo institucionalizmo teorijas, darbus. Europinės integracijos problematiką, įskaitant integraciją bendrosios ES energetikos politikos srityje, analizuoja B.Rosamond, F.Laursen, F.Schimmelfennig, T.A.Borzel, M.Pollack. Dalis ES integracijos problematiką analizuojančių autorių savo darbuose gilinasi į valstybių narių vidaus problemas, apsunkinančias europinio lygmens politikos įgyvendinimą. G.Falkner, M.Hartlapp, S.Leiber, O.Treib, T.A.Borzel, T.Hofmann, F.G.Duina pabrėžia valstybių narių pasipriešinimą, įgyvendinant europinio lygmens susitarimus, kuomet šie nesutampa su vidaus politikos kursu bei vidaus grupių interesais. Dalis autorių šią opoziciją apibrėžia, kaip „opoziciją per galines duris“ (angl. *opposition through the backdoor*), tuo tarpu kita dalis europinės politikos įgyvendinimui taiko „mirusių raidžių“ (angl. *dead letters*) koncepciją, akcentuodami, jog šie susitarimai valstybių narių vidaus lygmenyje tam tikrais atvejais išlieka deklaratyvūs.

Daugiausia dėmesio, analizuojant europinės integracijos problematiką teoriniame kontekste, skiriama A.Moravcsik darbams, kuriuose pristatoma liberalioji tarpvyriausybinių derybų teorija bei analizuojamas jos praktinis taikymas. Pristatant naujojo institucionalizmo teorijų grupę, analizuojami M.Pollack, K.A.Shepsle, V.A.Schmidt, V.Lauber, E.Schenner darbai.

Kadangi atsinaujinančių išteklių energetikos politika pasižymi kompleksišku ir apima tiek energetikos, tiek aplinkosaugos aspektus, ji mokslininkų dėmesio dažniausiai susilaukia, kaip sudėtinė ES bendrosios energetikos politikos ir/arba klimato politikos dalis. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos klausimai paprastai analizuojami ES Klimato ir energetikos paketo iki 2020 m. formavimo ir/ar įgyvendinimo rėmuose, daugiausia dėmesio skiriant būtent klimato kaitos problematikai. Valstybių narių derybas dėl ES klimato ir energetikos tikslų, kurių rezultatas atspindi vadinamojo ES klimato ir energetikos paketo priėmimą, analizuoja tokie autoriai, kaip J.B.Skjærseth, I.Sokolov, A.Dzionara, I.M.Ydersbond ir kt. Dalis šių autorių remiasi tarpvyriausybinių derybų teorija ir kelia prielaidą, kad valstybės narės išimtinai apsprendžia tarpvyriausybinių derybų rezultatus, nepaisant Europos Komisijos pastangų ne tik nustatyti politinę darbotvarkę, iškeliant preliminaras jos gaires, bet ir realiai dalyvauti jos įtvirtinime.

ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimas dažniausiai analizuojamas koncentruojantis ties pagrindinėmis ES atsinaujinančių išteklių energijos tikslų iki 2020 m. įgyvendinimo priemonėmis, t.y., ES taikomomis paramos schemomis atsinaujinančių išteklių energetikai. Šiuos klausimus analizuoja tokie autoriai, kaip D.Jacobs, M.Harmelink, M.Voogt, S.Joosen, D.De Jager, G.Palmers, S.Shaw, C.Cremer, A.Held, M.Ragwitz, M.Gephart, E.De Visser, C.Klessmann. Nacionalinės ir europinės valstybių narių aplinkosaugos politikos, į kurią

iki Lisabonos sutarties pateko ir atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai, neatitikimus analizuoja F.G.Duinia, F.Blithe, C.Knill, A.Lenschow, T.A.Borzel, akcentuodami istoriškai nulemtą nacionalinės politikos kurso bei politinės praktikos sąlygojamą pasipriešinimą, įgyvendinant europinius susitarimus.

Analizuojant europinę atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, taip pat remiamasi tyrimais bei studijomis, kuriose daugiausia koncentruojamasi ties politikos barjerų ir/ar paramos schemų taikymo problematika.

Apskritai galima teigti, jog dėl istoriškai susiklosčiusios praktikos, kuri savo ruožtu lėmė energetikos politikos prioritetų susiformavimą, Lietuvoje energetikos problematikai politikos mokslų kontekste daugiausia dėmesio skiriama analizuojant būtent išorinių energetinių santykių bei energetinio saugumo aspektus, pastaruoju metu į tyrimų lauką taip pat įtraukiant vieningos ES energetinės rinkos, glaudesnės energetinės integracijos ir energetikos konkurencingumo klausimus, kurie savo ruožtu taip pat yra glaudžiai susiję su energetinio saugumo problematika. Tačiau, nepaisant visuotinio sutarimo, jog pirminių energijos išteklių balanso diversifikavimas didina energetinį saugumą, atsinaujinančių išteklių energetika mokslininkų dėmesio susilaukia tik kaip antraeilis veiksnys dėl tam tikrų technologinių parametrų ir/ar ekonominių aspektų, kadangi šiuo metu *elektros* sektoriuje ji dar tik artėja prie rinkos sąlygų. Kita vertus, atsižvelgiant į išaugusį Lietuvos energetinio saugumo lygį, įgyvendinus tokius strateginius energetikos projektus, kaip SGD (toliau — suskystintų gamtinių dujų) terminalas ir elektros jungtys, taip pat įvertinus planuojamą sinchronizaciją elektros energetikos sistemos darbui bendru režimu su kontinentinės Europos tinklais ir kitus strateginius energetikos projektus, atsinaujinančių išteklių energetikos tyrimų sritis Lietuvoje, nepaisant europinių ir globalių tendencijų, nesulaukia pakankamai dėmesio ir išlieka fragmentuota.

Bendrosios europinės energetikos politikos praktinį įgyvendinimą Lietuvoje analizuoja R.Vilpišauskas, K.Maniokas, Ž.Vaičiūnas ir kiti autoriai. Nacionalinę energetikos politiką europeizacijos procesų kontekste tiria K.Maniokas, R.Vilpišauskas. Ž.Vaičiūnas gilinasi į praktinius šios politikos aspektus ir įgyvendinimo nacionaliniu lygiu problematiką, tuo tarpu, T.Janeliūnas analizuoja Lietuvos energetikos strategijos implikacijas regioniniam bendradarbiavimui.

Techninius ir technologinius atsinaujinančių išteklių energetikos aspektus analizuoja Lietuvos energetikos instituto (toliau — LEI) mokslininkai, tačiau politiniams atsinaujinančių išteklių energetikos aspektams Lietuvoje dėmesio skiriama pakankamai mažai. Atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimo tendencijas bei paramos schemų taikymą, atsižvelgiant į europinę praktiką, Lietuvoje analizuoja A.Tikniūtė, S.Milčiuvienė, A.Jušys, V.Jankauskas. Atsižvelgiant į tai, kad *politikos mokslų* srities straipsniai ir kiti tyrimai atsinaujinančių išteklių

energetikos politikos srityje praktiškai neegzistuoja, analizuojant šią problematiką, disertacijoje daugiausia remiamasi pirminiais šaltiniais, t.y., teisės aktais, taip pat valstybės institucijų, atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių atstovų, energetikų pranešimais konferencijose, interviu medžiaga, oficialia statistika, valstybės institucijų teikiamais duomenimis, žiniasklaida ir kt.

Tyrimo teorinis modelis, strategija ir metodologija.

Teorinio modelio konstravimui bei praktiniam politikos formavimo(si) ir įgyvendinimo procesų tyrimui pasitelkiama dedukcinė strategija, nuo abstraktaus pobūdžio konceptualių vertinimų bei generalizacijų pereinant prie detalios analizės. Tyrimo modelis konstruojamas, pasitelkus preliminaras konceptualaus pobūdžio prielaidas apie jame naudojamų teorinių priegų ar jų sintezės aiškinamąją galią, siekiant eksplicitiškai atmesti ribotos aiškinamosios galios teorijas, t.y., tas teorines priegas, kurių pritaikymas tyrimo objektui galimas tik (ne)egzistuojant specifinėms sąlygoms, iki tam tikro kritinio momento arba lūžio taško, kuomet jų aiškinamoji galia tampa ribota. Šiuo tikslu tyrimo modelio konstravime taip pat naudojama teorijų išplėtimo ir papildymo naujais teoriniais įrankiais bei koncepcijomis strategija. Tyrimo modelis konstruojamas, siekiant kompleksinei įvertinti nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą(si) bei įgyvendinimą, šiuos procesus įtakančius kontekstinius veiksnius ir aplinkybes, politikos proceso dalyvių įsitraukimą ir kt. Iš kitos pusės, atliekant detalią nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizę europinės integracijos kontekste, siekiama patikrinti šio modelio pritaikomumą konkrečiai, specifinei atsinaujinančių išteklių energetikos politikos sričiai, t.y., jį verifikuoti, atmesti arba identifikuoti jo aiškinamosios galios ribotumus ir pateikti rekomendacijas tobulinimui. *Kaip pagrindas teoriniam tyrimo modeliui taikoma liberalioji tarpvyriausybinių derybų teorija, kuri išplečiama ir papildoma, atskiriems tarpvyriausybinių derybų etapams tirti pasitelkus naujojo institucionalizmo teorijų priegas ir kitas teorines koncepcijas* (žr. schemą įvado pabaigoje).

Europinės bei nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) bei įgyvendinimo motyvai analizuojami remiantis racionalų veikėjų elgesį akcentuojančia racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorine prieiga bei nuostatomis, jog politikos procesuose dalyvaujantys veikėjai siekia ekonominės naudos maksimizavimo (įskaitant viešojo intereso atstovavimą) bei naudoja (ne)veikimo strategijas, kurios leidžia pasiekti tikslus optimaliu būdu, t.y., mažiausiais kaštais. Nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) bei įgyvendinimo stimulai ir kliūtys aiškinami, pasitelkiant istorinio institucionalizmo paradigmos esmines — kelio priklausomybės (angl. *path dependence*) ir kritinių sankirtų (angl. *critical junctures*) — koncepcijas, vertinant istoriškai susiformavusio (konvencinės energetikos) politikos kurso susidūrimą su europiniais į(si)pareigojimais

atsinaujinančių išteklių energetikos srityje. Taip pat, remiantis diskursyvinio institucionalizmo teoriniais postulatais, daroma prielaida, kad istoriškai nulemtai kelio priklausomybei energetikos politikoje išlaikyti taikomos diskursyvinės strategijos bei praktikos.

Analitiniame tyrime pasitelkiamas *kompleksinis* informacijos rinkimo ir analizės metodų taikymas. Metodologiniai instrumentai apima mokslinės literatūros analizę, sintezę, palyginimą, interpretavimą ir apibendrinimą, dokumentų analizę ir jų nuostatų palyginimą. Analizuojant Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektus, pasitelkiamas lyginamosios analizės metodas. Lyginamosios analizės objektas šiuo atveju yra esminių įstatymo projektų nuostatų palyginimas, remiantis kuriuo siekiama atskleisti politikos procesą, ypatingai akcentuojant valstybės (vykdomosios valdžios) institucijų bei atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių santykį ir lobistinės veiklos poveikį teisėkūros procesui.

Tarpvyriausybinių derybų, kurių rezultatas — direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją procesui ir Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo rengimo eigai tirti pasitelkiama atvejo analizės strategija. Atvejo strategija taip pat taikoma šių dokumentų įgyvendinimui analizuoti. „Atvejį galima apibrėžti, kaip įvairių tipų reiškinių, paplitusių ribotoje aplinkoje”⁹. Kadangi atvejis yra ribota sistema, su konkrečia tyrimo kryptimi, logika, strategija ir aiškiai identikuotu(-ais) analizės objektu(-ais)¹⁰, atvejo strategija pasitelkiama, siekiant identifikuoti svarbiausius derybų aspektus ir rezultatus, įvertinti skirtingų veikėjų interesus, preferencijas ir koalicijas, taip pat išanalizuoti interesų derinimo procesus dėl konkrečių teisinių nuostatų bei jų įgyvendinimo *konkrečiuose (teisės aktu) rėmuose bei konkrečiu (derybų dėl teisės aktu) periodu*.

Kaip *papildomas* metodologinis įrankis disertacijoje naudojamas kokybinis tyrimas, t.y., taikomas pusiau struktūruoto giluminio interviu su 18 informantų metodas. „Interviu yra viena svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime”¹¹, kita vertus, praktiškai neegzistuojant kitų autorių atliktiems atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tyrimams Lietuvoje *politikos mokslų* kontekste, kokybinis tyrimas informacijos prasme yra svarbus, kadangi sudaro galimybę panaudoti interviu duomenis, kaip pirminius šaltinius, siekiant tyrimo tikslo ir uždavinių įgyvendinimo, ginamojo teiginio tikrinimo ir kt., *ypatingai tiriant interesų grupių lobistinę veiklą bei analizuojant šių grupių ir valstybės institucijų tarpusavio santykius*. Pasitelkiant trianguliacijos strategiją, kuri savo ruožtu sudaro galimybę padidinti tyrimo rezultatų patikimumą, informantai išskaidyti į tris grupes, t.y., 6 atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių, t.y., asociacijų, atstovai, 6 politikai bei valstybės tarnautojai ir 6 energetikos (įskaitant energetinio saugumo ir energetikos teisės specialistus) ekspertai

⁹ Luobikienė, I. Op. cit., p.132.

¹⁰ Ten pat, p. 133.

¹¹ Ten pat, p. 145.

(informantų sąrašas pateikiamas 2. priede). Maždaug valandos trukmės interviu atlikti 2015 m. vasario – birželio mėnesiais. Interviu buvo atliekami, siekiant šių tikslų: išanalizuoti interesų grupių lobistinės veiklos poveikį valstybės institucijų sprendimams, papildyti tyrimą informantų vertinimais, surinkti papildomos informacijos apie konkrečius nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos instrumentus bei gauti ekspertų komentarus tam tikrais tyrimo metu iškilusiais klausimais, t.y., patikslinti konkrečią informaciją. Siekiant *papildyti* tyrimo metu atliktą teisės aktų, literatūros, statistikos ir kt. šaltinių bei duomenų analizę, informantams daugiausia buvo užduodami bendri atviro tipo klausimai, susiję su valstybės institucijų vykdomos politikos bei reguliacinės aplinkos (konkrečių teisės aktų, paramos schemų, tarifų nustatymo ir kt.) vertinimu, jų poveikiu atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, su Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo rengimo procesu bei interesų grupių ir valstybės institucijų interesų derinimu, rengiant šį ir kitus teisės aktus bei reguliacinius standartus, su europinio lygmens susitarimų bei reguliavimo politikos poveikiu nacionalinei atsinaujinančių išteklių energetikos politikai (išplėstinis orientacinių klausimų sąrašas pateikiamas 3. priede), o taip pat — specifiniai/tikslinamieji klausimai, susiję su atskirų informantų grupių veiklos specifika, atstovaujama sektoriumi ir/ar pareigomis. Prieš atliekant nacionalinės politikos analizę taip pat vykdytas žvalgomas tyrimas, t.y., pokalbiai su atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų atstovais, kurių metu surinkta informacija apie atsinaujinančių išteklių energetikos politikos teisinę bazę ir esminius reglamentavimo aspektus, kuria remiantis vykdyta teisės aktų atranka analizei.

Dėl jau minėto informacijos trūkumo, analizuojant interesų grupių lobistinės veiklos poveikį politiniams sprendimams, pasitelkiama „juodosios dėžės“ strategija, vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių reikalavimų bei pasiūlymų (angl. *input*) ir valstybės institucijų politinių sprendimų (angl. *output*) turinio atitikimus/skirtumus.

Tyrimo iššūkiai bei ribojimai.

Vienas didžiausių iššūkių tyrimui yra susijęs su egzistuojančių teorinių priegų aiškinamosios galios ribotumu. Šiai problemai išspręsti pasitelkta teorijų sintezė, kurios pagrindu sukonstruotas teorinis tyrimo modelis (1.3. skyrius, taip pat žr. schemą įvado pabaigoje).

Analizuojant tiek europinio lygmens, tiek nacionalinę atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, iškilo conceptualaus pobūdžio problema, jog aiški skirtis tarp bendrosios energetikos politikos ir atsinaujinančių išteklių energetikos politikos neegzistuoja. ES integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje įvertinimas yra kompleksiškas ir metodologiškai sudėtingas procesas, reikalaujantis sisteminio, įvairių sudėtingais ryšiais susijusių ir vienas kitą įtakančių aspektų įvertinimo, ypač, kuomet analizuojami bendrosios ES energetikos politikos bei atsinaujinančių išteklių energetikos politikos

formavimo(si) procesai, kadangi abiejų politikos sričių *formavimas(is)* dažnai vyksta lygiagrečiai ir remiasi tais pačiais principais. Anot Ž.Vaičiūno, „energetikos politika yra unikalus ES integracijos atvejis tiek dėl savo objekto, tiek dėl formavimosi greičio, tiek dėl politikos turinio“¹². Šioje vietoje derėtų akcentuoti integracijos energetikos politikos srityje termino kompleksiskumą ir pažymėti, jog jis apima ar yra susijęs net su keletu europinės (o taip pat ir nacionalinės) politikos aspektų. Todėl disertacijoje, analizuojant atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą(si) bei įgyvendinimą, neišvengiamai bus susiduriama su bendrosios energetikos politikos sritimi.

Dėl šios priežasties kai kuriais atvejais būtų tikslinga taikyti aukštosios (angl. *high politics*) ir kasdienės arba žemosios (angl. *low politics*) politikų skirtį, t.y., atsinaujinančių išteklių energetikos politikos sritį traktuoti kaip žemąją bendrosios energetikos politikos dalį — disertacijoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog *bendroji* energetikos politika privalo būti priskiriama aukštosios politikos sferai dėl kritinės jos svarbos saugumo klausimams, tačiau, visgi, šioje vietoje *iškyla klausimas, ar šiai sferai taip pat derėtų priskirti ir atsinaujinančių išteklių energetikos politiką*. Todėl disertacijoje tiek ES, tiek nacionalinė *atsinaujinančių išteklių energetikos politika* bus traktuojama veikiau kaip *subsektorinė* bendrosios energetikos politikos sritis, kurių esminiai principai, teisėkūros praktikos, formuojančių bei įgyvendinančių veikėjų funkcijos ir kt. dažnai dubliuojasi, tačiau tuo pat metu egzistuoja ir tam tikri skirtumai.

Svarbus tyrimo ribojimas yra susijęs su ES valstybių narių oficialių pozicijų dėl europinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos iki 2020 m. bei 2030 m. ir direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių (ne)prieinamumu. Kai kurių valstybių narių, tarp jų ir Lietuvos, oficialios derybinės pozicijos viešai neskelbiamos dėl jų svarbos nacionaliniam saugumui. Todėl, analizuojant tarpvyriausybines derybas dėl minėtos direktyvos, neišvengiamai tenka remtis Europos Tarybos Generalinio sekretoriato dokumentais bei kitų autorių atliktais tyrimais, taip pat — Seimo komitetų išvadomis, kuriose atsispindi Vyriausybės pozicija.

Dar vienas iššūkis yra susijęs su nacionalinio lygmens interesų grupių, (potencialiai) įtakančių atsinaujinančių išteklių energetikos politikos sprendimus, lobistinės veiklos tyrimu. Vertinant nacionalinę lobistinę praktiką, galima teigti, jog lobizmas dažnai pasižymi abstraktaus pobūdžio sunkiai užfiksuojamu poveikiu dėl plačiai paplitusios neformalios lobistinės veiklos ir nedidelio registruotų lobistų skaičiaus. Lobistinė veikla neretai remiasi privačiais ryšiais bei kontaktais, dažnai nėra dokumentuojama ar kitaip fiksuojama, o tai apsunkina galimybes operacionalizuoti lobistines praktikas. Kita vertus, dauguma raštų, adresuotų valstybės institucijoms, ir kitų oficialių dokumentų nėra viešai prieinami. Šiuo atveju pravartu taikyti

¹² Vaičiūnas, Ž. Europos Sąjungos bendros energetikos politikos formavimasis ir Lietuvos interesai. *Politologija*. 2009, 3(55). P. 89-120.

„juodosios dėžės” tyrimo strategiją, vertinant interesų grupių reikalavimų bei pasiūlymų (angl. *input*) ir valstybės institucijų politinių sprendimų (angl. *output*) turinio atitikimus arba skirtumus, taip pat vertinti valstybėje dominuojančią energetikos sektoriaus praktiką, energetinius diskursus, valstybės institucijų viešąją komunikaciją bei informantų interviu metu išdėstytas pozicijas. Tačiau, reikia pripažinti, kad tiksliai identifikuoti ir kompleksiskai įvertinti lobistinės veiklos poveikį politiniams sprendimams yra sudėtinga, o tai laikytina vienu esminių tyrimo ribojimų.

Kita vertus, sudėtinga iširti ir nacionalinių atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių reikalavimus ir pasiūlymus, formuojant valstybės poziciją dėl minėtos direktyvos 2009/28/EB, kadangi nacionalinio lygmens derybų metu atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupės dar buvo neskaitlingos, menkai konsoliduotos, neturėjo politinio svorio bei įtakos, o dalis asociacijų tuo metu paprasčiausiai neegzistavo. Todėl šių aspektų tyrimui pravartu taikyti papildomus teorinius įrankius, kurių pasirinkimas pagrindžiamas konstruojant tyrimo modelį (1.3. skyrius).

Struktūra.

Disertaciją sudaro 3 dalys, susietos su išsikeltais uždaviniais, t.y., tyrimo modelio konstravimas, europinės integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje (tarpyvyriausybinių derybų) tyrimas ir nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizė. Išvados struktūruojamos pagal disertacijos dalis.

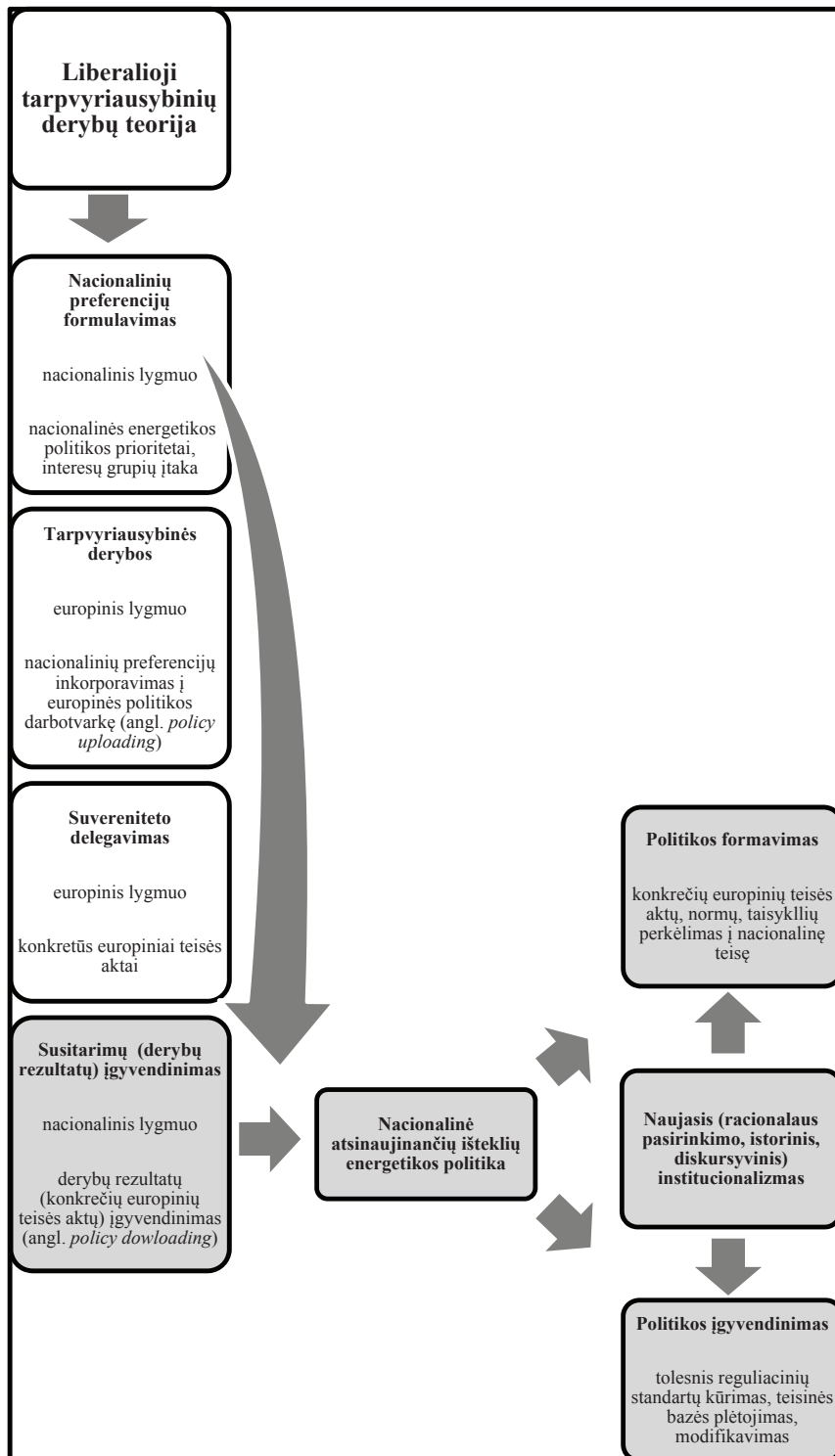
Pirmojoje dalyje siekiama *sukonstruoti teorinį tyrimo modelį, kuris sudarytų sąlygas kompleksiskai išanalizuoti tyrimo objektą*. Siekiant šio tikslo gilinamasi į europinės integracijos problematiką bei pristatomos Europos integracijos teorijos. Konceptualiai vertinant šių teorinių priėgų aiškinamąją galią bei pritaikomumą ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos procesams, daroma prielaida, jog *liberalioji tarpyvyriausybinių derybų teorija geriausiai paaiškina šiuos procesus, tačiau pasižymi tam tikrais ribotumais, analizuojant tarpyvyriausybinių derybų rezultatų įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, siūlomas tarpyvyriausybinių derybų teorijos išplėtimas, įtraukiant į ją tarpyvyriausybinių susitarimų įgyvendinimo etapą, ir papildymas* (t.y., siekiant kompleksiskai įvertinti nacionalinio lygmens preferencijų formulavimo ir politikos įgyvendinimo procesus, *į teorinį modelį įtraukiama naujojo institucionalizmo teorijų grupė*).

Antrojoje dalyje koncentruojamasi ties europinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos institucine sistema bei politikos instrumentais, tačiau daugiausia dėmesio skiriama valstybių narių derybų dėl direktyvos 2009/28/EB, kuri iki šiol išlieka svarbiausiu šios srities politikos dokumentu dėl savo teisiškai įpareigojančio pobūdžio, atvejo analizei. Tyrimo eigoje *testuojama liberaliosios tarpyvyriausybinių derybų teorijos aiškinamoji galia*, koncentruojantis

ties valstybių narių interesais, nacionalinėmis preferencijomis ir koalicijų formavimu derybų metu *bei analizuojamas šių derybų rezultatas (direktyva 2009/28/EB)*. Taip pat šioje dalyje papildomai analizuojamos valstybių narių pozicijos dėl ES atsinaujinančių išteklių energijos tikslo 2030 m.

Trečiojoje dalyje, pasitelkus sukonstruotą teorinį tyrimo modelį, *analizuojama nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika*, atsižvelgiant į Lietuvos prisiimtus europinius į(si)pareigojimus, tuo pačiu siekiant patikrinti tyrimo modelio aiškinamąją galią bei išsikeltą ginamąjį teiginį. Šioje dalyje *sistemiškai ir kompleksiskai vertinamos nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos su(si)formavimo priežastys, stimulai, kliūtys, sprendimų priėmimą atliekantys ir įtakojantys veikėjai bei jų santykiai, reguliacinė aplinka ir kt., siekiant suformuluoti prielaidas bei pateikti rekomendacijas efektyviai ilgalaikei Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos strategijai*.

Teoriniu modeliu paremta tyrimo loginė schema.

1. TEORINIO TYRIMO MODELIO KONSTRAVIMAS

Esminis šios dalies tikslas — *pristatyti galimas ES integraciją (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje aiškinančias teorines prielaidas bei preliminariai įvertinti jų aiškinamąją galią bei, esant poreikiui, išplėsti ir papildyti jas*. Siekiant atskleisti teorinių prielaidų spektrą, šiame skyriuje bus koncentruojamasi į specifinį procesą, kuomet, *iš vienos pusės, egzistuoja tam tikri viršvalstybinių institucijų formuluojami (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos harmonizavimą ir integraciją šios politikos srityje skatinantys mechanizmai, kurie gali būti apibrėžiami kaip besiformuojanti ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politika, o iš kitos pusės, reiškiasi šios srities europinės integracijos netolygumai, kuomet tam tikrais atvejais ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos įgyvendinimas yra ribojamas valstybių narių nacionalinių interesų*. Būtina akcentuoti, jog argumentuojant tyrime taikomos teorinės prielaidos pasirinkimą, gyvybinių (angl. *vital, existential*) nacionalinių interesų poveikis integracijos procesams bus ypatingai pabrėžiamas.

Reikia pažymėti, jog šioje dalyje bus *stengiamasi ne tik akcentuoti esminius teorijų principus, tačiau išskirtinis dėmesys taip pat bus skiriamas jų interpretacijai ir pirminiam (tačiau ne baigtiniam) patikrinimui*. Kita vertus, šioje dalyje pateikiamos *teorinės prielaidos bus taikomos bei jų pasirinkimas argumentuojamas, pasitelkiant conceptualaus pobūdžio prielaidas*, ir praktiškai nebus koncentruojamasi ties nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos aspektais, kadangi nacionalinė šios srities politika bus kompleksiška analizuojama trečiojoje disertacijos dalyje, taikant (ir tuo pačiu testuojant) teorinį tyrimo modelį.

1.1. Europinė integracija (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje

Tyrimui nepaprastai svarbus yra ES integracijos energetikos politikos srityje arba tiesiog energetinės integracijos terminas. Tačiau, visų pirma būtina išanalizuoti bendrąją integracijos sąvoką.

Egzistuoja daugybė integracijos apibrėžimų. E.Haas integraciją apibrėžia kaip „procesą, kuomet politiniai veikėjai savo atskaitomybę, lūkesčius ir politinę veiklą kreipia centro, kurio institucijos disponuoja ir/ar reikalauja nacionalinių valstybių lojalumo ir atskaitomybės, link“¹³. Reikia pažymėti, jog ši definicija buvo vienas pirmųjų bandymų apibrėžti regioninę/europinę integraciją po Europos anglų ir plieno bendrijos susiformavimo. Ši apibrėžimą praplečia ir papildoma L.Lindberg integracijos definicija (tiesa, šiam reiškinii jis taiko platesnį — politinės integracijos — terminą, pagal kurį „politinė integracija – tai a) procesas, kurio metu valstybės

¹³ Laursen, F. Theory and Practice of Regional Integration. *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*. 2008, 8(3). P. 1-22.

Cituota iš:

Haas, E. *The Uniting of Europe, 1950-1957*. Stanford: Stanford University Press, 1968. P. 16

pažaboja savo norus bei galimybes vykdyti užsienio ir pagrindines nacionalinės politikos sritis atskirai viena nuo kitos, ir, vietoje to, siekia bendrų sprendimų priėmimo ar sprendimų priėmimo proceso delegavimo naujiems centriniams valdžios organams, ir b) procesas, kurio metu keli politiniai veikėjai keliose atskirose srityse yra linkę kaupti savo lūkesčius ir politinę veiklą naujo centro link”¹⁴. Nesistengiant toliau vardinti kitų integracijos apibrėžimų, verta paminėti, jog kone visuose moderniuose požiūriuose į integraciją šiam terminui apibrėžti naudojama *kolektyvinio sprendimų priėmimo* sąvoka. Tokie apibrėžimai yra pakankamai lankstūs, nes tuo pat metu leidžia kalbėti ir apie stipraus laipsnio (federalistinę) integraciją, kur egzistuoja pakankamai stiprios centrinės institucijos, ir apie tam tikrą tarpvyriausybinių lygmenų integraciją, kurioje pagrindinius klausimus kontroliuoja pačios valstybės.

Atsižvelgiant į aukščiau minėtus integracijos apibrėžimus, galima formuluoti integracijos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje (arba energetinės integracijos) definiciją, taip susiaurinant integracijos lauką iki vienos funkcinės srities (energetikos arba atsinaujinančių išteklių energetikos), tačiau, reikia pripažinti, jog šie integracijos apibrėžimai yra gana siauri ir negali atskleisti tokių parametrų, kaip integracijos stiprumas/laipsnis, kompetencijų pasiskirstymas tarp nacionalinių ir ES institucijų ir t.t., todėl tyrimui taip pat ypatingai svarbios yra integracijos dimensijos, pateikiamos 1. lentelėje.

1. lentelė. Europinės integracijos dimensijos

	Sektorinė integracija	Vertikali integracija	Horizontali integracija
Integracijos objektas	Politikos sferos	Valstybių narių ir ES institucijų kompetencijų pasiskirstymas	Integracijos teritorija
Pridėtinės integracijos sfera	Integracija naujose politikos sferose (integracijos iššėsimas)	Valstybių narių ir ES institucijų kompetencijų kaita (integracijos gilinimas)	Teritorinis išplėtimas (integracijos išplėtimas)

Šaltinis: Theories of European Integration. Rasta: <http://www.kuwi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/vs/politik3/Dokumente/lehre/europeanintegration/lecture5-1-2006theory.pdf>; žiūrėta 2011 08 03.

Cituota iš:

Rittberger, B., Schimmelfennig, F. Integrationstheorien: Entstehung und Entwicklung der EU. *Die Europäische Union. Theorien und Analysekonzepte.* (ed.) Holzinger, K., Knill, C., Peters, D., Rittberger, B., Schimmelfennig, F., Wagner, W. Paderborn: Schöningh, 2005. P. 19-80.

Šiuo atveju integracija (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje priklauso pridėtinės integracijos sferai, o *ES institucijų ir valstybių narių kompetencijų neišskus pasiskirstymas tampa vienu iš teorinės bei praktinės analizės aspektų*. ES integracijos bendrosios energetikos politikos (juo labiau — integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos)

¹⁴ Ten pat, p. 4.

Cituota iš:

Lindberg, L.N. *The Political Dynamics of European Economic Integration.* Stanford: Stanford University Press, 1963. P. 6.

politikos srityje įvertinimas yra kompleksiškas ir metodologiškai sudėtingas procesas, reikalaujantis sisteminio įvairių sudėtingais ryšiais susijusių ir vienas kitą įtakančių faktorių analizės. Svarbu pažymėti, jog daugeliu atvejų *aiški skirtis tarp šių dviejų politinės integracijos sferų yra sunkiai aptinkama, ypatingai, kuomet analizuojami bendrosios ES energetikos politikos bei atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) procesai, kadangi abiejų politikos sričių formavimas(is) dažnai vyksta lygiagrečiai ir remiasi tais pačiais principais*. Aiškesnė skirtis tarp šių dviejų politikos sferų egzistuoja, analizuojant jų įgyvendinimą, kuomet aptariamas konkrečių politikos instrumentų taikymas.

Anot Ž.Vaičiūno, „[...] pačios ES politinės sistemos prigimtis pasižymi visapusiška integracija, todėl „grynosios“ politikos pagal konkrečius sektorius apraiškų ES nėra daug. [...] ES energetikos politika yra unikalus ES integracijos atvejis tiek dėl savo objekto, tiek dėl formavimosi greičio, tiek dėl politikos turinio“¹⁵. Šioje vietoje derėtų dar kartą akcentuoti energetinės integracijos termino kompleksiskumą ir pažymėti, jog šis terminas apima ar yra susijęs net su keletu europinės (o taip pat ir nacionalinės) politikos sričių. Todėl analizuojant atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą bei įgyvendinimą neišvengiamai susiduriama, visų pirma, su bendrosios ES energetikos politikos, o taip pat aplinkosaugos ir kitomis politikos sritimis.

Šiame skyriuje bus remiamasi prielaida, jog *analizuojamam reiškiniui taikomų teorinių alternatyvų analizė turi išlikti pakankamai konceptuali, todėl netikslinga detalai atskirti dvi minėtas ES (bendrosios energetikos bei atsinaujinančių išteklių energetikos) politikos sferas*. Dėl šios priežasties, šiame skyriuje, pristatant klasikines Europos integracijos teorijas, jos bus taikomos integracijos procesams, *nebrėžiant aiškios skirties tarp ES bendrosios energetikos politikos srities bei atsinaujinančių išteklių energetikos politikos subsektorinės krypties*. Tuo tarpu, atliekant empirinę analizę, aptariant konkrečių politinių instrumentų formavimo problematiką ir jų taikymą nacionaliniu lygiu, skirtis tarp bendrosios energetikos politikos bei atsinaujinančių išteklių energetikos politikos bus aiškinama išsamiau, ir čia pagrindinis dėmesys jau bus skiriamas būtent atsinaujinančių išteklių energetikos politikai.

Taip pat svarbu paminėti, jog atliekamame tyrime *tiek į bendrąją ES energetikos politiką, tiek į atsinaujinančių išteklių energetikos politiką bus žvelgiama kaip į dar neužbaigtą ir besiformuojantį reiškinį*, turint galvoje tai, jog šios dvi glaudžiai susijusios politikos sferos pradėtos formuluoti dar pakankamai neseniai, ir tik šiuo metu įgauna tam tikrą dinamiką. (Atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos perspektyvos bei tolesnė integracija šiose srityse taip pat yra daugelio politinių bei mokslinių diskusijų objektas.

¹⁵ Vaičiūnas, Ž. Op. cit., p. 90.

Siekiant įvertinti integracijos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje dinamiką ir perspektyvas ES ir atskleisti jas aiškinančių teorijų spektrą, toliau bus retrospektyviai apžvelgiami skirtingi požiūriai į europinę integraciją, kurie taip pat galėtų būti taikomi analizuojant integracijos procesus specifinėje — (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos — srityje. *Atsižvelgiant į šios politikos srities integracijos netolygumus bei proceso dvilypiškumą (kuomet, iš vienos pusės, ryškėja bendros (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos užuomazgos, o iš kitos pusės, šios politikos įgyvendinimą riboja valstybių narių preferencijos ir nacionaliniai interesai), derėtų išskirti ir aptarti kelių teorinių prieigų esminius principus. Šios teorinės prieigos gali būti skirstomos į dvi stambias teorijų grupes, konkrečiai — (neo)funkcionalizmo teoriją bei jos modifikacijas (teorijos artimos tarptautinių santykių institucionalistų mokyklai) ir tarpvyriausybinių derybų (tarpvyriausybiškumo) teorijų grupę (teorijos artimos realistų mokyklai). Reikia pažymėti, jog, siekiant per daug nenutolti nuo klasikinės integracijos teorijų tipologijos, didžiausias dėmesys teorijų analizėje bus skiriamas šioms dviem didžiosioms teorinėms prieigoms (angl. *grand theories*), tačiau analizės eigoje šios stambiosios teorijų grupės bus papildomos naujausiais požiūriais į Europos integraciją bei teorijų modifikacijomis.*

2. lentelė. Europos integracijos teorijos

	(Neo)funkcionalizmas	Tarpvyriausybiškumo teorijos
Analizės lygmuo	Procesai	Valstybė
Motyvai	Taika, gerovė	Saugumas, ekonomika, valstybių narių preferencijos
Realizacija	Funkcinė - sektorinė integracija	Valstybių bendradarbiavimas
Veikėjai	Europos elitas, interesų grupės	Valstybės narės/vyriausybės
Tikslas	Perėjimas nuo funkcijų prie teisinės formos, ekonominė ir politinė sąjunga	Tarptautinė suverenių valstybių organizacija
ES paskirties suvokimas	Integruota bendrija, federacija	Tarptautinė organizacija

Šaltinis: Mann, D.J. "We, the people" versus "We, the peoples" – the debate over the "Nature of the Union" in the USA and its lessons for European Integration, 2009. Rasta: <http://www.sociologyofeurope.unifi.it/upload/sub/documenti/Dennis%20Mann%20-%20the%20Nature%20of%20EU.pdf>; žiūrėta: 2011 08 04.

1.1.1. Funkcionalizmo teorijos: integracija kaip savaeigis procesas

Funkcionalizmo tarptautinės integracijos projektas buvo suformuluotas penktajame XX a. dešimtmetyje¹⁶. Viena iš pagrindinių federalistų idėjų buvo pagrįsta siekiais priimti bendrą Europos konstitucinį aktą, kuris padėtų transformuoti Europą į federalinę sąjungą, paremtą taikos, gerovės ir stabilumo siekimu. Tačiau, žlugus Europos konstitucijos projektui, praktika pademonstravo, jog federalizmo idėjos stokoja realaus praktinio pagrindo ir gali būti

¹⁶ Dalis šiame poskyryje pateiktos medžiagos paskelbta: Pikšrytė, A., Mažylis, L., Povilaitis, R. The Formation of the European Energy Policy as implemented for Renewable Energy Sources. *Strategies of Interregional Economic Integration Development in the Context of the EU*. International Scientific Conference materials, Daugavpils, December, 2010. P.139-143.

suvokiamos greičiau kaip normatyvinis konceptas. Realizmo atstovai šioms idėjoms negailėjo kritikos, argumentuodami, jog tarptautinės anarchijos egzistavimas šiuo atveju automatiškai veda į savipagalbos (angl. *self-help*) sistemos kūrimą, kurioje sistemos vienetų išlikimą lemia jų pačių elgesys, o tarptautinės ir viršvalstybinės institucijos tik tarnauja šios sistemos palaikymui. Šie du kardinaliai skirtingi požiūriai tam tikra prasme suteikė stimulą vystytis trečiajam — funkcionalizmo — požiūriui, kuris atmetė realizmo orientaciją į galią ir iš esmės modifikavo federalizmo idėjas. Kaip teigia T.Gehring, funkcionalistinis požiūris atspindi institucijų palaikomą inkrementinių pokyčių idėją¹⁷. Nacionalinės valstybės šiuo atveju yra linkusios pasiduoti tokių institucijų kontrolei, nebijodamos prarasti suvereniteto kasdienės politikos (angl. *low politics*) srityse, kadangi bendros veiklos koordinavimas regioniniu lygmeniu joms suteiktų bendros naudos¹⁸.

Žvelgiant iš (neo)funkcionalistinės perspektyvos, A.Niemann ir P.C.Schmitter išskiria penkias esmines integracijos prielaidas: pirma, veikėjai yra racionalūs, tačiau jų preferencijos ir interesai gali kisti integracijos proceso metu; antra, regioninės institucijos veikia savarankiškai, tokiu būdu užtikrindamos integraciją; trečia, sprendimai gali būti priimami spaudžiant laikui bei neturint pilnos informacijos apie galimas jų pasekmes, ir tokiu būdu vieno sprendimo pasekmės gali skatinti naujų sprendimų priėmimą, ko pasekoje integracija plėtojasi toliau; ketvirta, sprendimų priėmimo procesas atspindi ne nulinės (angl. *zero-sum game*), o pozityvios sumos (angl. *positive-sum game*) „žaidimo“ situaciją; penkta, „persiliejinimo efektas“ (angl. *spill over effect*) yra automatiškas procesas, paremtas prielaida, jog funkcinė priklausomybė tarp ekonomikos sektorių skatina tolesnę integraciją¹⁹.

(Neo)funkcionalizmas pasaulio politiką suvokia iš technokratinės perspektyvos, todėl šiuo atveju pabrėžiama, jog tinkamas administravimas gali atnešti kur kas daugiau naudos, nei politinis valdymas²⁰. Organizacijos, anot funkcionalistų, turi būti kuriamos bendrų interesų koordinavimui, jos turi būti formuojamos pagal tam tikras funkcijas. Ši institucijų „evoliucija“ atspindi vieną esminių funkcionalizmo principų, jog institucijų forma turi būti kildinama iš jų funkcijų (angl. *“form follows function”*). Tokiomis sąlygomis sukuriamos institucijos, kurios veikia kaip nepakeičiami integraciją skatinantys instrumentai, galintys veikti be prievartinių sankcijų taikymo galių²¹. Šiuo atveju regioninių institucijų steigimas ir jų jurisdikcijos plėtojimas yra nacionalinių valstybių lūkesčių ir jų kaitos pasekmė. Neofunkcionalizmo teorijos

¹⁷ Gehring, T. Integrating Integration Theory: Neo-functionalism and International Regimes. *Global Security*. 1996, 10(3). P. 225-253.

¹⁸ Rosamond, B. *Theories of European Integration*. London: MacMillan Press, 2000. P. 6.

¹⁹ Niemann, A., Schmitter, P.C. Neo-functionalism. *European Integration Theory*. (ed.) Wiener, A., Diez, T. Oxford: Oxford University Press, 2009. P. 45-66.

²⁰ Gehring T. Op. Cit., p. 229.

²¹ Ten pat.

atstovai ypatingą dėmesį skyrė strateginių (angl. *high politics*) ir vadinamųjų gerovės politikos (angl. *low politics*) klausimų atskyrimui, teigdami, jog pastarieji, skirtingai nuo strateginės svarbos klausimų, yra bendrų kolektyvinių interesų šaltinis, turintis integracijos potencialą. Anot neofunktionalistų, ilgainiui progresas gerovės politikos srityje lemia fundamentalius politinius pokyčius. Neofunktionalizmo teorija į integracijos procesą žvelgia iš vyksmo/dinaminio proceso perspektyvos²², kuomet bendradarbiavimo kasdienės politikos (angl. *low politics*) klausimais pagrindu sukuriamas stimulus integracijai strateginėse politikos srityse, t.y., sukuriamas tam tikras integracijos „persiliejo“ į kitas sritis potencialas, ko pasekoje formuojasi teisinės normos ir taisyklės, kurios gali būti apibrėžiamos kaip bendra tam tikros srities politika²³. Integracija tam tikruose sektoriuose (visų pirma – ekonomikoje) turėtų sukurti tam tikrą funkcinį spaudimą (vadinamąjį „persiliejo efektą“) kituose sektoriuose, ko pasekoje valstybių atskaitomybė krypsta naujo viršnacionalinio lygmens centro link, o gilėjanti ekonominė integracija sukuria tam tikrą naujo pobūdžio institucionalizacijos poreikį, taigi, šiuo atveju politinė integracija ir viršvalstybinė institucionalizacija yra ekonominės integracijos pasekmė²⁴. Neofunktionalizmo požiūriu viršnacionalinės institucijos yra suvokiamos kaip pagrindinis integraciją skatinantis autonominis subjektas²⁵.

Svarbu pažymėti, jog ankstyvoji funkcionalizmo teorija susilaukė nemažai kritikos dėl per didelio nacionalinių valstybių galios nuvertinimo, per didelio dėmesio technokratinio valdymo aspektams, nesugebėjimo prognozuoti tolimesnių integracijos perspektyvų ir mokslškumo stokos. (Neo)funkcionalizmo teorija geriausiai gali paaiškinti pirminį Europos integracijos etapą, tačiau stokoja aiškinamosios galios teoriniame lygmenyje svarstant klausimus, susijusius su nacionalinių valstybių suvereniteto klausimais ir galimybe vetuoti į glaudesnę integraciją vedančius sprendimus dėl egoistiškų nacionalinių interesų. Neofunktionalizmo kritikai kaip klasikinį argumentą, leidžiantį suabejoti teorijos aiškinamąja galia, pasitelkia vadinamosios „tuščios kėdės“ krizės atvejį septintajame XX a. dešimtmetyje ir po jo sekusį Liuksemburgo susitarimą, kuriuo buvo įtvirtinta valstybių narių *veto* teisė sprendimams, keliantiems pavojų jų gyvybiniams (angl. *vital, existential*) nacionaliniams interesams. Šią kritiką bando atremti vadinamosios neo-neofunktionalizmo srovės atstovai. Šiuo atveju integracija jau nėra suvokiama, kaip automatiškai vykstantis, o greičiau kaip tam tikrų sprendimų ciklais paremtas

²² Moravcsik, A. The European Constitutional Compromise and the Neofunctionalist Legacy. *Journal of European Public Policy*. 2005, 12(2). P. 349-386.

²³ Puchala, D.J. Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration: A Review Article. *Journal of Common Market Studies*. 1999, 37(2). P. 317-331.

²⁴ Rosamond, B. Op. cit., p. 51–52.

²⁵ Schmitter, P. Ernst B. Haas and the Legacy of Neofunctionalism. *Journal of European Public Policy*. 2005, 12(2). P. 255–272.

procesas, kuris tam tikrais laikotarpiais gali vesti tiek į glaudesnę integraciją, tiek į dezintegraciją ar netgi tam tikros valstybės pasitraukimą iš tarptautinio bendradarbiavimo.

Žvelgiant iš neofunkcionalizmo perspektyvos, integraciją (atsinaujančių išteklių) energetikos politikos srityje derėtų suvokti kaip tam tikrą institucinę pažangą, vykstant valstybių narių bendradarbiavimui ir integracijai, kurių galutinis tikslas — bendros integruotos europinės politikos, apimančios normatyvinių taisyklių formulavimą ir realų bendrų iniciatyvų įgyvendinimą, susiformavimas. Šiuo atveju bendros (atsinaujančių išteklių) energetikos politikos įgyvendinimui ypatingai svarbios yra viršvalstybinės institucijos, kuriančios teisinius šios srities politikos pagrindus, koordinuojančios bei prižiūrinčios jos įgyvendinimą.

Vadinamieji „*persiliejiimo efektai*“ gali puikiai paaiškinti integracijos sklidimo į naujas politikos sritis tendencijas, kuomet nuo bendradarbiavimo ekonomikoje ir vieningos rinkos kūrimo palaipsniui pereinama link pastangų plėtoti ir įgyvendinti bendrą ES (atsinaujančių išteklių) energetikos politiką. Šioje vietoje itin svarbus vaidmuo tenka EK, kaip viršvalstybinės institucijos, iniciatyvoms. Neofunkcionalizmo teorija taip pat galėtų puikiai pasitarnauti siekiant suprasti ir pagrįsti itin glaudų kai kurių ES politikos sričių, visų pirma, aplinkosauginės politikos ir (atsinaujančių išteklių) energetikos politikos, tarpusavio ryšį. Šiuo atveju, anot Ž.Vaičiūno, energetikos politika jau nebegalėjo likti tik sudedamoji aplinkosaugos politikos dalis, ir jai prireikė atskiros darbotvarkės²⁶. Galiausiai, kai kurie energetinės integracijos pavyzdžiai ES puikiai iliustruoja vieną iš esminių neofunkcionalizmo nuostatų, jog ekonominis valstybių narių bendradarbiavimas sukuria visoms pusėms naudingą (angl. *win-win; positive-sum*) situaciją.

Pastarajam teiginiui pagrįsti galima pasitelkti Skandinavijos valstybių atvejį. Skandinavijos šalys buvo pirmosios, įvedusios aplinkosauginius mokesčius dar paskutiniame XX a. dešimtmetyje. Šiuo laikotarpiu buvo sukurta bendra Skandinavijos energijos rinka, o pastaruoju metu taip pat buvo galima stebėti tam tikrą šių šalių aplinkosauginės politikos harmonizavimo procesą. Visų pirma, šiose šalyse buvo ratifikuotas platus spektras aplinkosauginių dokumentų, davusių pradžią bendros aplinkosauginės politikos užuomazgoms²⁷. Kita vertus, nacionaliniai šių šalių emisijų rodikliai daugeliu atvejų buvo apibrėžti kur kas griežčiau, nei numatyta tarptautiniuose ir europiniuose dokumentuose, ko pasekoje Skandinavijos šalyse buvo pradėta vykdyti sparti atsinaujančių išteklių energetikos plėtra²⁸. Pirmojo XXI a. dešimtmečio pradžioje Skandinavijos valstybėse taip pat buvo galima stebėti atsinaujančių išteklių

²⁶ Vaičiūnas, Ž. Op cit., p. 92.

²⁷ Midttun, A., Gundersen, M.H., Koefoed, A.L. Greening of Nordic Electricity Industry: Policy Convergence and Diversity. *The Norwegian School of Management: Research Report*. 2003, 6. P. 1-67.

²⁸ Ten pat, p. 7.

energetikos paramos schemų supanašėjimą²⁹. Statistika demonstruoja, jog Skandinavijos šalyse aplinkosauginiai mokesčiai sudaro didžiausią BVP dalį, o jų pagaminamos atsinaujinančių išteklių energijos kiekiai gerokai lenkia kitas valstybes³⁰.

Visgi, atsižvelgiant į ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos įgyvendinimo problemas, susijusias su nacionalinių interesų dominavimu, galima teigti, jog *funkcionalistinis požiūris tik iš dalies gali būti pritaikomas ES integracijos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje tyrimams*. Šioje vietoje derėtų pažymėti, jog, *nors neofunkcionalizmo teorija gali pagrįsti bendros ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos užuomazgų susiformavimą, kaip ekonominės tarpusavio priklausomybės (ir aplinkosauginių tikslų) sąlygojamo bendradarbiavimo proceso rezultata, ji iš esmės negali paaiškinti tokių reiškinių, kaip europinės integracijos netolygumai šioje srityje*. Šiuo atveju, nepaisant bendros (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos institucinės bazės (strateginiai dokumentai, direktyvos ir pan.) ir prielaidos, jog integracija (bendri sprendimai ir veiksmai) yra naudingi visiems regiono veikėjams, ES mastu reiškiasi situacija, kuomet vienos šalys (tokios, kaip jau minėtos Skandinavijos valstybės) yra linkusios kreipti savo veiksmus bendradarbiavimo linkme ir laikytis bendrų standartų, kai tuo tarpu kitos valstybės demonstruoja rezervuotą požiūrį ir tam tikrą nenorą prisidėti prie bendros politikos įgyvendinimo, kas sąlygoja neatitikimą tarp įsipareigojimų vykdyti bendrą (atsinaujinančių išteklių) energetikos politiką bei realios šios politikos įgyvendinimo praktikos.

Pažymima, jog atsinaujinančių išteklių energetikos vystymo mastai ir šio proceso eiga didžiąja dalimi priklauso nuo atsinaujinančių išteklių potencialo, tačiau kliūtys atsinaujinančių išteklių energetikos diegimui, pvz., Lietuvoje, ne visais atvejais yra susiję su objektyviai egzistuojančiomis aplinkybėmis. Viena didžiausių kliūčių (ypatingai iki Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimo) atsinaujinančių išteklių energijos plėtojimui Lietuvoje buvo sudėtingos administracinės procedūros ir fragmentuotas šios srities teisinis reglamentavimas. Viršnacionalinio šios srities reguliavimo pavyzdžiu galėtų būti direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, pagal kurios nuostatas valstybės narės privalo užtikrinti, kad atsinaujinančių išteklių energetikos projektų vykdymas būtų skaidrus ir nediskriminacinis. Direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės, siekdamos supaprastinti administracines procedūras, atliktų regioninių, nacionalinių ir vietinių administracinių institucijų veiksmų koordinavimą, užtikrintų normų, reguliuojančių atsinaujinančių išteklių energijos projektų įgyvendinimą, skaidrumą ir nediskriminacinį jų taikymą, o taip pat supaprastintos

²⁹ Ten pat, p. 16–18.

³⁰ Morley, B. Environmental Policy and Economic Growth: Empirical Evidence from Europe. *University of Bath: Economic Research Papers*. 2010, 12(10). P. 2-22.

procedūrų tvarkos taikymą mažesniems projektams³¹. Vertinant šių reikalavimų įgyvendinimą, galima pastebėti, jog Lietuvoje įstatyminė bazė ilgą laikotarpį net neturėjo įstatymo galią turinčio šių sričių reglamentuojančio teisės akto. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas priimtas tik 2011 m., o šio įstatymo įgyvendinimas išlieka komplikuotas (šie aspektai analizuojami 3.5.2 poskyryje), todėl, nepaisant deklaruojamos oficialios valstybės paramos, atsinaujinančių išteklių energetika susiduria su ne tik su objektyviai egzistuojančiomis, bet, kai kuriais atvejais, ir su dirbtinėmis kliūtėmis. Taip pat verta paminėti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra stokoja aiškios, į ateitį orientuotos nacionalinio lygmens strategijos (3.5. skyrius).

Aukščiau aptarta situacija skatina kelti klausimą, kokios priežastys sąlygoja pastarąjį europinės ir nacionalinės politikos neatitikimą. Šioje vietoje ypatingai svarbiomis tampa interesų bei preferencijų sąvokos, kurios skatina atidžiau pažvelgti į valstybių vidaus lygmenį, tačiau čia pat reikia pastebėti, jog (neo)funkcionalizmo teorija pagrindinį dėmesį skiria funkcinės/sektorinės integracijos procesams, o į valstybių vidaus specifiką ir nacionalinės politikos klausimus koncentruojasi pakankamai paviršutiniškai. Remiantis šiais argumentais, *(neo)funkcionalizmo teorijos aiškinamoji galia ir pritaikomumas netolygios integracijos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje problematikos tyrimui yra kvestionuoti*. Nors dažnai pripažįstama, jog siekiai tarptautinėmis pastangomis užsitikrinti ekologinį bei energetinį saugumą yra valstybių suvereniteto mažėjimo išdava, tenka pripažinti, jog *reali situacija neretai atspindi santykinai silpną viršvalstybinių institucijų įtaką formuojant bendrą politiką strateginiais klausimais bei silpną kontrolės, t.y., teisiškai įpareigojančių mechanizmų, poveikį*. Dėl šios priežasties funkcionalizmo teorijos susilaukia nemažai kritikos dėl per didelio viršnacionalinių institucijų galios sureikšminimo. Derėtų pripažinti, jog *nacionalinių valstybių interesai vis dar išlieka esminiu faktoriumi, ribojančiu viršnacionalinių reguliavimo mechanizmų efektyvumą, kadangi nacionalinės valstybės savo interesus neretai iškelia aukščiau bendrų europinės politikos tikslų*.

Šiam teiginiui pagrįsti, vėlgi, preliminariai galima pasitelkti Lietuvos atvejį. Lietuvos energetikos politika ilgą laikotarpį rėmėsi centralizuotu monopolistiniu energetinės sistemos modeliu³². Monopolinė energetikos sektoriaus struktūra nesudarė sąlygų konkuravimui tarp įvairių energiją generuojančių technologijų ir apsunkino naujų rinkos dalyvių atėjimą³³. Kita vertus, priėmus Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą, valstybės institucijos pasirinko jo

³¹ European Wind Energy Association. The EU Renewable Energy Directive: a close up for EWEA members, 2009. Rasta: http://ats-group.ro/energy/RES_Directive_special_-_for_EWEA_members.pdf; žiūrėta 2015 01 13.

³² Balmaceda M.M. *EU Energy Policy and Future European Energy Markets: Consequences for the Central and East European States*. Forschungsschwerpunkt Konflikt- und Kooperationsstrukturen in Osteuropa an der Universität Mannheim, 2002. P. 4.

³³ Ten pat.

nevykdymo bei retroaktyvaus teisinio reguliavimo strategiją, kuri atsinaujinančios energetikos plėtrai sukūrė nemažai barjerų (3.5. skyrius). Taigi, galima preziumuoti, jog bendrų normų ir taisyklių laikymasis, siekiant viršvalstybinių institucijų koordinuojamos politikos įgyvendinimo, gali būti komplikuojamas valstybių nacionalinės politikos kurso³⁴. ES valstybių narių nenorą inkorporuotis į europinės (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos įgyvendinimo procesus įtakoja jų nacionaliniai interesai, kurie, savo ruožtu, yra formuluojami politinio elito, veikiamo tam tikrų įtakančių interesų grupių³⁵. Ši situacija aiškiai atspindi tarpvyriausybės teorijų grupės nuostatas, jog nacionaliniai valstybių interesai veikia kaip tam tikras integraciją ribojantis faktorius. Kita vertus, taip pat būtina pažymėti, jog tarpvyriausybės teorinės priegijos nuostatas (atmetant neofunkcionalizmo teorijos prielaidas) gali iliustruoti ne tik Lietuvos (ar apskritai naujųjų ES valstybių narių), bet ir jau aptartas Skandinavijos valstybių atvejais. Nepaisant tam tikro bendro abstraktaus aplinkosauginės politikos kurso ir sparčių atsinaujinančių išteklių energetikos diegimo tempų, Skandinavijos valstybių politika šiais klausimais pasižymėjo, o neretai vis dar pasižymi institucine ir kognityvine interesų divergencija, visų pirma lemiamą ekonominės naudos maksimizavimo interesų, kuri taip pat įtakojo skirtingų politinių mechanizmų bei instrumentų, tokių, kaip atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas, dėmesys skirtingoms atsinaujinančių išteklių rūšims ir t.t., taikymą³⁶. Skandinavijos valstybių interesai, net ir egzistuojant bendriems ekonominės plėtros ir aplinkosaugos lūkesčiams, o taip pat, nepaisant direktyvose fiksuojamų į(si)pareigojimų laikymosi, atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros kontekste išlieka pakankamai skirtingi. Šiuo atveju, egzistuojant skirtingoms dominuojančių išteklių rūšims bei skirtingiems nacionalinės energetikos politikos rezultatams, konkurencija vyksta ne lygybės, bet pranašumų pagrindu, todėl, netgi egzistuojant stipriai koordinacijai, regioninės (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos įgyvendinimas tam tikrais atvejais gali būti suvokiamas, kaip komplikuotas³⁷.

Įvertinus aukščiau aptartą situaciją, galima teigti, jog *integracija bei bendros politikos vykdymas yra įmanomi tik iki tokio laipsnio, kol viršvalstybinių institucijų reguliuojamų praktikų įgyvendinimas nepradedą konfliktuoti su valstybių nacionaliniais interesais*. Šiuo atveju pagrindinis stimulas integracijai (atsinaujinančių išteklių) energetikos srityje yra bendri ekonominiai ir aplinkosauginiai valstybių narių interesai. Tačiau, kita vertus, integracija bei bendros politikos įgyvendinimas šioje srityje iš esmės yra įmanomi tol, kol šalims pastaroji

³⁴ De Jong, J., Van der Linde, C. *EU Energy Policy in a Supply Constrained World*. Swedish Institute for European Policy Studies: European Policy Analysis. 2008, 11. P. 1-9.

³⁵ Balmaceda, M.M. Op. Cit., p. 4.

³⁶ Midttun, A., Gundersen, M.H., Koefoed, A.L. Op. cit., p. 7.

³⁷ Ten pat, p. 28.

praktika yra naudinga ir neegzistuoja nacionalinių interesų konfliktas. Būtent šioje vietoje derėtų pereiti prie tarpvyriausybinių derybų teorijų grupės, kurioje šie klausimai yra ypatingai akcentuojami.

1.1.2. Tarpvyriausybinių derybų teorijos: nacionalinių interesų įtaka integracijai

XX a. septintojo dešimtmečio įvykiai pademonstravo, kad Europos integracijos procesai vis dar tebėra kontroliuojami nacionalinių valstybių, o integracija įmanoma tik tuomet, kai sutampa galingiausių ES valstybių narių interesai³⁸. Šiuo laikotarpiu ES integracijos studijose pradėjo dominuoti realizmo nuostatomis besiremiančios tarpvyriausybės teorijos. Žvelgiant iš tarpvyriausybės teorijų perspektyvos, ES integracijos procesus galima apibrėžti šiomis nuostatomis, kurios taip pat atspindi (neo)funkcionalizmo teorijos kritiką: pirma, valstybės narės apsprendžia valdžios bei suvereniteto delegavimo ES lygmeniui greitį ir mastą, tuo tarpu viršvalstybinės institucijos veikia kaip valstybių narių kontroliuojami agentai, neturintys realios darbotvarkės formavimo prerogatyvos (išskyrus tuos atvejus, kuomet yra palaikomos didžiųjų ES valstybių); antra, politinė ir ekonominė sąjunga, priešingai, nei postuluoja (neo)funkcionalizmo teorijos, nėra save palaikantis ir, tokiu būdu, neišvengiamas procesas; trečia, integracija yra galima tik vadinamosios kasdienės (angl. *low politics*) sferose, kuriose mažiau tikėtinas valstybių narių strateginių, gyvybinių interesų konfliktas.

Realistinio arba klasikinio tarpvyriausybės teorinė prieiga, ypatingai pabrėžia nacionalinių valstybių svarbą bei poveikį integracijos procesams. Ši teorija remiasi esminiais (neo)realizmo principais, jog tarptautinė sistema yra anarchiška ir sudaryta iš formaliai ir funkciškai vienodų vienetų — nacionalinių valstybių³⁹. Šiuo atveju pagrindinis dėmesys skiriamas galios pasiskirstymui tarp vienetų, apibūdinamam klausimu „kiek įtakos/galios valstybė A turi valstybei B?“⁴⁰. Tokiu būdu tarpvalstybinis bendradarbiavimas tampa komplikotas, kadangi valstybės, kaip racionalūs veikėjai, ieško būdų maksimizuoti savo politinę ir/ar ekonominę naudą, o galingiausių veikėjų interesai ir veiksmai apsprendžia visą tarptautinės sistemos pobūdį⁴¹.

Klasikinio tarpvyriausybės požiūriu valstybės yra pagrindiniai veikėjai, darantys įtaką viršvalstybinėms institucijoms. Šiuo požiūriu *viršvalstybinės institucijos ne silpnina nacionalinių valstybių suverenitetą, o tarnauja jo išsaugojimui, todėl nacionalinių interesų pažabojimas dėl bendrų tikslų yra sunkiai tikėtinas*. Dėl šios priežasties tarpvyriausybės teorijos požiūriu būtina atskirti bendradarbiavimą kasdienės politikos (angl. *low politics*) rėmuose nuo

³⁸ Dalis šiame poskyryje pateiktos medžiagos paskelbta: Pikšrytė, A., Mažylis, L., Povilaitis, R. Op. cit.

³⁹ Rosamond, B. Op. cit., p. 11.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Ten pat.

kolektyvinio strateginių klausimų sprendimo (angl. *high politics*), kadangi integracinis procesas šiuo atveju visuomet bus ribojamas skirtingų nacionalinių interesų, t.y., ankščiau minėti neofunktionalizmo teorijos principai, tokie, kaip integracijos funkcinio „persiliejiimo“ (angl. *spill-over*) efektas, gali būti įgyvendinami tik rutininės politikos (visų pirma, susijusios su bendradarbiavimu ekonominiais klausimais) rėmuose.

Ankstyvojoje vystymo fazėje, tarpvyriausybės teorija rėmėsi nuostata, jog valstybės narės turi fiksuotas geopolitika paremtas preferencijas (nacionalinius interesus) ir siekia integracijos nacionalinių tikslų realizavimui. Vėlesniu laikotarpiu klasikinė tarpvyriausybės teorija buvo modifikuota, ko pasekoje išsivystė nauja liberaliojo tarpvyriausybės teorija, kuri priėmė, iki šiol laikoma vienu iš dominuojančių teorinių įrankių Europos integracijos tyrimuose. Šios teorijos pradininku ir žymiausiu teoretiku visuotinai pripažįstamas A.Moravcsik, aiškiau konceptualizavęs nacionalinių preferencijų formavimo problematiką bei klasikinę tarpvyriausybės teoriją išplėtojęs iki kelių lygmenų proceso.

Liberalioji tarpvyriausybinių derybų teorija postuluoja, jog tarpvyriausybinių derybų eiga bei rezultatai (o tuo pat metu — ir pats integracijos procesas) yra lemiami valstybių vidaus politikos ir remiasi trimis esminiais principais: prielaida apie racionalią valstybės prigimtį, liberalizmo teorijos postulatais besiremiančia valstybės preferencijų formulavimo schema, pagal kurią šias preferencijas įtakoja įvairūs valstybės vidaus veikėjai, ir tarpvyriausybinių derybų analizė⁴².

Priešingai, nei klasikinė tarpvyriausybės teorija, akcentavusi geopolitinius interesus, A.Moravcsik liberalioji priėmė ypatingai akcentuoja ekonominių interesų svarbą valstybių preferencijų formavime. Visgi, liberalusis tarpvyriausybės kumas savyje išlaikė fundamentalius klasikinės tarpvyriausybės teorijos principus — abi teorijos pripažįsta, jog Europos lygmens derybose valstybės narės yra pagrindiniai veikėjai, o viršvalstybinių institucijų galia yra ribota. *Derybų rezultatai šiuo atveju priklauso nuo valstybių narių (ekonominės) galios bei preferencijų intensyvumo⁴³.*

Akcentuodama vidaus politikos svarbą, liberaliojo tarpvyriausybės teorinė priėmė koncentruojasi ties interesų grupių (arba kitaip — valstybių vidaus lygmens veikėjų) įtaka integracijos procesui bei bendros politikos formavimui, taip praplėsdama realistinio tarpvyriausybės teorijos taikymo ribas. Liberaliojo tarpvyriausybės atveju į integracijos procesų analizę yra įtraukiamas papildomas — valstybių vidaus lygmuo, kadangi realistinis tarpvyriausybės kumas valstybes traktuoja daugiau kaip unitarinius veikėjus, tokiu

⁴² Moravcsik, A. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*. 1993, 31(4). P. 473-524.

⁴³ Pollack, M. *International Relations Theory and European Integration*. European University Institute working paper, 2000. P. 5.

būdu iš analizės lauko išstumiant įvairias valstybių viduje veikiančias interesų grupes, kurių vaidmuo nacionalinės, o kartu — ir europinės politikos formavime neretai yra lemiamos reikšmės. Šioje vietoje konceptualiame lygmenyje galima suformuluoti prielaidą, jog *europinės integracijos procesus įtakoja valstybių vidaus politika, kuri savo ruožtu yra įtakojama interesų grupių veiklos*.

Remdamasis daugiausia racionalaus pasirinkimo prielaidomis, A.Moravcsik suformavo trijų pakopų tarpvyriausybinių derybų modelį. Šis tarpvyriausybinių derybų modelis remiasi R.D.Putnam dviejų lygmenų žaidimo schema⁴⁴. Pateikdamas šią schemą R.D.Putnam bando paaiškinti vidaus ir tarptautinės politikos ryšį. R.D.Putnam tarpvyriausybinių derybų procesui siūlo taikyti dviejų lygmenų analizės modelį, apimančią tarptautinį ir vidaus lygmenis, kuomet valstybės poziciją įtakoja vidaus interesų grupių spaudimas, reikalavimai bei nuomonės⁴⁵. Šis modelis tapo svarbiu argumentu, jog dėl demokratinės sistemos teikiamų galimybių interesų grupėms įtakoti valstybės politiką, tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvaujant sprendimų priėmimo, tarpvyriausybinių derybų ar bendros politikos įgyvendinimo procesas bei jo rezultatai negali būti atsieti nuo konkrečios valstybės vidaus politikos.

Tuo tarpu A.Moravcsik suformuluotas modelis apima tris tarpvyriausybinių derybų etapus — nacionalinių preferencijų formavimą, tarpvyriausybines derybas ir dalies suvereniteto delegavimą aukštesnio, nei nacionalinis, lygmens institucijoms arba kitaip „institucijų pasirinkimą“⁴⁶.

3. lentelė. Tarpvyriausybinių derybų etapai

Etapas	Preferencijų formavimas	Tarpvyriausybinių derybos	Suvereniteto delegavimas
Lygmuo	Nacionalinis	Tarpvalstybinis	Viršvalstybinis
Esminiai kintamieji/procesai	Ekonominiai interesai	Asimetrinė priklausomybė, derybinė galia	Suvereniteto delegavimas
Etapo rezultatai	Nacionalinės preferencijos	Susitarimo pasiekimas	Kontroliuojančių/koordinuojančių institucijų sukūrimas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Moravcsik, A. *The Choice for Europe*. Ithaca: Cornell University Press. 1998. P. 24.

Pirmajame etape valstybės viduje vykstančios interesų grupių konkurencijos pagrindu formuojamos nacionalinės preferencijos, kurias valstybė atstovauja tarpvyriausybinių derybų procese. Čia ypač pabrėžiama valstybės ir visuomenės santykių svarba, kadangi demokratinėse

⁴⁴ Moses, S., *When Deepening encounters Widening: Supranational Governance in the Enlarged European Union: the Case of the Constitutional Discourse*. The Helmuth Kohl Institute for European Studies working paper, 2005. P. 5.

⁴⁵ Putnam, R.D. *Diplomacy and Domestic Politics: the Logic of Two-Level Game*. *International Organization*. 1988, 42(3). P. 427–460.

⁴⁶ Laursen, F. *Op. cit.*, p. 6-7.

visuomenėse užsienio politika didžiąja dalimi priklauso nuo elektorato kontrolės, visuomenės ir interesų grupių spaudimo⁴⁷. Kadangi pagrindinis nacionalinių vyriausybių tikslas yra išlikti valdžioje, šios privalo atsižvelgti į visuomenės ir interesų grupių spaudimą, kadangi nuo jų palaikymo tiesiogiai priklauso šio tikslo realizavimas, todėl pirmojo (vidaus) lygmens derybose dažniausiai dominuoja vidaus grupių ekonominiai interesai. Šis argumentas puikiai atspindi situaciją, kuomet europinės (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos formavimas ar įgyvendinimas yra ribojamas valstybių narių nacionalinių preferencijų, kurios, savo ruožtu, yra formuojamos veikiant vidaus grupių ekonominiams interesams.

Antrame — tarpvyriausybinių derybų — etape valstybių viduje agreguotos nacionalinės preferencijos yra perkeliamos į tarptautinių derybų lygmenį, kuriame valstybės narės, pasitelkdamos įvairias strategijas ir veikimo būdus, siekia savo nacionalinių interesų realizavimo. Tarpvyriausybinių derybų etape remiamasi trimis svarbiausiomis prielaidomis: pirma, derybos vyksta neprievartiniu būdu, t.y., valstybės narės gali atmeti susitarimą, kuris joms būtų mažiau naudingas, nei vienašališka politika; antra, jos turi pakankamai daug informacijos apie kitų valstybių narių preferencijas; trečia, derybų rezultatų/naudos pasiskirstymą lemia valstybių narių derybinė galia, kuri priklauso nuo santykinės vertės, kurią valstybė narė teikia tam tikram susitarimui, lyginant su geriausiais alternatyvios politikos rezultatais (kitaiip tariant, derybinė galia kyla iš valstybių narių preferencijų intensyvumo asimetrijos)⁴⁸. Derybų rezultatai savo ruožtu priklauso nuo asimetrinės valstybių narių galios priklausomybės, o jų elgesys derybų metu taip pat priklauso nuo: vienašališkos politikos alternatyvų, siekiant išlaikyti *status quo*, kurios gali vesti į *veto* sprendimus, naudos/vertės; alternatyvių koalicijų formavimo, kurios gali vesti į pasitraukimą iš derybų, naudos/vertės; tam tikrų klausimų susiejimo, darant įvairias nuolaidas (angl. *trade-offs*) ir formuojant vadinamuosius sprendimų paketus (angl. *package-deals*)⁴⁹.

Trečiasis A.Moravcsik modelio etapas apima suvereniteto delegavimą viršvalstybinėms institucijoms dvejomis prasmėmis. Pirmuoju atveju suvereniteto delegavimas (angl. *pooling sovereignty*) atspindi valstybių sprendimą tam tikrus klausimus ateityje spręsti pasitelkiant kitas, nei vienbalsiškumo, procedūras (kvalifikuotos daugumos principu), tuo tarpu antruoju atveju (angl. *delegating sovereignty*) prerogatyva priimti sprendimus suteikiama viršvalstybinėms institucijoms (EK ar ETT) be tarpvalstybinio įsikišimo ar vienašališko *veto* sprendimo⁵⁰. Šiuo atveju padidėja sprendimų priėmimo efektyvumas, tačiau valstybės praranda didelę dalį

⁴⁷ Moravcsik, A. Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*. 1997, 51(4). P. 513-553.

⁴⁸ Moravcsik, A., *The Choice for Europe. Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. P. 60-62.

⁴⁹ Ten pat, p. 63.

⁵⁰ Moravcsik, A. 1999. Op. cit., p. 62.

kontrolės, tuo tarpu pirmuoju atveju egzistuoja mažesnė tikimybė prarasti sprendimų priėmimo kontrolę, tačiau tuo pat metu išskyla neefektyvumo problema.

Liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos ribotumai

Reikia pažymėti, jog Europos integracijos studijoms skirtoje literatūroje *trečioji A.Moravcsik tarpvyriausybinių derybų modelio stadija neretai yra ignoruojama*. Šį ignoravimą skatina kelios priežastys: visų pirma, pats A.Moravcsik savo mokslinėse publikacijose dažnai koncentruojasi ties dvejomis pirmosiomis tarpvyriausybinių derybų modelio stadijomis ir, antra, tarpvyriausybiškumo teorijos iš esmės yra linkę marginalizuoti viršvalstybinių institucijų vaidmenį ir pagrindinį dėmesį skiria valstybėms narėms⁵¹. Tačiau toks trečiosios modelio pakopos ignoravimas tarsi nustumia į šalį keletą itin svarbių aspektų, kurių aptarimas yra kritiškai svarbus disertacijoje atliekamo tyrimo problematikai.

Visų pirma, nors liberaliojo tarpvyriausybiškumo teorinė prieiga viršvalstybinėms institucijoms skiria tiek dėmesio, kiek šios tarnauja valstybių narių interesų realizavimui, nederėtų pamiršti fakto, jog viršvalstybinėms institucijoms (visų pirma, EK) priklauso darbotvarkės nustatymo (angl. *agenda setting*) prerogatyva. Liberaliojo tarpvyriausybiškumo teorijos požiūriu, pagrindinės Europos integracijos kryptys yra nustatomos keleto svarbiausiųjų „didžiųjų derybų“ (angl. *grand bargains*) metu⁵². Valstybės narės šiuo atveju deleguoja suverenitetą viršvalstybinėms institucijoms tam tikrose politikos srityse, o šis suvereniteto delegavimas apibrėžia integracijos kryptį bei institucionalizuoja tarptautinį bendradarbiavimą. Kuomet susitarimas dėl pagrindinių integracijos krypčių yra pasiektas, valstybės narės siekia sumažinti sandėrio kaštus (angl. *transaction costs*) iki tokio lygio, kuris užtikrintų efektyvų bendradarbiavimą⁵³. Šio proceso išdava yra institucijų, interpretuojančių ir kontroliuojančių susitarimų įgyvendinimą, kūrimas⁵⁴. Anot A.Moravcsik, valstybės narės, siekdamos, jog šis procesas būtų sklandus ir efektyvus, tolesnės darbotvarkės nustatymą deleguoja viršvalstybinėms institucijoms⁵⁵. Šiuo atveju, anot A.Moravcsik, *EK egzistavimas sumažina svarstymui pateikiamų pasiūlymų skaičių ir generuoja sklandesnį bei efektyvesnį bendradarbiavimo procesą*⁵⁶. Kaip teigia F.Laursen, A.Moravcsik laikosi „kietojo“ tarpvyriausybiškumo principo analizuodamas „didžiosiose derybose“ priimamus istorinius

⁵¹ Hadvabova, J. *Contentious Issues of Foreign Policy in EU Negotiations: merging Liberal Intergovernmentalism and Negotiation Theory*. Master Thesis of International and European relations at Linköping University, 2006. P. 13.

⁵² Schroder, V. *Just in Time? European Commission Legislative Initiatives and the EU Council Presidency*. 3rd ECPR Graduate Conference, Dublin, September 2010. P. 4.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Moravcsik, A. 1999. Op cit., p. 67.

⁵⁶ Moravcsik, A. 1993. Op. cit., p. 511.

sprendimus, tačiau darbotvarkės nustatymo ir įsipareigojimų įgyvendinimo rėmuose pripažįsta viršvalstybinių institucijų svarbą⁵⁷.

Antra, *trečiojo tarptautinių derybų modelio lygmens ignoravimas tarsi verčia pamiršti faktą, jog valstybės narės yra ne tik pagrindiniai ES politiką formuojantys, bet ir įgyvendinantys veikėjai. Toks ignoravimas palieka daugybę neatsakytų klausimų, susijusių tarpvyriausybines derybose suformuluotos politikos įgyvendinimu bei valstybių narių pasiryžimu laikytis prisiimtų įsipareigojimų. Suvereniteto delegavimas šiuo atveju svarbus dėl įsipareigojimų įgyvendinimo kontrolės*. Kaip pažymi pats A.Moravcsik, EK (o taip pat ir ETT) veikia kaip neutralūs arbitrai⁵⁸. Šios institucijos padidina (tačiau ne visais atvejais užtikrina) valstybių prisiimtų įsipareigojimų patikimumą, tuo tarpu be įsipareigojimų įgyvendinimo priežiūros ir kontrolės stipriai išauga įsipareigojimų nesilaikymo tikimybė.

Kita svarbi problema, kelianti klausimą dėl tam tikrų liberaliojo tarpvyriausybės teorijos ribotumų, yra susijusi su faktu, jog *analizuojant tarpvyriausybines derybas dažniausiai koncentruojamasi ties vadinamosiomis „didžiosiomis derybomis“, dažniausiai susijusiomis su pagrindines ES integracijos kryptis numatančių sutarčių formulavimu ir priėmimu. Visgi, nereikėtų pamiršti, jog tarp šių „didžiųjų derybų“ vyksta ir kasdienių sprendimų priėmimo procesas*. Liberaliojo tarpvyriausybės teorija gali būti taikoma ir mažesnės strateginės svarbos sprendimų priėmimo analizei — tai patvirtina faktas, jog pastaruoju metu, padidėjus ES lygmens legislatyvos potencialui, vis dažniau pereinama prie minėtų kasdienių sprendimų analizės liberaliojo tarpvyriausybės rėmuose. Dažniausiai tokios studijos koncentruojasi ties ET, kuri šiuo atveju suvokiama kaip tarpvyriausybinių derybų institucinė išraiška, funkcionuojanti etapų tarp „didžiųjų derybų“ metu, veikla⁵⁹.

Galiausiai, tarpvyriausybės teorijos yra pakankamai ribotos ta prasme, jog yra taikomos tik europinio lygmens derybų eigai analizuoti ir praktiškai neatsižvelgia į tarpvyriausybinių susitarimų *įgyvendinimo* procesą. Apie šį procesą A.Moravcsik savo teorijoje užsimena tik aptardamas viršvalstybinių institucijų funkcijas, konkrečiai — kontroliuoti ir prižiūrėti tarptautinių susitarimų įgyvendinimą. Visgi, *integracijos procesas priklauso ne tik nuo bendros politikos formulavimo, bet ir nuo jos įgyvendinimo, tuo tarpu teorijoje nėra užsimenama apie derybų rezultatų įgyvendinimo poveikį integracijos procesui*. Šiuo atveju A.Moravcsik gana aptakiai formuluoja prielaidą, jog viršvalstybinių institucijų egzistavimas turėtų užtikrinti tarptautinių į(si)pareigojimų patikimumą, o tai lyg ir turėtų reikšti, jog įgyvendinimo procesas vyks sklandžiai. Tačiau praktika demonstruoja visai kitokią situaciją. Pvz., iki 2007 m. 47 proc.

⁵⁷ Laursen, F. Op. cit., p. 8.

⁵⁸ Moravcsik, A. 1993. Op. cit., p. 511.

⁵⁹ Garrett, G., Tsebelis, G. An Institutional Critique of Intergovernmentalism. *International Organization*. 1996, 50(2). P. 269-299.

nacionalinių ES politikos įgyvendinimo priemonių buvo pritaikytos pavėluotai, iš kurių net 70 proc. vėlavo nuo pusės iki penkių metų⁶⁰. Statistiniai duomenys rodo, jog toks *įsipareigojimų nevykdymas vargu ar gali būti laikomas pavieniais nesusipratimais, specifinėmis išimtimis ar devijuojančiais atvejais*. Visgi, reikia pažymėti, jog pats A.Moravcsik neteigia, jog viršvalstybinių institucijų egzistavimas *visuomet* sulaukys valstybes nuo į(si)pareigojimų nesilaikymo (dėl to *viršvalstybinių institucijų funkcijos apima ne tik įsipareigojimų nesilaikymo prevenciją, bet ir realias sankcijas*), tačiau šioms klausimams daugiau dėmesio neskiriama.

Į(si)pareigojimų neįgyvendinimo ar neteisingo įgyvendinimo (angl., *non-compliance, non-implementation*) atvejai, ES teisės perkėlimo į nacionalinę teisę vėlavimas (ang. *delayed transposition*), nacionalinės ir europinės politikos kurso neatitikimai (angl. *policy misfit*), ETT bylos verčia manyti, jog *prielaida apie valstybių narių tarptautinių įsipareigojimų patikimumą, kurį turėtų užtikrinti viršvalstybinių institucijų kontrolė, yra kvestionuotina*. Šie pavyzdžiai demonstruoja, jog *kontroliuojančių institucijų egzistavimas neatgraso valstybių narių nuo pagundos nesilaikyti prisiimtų į(si)pareigojimų*. Kita vertus, įvertinus tarpvyriausybės teorijų prielaidas, jog *viršvalstybinės institucijos yra sukurtos valstybių narių ir tarnauja jų nacionalinių interesų įgyvendinimui, o nacionalinės valstybės išlieka pagrindiniais ir stipriausiais tarptautinės sistemos veikėjais, galima teigti, jog viršvalstybinių institucijų, kaip europinių įsipareigojimų įgyvendinimo kontrolės funkciją atliekančių veikėjų, vaidmuo yra pakankamai menkas*. Kaip jau minėta, nuo pat ES įkūrimo užfiksuota daugybė valstybių narių įsipareigojimų nesilaikymo atvejų, kai kuriose valstybėse narėse taip pat neretai galima aptikti tam tikrų europinės ir nacionalinės politikos neatitikimų, akademinėje sferoje randasi vis daugiau literatūros, analizuojančios įsipareigojimų nesilaikymo ar neteisingo laikymosi atvejus bei jų priežastis, formuojasi atskiros šių sričių aiškinančios teorijos.

A.Moravcsik akcentuoja, jog valstybės preferencijos, formuluojamos derantis su įvairiomis interesų grupėmis, visuomet išreiškia tam tikrą poziciją, kuri yra reikšminga tik tarptautinių derybų procese. Šiuo atveju beveik *nejmanoma aptikti tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas teorijos pritaikomumas ne pačioms deryboms, tačiau jų rezultatui*, kuris europinės integracijos kontekste gali būti traktuojamas kaip tam tikros srities politikos (ne)įgyvendinimas. *Ši teorijos ribotumą galima pagrįsti pasitelkiant racionalaus pasirinkimo bei naudos maksimizavimo principais grįstą prielaidą, jog, jei valstybei dėl vienkovių ar kitokių priežasčių nepavyko pilnai įtvirtinti jos interesus išreiškiančios preferencijos derybų procese, ji stengsis realizuoti savo interesus įtakodama derybų rezultatą*. Įvertinus (neo)realizmo nuostatą, jog valstybės yra racionalūs, išlikimo siekiantys ir savo interesus ginantys veikėjai, kurią pripažįsta ir liberalioji tarpvyriausybinių derybų teorija, galima kelti prielaidą, jog, *net ir pasibaigus derybų procesui,*

⁶⁰ Kaeding, M. Active Transposition of EU Legislation. *Eipascope*. 2007, 3. P. 27-34.

valstybė toliau sieks savo interesų, ne tik kitose derybose, bet ir stengdamasi įtakoti derybų metu suformuluotą politiką. Ši prielaida taip pat leidžia teigti, jog valstybei narei derybų metu nepasiekus norimo rezultato, jos preferencijų artikuliacija vidaus lygmenyje ir siekiai įtvirtinti šias preferencijas tarptautiniame lygmenyje yra užprogramuoti tęstis. Praktiniai tokios elgsenos pavyzdžiai yra susiję su europinės reguliavimo politikos įgyvendinimo problemomis, tokiomis, kaip direktyvų nuostatų pažeidimai, manipuliavimas statistika ar kitos į(si)pareigojimų nesilaikymo formos.

Nors liberaliojo tarpvyriausybės teorija postuluoja, jog europinio lygmens derybų metu pasiekti susitarimai iš esmės yra naudingi visoms šalims, kadangi jų metu valstybės narės susitaria dėl vadinamojo mažiausio bendrojo vardiklio (angl. *lowest common denominator*), t.y., tokio laipsnio pokyčių, kurie tenkintų ir labiausiai *status quo* siekiančias išlaikyti valstybes nares, *realiai derybose priimtų sprendimų nauda valstybėms yra nevienoda*. Pats A.Moravcsik pripažįsta, jog *tarpvyriausybinių derybų metu dėl asimetrinės galios ir jos sąlygojamos priklausomybės veikėjai turi galimybes manipuluoti savo pranašumais, tokiu būdu įtakojant derybų rezultatai*⁶¹. Kita vertus, dėl asimetrinės priklausomybės ir kardinaliai skirtingų preferencijų, darant nuolaidas ir formuojant vadinamuosius sprendimų paketus (angl. *package-deals*) ir/ar nuolaidas (angl. *trade-offs*), susiejančius net kelis klausimus, vienos valstybės „išlošia“ daugiau, nei kitos⁶². Galiausiai, pats A.Moravcsik pažymi, jog *valstybių dydis įtakoja jų derybinę galią, todėl svarbiausių tarpvyriausybinių derybų rezultatai (bent jau teoriškai, o labai dažnai — praktiškai) priklauso ir nuo didžiųjų valstybių*⁶³, ir pateikia svarių argumentų, jog pagrindinių ES masto derybų rezultatus nuo Mesinos iki Mastroichto lėmė trijų didžiųjų ES galių — Prancūzijos, Vokietijos ir Jungtinės Karalystės — (vidaus veikėjų) socioekonominiai interesai.

Dėl visų aukščiau minėtų priežasčių *valstybės narės, kurioms derybų metų priimtų sprendimų nauda yra mažesnė, gali būti linkę nesilaikyti priimtų į(si)pareigojimų bei įvairiais būdais stengtis „apeiti“ derybų metu užfiksuotus sprendimus*. Logiška, jog šiuo atveju valstybių viduje veikiančios interesų grupės toliau siektų savo interesų įtvirtinimo, ko pasekoje galimas tam tikras neatitikimas (angl. *policy misfit*) tarp europinės ir nacionalinės politikos ir kitokio pobūdžio problemos. Šio politikos kursų išsiskyrimo formos gali būti įvairios. Tai — vėlavimas perkelti susitarimus į nacionalinę teisę, terminų nesilaikymas, sukčiavimas, t.y., manipuliavimas statistika ir t.t.

⁶¹ Moravcsik, A., Schimmelfennig, F. *Liberal Intergovernmentalism. European Integration Theory*. (ed.) Wiener, A., Diez., T. Oxford: Oxford University Press, 2009. P. 67-87.

⁶² Hadvabova, J. *Op.cit.*, p. 17.

⁶³ Konig, T., Slapin, J. *Winning and Losing in European Constitution building: Member States, Delegates and their Impact on the Constitutional Draft Treaty*. 2005. Rasta:

http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/budapest/papers/9/5/koenig_slapin.pdf; žiūrėta: 2011 05 05.

Kadangi liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos taikymo sritis praktiškai yra apribota tarpvyriausybinių derybų procesu, gana logiška, jog minėtiems reiškiniams teorija dėmesio neskiria. Tačiau prielaidos šių reiškinių atsiradimui iš esmės remiasi šios teorijos principais, o pats jų egzistavimo faktas teorijai neprieštarauja (teorija teigia, jog viršvalstybinės institucijos yra kuriamos ne tik atgrasyti valstybes nuo į(si)pareigojimų nesilaikymo, bet ir taikyti sankcijas bei nagrinėti realias bylas). Todėl aukščiau pateiktais argumentais jokių būdu nesiekama kvestionuoti pačios teorijos ar atmesti jos postulatus, o greičiau identifikuoti jos ribotumus, visų pirma pabrėžiant, jog *teorijos taikymo ribos reikalauja tam tikro išplėtimo*.

Visgi, reikia pažymėti, jog, nepaisant aukščiau išvardintų ribotumų, *liberaliojo tarpvyriausybiškumo teorija* pakankamai aiškiai konceptualizuoja integracijos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje problematiką ir pasitarnauja identifikuojant esmines šios integracijos srities tendencijas, todėl ji *gali būti laikoma atspirties tašku ar tam tikra teorine rėmine konstrukcija disertacijoje atliekamai analizei*, juolab, turint galvoje tai, jog ji siekia susintetinti net keletą teorinių požiūrių, ir, kaip pabrėžia A.Moravcsik bei F.Schimmelfennig, savo prigimtimi yra daugiau teorinė sintezė ar rėminė konstrukcija⁶⁴, dėl ko gali būti lengvai išplečiama ar modifikuojama.

Požiūriai į europinės politikos įgyvendinimo problemas: liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos išplėtimas

Akademiniuose europinės politikos įgyvendinimo problemų tyrimuose dažniausiai dominuoja trys teoriniai požiūriai, glaustai pateikti 4. lentelėje.

4. lentelė. Teoriniai požiūriai į europinės politikos įgyvendinimo problemas

Teorinis požiūris	Neįgyvendinimo mechanizmai	Neįgyvendinimo problemų sprendimai	Viršvalstybinių institucijų vaidmuo
Racionalistinis požiūris	Tyčinis neįgyvendinimas: - kaip preferencija; - kaip opozicija.	Prievartos strategija: - monitoringas ir sankcijos.	Įpareigojantis, prižiūrintis ir atgrasantis per sankcijas.
Vadybinis požiūris	Netyčinis neįgyvendinimas: - dėl neatidumo; - dėl nekompetencijos ir resursų stokos; - dėl teisinių neaiškumų.	Bendradarbiavimo ir problemų sprendimo strategija: - žinių ir gebėjimų skatinimas; - kompetencijų kūrimas ir skatinimas; - teisinių kazusų sprendimas.	Patariamasis.
Konstruktivizmas	Normatyvinis neįgyvendinimas: - dėl vidaus lygmeniu neišplėtotų priimtino elgesio normų.	Įtikinėjimo strategija: - per valstybės elgesio normų kaitos skatinimą.	Normatyvinis ir įtikinėjantis.

Šaltinis: Versluis, E., Compliance Problems in the European Union: What Potential Role for Agencies in Securing Compliance? *Administrative Science Management Public*. 2007, 8. P. 162-177.

⁶⁴ Moravcsik A., Schimmelfennig, F. Op. cit., p. 67-68.

Daugiausia dėmesio atliekamame tyrime (trečioje dalyje) bus skiriama racionalistiniam požiūriui į europinės politikos įgyvendinimo problematiką, kadangi pastarasis yra artimas ir aiškiausiai atspindi liberaliojo tarpvyriausybės teorijos nuostatas apie racionalų valstybių narių bei jų vidaus veikėjų elgesį. Kaip jau minėta, valstybės narės yra ne tik pagrindiniai ES politiką formuojantys, bet ir įgyvendinantys veikėjai. Čia svarbu išskirti dvi europinės politikos fazes: formavimo (angl. *policy uploading*), t.y., derybų procesas ir jo rezultatai, pvz., konkretūs susitarimai, teisės aktai ir pan., ir taikymo arba įgyvendinimo (angl. *policy downloading*), t.y., derybų rezultatų perkėlimas į nacionalines sistemas ir sklandaus įgyvendinimo užtikrinimas⁶⁵. Šiuo atveju ES lygmens politiką galima konceptualizuoti kaip dvikryptį procesą, kuris išreiškia santykį tarp europinio lygmens ir nacionalinio vidaus lygmens politinių derybų⁶⁶. Nacionaliniu lygmeniu valstybių narių vidaus veikėjai įtakoja vyriausybės formuoti tokią europinę politiką, kuri atstovautų jų interesams, tuo tarpu tarpvyriausybiname lygmenyje valstybės narės siekia formuoti europinę politiką, kuri atspindėtų vidaus grupių interesus, ir tokiu būdu būtų užsitikrinamas tolesnis šių grupių palaikymas⁶⁷. Taigi, valstybių narių vyriausybės veikia kaip tarpinė grandis tarp vidaus ir europinio lygmens politikos. Kita vertus, valstybės narės yra pagrindinės europinės politikos formuotojos, tuo tarpu valstybių vidaus veikėjai yra šios politikos vykdytojai. Šiuo atveju europinės politikos įgyvendinimo problemos kyla tuomet, kai įvairūs valstybių narių vidaus veikėjai, į kurių reikalavimus nebuvo atsižvelgta formuojant nacionalines preferencijas ir/arba kurių lūkesčiai formuojant europinio lygmens politiką dėl vienokių ar kitokių priežasčių nebuvo realizuoti, nėra linkę šios politikos vykdyti⁶⁸ arba yra suinteresuoti vykdyti alternatyvią politiką. Tokiu atveju valstybių narių vyriausybės patiria tolesnį vidaus veikėjų spaudimą (arba netenka jų paramos) ir/arba užsitraukia atsakomybę prieš europinės politikos įgyvendinimą kontroliuojančias institucijas. Efektyviausia valstybių narių strategija išvengti vidaus veikėjų bei viršvalstybinių institucijų spaudimo yra sėkmingai perkelti vidaus veikėjų reikalavimus į europinį lygmenį ir tokiu būdu formuoti palankią europinę politiką, kadangi sėkmingas europinio lygmens politikos formavimas leidžia išvengti sunkumų, perkeltiant naujas normas ir taisykles iš europinio į nacionalinį lygmenį ir sumažina europinės politikos adaptavimo kaštus⁶⁹. Kitaip tariant, kuo tiksliau europinio lygmens politika atspindi vidaus veikėjų interesus (o dažnai — ir egzistuojantį nacionalinės politikos kursą), tuo mažiau problemų kyla ją adaptuojant ir įgyvendinant nacionaliniame lygmenyje.

⁶⁵ Falkner, G., Hartlapp, M., Leiber, S., Treib, O. *Opposition through the Backdoor? The Case of National Non-compliance with EU Directives*. Institute for Advanced Studies. Vienna, 2002. P. 2.

⁶⁶ Borzel, T.A., Hofmann, T. *The Double Curse of Lacking Capacity: Shaping and Taking Environmental Policies in the European Union*. Power and Institutional Design in the 21st Century workshop. Princeton University and APSA, 2007. P. 6.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Ten pat.

Kai kurie europinės politikos įgyvendinimo problematiką tyrinėjantys autoriai formuluoja prielaidą, jog *jei valstybėms narėms dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepavyko įtvirtinti savo preferencijų europinės politikos formavimo (angl. policy uploading) procese, jos bus mažiau linkusios pritaikyti ir įgyvendinti ES lygmens sprendimus nacionalinėje praktikoje (angl. policy downloading)*⁷⁰. Tokia valstybių narių (ne)veikimo strategija europinės politikos įgyvendinimo tyrimų sferoje įgavo „opozicijos per galines duris“ (angl. *opposition through the backdoor*) pavadinimą⁷¹. Svarbu pastebėti, jog *tiek terminologijos, tiek ir vidinės logikos prasme, šis požiūris yra gana artimas liberaliojo tarpvyriausybės teorijai ir iš esmės atkartoja jos argumentus*. Kiti autoriai pažymi, jog dauguma teisinių nuostatų, įgyvendinant tam tikrų sričių ES politikas bei perkeltiant *aquis communautaire*, ypač naujosiose valstybėse narėse, neretai vykdomos tik fiktyviai, o reglamentuojantys teisės aktai tampa deklaratyviomis nuostatomis, t.y., „mirusiomis raidėmis“ (angl. *dead letters*)⁷². Šiuo atveju taip pat galima kelti prielaidą, jog valstybės, kurios buvo mažiau suinteresuotos tam tikrų klausimų sprendimu ir neatliko jokio vaidmens formuojant tam tikros srities europinio lygmens politinę darbotvarkę (arba šis vaidmuo buvo pakankamai menkas), bus mažiau suinteresuotos vykdyti šios srities sprendimus, tuo tarpu valstybės, užėmusios lyderio vaidmenį tam tikros srities politinės darbotvarkės nustatyme, bus linkusios sklandžiai perkelti šios srities sprendimus į savo nacionalinę teisę ir juos atsakingai įgyvendinti.

Dar vienas požiūris, kuris papildė europinės politikos įgyvendinimo tyrimų lauką, remiasi prielaida, jog ES normų ir taisyklių įgyvendinimas didžiąja dalimi yra įtakojamas ilgą laikotarpį dominavusio valstybės politikos kurso ir interesų grupių palaikymo⁷³. Šiuo atveju, *jei nacionalinės politikos kursas sutampa su naujosiomis europinėmis normomis ir taisyklėmis ir jei šios normos ir taisyklės nesulaukia pasipriešinimo, labai tikėtina, kad naujoji politika valstybėje narėje bus įgyvendinama sklandžiai ir laiku*. Tuo tarpu, kuomet bendrų taisyklių įgyvendinimas valstybėse narėse kelia iššūkius senosios nacionalinės politikos liekanoms, kyla tam tikrų įgyvendinimo problemų⁷⁴ (europinė politika atmetama arba nėra įgyvendinama laiku ir pan.). Ši nuostata artima naujojo istorinio institucionalizmo teorijos postulatui, kuris suponuoja, jog politikos kursą įtakoja vadinamasis kelio priklausomybės reiškinys (angl. *path dependence*),

⁷⁰ Falkner, G. et al. Op cit., p. 2

⁷¹ Ten pat.

⁷² Treib, O., Falkner, G. *Making Dead Letters Live: Strategies to Improve the Effectiveness of EU Legislation in Central and Eastern Europe*. EUSA's 10th Biennial International Conference, Montreal 17–19 May, 2007. P. 10

⁷³ Mastenbroek, E., Kaeding, M. *Europeanization Beyond the Goodness of Fit: Domestic Politics in the Forefront*. *Comparative European Politics*. 2006, 4. P. 331–354.

⁷⁴ Treib, O. *Implementing and Complying with EU Governance Outputs*. *Living Reviews in European Governance*. 2006, 1(1). Rasta: <http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg-2006-1/download/lreg-2006-1BW.pdf>; žiūrėta 2011 10 08.

Cituota iš:

Duina, F.G., Blithe, F. *Nation-States and Common Markets: The Institutional Conditions for Acceptance*. *Review of International Political Economy*. 1999, 6(4). P. 494-530.

kuomet tam tikros istoriškai susiformavusios normos, taisyklės ar nacionalinė praktika ne tik įtakoja sprendimus, susijusius su politikos kurso pasirinkimu, bet ir generuoja šio kurso tęstinumą. Teigiama, jog, kuo valstybių narių vidaus politika artimesnė europinėms normoms, ir kuo mažesni adaptavimosi prie šių normų kaštai, tuo labiau tikėtinas nuoseklus europinės politikos bei teisės įgyvendinimas ir *vice versa*⁷⁵.

Valstybių narių galia ir politinis svoris europinės politikos formavimo procese taip pat vaidina svarbų vaidmenį (čia taip pat svarbu atsižvelgti ir į tokius faktorius, kaip valstybių narių balsų skaičius ET bei jų finansinis indėlis į ES biudžetą). Šiuo atveju, remiantis R.O.Keohane ir J.S.Nye teiginiais apie valstybių galią ir tarpusavio priklausomybę, valstybės, disponuojančios santykinai silpnesne politine ir ekonomine galia, gali būti mažiau atsparios tarptautinio lygmens spaudimui⁷⁶. Kita vertus, kaip jau minėta anksčiau, vidaus lygmens *veto* veikėjai (angl. *veto players*), remiantis dviejų lygmenų žaidimo logika, artima liberaliojo tarpvyriausybės kumo teorinei prieigai, apibrėžia vidaus lygmens priimtinių nuostatų derybinės pozicijos (angl. *win-set*) dydį ar pobūdį, kuris įtakoja europinio lygmens susitarimų rezultatus, savo ruožtu, (ne)priimtinius nacionaliniu lygmeniu⁷⁷. Kuo daugiau šių *veto* veikėjų, tuo mažiau yra minėtų priimtinių nuostatų derybinėje pozicijoje dėl skirtingų šių veikėjų interesų⁷⁸. Reikia paminėti, kad dviejų lygmenų žaidimo logika europinio lygmens derybų procese suteikia valstybių narių vyriausybėms galimybę pritaikyti vidaus lygmens derybines pozicijas, įtikinant vidaus interesų grupes eiti į kompromisą su kitomis valstybėmis narėmis (angl. *cutting slack*), tačiau pažymima, jog šio proceso rezultatai dažnai būna susiję su problemomis, kurios išryškėja europinio lygmens susitarimų įgyvendinimo fazėje⁷⁹. *Kompromisų priėmimas siekiant bendrų susitarimų iš esmės negali patenkinti visų derybose dalyvaujančių valstybių narių vidaus veikėjų, ir, A.Moravcsik žodžiais tariant, kuria „laimėtojus“ ir „pralaimėjusiuosius“, todėl didelė dalis valstybių vidaus veto veikėjų susitarimų įgyvendinimo fazėje stengiasi riboti, o ne skatinti vyriausybės įgyvendinti šiuos susitarimus ir/arba siekti alternatyvių politikos sprendimų*⁸⁰. Tokiose situacijose valstybių vidaus veikėjai stengiasi blokuoti teisinį direktyvų perkėlimą į nacionalinį lygmenį arba įvairiais būdais trukdyti jų praktiniam taikymui⁸¹.

Nors teigiama, jog ES neegzistuoja ypatingai ryškios sisteminės ar patologinės šios srities problemos, tačiau europinės politikos neįgyvendinimo (plačiaja prasme, įskaitant pavėluotą

⁷⁵ Conant, L. Compliance and What EU Member States make of It. *Compliance and the Enforcement of EU Law*. (ed.) Cremona, M. Oxford: Oxford University Press, 2012. P. 1-31.

⁷⁶ Borzel, T.A., Hofmann, T. Op. cit., p. 13.

Cituota iš:

Keohane, R.O., Nye, J.S. *Power and Interdependence*. Glenview: Scott, Foresman and Company, 1989.

⁷⁷ Ten pat, p. 12.

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Ten pat, p. 13.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Ten pat.

europinio lygmens teisės aktų perkėlimą į nacionalinę teisę ir panašaus pobūdžio problemas) atvejų skaičius išlieka stabilus, t.y., ilgainiui nekinta⁸². Todėl ši problema, nors ir neatspindi universalios tendencijos valstybėms narėms nusižengti europinės politikos įgyvendinimui, visgi nusipelno atskiro dėmesio, juolab, jog yra plačiai pripažįstama, kad šiame kontekste egzistuoja neatskleisto europinės politikos neįgyvendinimo (plačiąja prasme) problema. Pirma, anot T.A.Borzel, europinės teisės pažeidimų atvejai oficialiai fiksuojami tik pačios EK (šiuo atveju, vertinant EK kasmetinių Bendrijos teisės taikymo monitoringo ataskaitų duomenis, du trečdaliai europinės teisės pažeidimų yra susiję su pavėluotu ar neįvykusi europinio lygmens dokumentų perkėlimu į nacionalinę teisę), tačiau pažeidimų fiksavimas tampa komplikuoatas siekiant įvertinti *visapusišką, teisingą ir pilnavertį* perkėlimą į nacionalinę teisę, praktinį europinės politikos pritaikymą ir kitus kokybiniais rodikliais matuojamus aspektus⁸³. Antra, *EK, fiksuodama panašaus pobūdžio pažeidimus, yra priklausoma nuo pačių valstybių narių* ta prasme, jog ne koks nors kitas nepriklausomas veikėjas, o jos pačios teikia ataskaitas apie europinės politikos įgyvendinimą (pažymima, jog EK šiuo atveju gali atlikti tam tikrus tikrinamuosius veiksmus, tačiau jų praktinė reikšmė yra kvestionuojama dėl valstybių narių galimo pasipriešinimo)⁸⁴. Kita vertus, europinės teisės pažeidimai iš valstybių narių pusės gali būti stebimi ir viešinami įvairių interesų grupių, valstybių piliečių ir kitų politinio proceso dalyvių, tačiau šiuo atveju iškyla problema, jog *valstybėse, turinčiose silpnas pilietinės visuomenės ar domėjimosi viešaisiais reikalais tradicijas, toks įvairių visuomenės grupių dėmesys europinės teisės pažeidimams ir jų galimybės veikti, notifikuojant minėtus pažeidimus, gali būti suvaržytos ar tiesiog nepakankamai išplėtotos*⁸⁵. Būtent dėl šių priežasčių akademiniuose tyrinėjimuose europinės teisės (ne)įgyvendinimo problemos nusipelno dėmesio.

Šioje vietoje svarbiausiais klausimais tampa akademinėje literatūroje dažniausiai fiksuojamos trys svarbiausios europinio lygmens politikos įgyvendinimo (angl. *policy downloading*) problemų grupės: europinės ir nacionalinės politikos neatitikimas (angl. *policy misfit*), teisinės įgyvendinimo problemos (angl. *non-implementation*) ir sukčiavimas (angl. *cheating*), detalizuojamos 5. lentelėje.

⁸² Borzel, T.A., *Non-Compliance in the European Union: Pathology or Statistical Artifact?* European University Institute working paper. 2001, 28. P. 3.

⁸³ Ten pat, p. 4.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Ten pat.

5. lentelė. Europinės politikos įgyvendinimo problemos

Problema	Abstraktumo/ konkretumo lygmuo	Problemos objektas	Problemos esmė	Valstybių narių veiksmas
Politikos neatitikimas	Abstraktus, sisteminis	Keletas europinio lygmens dokumentų, tam tikros srities politika	ES teisė sąmoningai nėra reflektuojama nacionalinėje teisėje	Kryptingas ir pastovus europeizacijos vengimas tam tikroje viešosios politikos sferoje
Teisinės įgyvendinimo problemos	Tarpinis	Tam tikras europinio lygmens dokumentas	Procedūriniai ir instituciniai ES teisės pažeidimai, susiję su tam tikro europinio lygmens teisės akto įgyvendinimu	Pavėluotas perkėlimas į nacionalinę teisę, neteisingas perkėlimas, neteisingas taikymas ir pan.
Sukčiavimas	Konkretus	Specifiniai konkretaus europinio lygmens dokumento nuostatų, įsipareigojimų ar kriterijų pažeidimai	Valstybės pastangos „apeiti“ ES teisės reikalavimus, vengiant atsakomybės už nusižengimus	Manipuliavimas statistika, klaidingų duomenų apie įgyvendinimą ar atitikimą tam tikriems kriterijams pateikimas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Borzel, T.A. Op. cit., p. 4-5, Falkner et al. Op. cit., p. 7-16, Treib, O. Op. cit.; žiūrėta 2011 10 08.

Vertinant europinės politikos įgyvendinimo problemas, svarbu akcentuoti jų vietą abstraktumo - konkretumo skalėje. Europinės ir nacionalinės politikos neatitikimas (angl. *policy misfit*) šiuo atveju gali būti vertinamas kaip tam tikras abstraktus lygmens conceptualus reiškinys, tačiau čia pat verta paminėti, jog toks neatitikimas dažnai apima konkretesnes teises europinės politikos įgyvendinimo problemas, susijusias su konkrečių direktyvų nesilaikymu, tiek ir sukčiavimą, todėl šį *politikos neatitikimą derėtų vertinti kaip sisteminį valstybių narių elgesį, siekiant sąmoningai stabdyti ar atitolinti europeizacijos procesus tam tikroje viešosios politikos sferoje*. Reikia pažymėti, jog tiek dėl anksčiau aptartų sunkumų identifikuojant europinės politikos įgyvendinimo problemas, tiek dėl akademinų tyrimų stokos šioje srityje toks europinės ir nacionalinės politikos neatitikimas dažnai aprašomas tik kaip conceptualus teorinis fenomenas, o ne praktinis reiškinys. Visgi, šio reiškinio egzistavimo tikimybė išlieka, todėl jo negalima atmesti kaip grynai teorinės koncepcijos.

Akademinėje literatūroje dažniausiai fiksuojamos ir analizuojamos teisinės europinės politikos įgyvendinimo problemos, daugiausia susijusios su ES antrinių teisės aktų perkėlimu į nacionalinę teisę bei jų įgyvendinimu. Bendrijos teisės įgyvendinime skiriami keturi pažeidimai, kurie patenka į teisinių europinės politikos įgyvendinimo problemų lauką: nesugebėjimas išleisti reikalingų nacionalinių teisės aktų direktyvų perkėlimui į valstybių narių teisinę sistemą arba jų vėlavimas (angl. *non-transposition of directives, delayed transposition*), nacionalinių reguliavimo normų neatitikimas įsipareigojimams, užfiksuotiems direktyvose (angl. *incorrect legal implementation of directives*), neefektyvus direktyvų įgyvendinimas, pasyviai nesugebant

užtikrinti realaus jų veikimo ar imtis veiksmų prieš jų nevykdymą (angl. *improper application of directives*) ir ETT sprendimų, įpareigojančių ištaisyti pažeidimus, nepaisymas (angl. *non-compliance with ECJ judgements*)⁸⁶.

Sukčiavimas europinės politikos įgyvendinimo problemų spektre užima mažiau reikšmingą vietą, tačiau praktikoje tokio pobūdžio problemų visgi pasitaiko. Dažniausiai sukčiavimas susijęs su valstybių narių pastangomis manipuliuoti statistika ar klaidingų duomenų pateikimu, paprastai siekiant atitikti tam tikrus kriterijus ar įsipareigojimus, vengiant atsakomybės už pastarųjų nevykdymą. Kaip pavyzdį galima paminėti Graikijos atvejį, kuomet ji pateikė neteisingus duomenis apie nacionalinį šalies įsiskolinimą, tokiu būdu siekdama patekti į euro zoną⁸⁷.

Reikia pažymėti, jog šiame poskyryje buvo glaustai pristatyti tik teoriniai europinės politikos įgyvendinimo problematikos aspektai, siekiant pateikti galimą liberaliosios tarpyvriausybių derybų teorijos išplėtimą link tarpyvriausybių derybų rezultatų įgyvendinimo bei jos pritaikymo šio proceso tyrinėjimams. Tuo tarpu potencialūs praktiniai europinės politikos įgyvendinimo problemų atvejai ir galimi tokio elgesio motyvai bus analizuojami trečiojoje disertacijos dalyje.

Taip pat, atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, susijusius liberaliosios tarpyvriausybių derybų teorijos ribotumu dėl nesikoncentravimo į tarpyvriausybių derybų rezultatų įgyvendinimo (angl. *policy downloading*) problematiką bei minėtas derybų metu pasiektų susitarimų įgyvendinimo problemas, *A.Moravcsik trijų etapų modelį siūloma išplėsti ir papildyti ketvirtuoju — susitarimų įgyvendinimo — etapu* (žr. 1.3. skyrių).

1.2. Nacionalinių preferencijų formulavimas ir tarpyvriausybių derybų rezultatų įgyvendinimas (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje: naujojo institucionalizmo teorijų grupė

Praeituose poskyriuose buvo konstatuota, jog *liberaliojo tarpyvriausybės teorija* pakankamai aiškiai konceptualizuoja integracijos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos srityje problematiką ir pasitarnauja identifikuojant esmines šios integracijos srities tendencijas, todėl *gali būti laikoma atspirties tašku ar tam tikra teorine rėmine konstrukcija disertacijoje atliekamam tyrimui*, juolab, turint galvoje tai, jog ji siekia susintetinti net keletą teorinių požiūrių, ir savo prigimtimi yra daugiau teorinė sintezė ar rėminė konstrukcija⁸⁸, dėl ko gali būti lengvai išplečiama ar modifikuojama. Tai pat praeitame poskyryje buvo *pasiūlytas*

⁸⁶ Borzel, T.A. Op. cit., p. 4-5.

⁸⁷ Wienberg, C., Greece 'Cheated' To Join Euro, Sanctions Since Were Too Soft, Issing Says. „Bloomberg”. May 5, 2011. Rasta: <http://www.bloomberg.com/news/2011-05-26/greece-cheated-to-join-euro-sanctions-since-were-too-soft-issing-says.html>; žiūrėta 2011 10 17.

⁸⁸ Moravcsik, A., Schimmelfennig, F. Op. cit., p. 67-68.

tarpyvyriausybinių derybų teorijos trijų etapų modelio išplėtimas, papildant jį ketvirtuoju — tarpyvyriausybinių susitarimų (arba derybų rezultatų) įgyvendinimo etapu.

Šio skyriaus tikslas — pristatyti papildomus teorinius įrankius, aiškinančius liberaliosios tarpyvyriausybinių derybų teorijos etapus, susijusius su valstybių narių *vidaus* lygmeniu, t.y., teorijas, įgalinančias kompleksiskai išanalizuoti *nacionalinių preferencijų formulavimo* bei autorės pasiūlyto *derybų rezultatų (tarpyvyriausybinių susitarimų) įgyvendinimo etapus*.

Žvelgiant abstrakčiai, kiekvienos tam tikroje valstybėje veikiančių interesų grupių tikslas yra maksimizuoti savo naudą, tiesiogiai ar netiesiogiai įtakoiant valstybės institucijų sprendimus. Šis poveikio procesas neabejotinai gali būti traktuojamas kaip tam tikra interesų grupių kova dėl valdžios. Institucinėje arenoje nacionaliniu lygmeniu vykstančių interesų grupių konkurenciją, kuri įtakoja ne tik valstybių politikos strategijas ir politines preferencijas, bet ir tarptautinio lygmens procesus, pravartu aiškinti pasitelkus naujojo institucionalizmo teorijų grupę. Naujasis institucionalizmas, pradėjęs formuotis XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje, institucijas traktuoja kaip tam tikrą formalių ir neformalių normų ir taisyklių visumą, kuri gali būti suvokiama kaip politinio veiksmo arena, ir ypatingai akcentuoja institucijų kompleksiskumo problemas, jų veikimo logiką istorinėje perspektyvoje, galios pasiskirstymo institucijose klausimus bei tam tikrų veikėjų įtaką institucijų funkcionavimui ir *vice versa*.

Kaip jau minėta, šis skyrius skirtas išanalizuoti teorinius įrankius, kuriuos tikslinga taikyti tiriant pirmąjį tarpyvyriausybinių derybų etapą, t.y., nacionalinių preferencijų formulavimo fazę, tačiau, įvertinus tai, kad visi derybų etapai yra kompleksiskai susiję, apskritai šie teoriniai įrankiai gali būti taikomi ir nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, kaip europinių derybų rezultato, įgyvendinimui valstybės vidaus lygmenyje tirti.

Svarbu pažymėti, jog *duomenų apie tiesiogiai atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra suinteresuotų grupių pozicijas bei įtaką, formuluojant nacionalines preferencijas, nėra, konkrečiai turint galvoje pozicijas nacionalinio lygmens derybų metu dėl svarbiausio atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimo bei skatinimo dokumento, t.y., direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją*. Šią situaciją galėjo lemti keletas priežasčių. Visų pirma, dalis atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių, kurių daugumą sudaro asociacijos, iki minėtos direktyvos 2009/28/EB priėmimo paprasčiausiai neegzistavo (pvz., atskirų rūšių atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijas vienijanti ir didžiausią politinę įtaką turinti konfederacija). Kita vertus, atsinaujinančios energetikos srityje veikiančios asocijuotos struktūros iki direktyvos priėmimo buvo fragmentuotos, menkai konsoliduotos ir turėjo kur kas mažesnę įtaką politinių sprendimų priėmimui. Įvertinus statistiką bei interviu metu surinktus duomenis, galima teigti, jog kiekybiškai ir kokybiškai reikšminga atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra prasidėjo tik po direktyvos priėmimo, ir tik šis

proveržis paskatino suinteresuotų grupių konsolidaciją bei dialogą tarp valstybės institucijų ir atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių. Kita vertus, oficiali Lietuvos pozicija dėl direktyvos 2009/28/EB nėra vieša, tad šiuo atveju *susiduriama su informacijos apie Lietuvos (įskaitant vidaus atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupes) preferencijas tarpvyriausybines derybose prieinamumo problema*, o taip pat pakankamai sunku įvertinti alternatyvių (konvencinės energetikos) interesų grupių tiesioginę įtaką sprendimų priėmimui, kadangi toks poveikis arba oficialiai užfiksuotas nėra, arba šį poveikį atskleidžiantys dokumentai neprieinami, o įtakos neformaliais kanalais tyrimo galimybės yra ribotos.

*Šiam tyrimo ribotumui išspręsti toliau bus pasitelkiami papildomi teoriniai instrumentai tiek nacionalinių preferencijų formulavimui, tiek nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, kaip europinių derybų rezultato, įgyvendinimui tirti taikant naujojo (racionalaus pasirinkimo, istorinio bei diskursyvinio) institucionalizmo teorines prieigas, kurios šiuo atveju suteikia galimybę kompleksiskai įvertinti nacionalinių preferencijų bei nacionalinės energetikos politikos kurso pasirinkimą, t.y., identifikuoti valstybės institucijų, kaip racionalių veikėjų, pagrindinius interesus ir (ne)veikimo motyvus, taip pat įvertinti nacionalines preferencijas įtakojančio bendrosios energetikos politikos kurso susiformavimo priežastis, istoriškai nulemtas vadinamosios kelio priklausomybės (angl. *path dependence*), bei užfiksuoti su atsinaujinančių išteklių energetikos politika susijusius kritinius posūkio taškus (angl. *critical junctures*), o taip pat įvertinti nacionalinius energetikos diskursus, taip pat įtakojančius energetikos politikos kursą. Minėtas teorines prieigas pravartu taikyti analizuojant nacionalinių valstybės institucijų bei atsinaujinančių išteklių interesų grupių santykius politikos įgyvendinimo etape, kadangi, skirtingai nuo nacionalinių preferencijų formulavimo etapo, šių interesų grupių pastangos daryti poveikį, perkeltiant europinę atsinaujinančių išteklių energetikos politiką į nacionalinę teisę bei įgyvendinant tiek europinius, tiek nacionalinius teisės aktus, jau yra pakankamai ryškiai matomos.*

Racionalaus pasirinkimo institucionalizmas bus taikomas, siekiant paaiškinti valstybės institucijų ir atsinaujinančių išteklių energetikos vidaus grupių interesams ir veikimo ar neveikimo motyvams, istorinis institucionalizmas — siekiant identifikuoti atsinaujinančių išteklių energetikos politikos su(si)formavimo priežastis ir tam tikrus lūžio taškus, sudarančius galimybę įvardinti, kada prasidėjo ir kaip vystėsi politikos procesas, o diskursyvinis institucionalizmas bus pritaikytas analizuoti komunikacijos strategijoms, kurios, savo ruožtu, tarnauja politikos kurso išlaikymui ir savotiškai „pateisina“ tokią politikos kursą (arba, kitaip, „įteisina“ jį formuojančius sprendimus, veikimą arba neveikimą viešojoje erdvėje ir padeda užsitikrinti visuomenės palaikymą). Reikia pažymėti, kad nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizės kontekste šios trys prieigos yra kompleksiskai susijusios

tarpusavyje ta prasme, jog jų analizės objektai (motyvai, politikos kursas ir diskursai) įtakoja ir palaiko vienas kitą.

1.2.1. Racionalaus pasirinkimo institucionalizmas: naudos maksimizavimo interesais grįstos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos formavimo(si) prielaidos

Racionalaus pasirinkimo institucionalizmas remiasi racionalaus pasirinkimo teorijų prielaidomis, jog instituciniame kontekste sąveikaujantys veikėjai (ne)veikia pagal tam tikras strategijas, kuriomis siekia maksimizuoti savo naudą. *Racionalaus pasirinkimo institucionalizmas* šiuo atveju gali padėti paaiškinti įvairių veikėjų interesus ir motyvacijas, interesų grupių konkurenciją ir poveikį valstybės vidaus politikai, kuri savo ruožtu įtakoja europinės integracijos procesus. *Racionalaus pasirinkimo institucionalizmo paradigma* remiasi požiūriu, jog institucijos yra sukurtos tarnauti racionaliai besielgiantiems veikėjams, siekiantiems savo naudos maksimizavimo. Šia nuostata racionalaus pasirinkimo institucionalizmo prieiga yra labai artima tarpvyriausybės teorijų grupei.

Racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorija susiformavo, kaip atsakas į kilusius iššūkius aiškinant politikos procesus, pasitelkus klasikinės racionalaus pasirinkimo teorijas, kurios iš esmės nesikoncentravo į institucinį kontekstą⁸⁹. Vis dėlto, ši teorinė prieiga koncentravosi ne tiek į patį institucinį kontekstą, kiek į šių institucijų veikimo racionalią prigimtį⁹⁰. Racionalaus pasirinkimo teorinė prieiga traktuojama, kaip specifinė, platus pobūdžio teorijų grupė, ilgą laikotarpį dominavusi politikos moksluose, institucijas traktuojanti kaip išorinių politinės sistemos faktorių sąlygotą tam tikrą „žaidimo“ formą, pagal kurią institucijos apibrėžiamos, kaip „žaidimo visuomenėje taisyklės“, apimančios tam tikrus veikėjus, jų pasirinktas atitinkamas „žaidimo“ strategijas ir veiksmų eigą, informaciją, kuria disponuodami minėti veikėjai taiko vienokias ar kitokias strategijas ir/ar veiksmus, taip pat pasekmes, kylančias iš vienokių ar kitokių strategijų taikymo ir t.t., kitaip tariant, išorinių aplinkybių diktuojami „žaidimo scenarijai“ apibrėžia strateginių interakcijų būdus⁹¹. Tačiau egzistuoja ir kompleksiškesnis institucijų vertinimas, pagal kurį institucijos yra ne tiek išorinių faktorių nulemta duotybė, kiek „žaidimo“ taisyklės, apibrėžtos pačių jo dalyvių, kuomet institucijos atspindi tam tikrą kompromisą tarp „žaidėjų“, taigi, jeigu tam tikri veikėjai šių taisyklių nepripažįsta ir siekia primesti savąsias, institucijos praranda stabilumą⁹².

⁸⁹ Schmidt, V.A. Comparative Institutional Analysis. *The SAGE Handbook of Comparative Politics*. (ed.) Landman, T., Robinson, N. SAGE Publications Ltd, 2009. P. 125-143.

⁹⁰ Ten pat, p. 126.

⁹¹ Shepsle, K.A. Rational Choice Institutionalism. *Oxford Handbook of Political Institutions*. (ed.) Binder, S., Rhodes, R., Rockman, B. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 23-38.

⁹² Ten pat, p. 26.

Racionalaus pasirinkimo teorija remiasi fundamentalia teorine prielaida, kuri, savo ruožtu, skirstoma į tris elementus: metodologinį individualizmą, naudos maksimizavimą ir individualių strateginių pasirinkimų apribojimus⁹³. Metodologinis individualizmas suponuoja, jog racionalaus pasirinkimo teorija individus traktuoja, kaip pagrindinius analizės objektus, tačiau racionalaus pasirinkimo prieiga taip pat gali būti taikoma paaiškinti kolektyvinį elgesį, jį traktuojant, kaip individualių pasirinkimų visumą⁹⁴. Šiuo atveju *individai veikia atsižvelgdami į preferencijas, kurios yra sąlygotos išoriškai, stabilios ir nekintančios. Naudos maksimizavimas atspindi individų veikimo strategijas, kurias šie pasirenka, vertindami skirtingų veikimo alternatyvų arba strategijų potencialą, atsižvelgiant į savo fiksuotas preferencijas*⁹⁵. Strateginių pasirinkimų apribojimai apima fizinius, socialinius, institucinius ir kitus veiksnius, tokius, kaip ribota informacija, įtakojančius galimus strateginius pasirinkimus, į kuriuos privalu atsižvelgti, siekiant naudos maksimizavimo⁹⁶.

Racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorinė prieiga gali būti taikoma tiek struktūruoto, tiek nestruktūruoto tipo institucijų tyrimams, pirmuoju atveju turint galvoje legislatyvinės, vykdomosios valdžios ir kitas institucijas, pasižyminčias aiškia, formalizuota struktūra, o antruoju — amorfiškas, neformalizuotas institucijas, tokias, kaip normos, kolektyviniai susitarimai ir pan.⁹⁷. Atliekant nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizę, šią teorinę prieigą bus siekiama taikyti visų pirma struktūruoto tipo institucijoms, t.y., valstybės institucijoms, atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupėms, kurias, siekiant aiškesnio apibrėžtumo, šiuo atveju pravartu įvardinti kaip formalią struktūrą turinčius subjektus, t.y., asociacijas, taip pat kitiems energetikos sektoriaus veikėjams, tokiems, kaip valstybinės konvencinės energetikos įmonės ar elektros perdavimo ir skirstymo sistemos operatoriai, siekiant paaiškinti jų veikimo (ar neveikimo) logiką ir motyvus. Siekiant pagrįsti ir paaiškinti šiuos motyvus, keliama prielaida, jog, *egzistuojant ribotam, kiekybiškai apibrėžtam energijos poreikiui, energijos gamintojai konkuruoja tarpusavyje, kiekvienos energetikos rūšies atstovams siekiant tikslų, kurie traktuojami, kaip stabilūs ir nekintantys, t.y., užimti kuo didesnę sektoriaus dalį, o ši situacija, savo ruožtu, atspindi vadinamąją „nulinės sumos žaidimo“ (angl. zero-sum game) arba artimą jam situaciją*. Valstybės institucijos šiuo atveju veikia, kaip „žaidimo“ taisykles nustatantis aktorius, kuris taip pat vadovaujasi racionaliais naudos siekimo interesais, į kuriuos atsižvelgdamas ir nustato šias taisykles. Tuo tarpu analizuojant nestruktūruoto tipo institucijas, *bus siekiama analizuoti bendrą (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos*

⁹³ Pollack, M. Rational Choice and EU Politics. *Handbook of European Union Politics*. (ed.) Jorgensen, K.E., Rosamond, B., Pollack, M. SAGE Publications Ltd, 2006. P. 31-55.

⁹⁴ Ten pat, p. 32.

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Shepsle, K.A. Op. cit., p. 27.

kursą, keliant prielaidą, jog ji apsprendžia būtent ekonominiai (atsinaujinančių išteklių) energetikos aspektai, t.y., jų kaina vartotojams. Racionalaus pasirinkimo institucionalizmas remiasi teorine prielaida, jog institucijos funkcionuoja tam, kad užtikrintų kolektyvinio veikimo problemų sprendimą, sumažintų vadinamuosius sandorių kaštus ir minimizuotų neužtikrintumą⁹⁸, taigi, jų egzistavimas sistemos veikėjams yra naudingas, todėl jos bus palaikomos tol, kol generuos naudą minėtiems veikėjams⁹⁹. Nors šiuo metu atsinaujinančių išteklių energetika sparčiai artėja prie rinkos sąlygų, jos vystymas vis dar reikalauja tam tikrų subsidijų, t.y., valstybės paramos, kuri elektros gamybai iš atsinaujinančių išteklių Lietuvoje iki šiol buvo surenkama per mokesčius už elektros energiją, taigi, šiuo atveju, valstybės institucijos, siekdamos sumažinti elektros kainą vartotojams ar bent jau jos nedidinti, siekia optimaliai suderinti atsinaujinančios energetikos plėtrą su mokesčių mokėtojų ekonominiais interesais, tokiu būdu užsitikrindamos rinkėjų paramą. Dėmesį būtent elektros kainai sąlygoja objektyviai egzistuojančios aplinkybės, susijusios su bendra valstybės ekonomine padėtimi. Galima teigti, jog dauguma naujųjų ES valstybių narių (o taip pat ir neturtingesnės ES senbuvės) šiame kontekste yra linkusios koncentruotis ir į pirmą vietą iškelti būtent ekonominius, o ne aplinkosauginius atsinaujinančių išteklių energetikos aspektus (kaip tai daro turtingesnės ES valstybės narės), o šią situaciją paaiškinti galima racionalaus pasirinkimo motyvais grįstu ekonominio aspekto prioritetizavimu prieš kitus, ryšium su santykinai prastesne šių valstybių finansine padėtimi, kurią, savo ruožtu, lemia istoriškai susiklosčiusios aplinkybės. Taigi, atsižvelgiant į ekonominius interesus paremtas preferencijas, valstybė(s) narė(s) atitinkamai pasirenka (ne)veikimo strategijas, formuojant ir įgyvendinant europinę politiką, o taip pat siekia šių interesų įtvirtinimo nacionalinėje politinėje darbotvarkėje.

Racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorinė prieiga pateikia keletą naudingų įžvalgų, aiškinant institucijų formavimo(si) ir vystymo(si) procesus, analizuojant europinio lygmens derybų eigą bei siekiant iširti valstybių narių preferencijų poveikį institucijoms, kaip derybų rezultatams¹⁰⁰. Visgi, pripažįstama, kad racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorinė prieiga pasižymi aukštu abstraktumo laipsniu ir perdėm supaprastintu požiūriu į veikimo motyvus¹⁰¹. Kita vertus, pabrėžiama, kad teorija remiasi ekonominiu determinizmu¹⁰².

⁹⁸ Eriksson, R. *The European Energy Policy Framing of Energy Security in the European Union*. Lund University, Department of Political Science, 2011. P. 13

⁹⁹ Ten pat.

Cituota iš:

Hall, P.A., Taylor, R.C.R. Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*. 1996, 44. P. 936-957.

¹⁰⁰ Ten pat.

Cituota iš:

Hall, P.A., Taylor, R.C.R. Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*. 1996, 44. P. 943-945.

¹⁰¹ Schmidt, V.A. Op. cit., p. 127.

Racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorija susilaukia kritikos ir dėl veikėjų interesų bei preferencijų traktavimo, kaip fiksuotų, stabilių ir nekintančių duotybių, neatsižvelgiant į galimas institucijų transformacijas¹⁰³, taip pat dėl veikėjų galimybių visuomet elgtis racionaliai ir strategiškai, nepakankamai dėmesio skiriant įvairiems faktoriams, ribojantiems tokį elgesį¹⁰⁴. Šiems aspektams santykinai daugiau dėmesio skiria istorinio bei diskursyvinio naujojo institucionalizmo teorinės prieigos.

1.2.2. Istorinis institucionalizmas: konvencinė energetika kaip kelio priklausomybė energetikos politikoje

Naujojo istorinio institucionalizmo teorinės prieigos taikymas politinių procesų analizei atspindi dvikryptį procesą, kuomet, pasitelkiant kelio priklausomybės (angl. *path dependence*), susijusios su *status quo* išlaikymu, teorines prielaidas, galima identifikuoti kliūtis tam tikrų sričių politikos formavimui(si) ar įgyvendinimui, o, kita vertus, naujojo istorinio institucionalizmo paradigma taip pat gali padėti užfiksuoti stimulus, t.y., konkrečius istorinius įvykius ar procesus, kurie žymi reformas, atspindinčias konkrečių sričių politikos formavimosi pradžią ir įtakojančias tolesnę jos vystymą(si) (angl. *critical junctures*).

Istorinį analizės aspektą naujojo institucionalizmo teorijoje išvelgti galima net keliomis prasmėmis. Visų pirma, teorija koncentruojasi ties tam tikrais kritinės svarbos įvykiais, ir čia ypatingas dėmesys skiriamas šių įvykių vietai ir laikui¹⁰⁵. Išskirtinis dėmesys istorinio institucionalizmo teorinėje prieigoje skiriamas konteksto analizei, pvz., ji taikoma analizuoti bendriems kontekstiniais veiksniams, susijusiems pagal laiką ir vietą¹⁰⁶. Aiškinant politikos procesus, istorinis institucionalizmas taip pat ypatingai akcentuoja įvykių chronologiją, t.y., čia labai svarbi tampa įvykių seka arba išsidėstymas laiko aspektu. Šiuo atveju nutolstama nuo aiškiai apibrėžtais kintamaisiais grįstos analizės ir siekiama atsakyti į tokius klausimus, kaip „kada?“, kurie padeda paaiškinti fundamentalius sisteminius pokyčius¹⁰⁷.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ Eriksson, R. Op. cit., p. 13.

Cituota iš:

Wiener, A., Diez, T. (ed.) *European integration theory*. Oxford: Oxford University Press, 2009. P. 142.

¹⁰⁴ Ten pat.

Cituota iš:

Binder, S., Rhodes, R., Rockman, B. (ed.) *Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 26-27.

¹⁰⁵ Amenta, E., Ramsey, K.M. Institutional Theory. *The Handbook of Politics: State and Civil Society in Global Perspective*. (ed.) Leicht, K.T., Jenkins, C.J. New York: Springer, 2010. P. 15-39.

¹⁰⁶ Ten pat, p. 23.

¹⁰⁷ Ten pat.

Cituota iš:

Sewell, W. Jr. *Logics of History*. Chicago: University of Chicago Press, 2006.

Istorinis institucionalizmas taip pat siekia paaiškinti institucijų pasipriešinimą pokyčiams¹⁰⁸ bei sąlygas, kuriomis joms tenka neišvengiamai reaguoti į šiuos pokyčius. Analizuojant valstybių narių į(si)pareigojimų įgyvendinimą ES aplinkosaugos politikos, į kurią iki Lisabonos sutarties pateko ir atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai, kontekste daugelis autorių užfiksavo, jog istoriškai giliai įsišaknijusi valstybių narių vidaus politika ir administracinė praktika generuoja didelio masto apribojimus šių į(si)pareigojimų įgyvendinimui ir sudaro sąlygas atsirasti europinės bei nacionalinės politikos kurso neatitikimui (angl. policy misfit)¹⁰⁹.

Istorinio institucionalizmo teorinė prieiga į institucijas žvelgia, kaip į tam tikras makro lygmens struktūras, kuriose vyksta politiniai procesai, ir čia daugiausia koncentruojamasi į įvykių eigą arba politinę dinamiką¹¹⁰. Kadangi valstybių piliečių preferencijos nėra perteikiamos valdžios institucijoms per interesų grupes taip efektyviai, kaip postuluoja pliuralizmo atstovai, interesų atstovavimas formuojasi per institucijas ar institutus, kurie, savo ruožtu, atspindi valstybių istorinę patirtį¹¹¹. Tokias institucijas čia reikia suvokti kaip valstybės ir interesų grupių santykių, interesų grupių tarpusavio santykių, įvairių politikos tinklų ir kt. visumą¹¹². Taigi, *politiniai reikalavimai šiuo atveju nėra tiesioginis piliečių preferencijų atspindys — politinius procesus greičiau atspindi daugybė kompleksiskai susijusių faktorių, o šie procesai, kylantys iš daugybės interesų susikirtimo, netgi gali suformuoti praktiką, kuomet vienos grupės yra privilegijuojamos ir iškeliamos aukščiau kitų, t.y., institucijos ar vykdoma politika gali sudaryti išskirtines sąlygas konkrečioms interesų grupėms¹¹³.*

Istorinis institucionalizmas apjungia racionalaus pasirinkimo ir konstruktyvistinius teorinius elementus, kurie savo pobūdžiu yra pakankamai skirtingi, tačiau abu šie elementai remiasi vadinamąja *kelio priklausomybės (angl. path dependence) koncepcija, pagal kurią institucijos*

¹⁰⁸ Ten pat, p. 23.

¹⁰⁹ Treib, O. Op. cit., žiūrėta 2011 10 10.

Cituota iš:

Duina, F.G. Explaining Legal Implementation in the European Union. *International Journal of the Sociology of Law*. 1997, 25(2). P.155–179.

Duina, F.G. *Harmonizing Europe: Nation-States within the Common Market*. State University of New York Press, Albany, 1999.

Duina, F.G., Blithe, F. Nation-States and Common Markets: The Institutional Conditions for Acceptance. *Review of International Political Economy*. 1999, 6(4). P. 494–530

Knill, C., Lenschow, A., Coping with Europe: The Impact of British and German Administrations on the Implementation of EU Environmental Policy. *Journal of European Public Policy*. 1998, 5(4). P. 595–614.

Knill, C., Lenschow, A. Do New Brooms really sweep cleaner? Implementation of New Instruments in EU Environmental Policy. *Implementing EU Environmental Policy: New Directions and Old Problems*. (ed.) Knill, C., Lenschow, A. Manchester: Manchester University Press, 2000. P. 251–282

Borzel, T.A. Why There Is No 'Southern Problem': On Environmental Leaders and Laggards in the European Union. *Journal of European Public Policy*. 2000, 7(1). P. 141–162.

Borzel, T.A. *Environmental Leaders and Laggards in Europe: Why there is (not) a 'Southern Problem'*. Ashgate, Aldershot, 2003.

¹¹⁰ Schmidt, V.A. Op. cit., p. 128.

¹¹¹ Immergut, E. The Theoretical Core of the New Institutionalism. *Politics and Society*. 1998, 26(1). P. 5-34.

¹¹² Ten pat, p. 17.

¹¹³ Ten pat.

traktuojamos, kaip statiškos ir nelanksčios, savotiškai įspraudžiančios veikėjus į tam tikrus rėmus, kuriuos formuoja istoriškai susiklosčiusi praktika, taigi, užuot lanksčiai reagavę į besikeičiantį kontekstą ir prie jo adaptavęsi, veikėjai verčiau inertiškai sieks išsaugoti nusistovėjusį politikos kursą bei egzistuojančias praktikas¹¹⁴. Toks sistemos statiškumas ir nelankstumas paaiškinamas tam tikru neužtikrintumu, kuris potencialiai gali kilti iš pokyčių — ir atvirkščiai, *status quo* išlaikymas, vengiant pokyčių, remiasi prielaidomis apie santykinę naudą, išvengiant neužtikrintumo, kurį šie pokyčiai gali sukurti¹¹⁵. Taigi, *istorinio institucionalizmo priešastiniai veiksniai kyla iš racionalaus pasirinkimo logikos ir prielaidų apie galimus pokyčių kaštus*¹¹⁶. Nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kontekste, *valstybės institucijų rėmimasis šiomis prielaidomis dėl neužtikrintumo, gali generuoti tam tikrą pasipriešinimą ar nenorą įgyvendinti pokyčius, priimant sprendimus, susijusius su šios politikos formavimu ir/ar įgyvendinimu. Tačiau, kadangi šioje politikos srityje Lietuva yra prisiėmusi į(si)pareigojimus, pokyčių vengimas potencialiai gali generuoti jau aptartą „opoziciją per galines duris“, deklaratyviai palaikant naują politikos kursą, tačiau realiai vengiant sisteminio masto pokyčių*. Kaip jau minėta, egzistuojant kelio priklausomybei, institucijos ar jų vykdoma politika gali sudaryti išskirtines sąlygas tam tikroms interesų grupėms. Šiuo atveju galima kelti prielaidą, jog, *vengdamos keisti istoriškai susiformavusią energetikos politikos kursą, tokiu būdu valstybės institucijos sudaro palankias sąlygas konvencinės energetikos interesų grupėms, į antrą planą nustumdamos atsinaujinančių išteklių energetikos atstovų pasiūlymus bei reikalavimus*.

Pirmosios kartos naujojo istorinio institucionalizmo tyrimai koncentravosi į politinių procesų bei praktikų *tęstinumą*, tuo tarpu vėlesniais darbais jau buvo siekiama paaiškinti jų *kaitą*, o pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama abiem šiems aspektams¹¹⁷. Pagal naujojo istorinio institucionalizmo teorijos logiką, politiniai procesai pradeda formuotis iš tam tikrų konfigūracinių momentų (angl. *configurative moments*)¹¹⁸, pertrauktos pusiausvyros (angl. *punctuated equilibrium*) epizodų¹¹⁹ arba kritinių sankryžų/susikirtimų/posūkio taškų (angl.

¹¹⁴ Eriksson, R. Op. cit., p. 15.

¹¹⁵ Scafer, W. *Advancing Ambition – Interests and Arguments in EU Climate Policy-Making*. Dissertation of University of St. Gallen School of Management, Economic, Law, Social Sciences and International Affairs No 3976. P. 360.

¹¹⁶ Ten pat.

¹¹⁷ Pollack, M. *The New Institutionalisms and European Integration*. Web papers on Constitutionalism and Governance beyond the State, 2008, 1. P. 4.

¹¹⁸ Schmidt, V.A. Op. cit., p. 128.

Cituota iš:

Collier, D., Collier, R. *Shaping the Political Arena*. Princeton: Princeton University Press, 1991.

¹¹⁹ Ten pat.

Cituota iš:

Krasner, S. Sovereignty: an Institutional Perspective. *Comparative Political Studies*. 1988, 21(1). P. 66-94.

critical junctures), kurie tarsi „išjudina” nusistovėjusią institucinę sistemą¹²⁰ ir generuoja politikos kurso kaitos procesus, nutraukdami kelio priklausomybę arba ją sutrikdydami ir atitinkamai formuodami naują politinę praktiką. Visos šios sąvokos apima kritinės svarbos istorinius įvykius, po kurių įvyksta tam tikri lūžiai, ir institucijose dominuojanti praktika ima kisti nauja linkme. Institucijos šiuo atveju traktuojamos daugiau, kaip abstrakčios normos ar politinio vyksmo arena, o ne kaip konkretūs, formalizuota struktūra pasižymintys subjektai. Šios sistemos vidaus veikėjams ir jų santykiams apibrėžti naujojo istorinio institucionalizmo (kaip, beje, ir racionalaus pasirinkimo institucionalizmo) teorinėje prieigoje taikomas vadinamasis patrono – agento arba užsakovo ir vykdytojo (angl. *principal-agent*), modelis. Pagal šį teorinį modelį, nacionalinės politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose, interesų grupės traktuojamos, kaip tam tikri užsakovai, kurių agreguotus reikalavimus valstybės institucijos, t.y., agentai arba vykdytojai transformuoja į tam tikrų sričių viešąją politiką. Ši koncepcija taip pat taikoma europiniame kontekste, kuomet, valstybėms deleguojant dalį suvereniteto viršvalstybinėms institucijoms, šios yra traktuojamos kaip agentai arba užsakovų (valstybių narių) tarpvalstybinio lygmens susitarimų vykdytojai.

Kritinės sankirtos arba posūkio taškai mokslinėje literatūroje apibūdinami, kaip santykinai trumpi periodai, kuomet padidėja galimybės politinės sistemos veikėjų preferencijoms įtakoti nusistovėjusią praktiką¹²¹. Šiuo atveju sąvoka „santykinai trumpi periodai” reiškia, jog kritinio susikirtimo epizodas yra trumpesnis, lyginat su kelio priklausomybės procesu, o „padidėjusios galimybės” reiškia išaugusias galimybes keisti nusistovėjusią praktiką, lyginant su tokiomis galimybėmis prieš kritinės sankirtos epizodą ir po jo, bei išaugusį preferencijų, veikimo alternatyvų arba strategijų skaičių¹²². Taigi, šios prielaidos preziūmuoja, jog *kritiniai posūkio taškai turi būti traktuojami greičiau kaip išskirtiniai, reti įvykiai, o ne kaip „normali” istorinio tęstinumo praktika*¹²³. *Todėl praktikoje kritiniai susikirtimai paprastai siejami ne su savanoriško pobūdžio sprendimais ar reformomis, o su tam tikra neišvengiamybe (dažnai — būtent išorės faktorių įtaka politiniams procesams), kuri savotiškai sutrikdo nusistovėjusią tvarką.* Taigi, šiame kontekste valstybės institucijos, ir kaip politinės organizacijos, ir kaip normos, reguliuojančios interesų grupių ir valstybės santykius, remiasi istoriškai susiklosčiusia kelio priklausomybe, tokia praktika yra stabili, joje egzistuoja aiškiai apibrėžti konflikto – bendradarbiavimo modeliai iki tam tikro lūžio taško, dėl kurio sistema savotiškai

¹²⁰ Ten pat.

Cituota iš:

Mahoney, J. Path Dependence in Historical Sociology. *Theory and Society*. 2000, 29. P. 307-548.

¹²¹ Capoccia, G., Kelemen, R.D. The Study of Critical Junctures: Theory, Narrative, and Counterfactuals in Historical Institutionalism. *World Politics*. 2007, 59(3). P. 341-369.

¹²² Ten pat, p. 348.

¹²³ Ten pat.

išbalansuojama¹²⁴. Pažymima, jog *kol nesusiduriama su tokiais lūžio taškais, radikalūs pokyčiai valstybės institucijose yra praktiškai neįmanomi*, kadangi iš esmės jos pačios apibrėžia politikos turinį bei formą¹²⁵, remdamosis racionalaus pasirinkimo logika ir siekdamos išlaikyti savo įtaką. Tokioje stabilioje sistemoje, sąlygotoje istoriškai nusistovėjusios praktikos, taip pat egzistuoja aiškiai apibrėžti minėti konflikto – bendradarbiavimo modeliai ir interesų grupių santykiai su dominuojančiais lyderiais ir autsaideriais. Istorinis institucionalizmas traktuoja interesų grupių konfliktus, kaip jų racionalaus pasirinkimo motyvais grįstų preferencijų išdavą¹²⁶. Šiuo atveju *egzistuojanti politinė ir ekonominė struktūra vienas grupes privilegijuoja kitų atžvilgiu, institucijoms (normų, formalių procedūrų ir rutininių praktikų prasme) sukuriant tam tikrus pranašumus, lemiamus kelio priklausomybės*¹²⁷. Istorinis institucionalizmas remiasi prielaida, jog didelio masto sisteminiai pokyčiai gali paskatinti tokį kaitos procesą, kuomet vienos struktūros suardomos ar apribojamos, o tai skatina vystymąsi kitose struktūrose ar bent jau sudaro sąlygas tokiam vystymuisi¹²⁸. Ši prielaida yra artima „nulinės sumos žaidimo“ (angl. *zero-sum game*) situacijai, kuomet santykinė vieno veikėjo nauda yra lygi kito veikėjo patiriamiems nuostoliams.

Analizuojant nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) procesus, bus siekiama patikrinti prielaidą, jog *kelio priklausomybė* šiame kontekste *ženklina istoriškai paveldėtą ir ilgą laikotarpį dominavusį konvencinę energetiką, energetikos sektoriaus centralizaciją ir monopolizaciją grindžiamą politikos kursą, kurio lūžio tašką paskatino Lietuvos stojimas į ES* bei su juo susiję į(si)pareigojimai perimti *acquis communautaire* (atsinaujinančių išteklių) energetikos, aplinkosaugos (visų pirma, klimato kaitos prevencijos), energetikos sektoriaus decentralizavimo ir rinkos kūrimo srityse. *Šis kritinis posūkio taškas potencialiai gali būti siejamas su atsinaujinančių išteklių energetikos politikos užuomazgomis ir traktuojamas, kaip stimulus, paskatinęs jos formavimosi procesą. Tuo tarpu Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimas potencialiai traktuotinas, kaip savarankiškos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos su(si)formavimą sąlygojęs faktorius. Šias prielaidas bus siekiama patikrinti trečiojoje disertacijos dalyje, atliekant nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizę.*

¹²⁴ Amenta, E. Ramsey, K.M. Op. cit., p. 24.

¹²⁵ Thoenig, J.C. Institutional Theories and Public Institutions: Traditions and Appropriateness. *Handbook of Public Administration*. (ed.) Peters, G., Pierre, J. SAGE Publications Ltd., 2003. P. 127-137.

¹²⁶ Batley, R. The Limits of Institutionalism: How do organizations and institutions interact in theory and in development practice? International Research Society for Public Management Conference, Panel “Beyond good governance and NPM: Alternative frameworks for public management in developing/transitioning nations”, Birmingham, 2015. P. 3.

¹²⁷ Ten pat.

¹²⁸ Amenta, E., Ramsey, K.M. Op. cit., p. 24.

1.2.3. Diskursyvinis institucionalizmas: konvencinės ir atsinaujinančių išteklių energetikos diskursai

Diskursyvinis institucionalizmas yra pati naujausia naujojo institucionalizmo teorijų grupės prieiga, kuri gali būti apibūdinama, kaip teorija, analizuojanti tokių nematerialių, konceptualių faktorių, kaip idėjos ir interpretacijos, įtaką politiniams procesams. Pagal šią teoriją, politikos kursas įtakojamas ir politikos instrumentų pasirinkimas grindžiamas ne (ar ne vien) racionalaus pasirinkimo motyvais ir prielaidomis apie politikos tikslus bei priemones, bet (ir) tam tikrais politiniais ir ideologiniais faktoriais. Politikos instrumentai šiuo atveju traktuojami, kaip tam tikros idėjos, kurias sistemos veikėjai pasirenka savotiškai konceptualizuodami politikos procesus¹²⁹. Taigi, *politikos kursas pagal diskursyvinio institucionalizmo teoriją priklauso nuo subjektyvaus suvokimo, o politikos instrumentai šiuo atveju traktuojami, kaip „socialiai sukonstruotos praktikos“*, kurių reikšmė ir rezultatai nėra pastovūs ir kinta laiko perspektyvoje¹³⁰.

Diskursyviniais procesais idėjos apjungiamos į bendrą koordinuojančią politiką. Koordinuojantis diskursas apima platų spektrą veikėjų, įsitraukusių į politinių idėjų konstravimo procesą, atliekančių skirtingas funkcijas¹³¹. Šie veikėjai gali būti konsoliduoti, kaip bendras idėjas atstovaujanti elito koalicijos¹³², aktyvistų tinklai¹³³, mediatoriai¹³⁴ ir pan.

Diskursyvinis institucionalizmas koncentruojasi į formalias ir socialiai sukonstruotas institucijas, įtakojančias politinius procesus, jas apibrėžiant, kaip „reikšmių struktūras ir

¹²⁹ Lauber, V., Schenner, E. The Struggle over Support Schemes for Renewable Electricity in the European Union: a Discursive-Institutionalist Analysis. *Environmental Policy*. 2011, 20(4). P. 508-527.

¹³⁰ Ten pat, p. 509.

Cituota iš:

Linder, S., Peters, G. The Study of Policy Instruments: Four Schools of Thought. *Public Policy Instruments. Evaluating the Tools of Public Administration*. (ed.) Linder, S., Peters, G. Cheltenham: Edward Elgar, 1998. P. 33-46.

¹³¹ Schmidt, V. Taking Ideas and Discourse Seriously: Explaining Change through Discursive Institutionalism as the forth 'New Institutionalism'. *European Political Science Review*. 2010, 2(1). P. 1-25.

¹³² Ten pat, p. 3.

Cituota iš:

Haas, P.M. Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination. *International Organization*. 1992, 46(1). P. 1-35.

Sabatier, P., Jenkins Smith, H.C. *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Boulder: Westview, 1993.

¹³³ Ten pat.

Cituota iš:

Keck, M.E., Sikkink, K. *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca: Cornell University Press, 1998.

¹³⁴ Ten pat.

Cituota iš:

Jobert, B. The normative frameworks of public policy. *Political Studies*. 1989, 37. P. 376-386.

Muller, P. Les politiques publiques comme construction d'un rapport au monde. *La Construction du Sens dans les Politiques Publiques: De'bats autour de la notion de Re'fe'rentiel*. (ed.) Faure, A., Pollet, G., Warin, P. Paris: L'Harmattan, 1995.

konceptijas¹³⁵, kurios ne tik apsprendžia politinius procesus, bet tuo pačiu yra jų įtakojamos¹³⁶. Šiuo atveju stengiamasi išplėsti statišką ir deterministinę institucijų traktavimą, kuris atsizvelgia tik į racionalaus pasirinkimo motyvais grįstas preferencijas ir/arba save palaikančią kelio priklausomybės politikos kursą¹³⁷. Pagal diskursyvinio institucionalizmo teorinės prieigos prielaidas, institucijos yra ir struktūros, įtakojančios sistemos veikėjus, ir konstruktai, įtakojami šių veikėjų, taigi, šiuo atveju galima stebėti dvikryptį poveikio procesą. Visgi, *diskursai nebūtinai skatina politinių procesų ar institucijų pokyčius — kartais politinės sistemos veikėjų komunikacija ir veiksmai tiesiog tarnauja status quo išlaikymui ir yra nukreipti egzistuojančių interesų, praktikos ir tradicijos išsaugojimo linkme*¹³⁸.

Diskursyvinis institucionalizmas savo esminiais teoriniais postulatais išsiskiria iš kitų dviejų naujojo institucionalizmo prieigų (6. lentelė) tuo, kad yra mažiausiai statiškas ir pokyčius (o taip pat ir tęstinumą) aiškina pasitelkiant ne tokias statiškas koncepcijas, kaip fiksuotos racionalios preferencijos ar kelio priklausomybė, o dinamišką diskursyvinį sąveikų procesą¹³⁹. Jis taip pat nutolsta nuo pirmųjų dviejų naujojo institucionalizmo teorinių prieigų ta prasme, jog institucijų pokyčių stimulus (ar kliūtis) aiškina ne per išorinius faktorius, bet institucijų vidiniais procesais, sąlygojamais diskursų kaitos¹⁴⁰.

6. lentelė. Racionalaus pasirinkimo, istorinio ir diskursyvinio institucionalizmo palyginimas

	Racionalaus pasirinkimo institucionalizmas	Istorinis institucionalizmas	Diskursyvinis institucionalizmas
Analizės objektas	Racionalus veikėjų elgesys	Struktūros ir praktikos	Diskursai, diskursyviniai procesai
Aiškkinimo logika	Racionalus pasirinkimas, naudos maksimizavimas	Kelio priklausomybė, kritiniai posūkio taškai	Komunikacija
Institucijų apibrėžimas	Inicijuojančios struktūros	Makroistorinės, pastovios, stabilios struktūros	Konstruojamos, konceptualios struktūros
Pokyčių paaiškinimas	Statinis: per fiksuotas preferencijas, stabilias institucijas	Statinis: per kelio priklausomybę, pertraukiamą kritinių posūkio taškų	Dinaminis: per diskursų sąveiką
Pokyčių stimulus	Išorinis sukrėtimas	Išorinis sukrėtimas	Vidinis procesas per diskursų kaitą

Šaltinis: Schmidt, V. Op. cit., p. 5.

Siekiant išsamiai apibrėžti diskursų sąvoką, derėtų išskirti dvi diskursų definicijas: diskursų, kaip komunikacijos, ir diskursų, kaip socialinių praktikų¹⁴¹. Reikia pažymėti, kad skirtingi

¹³⁵ Lauber, V., Schenner, E. Op. cit., p. 510.

Cituota iš:

Schmidt, V. Taking Ideas and Discourse Seriously: Explaining Change through Discursive Institutionalism as the forth 'New Institutionalism'. *European Political Science Review*. 2010, 2(1). P. 1-25.

¹³⁶ Ten pat.

¹³⁷ Ten pat.

¹³⁸ Ten pat.

¹³⁹ Schmidt, V. Op. cit., p. 5.

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Lauber, V., Schenner, E. Op. cit., p. 510.

diskursus analizuojantys autoriai šią sąvoką apibrėžia skirtingai. *Nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizėje energetikos diskursai bus traktuojami kompleksiskai, t.y., ir kaip bendras interaktyvus procesas (t.y., bendro suvokimo, interpretacijų, idėjų, tradicijų visuma), tačiau daugiau, kaip šią praktiką atspindinti ir ją palaikanti komunikacija viešojoje erdvėje.*

Diskursyvinis institucionalizmas remiasi teorine prielaida, jog *sistemos veikėjai, visų pirma, vadovaujasi ne tiek racionalaus pasirinkimo logika (nors ji visiškai neatmetama, tačiau jos svarba redukuojama), kiek kolektyvinėmis idėjomis, interpretacijomis ir tam tikriems reiškiniams priskiriamomis reikšmėmis, t.y., komunikacine logika*¹⁴². Racionalaus pasirinkimo logika šiuo atveju gali būti traktuojama kaip tam tikras *motyvas*, kurio pagrindu formuojasi diskursai, tačiau patys diskursai nebūtinai turi būti objektyviai pagrįsti racionalaus pasirinkimo logika. Šią prielaidą galima taikyti nacionalinei energetikos politikai. Nepaisant to, kad atominė energetika šiuo laikotarpiu susiduria su konkurencingumo problemomis ekonominiu aspektu (lyginant netgi su konkrečiomis atsinaujinančių išteklių energetikos rūšimis, turint galvoje *naujų* atominų elektrinių statybą) ir vis dažniau pasigirsta siūlymų subsidijuoti atominės energetikos projektus, Lietuvoje ilgą laikotarpį dominavo diskursas, kurį suformavo energetikos sektoriaus praktika, kuomet iš Sovietų Sąjungos paveldėtoje, atspirkusioje Ignalinos atominėje elektrinėje buvo gaminama pigi elektra (žr. 3.5.3. poskyrį). Tiek visuomenėje, tiek žiniasklaidoje, tiek valstybės institucijose atominė energetika, ypač XV vyriausybės kadencijos laikotarpiu, nors dalinai — vis dar ir šiuo metu (vertinant konkrečiai Energetikos ministerijos atstovų bei kai kurių mokslininkų ir/ar energetikų pasisakymus) *suvokiama*, kaip pigiausia ir konkurencingiausia elektros energijos gamybos technologija. Kita vertus, šiuo suvokimu didžiaja dalimi buvo grindžiamas poreikis statyti naują atominę elektrinę, ir tokiu būdu susiformavo kelio priklausomybė, kuomet įsisenėjęs diskursas savotiškai palaikė pats save. Visgi, reikia pažymėti, jog šiuo metu šioje konkrečioje diskursyvinėje praktikoje vis dažniau pastebimo pokyčiai.

Valstybei, iš Sovietų Sąjungos paveldėjusiai centralizuotą energetikos sistemą, kurioje ilgą laikotarpį dominavo istoriškai susiformavusi konvencinės energetikos praktika ir tradicija, ir kuri iki šiol išlieka stipriai monopolizuota, prisitaikyti prie sparčiai kintančių energetikos tendencijų (įskaitant technologijų pažangą, pasaulinio energijos balanso kitimą, vis didesnę dalį

Cituota iš:

Schmidt, V. Discursive Institutionalism. The Explanatory Power of Ideas and Discourse. *Annual Review of Social Science*. 2008, 11. P. 303-326.

¹⁴² Ten pat, p. 511.

Cituota iš:

Arts, B., Buizer, M. Forests, Discourses, Institutions. A Discursive-Institutionalist Analysis of Global Forest Governance. *Forest Policy and Economics*. 2008, 11(5-6). P. 340-347.

jame įgaunant atsinaujinantiems ištekliams, sparčiai didėjantį atsinaujinančių išteklių konkurencingumą ir artėjimą prie rinkos sąlygų kainos prasme), lanksčiai į jas reaguojant, yra sudėtinga. Tai galima paaiškinti priėmus prielaidą, jog politikos kursą įtakoja dominuojantys diskursai. *Kadangi naujų diskursų formavimasis yra laipsniškas procesas, apimantis suvokimo, tradicijų ir vertybių kaitą, kuris paprastai reikalauja laiko, o atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra prasidėjo palyginti neseniai, t.y., tik po stojimo į ES, Lietuvoje iki šiol dominuoja kelio priklausomybės sąlygotas konvencinės energetikos diskursas.* Tuo tarpu atsinaujinančių išteklių energetikos diskursas viešojoje erdvėje pamažu pradėjo formuotis palyginti neseniai ir viešojoje erdvėje iškilo kaip alternatyva naujai atominei elektrinei, nors būtina paminėti, kad pavienių iniciatyvų, ypač mokslininkų bendruomenės tarpe, šioje srityje būta jau nuo pat nepriklausomybės atgavimo. Dominuojant konvencinės energetikos diskursui, atsinaujinančių išteklių energetika didelės dalies visuomenės ir konkrečių valstybės institucijų vis dar yra *suvokiama*, kaip brangi, neefektyvi ir nepajėgi užtikrinti vadinamosios bazinės elektros energijos generacijos. Tačiau, šie diskursai pastaruoju metu pamažu praranda savo pagrįstumą ir daugeliu atveju gali būti traktuojami kaip tam tikri „mitai“, atsižvelgiant į sparčiai kintančias energetikos tendencijas, kurios atspindi dvikryptį procesą: iš vienos pusės, energijos gamybos priartinimą prie vartotojų, vis sparčiau įsitvirtinant decentralizuotai energijos gamybai iš nedidelės galios šaltinių, išmaniesiems tinklams (angl. *smart grids*), dvipusės apskaitos sistemoms (angl. *net metering*), o iš kitos pusės, energetinėms sistemoms tampant vis labiau integruotoms, turint galvoje tarpvalstybinius, tarpregioninius ir netgi tarpkontinentinius elektros sistemų sujungimo planus (elektros jungtys su Švedija ir Lenkija bei atsivėrusios elektros importo galimybės šiuo atveju gali pasitarnauti, kaip šios situacijos pavyzdys).

Dominuojant konvencinės energetikos diskursui, Lietuva nespėja lanksčiai reaguoti į europines energetikos tendencijas ir iniciatyvas. Atsižvelgiant į istoriškai susiklosčiusią praktiką, Lietuva siekia savo energetikos sektorių grįsti stambiais konvencinės energetikos projektais, koncentruodamasi daugiausia į pasiūlos saugumo klausimus. Toks politikos kursas gali būti paaiškintas remiantis tiek racionalaus pasirinkimo, tiek kelio priklausomybės logika, kadangi ilgą laikotarpį Lietuva buvo energetinė „sala“ bei turėjo ypatingai komplikuotus santykius su išorės tiekėju. Kita vertus, minėtų projektų patrauklumas grindžiamas ir ekonominėmis prielaidomis apie energijos kainą vartotojams, tačiau šios prielaidos didžiąja dalimi remiasi ne kaštų ir naudos analize, o komunikacine ir diskursyvine logika. Be to, atsižvelgiant į sparčiai besikeičiančią padėtį energetikos sektoriuje tiek nacionaliniu, tiek europiniu, tiek globaliu mastu, ekonominis minėtų projektų pagrindumas, ypač ilguoju laikotarpiu, kelia abejonių.

Reikia pastebėti, kad, nors diskursyvinio institucionalizmo teorinė prieiga skiriasi nuo racionalaus pasirinkimo ir istorinio institucionalizmo ta prasme, jog yra nutolusi nuo racionalaus veikimo logikos, *visų trijų teorijų sintezė gali būti pritaikyta nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizei, siekiant kompleksiskai ištirti jos formavimo(si) bei įgyvendinimo procesus. Šiuo atveju diskursai kyla iš istoriškai susiformavusios praktikos, sunkiai pasiduodančios pokyčiams, atsižvelgiant į racionalaus pasirinkimo prielaidas, jog tokių pokyčių kaštai, lyginant su status quo išlaikymu, gali būti didesni.*

1.3. Teorinis tyrimo modelis

Šiame skyriuje bus stengiamasi trumpai pristatyti ir pagrįsti disertacijoje naudojamą teorinį tyrimo modelį. Grafiškai tyrimo modelis pavaizduotas įvade pateiktoje schemoje — joje matyti, jog *disertacijoje kaip teoriniu tyrimo pagrindu bus remiamasi A.Moravcsik liberaliosios tarpvyriausybinių teorijos trijų etapų modeliu, papildant jį tarpvyriausybinių susitarimų įgyvendinimo faze. Pagrindinis dėmesys disertacijoje atliekamame tyrime bus skiriamas būtent ketvirtajam (pridėtiniam — susitarimų įgyvendinimo) etapui, taip pat koncentruojantis ties pirmuoju (nacionalinių preferencijų formulavimo) etapu, kaip tam tikru kontekstiniu veiksmu, remiantis prielaida, jog europiniai reikalavimai, susiję su atsinaujinančių išteklių energetikos (politikos) plėtra, tarpvyriausybinių derybų metu nesutapo ar tik dalinai sutapo su nacionalinės energetikos politikos prioritetais, ir Lietuvai šių derybų metu nepavyko sėkmingai inkorporuoti savo nacionalinių, konvencine energetika besiremiančių interesų į europinės politikos darbotvarkę (angl. policy uploading) (konkrečiai — savo pozicijoje dėl atsinaujinančių išteklių energijos direktyvos 2009/28/EB Lietuva reiškė nuogąstavimus, jog iki 2020 m. jai gali nepavykti pasiekti numatyto atsinaujinančios energijos rodiklio, kas verčia manyti, jog šis EK pasiūlytas rodiklis jai pasirodė pernelyg ambicingas, taip pat išreiškė didesnių garantijų poreikį valstybėms narėms, kurioms gali nepavykti pasiekti jų nacionalinių rodiklių ir kt.), todėl galima kelti išvestinę prielaidą, jog ji gali būti nesuinteresuota ar mažiau suinteresuota šių derybų metu pasiektų susitarimų įgyvendinimu (angl. policy downloading), o tokia situacija potencialiai gali sąlygoti tam tikras europinės politikos įgyvendinimo problemas.* Tokia tyrimo logika pasirinkta neatsitiktinai ir ją pagrįsti galima keliais argumentais.

Visų pirma, nacionalinių preferencijų formulavimas ir tarpvyriausybinių susitarimų įgyvendinimas daugiausia siejasi su *nacionaline* politika, kurios analizė atliekamame tyrime užima centrinę vietą. Tarpvyriausybinių derybų ir suvereniteto delegavimo etapai šiuo atveju yra svarbūs (ir, atitinkamai, bus analizuojami antroje dalyje), tačiau tik kaip *kontekstiniai* veiksniai, susiję su bendros ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formulavimu (disertacijos pavadinimas — „Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politika *europinės*

integracijos kontekste”). Kadangi europinio lygmens politika turi aiškią teisės aktais pagrįstą išraišką, o suvereniteto delegavimas yra šios politikos susiformavimo išdava (t.y., galima teigti, jog suvereniteto delegavimas jau yra įvykęs, kadangi šiuo metu jau egzistuoja atsinaujinančių išteklių energetikos klausimus reguliuojantys teisės aktai, kaip valstybių bendro pasiryžimo kurti bendrą šios srities politiką išraiška), šiems klausimams tyrime bus skiriama kiek mažiau dėmesio.

Antra, duomenys, tirti antrajam — tarpvyriausybinių derybų — etapui yra riboti, kadangi oficiali Lietuvos pozicija dėl tyrimui svarbiausio europinio dokumento, t.y., direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, bei bendro ES Klimato ir energetikos paketo traktuojama kaip klausimas, susijęs su nacionaliniu saugumu, ir nėra prieinama viešai.

Suvereniteto delegavimo etapo svarbiausi aspektai taip pat bus analizuojami, tiriant derybų dėl direktyvos 2009/28/EB atvejį ir šių derybų rezultatą, t.y., esmines direktyvos nuostatas ir tikslus (antroji disertacijos dalis), tačiau, kaip jau minėta, ši analizė bus laikoma tam tikru *papildomu arba kontekstiniu* tyrimo aspektu, o pagrindinis dėmesys bus skiriamas tarpusavyje kompleksiskai susijusiems nacionalinių preferencijų formulavimo ir tarpvyriausybinių susitarimų įgyvendinimo etapams, t.y., nacionalinio lygmens politikai (žr. trečiąją dalį).

Kita vertus, į nacionalinių preferencijų formulavimo etapą (konkrečiai — į diskusijas dėl direktyvos 2009/28/EB bei ES Klimato ir energetikos paketo 2030 m.) nebuvo įtrauktos/įsitraukusios pagrindinės atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra Lietuvoje suinteresuotos grupės, t.y., atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijos (išskyrus biomasės asociacijos atstovą pirmuoju atveju ir atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacijos atstovą — antruoju), todėl, galima teigti, jog oficialių duomenų apie tiesiogiai atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra suinteresuotų grupių pozicijas bei įtaką, formuluojant nacionalines preferencijas, paprasčiausiai nėra. *Šis tyrimo ribotumas sprendžiamas, pasitelkiant papildomus įrankius nacionalinių preferencijų formavimui tirti. Šiam tikslui tyrime bus pasitelkiamos naujojo (racionalaus pasirinkimo, istorinio bei diskursyvinio) institucionalizmo teorinės priemonės, suteikiančios galimybę kompleksiskai įvertinti nacionalinės energetikos politikos kurso pasirinkimą, t.y., identifikuoti valstybės institucijų, kaip racionalių veikėjų, pagrindinius interesus ir (ne)veikimo motyvus, taip pat įvertinti nacionalines preferencijas įtakojančio energetikos politikos kurso susiformavimo priežastis, ryšium su vadinamosios kelio priklausomybės (angl. *path dependence*) reiškiniu, bei užfiksuoti su atsinaujinančios energetikos politikos plėtra susijusius kritinius posūkio taškus (angl. *critical junctures*) ir įvertinti nacionalinius energetikos diskursus. Taip pat reikia pažymėti, jog visi liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos etapai (įskaitant ir pridėtinį — susitarimų įgyvendinimo*

etapą) yra kompleksiskai susiję, todėl minėti papildomi teoriniai įrankiai gali paaiškinti ne tik preferencijų formulavimo, bet ir susitarimų įgyvendinimo etapą.

Vertinant susitarimų įgyvendinimo etapą, kuris savotiškai išplečia A.Moravcsik liberaliąją tarpvyriausybinių derybų teoriją, taip pat ypatingai svarbios yra europinės politikos formavimo (angl. *uploading*) ir įgyvendinimo (angl. *downloading*) subfazės. Šioje vietoje verta dar kartą įvardinti anksčiau iškeltą prielaidą, jog efektyviausia valstybių narių strategija išvengti vidaus veikėjų bei viršvalstybinių institucijų spaudimo yra sėkmingai perkelti vidaus veikėjų reikalavimus į europinį lygmenį (angl. *uploading*), tokiu būdu išvengiant vidinio pasipriešinimo/spaudimo ją įgyvendinant (angl. *downloading*). Tačiau, kaip jau minėta, jei valstybei dėl vienokių ar kitokių priežasčių visgi nepavyko sėkmingai perkelti vidaus veikėjų reikalavimų į europinį lygmenį, pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas europinės politikos įgyvendinimo analizei. Neretai svarbiausiais klausimais tokiais atvejais tampa europinės ir nacionalinės politikos kurso neatitikimas (angl. *policy misfit*), teisinės direktyvų įgyvendinimo problemos (angl. *non-implementation*) ir kt. Šias teorines prielaidas, susijusias su atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) ir įgyvendinimo potencialiomis problemomis, bus stengiamasi patikrinti disertacijoje atliekamame nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tyrime.

Tyrimo modelio kelių etapų analizė suteiks galimybę visapusiškai ištirti Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) prielaidas bei tikslus, sudarys galimybę identifikuoti svarbiausias jos įgyvendinimo problemas ir leis nustatyti jos vietą europinės integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kontekste. Tyrimo eigoje bus tikrinami teoriniai dėsningumai bei taikomos pristatytos teorinės koncepcijos.

2. ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGETIKOS POLITIKA KAIP ATSKIRA ES POLITIKOS SRITIS

Europa, sudaranti 7 proc. pasaulio populiacijos, kasmet sunaudoja apie 17 proc. pasaulio gamtinių išteklių¹⁴³. ES priklausomybė nuo išorės energijos išteklių tiekėjų, visų pirma, nuo Rusijos, ilgą laikotarpį augo, o tai reiškia, jog didėjo ES energetinių išteklių importas. Pastaruoju metu taip pat itin ryškios tarptautinės konkurencijos dėl energijos išteklių (iškastinio kuro) tendencijos. Neužtikrintumas apsirūpinimo energijos ištekliais srityje kelia nemažai problemų, kadangi atskiros valstybės narės vis dar yra linkusios ignoruoti solidarumo bei glaudesnės integracijos principus vardan nacionalinės išteklių pasiūlos saugumo.

Kita vertus, vis didėjantis vartojimas, pasaulio populiacijos skaičiaus augimas, iškastinio kuro išteklių naudojimas energijos poreikiams patenkinti kelia jautrias globalias aplinkosaugines problemas tokias, kaip klimato kaita, o, žvelgiant iš socioekonominės perspektyvos, energija yra vienas pagrindinių ekonominių mūsų bei ateities kartos poreikių, taip pat skatinančių ir socialinę pažangą, todėl, analizuojant tiek ES bendrąją, tiek atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, taip pat pravartu įvertinti ir šios srities daugialypiškumą bei persiliejamą su ekologinio, ekonominio ir socialinio saugumo klausimais.

Šioje dalyje bus analizuojama ES atsinaujinančių išteklių energetikos politika, kaip kontekstinis pagrindas nacionalinės Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tyrimui, pradedant EK pastangomis kurti reguliacinius mechanizmus paramos schemų harmonizavimui, atsinaujinančių išteklių energetikos politikos raida, pagrindiniais šią politiką reglamentuojančiais teisės aktais, jos ryšiais su kitomis ES politikos sritimis (visų pirma, aplinkosaugos politika), ir baigiant tarpvyriausybinių derybų dėl atsinaujinančių išteklių energetikos politikos svarbiausio dokumento — direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją atvejo analize. Papildomai taip pat bus analizuojamos valstybių narių pozicijos dėl ES atsinaujinančių išteklių energijos tikslo 2030 m. Ypatingas dėmesys šioje dalyje bus skiriamas liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos antrajam (tarpvyriausybinių derybų) ir trečiajam (suvereniteto delegavimo arba derybų rezultato, t.y., pačios direktyvos, kuri gali būti traktuojama, kaip kritinės svarbos dokumentas, įtakojantis nacionalinę atsinaujinančių išteklių energetikos politiką) etapui.

Išorinėje ES energetikos politikoje yra susiformavusi gana aiški skirtis tarp senųjų ir naujųjų (įstojusių į ES 2004 m. plėtros bangos metu ir vėliau) valstybių narių. Senųjų narių santykiai su pagrindine ES energijos išteklių tiekėja energetinėje srityje nepasižymi tokia didele įtampa, kaip

¹⁴³ Andoura, S., Towards a New Energy Policy for Europe: the Need for a New Framework. *Think Global, act European: The Contribution of 14 European Think Tanks to the Spanish, Belgian and Hungarian Trio Presidency of the European Union.* (ed.) Fabry, E., Nihoul, G.R. Notre Europe: 2010. P. 52.

naujųjų narių, visų pirma, turint galvoje Baltijos šalis, kadangi senosios narės istoriškai niekada nebuvo kritiškai priklausomos nuo Rusijos, todėl energetikos srityje vertina šią valstybę daugiau, kaip partnerę, nei, kaip priešišką šalį, ir yra diversifikavę ar šiuo metu deda pastangas diversifikuojant savo energijos išteklių balansus. Pastaroji nuostata fiksuojama daugelio energetikų bei politikos analitikų ir mokslinė prasme yra aiški *a priori*, kita vertus, valstybių narių vidaus energetikos politika nėra disertacijoje atliekamo tyrimo objektas, todėl minėta nuostata bus priimta be papildomos analizės. Naujosios narės, kurių dauguma gali būti suvokiamos, kaip tam tikros energetinės „salos“, bendrosios (arba išorinės) energetikos politikos srityje su Rusija palaiko įtemptus santykius, be abejojimo, ilgą laikotarpį sąlygojo istorinė patirtis bei asimetrinė energetinė priklausomybė.

Tuo tarpu valstybių narių susiskirstymas pagal pozicijas būtent atsinaujinančių išteklių energetikos politikos klausimais nėra toks aiškus, o atliktų tyrimų, susijusių su šios problematikos analize, egzistuoja palyginti nedaug. Verta paminėti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos vystymas neabejotinai didina valstybių narių energetinį saugumą bei pasitarnauja diversifikuojant energijos išteklių pasiūlą, tačiau, tokios valstybės, kaip Lenkija, kuri didžiąja dalimi remiasi anglies energetikos sektoriumi, aktyviai priešinasi atsinaujinančių išteklių energetikos vystymui, argumentuodama tuo, jog atsinaujinanti energetika šaliai užkrauna didelę finansinę našta. Tai verčia kelti prielaidą, jog dėl ES valstybių narių nacionalinių gyvybinių interesų, sąlygotų tam tikrų specifinių objektyviai egzistuojančių nacionalinių parametrų, tokių, kaip dominuojančios energijos išteklių rūšys, taip pat interesų grupių spaudimo bei kelio priklausomybės (angl. *path dependence*), kuri gali būti suvokiama, kaip politikos kursas ar sprendimai, pagrįsti praeityje susiformavusia praktika, energetinė integracija tarp valstybių narių veikia tik iki tam tikros ribos, kol nekyla pavojus būtent minėtiems (energetiniams bei ekonominiams) nacionaliniams interesams. Kitaip tariant, neofunkcionalizmo teorijos prielaidos apie savaeigę integraciją galioja tik iki tam tikros ribos arba lūžio taško, po kurio, aiškinant energetinės integracijos procesus, tampa parankiau remtis liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos postulatais.

Taigi, siekiant patikrinti teorinėje (pirmojoje) dalyje užfiksuotas konceptualaus pobūdžio liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos prielaidas, jog ES lygmens derybų rezultatai priklauso nuo valstybių narių vidaus politikos, nacionalinių preferencijų bei derybinės galios, išsiaiškinti, kokių koalicijų formavimu(si), interesų derinimu bei nuolaidomis (angl. *trade-offs*) šios derybos remiasi, o taip pat identifikuoti derybų „laimėtojus“ ir „pralaimėjusius“, šioje dalyje bus analizuojami kontekstiniai veiksniai, susiję su ankstesnėje dalyje teoriniame lygmenyje aptartais tarpvyriausybinių derybų bei suvereniteto delegavimo etapais. Į šiuos etapus europinės politikos darbotvarkės kontekste bus žvelgiama iš politikos formavimo (angl. *policy*

uploading) perspektyvos, tuo tarpu europinio lygmens susitarimų perkėlimas į nacionalinį lygmenį (angl. *policy downloading*) bus analizuojamas trečiojoje dalyje. Priėmus domėn aukščiau (taip pat ir teorinėje (pirmojoje) dalyje) minėtus *argumentus dėl valstybių narių nacionalinių interesų dominavimo europinės politikos formavimo procese, analizuojant derybas dėl direktyvos 2009/28/EB, taip pat bus siekiama patikrinti prielaidą, jog integracija atsinaujinančių išteklių energetikos srityje ES yra nevienalytė bei remiasi skirtimi tarp senųjų bei naujųjų narių.*

Prieš pradėdant analizuoti ES atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, būtina pažymėti, jog tai — kompleksiška subsektorinė bendrosios ES energetikos politikos sritis. Reikia pastebėti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos politika, kaip ir ES bendroji energetikos politika, kaip atskira ES politikos sritis, iki Lisabonos sutarties neegzistavo, tačiau dar 1997 m. dokumente KOM(97)599 „Energija ateičiai: atsinaujinantys energijos ištekliai“ buvo išdėstytos atsinaujinančių išteklių energetikos reglamentavimo gairės bei pabrėžta jos svarba klimato kaitos prevencijoje¹⁴⁴. 2001 m. Direktyva 2001/77/EB Dėl energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos išteklių skatinimo vidaus rinkoje valstybės narės, atsižvelgiant į bendrus gamybos ir suvartojimo rodiklius ES mastu, iki 2010 m. paskatintos nusistatyti orientacinius kriterijus elektrai, pagamintai iš atsinaujinančių energijos išteklių¹⁴⁵. Vienas naujausių pastarųjų europinio lygmens iniciatyvų pavyzdžių yra 2009 m. Direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, kuria prisiimtas bendras įsipareigojimas pasiekti 20 proc. atsinaujinančių energijos išteklių bendrame ES suvartojime iki 2020 m., o kiekvienai šaliai narei taip pat numatyti atskiri nacionaliniai teisiškai įpareigojantys numatomos pagaminti energijos rodikliai, su tikslia kiekybine išraiška¹⁴⁶.

Visgi, *nepaisant pastarųjų kolektyvinių pastangų reikalaujančių iniciatyvų, europiniame kontekste neretai išryškėja viršnacionalinio lygmens reguliavimo neefektyvumo bei netolygios integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos srityje problemos*¹⁴⁷. *Atsinaujinančių išteklių energetika yra pirmaujanti pagal diegimo mastus technologija pažangiausiose ES šalyse ir jau šiuo metu užima svarią poziciją jų energijos balansuose, tačiau tuo pat metu kai kurios valstybės narės neretai yra linkusios nepaisyti prisiimtų įsipareigojimų ir vadovautis savo nacionaliniais interesais, dėl ko atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros procesas, nepaisant*

¹⁴⁴ European Commission. White Paper for a Community Strategy and Action Plan COM(97)599 “*Energy for the Future: Renewable Sources of Energy.*” Rasta:

http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com97_599_en.pdf; žiūrėta: 2010 12 04.

¹⁴⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/77/EB Dėl elektros, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, skatinimo elektros energijos vidaus rinkoje Rasta: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0077&from=EN>; žiūrėta 2010 12 04.

¹⁴⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. L 140/16, 2009. P. 46.

¹⁴⁷ Kuskū, E. Enforceability of a Common energy Supply Security Policy in the EU: an Intergovernmentalist Assessment. *Caucasian Review of International Affairs*. 2010, 4(2). P. 145-158.

objektyviai egzistuojančio atsinaujinančių išteklių potencialo, šiose šalyse vyksta pakankamai vangiai. Taigi, nors politiniuose ir akademinuose sluoksniuose jau kuris laikas diskutuojama apie bendros ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos užuomazgas¹⁴⁸, europinės integracijos netolygumai šioje srityje skatina kelti klausimą, ar pastaroji politika yra pajėgi ne tik projektuoti, bet ir realiai įgyvendinti tam tikrus *integrutus* europinio lygmens veiksmus, ar yra daugiau deklaratyvaus pobūdžio projektas.

2.1. ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos institucinis kontekstas: principai, tikslai, dokumentai bei įgyvendinimo instrumentai

Šiame skyriuje bus analizuojami ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos veikėjai ir jų funkcijos, šios politikos raida ir svarbiausi dokumentai, principai bei įgyvendinimo priemonės, tačiau, reikia pažymėti, jog *bendroji ES energetikos politika bei ES atsinaujinančių išteklių energetikos politika yra glaudžiai susijusios*, todėl atskirai analizuoti šias dvi politikas yra nelengvas uždavinys. Pabrėžiant šių politikų sąryšį, būtina akcentuoti, jog ES atsinaujinančių išteklių energetikos politika reikšmingai prisideda prie bendrosios ES energetikos politikos tikslų įgyvendinimo ir *vice versa*, tačiau taip pat būtina paminėti ir tai, jog jai reguliuoti yra skirta keletas specifinių dokumentų. Beje, būtina pastebėti, jog *iki Lisabonos sutarties ES atsinaujinančių išteklių energetikos politika, kaip ir bendroji ES energetikos politika, buvo formuojama bei įgyvendinama ES aplinkos politikos rėmuose*. Taip pat, kadangi ES atsinaujinančių išteklių energetikos politika traktuojama, kaip ES bendrosios energetikos politikos subsektorinė sritis, o atsinaujinančių išteklių klausimai ES lygmeniu aplinkosaugos kontekste pradėti kelti pakankamai anksti, sunku nustatyti šios politikos susiformavimo pradžią.

Kadangi nei vienas ES atsinaujinančių išteklių energetikos politiką analizuojantis autorius neįvardina šios politikos susiformavimo datos, tiksliausia ja būtų laikyti Lisabonos sutarties įsigaliojimą, kadangi būtent į šią sutartį pirmą kartą buvo įtrauktas energetikos politikos skyrius. Svarbu paminėti ir tai, jog iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo (ir, iš dalies, po jo) atsinaujinančių išteklių energetikos srities reguliavimas buvo (ir tebelieka) kiek fragmentiškas dėl ribotos ES kompetencijos tiek bendrosios energetikos politikos, tiek ir šioje subsektorinėje politikos srityje¹⁴⁹.

Šioje vietoje derėtų trumpai apžvelgti pagrindinių su ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos formavimu ir priežiūra susijusių veikėjų funkcijas. „*Europos Vadovų Taryba* [...] formaliame teisėkūros procese nedalyvauja, tačiau *Lisabonos sutartyje* įgavo atskiros ES

¹⁴⁸ Korkmaz, D., Aalto, P. *European Energy Security and the Integration Process*. 2010. Rasta: http://stockholm.sgir.eu/uploads/KORKMAZ_AALTO.pdf; žiūrėta: 2010 12 04.

¹⁴⁹ Juškys, A. Atsinaujinančių išteklių energijos reguliavimas Europos Sąjungos teisėje: raida ir tendencijos. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2012, 7(1). P. 183-200.

*institucijos statusą ir atlieka svarbiausių vaidmenį nustatant ES strategines kryptis.*¹⁵⁰ Vienareikšmiškai galima teigti, jog *ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos teisės aktų leidybos procese ET bei EP yra centriniai veikėjai*¹⁵¹. Šiuo atveju Taryba yra formuojama iš valstybių narių Energetikos ministrų, todėl ji gali būti suvokiama, kaip institucija, labiausiai besikoncentruojanti į valstybių narių nacionalinius interesus¹⁵². Įvertinus šį faktą galima teigti, jog *Taryba savo prigimtimi yra gryniausios formos tarpvyriausybė institucija, atstovaujanti valstybių narių nacionalinius interesus*. Taryboje priimami patys svarbiausi sprendimai ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos klausimais, o šios institucijos Generalinis sekretoriatas užtikrina ekspertizės ir politikos įgyvendinimo tęstinumą¹⁵³. Tuo tarpu *Parlamentas yra antra pagal svarbumą (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos teisės aktų leidybos institucija*, pastaruoju metu įgavusi daugiau galios. Nuo to laiko, kuomet Lisabonos sutartimi buvo įtvirtinta įprasta teisėkūros procedūra, EP dalyvauja priimant visus svarbius ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos sprendimus¹⁵⁴. Taip pat svarbu paminėti tai, jog, nors Parlamento struktūra yra paremta frakcijomis, balsavimas dėl sprendimų gali būti susijęs su Parlamento narių kilme iš tam tikros ES valstybės narės, tačiau, visgi, sprendimų priėmimo logika Parlamente skiriasi nuo sprendimų priėmimo logikos nacionaliniuose parlamentuose — šiuo atveju netgi už frakcijų ribų gali susiformuoti tam tikros koalicijos¹⁵⁵.

ES energetikos politikos procesuose taip pat aktyviai reiškiasi EK, kuri, be visų kitų funkcijų, turi prerogatyvą dalyvauti derybose dėl ES energetinių projektų. Komisijos energetikos Generalinis direktoratas yra atsakingas už ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos darbotvarkės formavimą ir įgyvendinimą, naujų teisės aktų inicijavimą, ES teisės taikymo monitoringą, programų ir projektų valdymą¹⁵⁶. *Komisijos pagrindinės funkcijos susijusios su teisės aktų inicijavimu bei darbotvarkės nustatymu*, taip pat, tam tikrais atvejais, prerogatyva rengti teisės aktus Tarybos perleidžiama Komisijai, tačiau, vis dėlto, *teisėkūros procese Komisijos galios yra pakankamai ribotos*, kadangi ši institucija gali išleisti tam tikro teisės akto pirminę versiją, tačiau neturi sprendimo galios patvirtinti tokį dokumentą¹⁵⁷. Pastebima, jog EK savo struktūra yra panaši į nacionalinį ministrų kabinetą, tačiau šiuo atveju „ministrus“ siūlo

¹⁵⁰ VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP). *Studija dėl instrumentų, stiprinančių ES išorinę energetikos politiką bei koordinavimą tarp ES valstybių narių santykiuose su trečiosiomis šalimis*. 2012. P. 95.

¹⁵¹ Langsdorf, S. *EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050*. The Green European Foundation, Brussels. 2011. P. 3.

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP). Op. cit., p. 95.

¹⁵⁴ Langsdorf, S. Op cit., p. 3.

¹⁵⁵ Ten pat, p. 4.

¹⁵⁶ VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP). Op. cit., p. 95.

¹⁵⁷ Langsdorf, S. Op cit., p. 3.

nacionalinės vyriausybės, todėl kiekvieno komisaro galia ir būdas taip pat gali įtakoti tam tikrą Komisijos veikimo sritį (šiuo atveju — (atsinaujinančių išteklių) energetikos politiką)¹⁵⁸. Egzistuoja požiūris, jog EK, žvelgiant iš globalios perspektyvos, pasižymi pakankamai prasta reputacija profesionalumo, organizacinio efektyvumo bei koncentravimosi į tam tikros techninės pagalbos, siekiant spręsti problemas, atžvilgiu¹⁵⁹. Taip pat verta pažymėti, jog EK, kaip energetikos politikos įgyvendinimą prižiūrinti institucija, stokoja žmogiškųjų, techninių ir kitų resursų efektyviam šios veiklos įgyvendinimui.

Valstybės narės, kaip svarbūs ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politiką formuojantys veikėjai taip nusipelno atskiro aptarimo. Kaip jau minėta prieš tai, *tarpyvyriausybės elementas ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikoje gana ryškus, o valstybės narės šią politiką gali formuoti per savo į Tarybą deleguotus Energetikos ministrus. Valstybių narių vadovai taip pat apibrėžia esmines nacionalinių energetikos politikų gaires bei kryptis, kurias, savo ruožtu, siekiama transformuoti į atitinkamus sprendimus Taryboje*¹⁶⁰. Verta paminėti, jog Lisabonos sutartis nesuteikia ES kompetencijos priimti energetikos politikos sprendimus, susijusius su valstybių narių teise nustatyti sąlygas nacionalinių energijos išteklių naudojimui, pasirinkti vienų ar kitų energijos išteklių naudojimo alternatyvas, kištis, formuojant valstybių narių energijos išteklių pasiūlos struktūrą¹⁶¹. Šią struktūrą, savo ruožtu, apsprendžia ne tik geografinės bei gamtinės šalių sąlygos, bet ir tam tikros su industrija bei infrastruktūra susijusios priežastys, energetinė užsienio politika, interesų grupės ir pan.¹⁶². Kadangi valstybės narės dalį suvereniteto deleguoja ES, būtina atskirti viršvalstybinių institucijų bei valstybių narių kompetencijas atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo srityje. *Atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai patenka į taip vadinamą bendros kompetencijos sferą, t.y., ES, sprendžiant šiuos klausimus, gali veikti pagal subsidarumo principą vidaus rinkos bei laisvo energijos judėjimo, o taip pat grėsmių energijos išteklių pasiūlos saugumui, energetinio efektyvumo ir energijos taupymo, energetinių tinklų sujungimo ir aplinkosaugos politikos klausimais*¹⁶³.

ES (tiek bendrosios, tiek atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos teisinį pagrindą sudaro virš 200 direktyvų ir kitų reguliuojančių teisės aktų, kurie, savo ruožtu, gali būti suskirstyti į kelias sritis: bendrieji, naftos, dujų, elektros, atsinaujinančių išteklių sektoriaus,

¹⁵⁸ Ten pat.

¹⁵⁹ Wälde, T.J., *The International Dimension of EU Energy Law and Policy*. Advance Working Paper for forthcoming book on EU Energy Law, 2003. P.11

¹⁶⁰ Langsdorf, S. Op cit., p. 4.

¹⁶¹ Diaz Abad, N., Diez Moreno, F. *Energy Policy in the Lisbon Treaty: the Spanish Experience in the Sector*. *Teisė*. 2009. 73. P. 167-185.

¹⁶² Langsdorf, S. Op cit., p. 4.

¹⁶³ Tikniūtė, A., Milčiuviienė, S. *Legal Regulation of Renewable Energy Market*. *Jurisprudencija*. 2012, 19(4). P. 1495-1513.

energetinio efektyvumo, transeuropinių tinklų, atominės energetikos investicijų, atominės energetikos patikimumo, atominės energetikos jungtinių veiksmų, atominės energetikos kuro pasiūlos, apsaugos nuo radiacijos, atominės energetikos saugumo, atominės energetikos – EURATOM paskolų ir kt.¹⁶⁴. Akivaizdu, jog labiausiai reguliuojamas energetikos sektorius ES yra atominė energetika.

Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos ištakas galima sieti su devintuoju praeito amžiaus dešimtmečiu (konkrečiai 1986 m. Komisijos rezoliucija Dėl Bendrijos orientacijos plėtoti naujus ir atsinaujinančius energijos išteklius), kuomet Komisijos pastangomis buvo pradėta viešai kalbėti apie atsinaujinančių išteklių energijos panaudojimą, aplinkosauginės grėsmės, šios srities tyrimus ir pan., tačiau šie Komisijos veiksmai bei tuo metu išleisti dokumentai buvo daugiau deklaratyvaus pobūdžio ir akademiniais tyrinėjimams gali pasirodyti įdomūs nebent iš istorinės perspektyvos, todėl pirmasis atsinaujinančių išteklių energetikos įtraukimo į (dar tik besiformuojančią) ES energetikos politiką etapas paprastai siejamas tik su 1995 m., kuomet Komisija išleido Baltąją knygą „Energetikos politika Europos Sąjungoje“ (KOM(95)682), kurioje, be kitų klausimų, taip pat buvo akcentuojami atsinaujinančių išteklių energijos privalumai¹⁶⁵. Netrukus pasirodė kita Baltoji knyga „Energija ateičiai: atsinaujinantys energetikos ištekliai“ (KOM(97)599), kurioje buvo pabrėžta atsinaujinančių išteklių svarba kovojant su klimato kaita, energetinio saugumo grėsmėmis, bei išdėstytos būsimo reglamentavimo gairės, kurios vėliau įtvirtintos elektrai skirtoje direktyvoje 2001/77/EB¹⁶⁶. Taip pat reikia paminėti, jog į šią Baltąją knygą buvo įtrauktas Veiksmų planas, apimantis 7 sritis: tikslus ir strategijas, vidaus rinkos priemonės, Bendrijos politikų veikimą, valstybių narių bendradarbiavimo stiprinimą, paramos priemonės, vadinamąją pradžios kampaniją bei toliau seksiančius veiksmus¹⁶⁷.

Pirmasis privalomasis ES teisės aktas, reguliuojantis atsinaujinančių išteklių energetiką — direktyva 2001/77/EB Dėl elektros, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, skatinimo elektros energijos vidaus rinkoje nustatytų tikslų (12 proc. bendro ir 22 proc. elektros energijos suvartojimo ES mastu iki 2010 m.) nepasiekė, todėl kyla klausimas, ar dėl ribotų ES kompetencijų energetikos srityje naujosios atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimo priemonės bus efektyvios ir pasieks nustatytus tikslus¹⁶⁸. Visgi, pirmosios direktyvos tikslai ir

¹⁶⁴ European Commission. *Overview of the secondary EU legislation (directives and regulations) that falls under the legislative competence of DG ENER and that is currently in force*. 2014. Rasta: http://ec.europa.eu/energy/doc/energy_legislation_by_policy_areas.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

¹⁶⁵ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

¹⁶⁶ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

¹⁶⁷ European Commission White Paper for a Community Strategy and Action Plan COM(97)599 “Energy for the Future: Renewable Sources of Energy“. Rasta: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com97_599_en.pdf; žiūrėta: 2010 12 04.

¹⁶⁸ Juškys, A. Op. cit., p. 185.

*orientaciniai rodikliai valstybėms narėms teisiškai nebuvo privalomi, tačiau ši direktyva padėjo pamatus tolesniam atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus reguliavimui, padėjo apibrėžti svarbiausias sąvokas bei įtvirtinti ir vėliau taikomas atitinkamas procedūras*¹⁶⁹, tokias, kaip valstybių narių ataskaitų teikimas, paramos schemų taikymas atsinaujinančių išteklių energetikai ir pan. Direktyva įpareigojo valstybes nares nusistatyti orientacinius tikslus atsinaujinantiems ištekliams elektros sektoriuje, tačiau *neįpareigojo taikyti specifinių būdų šiems tikslams pasiekti*, todėl vienos valstybės pasirinko vadinamąsias fiksuoto (angl. *feed-in*) tarifo paramos schemas, tuo tarpu kitos taikė kvotas žaliosios energijos supirkimui/žaliųjų sertifikatų paramos schemą. Vėliau atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemų praktikoje ES taip pat buvo pradėta taikyti konkursų ir aukcionų paramos schema.

Dar viena svarbi direktyva atsinaujinančių išteklių energetikos politikos vystymuisi buvo *direktyva 2003/30/EB Dėl skatinimo naudoti biokurą ir kitą atsinaujinantį kurą transporte*. Ši direktyva, kaip ir direktyva 2001/77/EB, buvo priimta dar ES aplinkosaugos politikos rėmuose ir taip pat įpareigojo valstybes nares nusistatyti biokuro energijos kiekius. Pagal direktyvą valstybės narės turėjo užtikrinti, kad į rinkas būtų išleista minimali biodegalų ir kitų atsinaujinančiųjų degalų santykinė dalis, ir tuo tikslu nusistatyti nacionalinius planinius rodiklius¹⁷⁰. Analogiškai, direktyva nenustatė konkrečių priemonių šiems kiekiams pasiekti ir taip pat įpareigojo valstybes nares teikti ataskaitas apie padarytą pažangą. Direktyva, vėlgi, buvo neįpareigojančio pobūdžio, tačiau valstybės narės, neįgyvendinusios tikslų, pagal direktyvą privalėjo pateikti motyvuotus paaiškinimus apie tikslų neįgyvendinimo priežastis¹⁷¹.

Šiuo metu atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimo srityje galioja netoli dvidešimties antrinių ES teisės aktų (direktyvų)¹⁷². *Pagal direktyvų skaičių galima teigti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos politika yra viena iš mažiausiai sureguliuotų ES politikos sričių*.

Komunikatą KOM(2004)366 „Atsinaujinančios energijos dalis ES. Komisijos ataskaita pagal direktyvos 2001/77/EB 3 str., teisės aktų ir kitų Bendrijos politikų poveikio vystant atsinaujinančių energijos šaltinių įnašą ES įvertinimas bei pasiūlymai imtis konkrečių veiksmų” sudaro oficiali ataskaita apie direktyvos 2001/77/EB įgyvendinimą, kurioje įvertinta valstybių narių pažanga siekiant nacionalinių tikslų 2010 m., ateities planai siekiant atsinaujinančių išteklių energijos bendrųjų sąnaudų 12 proc. dalies 2010 m. (įskaitant šildymą, elektros energiją

¹⁶⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/77/EC. Op. cit., žiūrėta 2010 12 04.

¹⁷⁰ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/30/EB Dėl skatinimo naudoti biokurą ir kitą atsinaujinantį kurą transporte. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc?p_id=45688&p_query=&p_tr2=2; žiūrėta 2012 07 07.

¹⁷¹ Pavloskaia, E. Legal Analysis of the EU Policy for Sustainable Transport Biofuels. *Environment and Ecology Research*. 2014, 2(2). P. 60-75.

¹⁷² European Commission. *Overview of the secondary EU legislation (directives and regulations) that falls under the legislative competence of DG ENER and that is currently in force*. Op. cit., žiūrėta 2014 07 07.

ir transportą), taip pat pasiūlymai imtis konkrečių veiksmų, kad būtų užtikrintas tikslų įgyvendinimas iki 2010 m.¹⁷³.

2007 m. komunikate „Atsinaujinančių išteklių energetikos veiksmų planas. Atsinaujinančių išteklių energija 21 amžiuje: tvaresnės ateities kūrimas“ (KOM(2006)848) buvo nustatytas bendras atsinaujinančių išteklių energijos 20 proc. planinis rodiklis ir 10 proc. atsinaujinančių išteklių energijos transporte planinis rodiklis, kurie buvo patvirtinti siekiant iki 2020 m. 20 proc. padidinti energetinį efektyvumą, kaip nustatyta 2006 komunikate „Efektyvaus energijos vartojimo veiksmų planas: išnaudoti potencialą“ (KOM(2006)545), kuriam pritarė EVT ir EP¹⁷⁴. 2007 m. EVT dar kartą patvirtino įsipareigojimą ES mastu plėtoti atsinaujinančių išteklių energetiką ir po 2010 m. (atsinaujinančių išteklių energija turi sudaryti 20 proc. bendro ES mastu suvartojamo energijos kiekio, o valstybės narės, veikdamos efektyviai, turi pasiekti, kad iki 2020 m. biodegalai sudarytų 10 proc. transporte suvartojamo benzino ir dyzelino)¹⁷⁵.

Ypatingai svarbi data dabartinei atsinaujinančių išteklių energetikos politikai yra vadinamojo Klimato ir energetikos paketo (angl. *Climate and Energy Package*) priėmimas, kitaip žinomo kaip „Strategija 20 – 20 – 20“, kuria įsipareigota iki 2020 m. ES mastu 20 proc. sumažinti šiltnamio dujų emisijas (nuo 1990 m. lygio), pasiekti 20 proc. energijos ES lygiu iš atsinaujinančių išteklių (nuo suvartojimo) bei iki 20 proc. padidinti ES energetinį efektyvumą. Šie tikslai taip pat buvo užfiksuoti 2010 m. Komisijos pristatytoje strategijoje „Europa 2020“, skirtoje įgyvendinti darniam ekonomikos augimui bei darbo vietų kūrimui (verta paminėti, jog šis faktas ES puikiai atspindi atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kompleksiško fenomeną). Paketą sudaro komunikatai, kuriais siekiama stiprinti prekybos apyvartiniais taršos leidimais (angl. *Emission Trading Scheme, ETS*) sistemą, efektyviau kovoti su klimato kaita, skatinti atsinaujinančių išteklių panaudojimą ir kt., taip pat teisės aktai, skirti į(si)pareigojimų ir tikslų įgyvendinimui, iš kurių svarbiausias atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimui yra rėminė direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Ši direktyva išlieka centriniu atsinaujinančių išteklių energetikos politikos dokumentu, kadangi kiekvienai valstybei numato teisiškai įpareigojančius atsinaujinančių išteklių energijos kiekius (tikslus), kuriuos privalu pasiekti iki 2020 m.

Kiek vėliau, atitinkamai 2010 m. ir 2011 m. buvo pristatyti dar du svarbūs dokumentai — KOM (2010)639 „Energetika 2020. Konkurencingos, darnios ir saugios energetikos strategija”

¹⁷³ Europos Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui KOM(2004)366 „Atsinaujinančios energijos dalis ES Komisijos ataskaita pagal direktyvos 2001/77/EB 3 straipsnį, teisės aktų ir kitų Bendrijos politikų poveikio vystant atsinaujinančių energijos šaltinių įnašą ES įvertinimas bei pasiūlymai imtis konkrečių veiksmų”. Rasta: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2004\)0366/_com_com\(2004\)0366_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2004)0366/_com_com(2004)0366_lt.pdf); žiūrėta 2014 07 07.

¹⁷⁴ LR Seimo Europos informacijos biuras. *Europos Sąjungos energetikos politika. Pusė amžiaus – nacionalinė kompetencija energetikos politikoje*. Rasta: <http://eic.lrs.lt/index.php?-290875191>; žiūrėta 2014 07 07.

¹⁷⁵ Ten pat.

bei KOM(2011)885 „Energetikos veiksmų planas 2050 m.“. Pirmasis dokumentas iš esmės remiasi 2007 m. pristatytu veiksmų planu, tačiau jame pabrėžiama, jog, taikant esamą strategiją, iki 2020 m. gali nepavykti pasiekti užsibrėžtų tikslų, todėl šiems tikslams įgyvendinti būtini nauji instrumentai¹⁷⁶. Atsinaujantiems ištekliams šiame komunikate ypatingo dėmesio neskiriama, tačiau jie visgi dominuoja tiksluose, susijusiuose su technologijomis bei inovacijomis¹⁷⁷. „Energetikos veiksmų plane 2050 m.“ keliami ambicingi tikslai šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį nuo 1990 m. lygio iki 2050 m. sumažinti net 85 – 90 proc.¹⁷⁸. Šis dokumentas atsinaujinančių išteklių energetikos politikai reikšmingas tuo, jog be intensyvaus atsinaujinančių išteklių panaudojimo, šie ambicingi tikslai liktų tik deklaracijomis.

2014 m. sausio mėnesį EK pristatė Klimato ir energetikos politikos strategijos 2030 m. gaires, kuriose buvo siūloma 40 proc. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį (vėlgi nuo 1990 m. lygio), padidinti energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, kiekį mažiausiai iki 27 proc., prasidėjus sekančiam prekybos apyvartiniams taršos leidimais periodui, nuo 2021 m. įsteigti rinkos stabilumo rezervą, kaip ir anksčiau, dėmesį skirti energijos vartojimo efektyvumui, konkurencingumui, energijos tiekimo saugumui, planams gerinti atsinaujinančių išteklių energetikos politikos valdymą ir kt.¹⁷⁹ 2014 m. spalio mėnesį EVT pateikė išvadą, kuriose patvirtintas tikslas iki 2030 m. ES viduje 40 proc. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį bei tikslas, jog 2030 m. ES atsinaujinančių išteklių energijos dalis turi sudaryti ne mažiau kaip 27 proc., tačiau šis tikslas privalomas tik ES lygmeniu, ir nėra teisiškai įpareigojantis valstybėms narėms, bet joms suteikiama galimybė pačioms nusistatyti didesnius tikslus¹⁸⁰.

2015 m. vasarį EK priėmė gyvybingos Energetinės Sąjungos su į ateitį orientuota klimato kaitos politika strategiją (angl. *A Framework Strategy for a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy*), kurios esminiai tikslai — dekarbonizuotos ekonomikos kūrimas, išteklių pasiūlos saugumas bei konkurencingumas, kuriuos sudaro keletas smulkesnių prioritetų ar politikos sričių, tokių, kaip energetikos sistemų integracija ir bendra vidinė energijos rinka, emisijų mažinimas ir dekarbonizacija, energetinis efektyvumas, tyrimai bei inovacijos ir kt. Energetinės Sąjungos idėja gimė po rusiškų dujų tiekimo sutrikimų 2014 m. kovą, todėl nenuostabu, jog šios iniciatyvos ėmėsi vadinamųjų naujųjų, buvusių sovietinės erdvės ES narių lyderė Lenkija. Vertinant konceptualiai, Energetinės Sąjungos idėja buvo

¹⁷⁶ Langsdorf, S. Op. cit., p. 7.

¹⁷⁷ Ten pat.

¹⁷⁸ Ten pat.

¹⁷⁹ European Commission. *Climate Action. 2030 framework for climate and energy policies*. Rasta: http://ec.europa.eu/clima/policies/2030/index_en.htm; žiūrėta 2014 07 07.

¹⁸⁰ Europos Vadovų Tarybos išvados EUCO 169/14. 2014 m. spalio 23 ir 24 d. Rasta: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/LT/ec/145431.pdf; žiūrėta 2014 11 13.

įvertinta palankiai, pripažįstant, jog energetinė integracija yra geresnis sprendimas, nei daugybė atskirų nacionalinių politikų, todėl 2014 m. ET išskėlė iniciatyvą dėl atsako į minėtus dujų tiekimo sutrikimus, tokiu būdu siekiant užsitikrinti energetinį saugumą¹⁸¹. D.Tusk'as šią iniciatyvą įvardijo, kaip „energetinės sąjungos“ poreikį, tad 2015 m. EK išleido, o ET patvirtino planą, kuris sudarė pasiūlymo Energetinės Sąjungos kūrimui pagrindą (pažymėtina, jog procese iš esmės lyderiavo Taryba, tuo tarpu Komisija detalizavo pasiūlymą)¹⁸².

Pirminis D.Tusk'o pasiūlymas apėmė 6 sritis: valstybių narių solidarumo mechanizmo sukūrimą energijos trūkumo atvejais, energijos pasiūlos diversifikavimą, skiriant paramą infrastruktūros projektams, nacionalinių išskastinio kuro rezervų eksploataciją, naujų tarptautinių tiekėjų paiešką bei kaimyninių ryšių tvirtinimą¹⁸³. EK proceso metu stengėsi padidinti savo įtaką (pvz., pakeisti Ministrų Tarybos poziciją *nenumatyti* atskirų atsinaujinančių išteklių energijos rodiklių 2030 m. valstybėms narėms), tad *Komisijai buvo nuspręsta suteikti kontrolės elementą Energetinės Sąjungos valdyme*¹⁸⁴. Valdymo klausimai pirminėje proceso stadijoje buvo susiję su diskusijomis, kaip ES turėtų bendra(darbi)auti su kompanija „Gazprom“: viena valstybių grupė išreiškė pasiūlymus riboti „Gazprom“ galimybes skaldyti, kelti sąlygas bei diskriminuoti atskiras valstybes nares, ES suteikiant teisę tapti vieninteliu dujų pirkėju, šią prerogatyvą patikint EK, tačiau šiam sprendimui dėl pavojaus prarasti įtaką priešinosi energetikos kompanijos, ir galiausiai buvo *pasirinktas* antrasis (*švelnesnis*) būdas — *santykiuose su „Gazprom“ taikyti ES konkurencijos teisę*¹⁸⁵. To pasekoje, galiausiai buvo išgryninti jau minėti Energetinės Sąjungos prioritetai, priimtas Komisijos komunikatas „2015 m. Energetikos Sąjungos būklė“, kuriame išdėstyti šioje srityje jau atlikti veiksmai ir priemonės, būtinos įgyvendinti ateityje, bei kiti susiję dokumentai.

Energetinė Sąjunga turėtų padėti labiau integruoti valstybes nares tiek bendros energetikos politikos, tiek energetinių sistemų prasme, ir, nors ši iniciatyva buvo pristatyta gana įtemptu laikotarpiu (turint galvoje migrantų krizę, vadinamąją euro krizę Graikijoje ir kt.), valstybės narės tuo pat metu susiduria ir su problemomis energetikoje (visų pirma, pasiūlos saugumo, taip pat — klimato kaitos srityje ir pan.), todėl iš esmės tolesnė energetinė integracija yra būtina. Ši *iniciatyva dalinai taipogi kilo iš situacijos, jog valstybės narės energetikos politikos srityje yra pakankamai autonomiškos, o 28 narių nacionalinių interesų suderinimas yra komplikuoatas, todėl ES lygmeniu neabejotinai reikalinga glaudesnė tiek valstybių energetikos politikų, tiek energetinių sistemų integracija.*

¹⁸¹ Helm, D. *The EU Energy Union: More than the sum of its parts?* Centre for European Reforms, 2015. P. 4.

¹⁸² Ten pat.

¹⁸³ Ten pat.

¹⁸⁴ Ten pat.

¹⁸⁵ Ten pat.

Vis dėlto, pažymima, jog realus progresas šioje srityje yra sunkiai nuspėjamas, jei Komisija taikys vadinamąjį „iš apačios“ (angl. bottom-up) nukreiptą požiūrį ar problemų sprendimo būdą¹⁸⁶, kuris iš esmės reiškia EK atsižvelgimą į atskirų valstybių narių nuomones (kurios, beje, yra pakankamai skirtingos ir kurioms Komisija turi pakankamai mažai tiek formalaus, tiek realaus poveikio). Tokiu būdu, vengiant vienašališkų, viršvalstybinio lygmens iniciatyvų primetimo, atskirų nacionalinių interesų derinimas ir vėl gali tapti tam tikru stabdžiu glaudesnei integracijai, ir, kaip pažymi Oksfordo universiteto Energetikos studijų instituto mokslininkai M.Keay ir D.Buchan, nors šiuo metu silpnai ir susiskaldžiusiai ES tikrai reikalingas naujas bendros energetikos politikos projektas, šis susiskaldymas gali paversti tokį projektą, kaip Energetinė Sąjunga, sunkiai įgyvendinamu¹⁸⁷.

Nepaisant to, jog Energetinės Sąjungos projektas turi visa eilę privalumų visai ES (pvz., bendros energetinės elektros sistemos sukūrimas padėtų užsitikrinti energijos pasiūlos saugumą, sumažinti priklausomybę nuo tokių sunkiai prognozuojamų išorės tiekėjų, kaip Rusija, valstybėse narėse sumažintų atitikimo galios reikalavimams, atsinaujinančių išteklių sistemos ir dekarbonizacijos kaštus, atsinaujinančią energetiką vystant tose vietose, kuriose egzistuoja palankiausias klimato sąlygos, padėtų harmonizuoti energijos kainas, padidintų konkurencingumą, kitaip tariant, padėtų išspręsti, ko gero, svarbiausią ES lygmens — saugumo, konkurencingumo ir dekarbonizacijos trilemą), šiuo metu vis dar stebima situacija, kuomet ES dominuoja atskiros nacionalinės energijos rinkos, palaikomos atskirų nacionalinių energetikos politikų¹⁸⁸. Egzistuoja nuomonė, jog ES konkurencingumo politika yra silpna, kai kurios priemonės, visų pirma, valstybės pagalba, konkurencingumo prasme yra neefektyvios, rinkose veikia stambūs, vertikalčiai integruoti veikėjai, o didžiausia problema šiuo atveju yra ta, jog eventualiai, sukūrus bendrą rinką, joje nebus pakankamai veikėjų, kurie galėtų efektyviai konkuruoti¹⁸⁹. Tačiau pati EK leidinyje, skirtame energetikai, pažymi, jog

„[...] Europos integracija gali sudaryti sąlygas spręsti [...] sudėtingus uždavinius ilguoju laikotarpiu, nes vienos ES šalies sprendimai turi įtakos [...] visiems. Tačiau tiek energetikos sistemos modernizavimui, tiek naujų technologinių sprendimų paieškai reikės milžiniškų pinigų sumų. Tik bendradarbiaujant ES lygmeniu įmanoma pasiekti, kad viešosiomis lėšomis investicijos būtų kreipiamos į ateities technologijas, nes pavieniams kurios nors šalies investuotojams jos dar pernelyg rizikingos. Šiuo pereinamuoju laikotarpiu, kai ieškoma

¹⁸⁶ Keay, M., Buchan, D. *Europe's Energy Union: a Problem of Governance*. The Oxford Institute for Energy Studies, a recognized Centre of the University of Oxford. Oxford Energy Comment, 2015. P. 6.

¹⁸⁷ Ten pat.

¹⁸⁸ Helm, D. Op. cit., p. 1-2.

¹⁸⁹ Ten pat, p. 2.

sprendimų, kaip mažiau teršti aplinką, ES šalys turi susitarti dėl savo energetikos prioritetų, kad geriau koordinuotų šios srities savo darbą ir suteiktų Europos Sąjungai galimybę bendraujant su kitais pasaulio regionais kalbėti vienu balsu¹⁹⁰.

Vertinant konkrečiai atsinaujinančių išteklių energetikos sritį, svarbu pastebėti, jog ji taip pat yra integrali Energetikos Sąjungos projekto dalis, tačiau patenka į dekarbonizacijos ir klimato politikos prioritetų sritį. Priėmus sprendimą iki 2030 m. ES mastu pasigaminti 27 proc. atsinaujinančių išteklių energijos (valstybių narių pozicijos bei derybos dėl šio sprendimo bus analizuojamos 2.2. skyriuje), 2015 m. pradėtas naujos atsinaujinančių išteklių energijos direktyvos laikotarpiui po 2020 m. rengimo procesas, tačiau šiuo metu jis vis dar yra pirminėje (viešų konsultacijų) stadijoje.

Šioje vietoje būtina detaliau išanalizuoti ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimo priemones bei instrumentus. D.Jacobs teigimu, pirmosios nacionalinės atsinaujinančių išteklių paramos politikos valstybių narių buvo pradėtos taikyti dar praėjusio amžiaus aštuntajame ir devintajame dešimtmėčiais — daug anksčiau, nei kilo iniciatyvos jas taikyti ir net harmonizuoti visos ES mastu¹⁹¹. *Konceptualiai išskiriamos trys paramos politikos įgyvendinimo instrumentų grupės: tiesioginiai politikos įgyvendinimo instrumentai, skirti trumpojo ir vidutinio laikotarpio tikslams pasiekti (atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus reguliavimas, paramos schemos ir kt.), netiesioginiai politikos įgyvendinimo instrumentai, skirti trumpojo ir vidutinio laikotarpio tikslų įgyvendinimui, tokie, kaip įvairios kampanijos, skatinančios atsinaujinančių išteklių naudojimą, visuomenės susidomėjimą ir pan., bei netiesioginiai politikos įgyvendinimo instrumentai, skirti ilgojo laikotarpio tikslams pasiekti ir apimantys mokslinius tyrimus, specifinius fondus ir kt.*¹⁹². *Komisija tuo tarpu išskiria tik dvi instrumentų grupes: instrumentai, orientuoti į kainą (fiksuojami tarifai) bei į kiekį orientuoti instrumentai (kvotos/žalieji sertifikatai, aukcionai)*¹⁹³.

Tyrime pagrindinis dėmesys bus skiriamas tiesioginiams (arba Komisijos išskiriamiems) atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimo instrumentams, todėl šioje vietoje derėtų aptarti ES taikomas paramos schemas atsinaujinančių išteklių energetikai, kaip pagrindines atsinaujinančios energetikos plėtros skatinimo bei atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimo priemones. Šiuo metu ES valstybių narių taikomų paramos

¹⁹⁰ Europos Komisijos Komunikacijos generalinis direktoratas. *Apie Europos Sąjungos politiką. Energetika: nuolatinis patikimas įperkamos energijos tiekimas ES gyventojams*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2015. P. 15.

¹⁹¹ Jacobs, D. *Renewable Energy Policy Convergence in the EU: The Evolution of Feed-in Tariffs in Germany, Spain and France*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd (Google e-book), 2012.

¹⁹² Harmelink, M., Voogt, M., Joosen, S., De Jager, D., Palmers G., Shaw, S., Cremer, C. *Implementation of Renewable Energy in the European Union until 2010*. Utrecht: Ecofys, 2002. P. 5.

¹⁹³ Jacobs, D. Op. Cit.

schemų spektras gerokai išsiplėtė, tačiau dažniausiai aptinkamos atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas yra fiksuotieji (angl. feed-in) tarifai, pridėtiniai fiksuotieji (angl. feed-in premium) tarifai (priemokos), konkursų ir aukcionų sistema, paskirstant kvotas (ar kvotas ir tarifus) atsinaujinančių išteklių energijos gamybai, kvotų/žaliųjų sertifikatų sistema bei kitos paramos priemonės (parama investicijoms, mokestinės lengvatos, lengvatinės paskolos ir pan.).

Fiksuotų supirkimo tarifų paramos schema taikoma didžiojoje daugumoje ES valstybių¹⁹⁴. Šiuo atveju valstybės įsipareigoja remti energiją, pagamintą iš atsinaujinančių išteklių, nustatydamos ilgalaikius tokios energijos supirkimo tarifus. Energijos iš atsinaujinančių išteklių gamintojas tokiu atveju gauna fiksuotą sumą už energijos vienetą atitinkamą laikotarpį, nepriklausomai nuo energijos rinkos kainos. Laikoma, jog fiksuotų tarifų sistema yra optimaliausias atsinaujinančių išteklių energetikos vystymosi skatinimo būdas, kadangi ši paramos schema užtikrina pastovius pajamų srautus energijos gamintojams ir leidžia aiškiai prognozuoti atsinaujinančių išteklių energetikos projektų atsipirkimo laikotarpius¹⁹⁵, ko pasekoje tampa lengviau įtikinti kreditorius. Pridėtinių fiksuotųjų tarifų paramos schema veikia panašiai, kaip ir fiksuotųjų tarifų, tačiau šiuo atveju atsinaujinančių išteklių energija prekiaujama rinkoje, o jos gamintojas gauna fiksuotą priedą prie rinkos kainos arba kaip fiksuotą sumą, arba kaip besikeičiančią sumą, priklausančią nuo rinkos kainos svyravimų¹⁹⁶. Reikia paminėti, jog plačiu valstybių, investuotojų į atsinaujinančių išteklių energetiką ir mokslininkų bendruomenės sutarimu, fiksuotųjų tarifų paramos schema dėl aukščiau išvardintų priežasčių ES veikia efektyviausiai, ir būtent šią paramos schemą naudojančiose šalyse atsinaujinančios energetikos plėtra stabiliausia.

Konkursų ir aukcionų sistemoje kvotos paskirstomos bei atsinaujinančių išteklių energija remiama skelbiant konkursus, kurių laimėtojams užtikrinamos kvotos arba kvotos ir energijos supirkimo tarifai nustatytam periodui. Ši paramos schema dažniausiai reikalauja, jog (potencialūs) konkursų ir aukcionų dalyviai atitiktų tam tikrus parametrus bei kriterijus (pvz., finansinės projektų garantijos, baudos už projektų įgyvendinimo vėlavimą ar neįgyvendinimą ir pan.), kuriais siekiama sumažinti potencialių aukcionų ar konkursų dalyvių skaičių, paliekant tik rimtų intencijų turinčius investuotojus su pakankamais technologiniais, finansiniais ir kitais resursais¹⁹⁷. Teigiama, jog aukcionų paramos schemas efektyvumas priklauso nuo konkrečių

¹⁹⁴ Canton J., Johannesson Linden, A. *Support Schemes for Renewable Electricity in the EU*. European Economy. Economic Papers. Brussels: Economic and Financial Affairs, 2010. P. 9.

¹⁹⁵ Held, A., Ragwitz, M., Gephart, M., De Visser, E., Klessmann, C. *Design features of support schemes for renewable electricity*. Utrecht: Ecofys, 2014. P. 4.

¹⁹⁶ Ten pat.

¹⁹⁷ Held, A. et al. Op. cit., p. 5.

aukcionų sąlygų, taip pat atsinaujinančių išteklių rinkos patrauklumo, ekonominio augimo perspektyvų, rinkos dalyvių skaičiaus ir charakteristikų.

Egzistuojant kvotų/žaliųjų sertifikatų paramos schemai, valstybėje narėje veikiantys ūkio subjektai privalo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją ją gaminant, perkant ar įsigyjant vadinamuosius žaliuosius sertifikatus. Šiuo atveju atsinaujinančių išteklių energijos gamintojai iš valstybės gauna vadinamuosius žaliuosius sertifikatus, kuriuos gali parduoti kitiems energijos gamintojams, kurie yra įsipareigoję pagaminti tam tikrą kvotą atsinaujinančių išteklių energijos. Teigiama, jog pagrindinis šios paramos schemos privalumas yra jos suderinamumas su rinkos principais bei konkurencinga energijos kaina, tačiau tuo pat metu pažymima, jog žaliųjų sertifikatų naudojimas, kuomet energijos kainos yra nestabilios, gali padidinti atsinaujinančių išteklių energetikos (politikos) kaštus¹⁹⁸.

Pastebima, jog fiksuotųjų tarifų schema yra orientuota į atsinaujinančių išteklių energijos gamybos technologijų specifiką ir gali būti skirta plačiam šių technologijų spektrui remti, tuo tarpu kvotų/žaliųjų sertifikatų paramos schema neatsižvelgia į technologijų specifiką ir yra skirta tik mažiausiai konkurencingoms technologijoms (atsinaujinančių išteklių energijos gamybos rūšims), taip pat didelės apimties projektams remti, o tai, savo ruožtu, gali paaiškinti, kodėl pastangos harmonizuoti paramos schemas ES lygmeniu, siekiant jas suvienodinti, taikant kvotų sistemą, susilaukė didelio valstybių narių, pasisakančių prieš centralizaciją, bei smulkių atsinaujinančių išteklių energijos rinkos dalyvių pasipriešinimo)¹⁹⁹.

Reikia paminėti, jog *ES lygmeniu būta nemažai pastangų harmonizuoti atsinaujinančių išteklių paramos schemas, tačiau net ir iki šiol šios pastangos liko bevaisės*, sulaukusios nemažo valstybių narių pasipriešinimo. *Pirmosios harmonizavimo iniciatyvos pasirodė 1996 m. Žaliojoje knygoje*, kurioje Komisija kritikavo fragmentuotas ir sparčiai besikeičiančias paramos schemas ES valstybėse narėse bei ragino valstybes nares pereiti prie vieningos ir stabilios schemos visos Bendrijos mastu²⁰⁰. *1997 m. Parlamentą savo nuomonėje ragino ES mastu taikyti fiksuotųjų tarifų schemą* (Komisija tuo tarpu pasisakė už kvotų schemą, kadangi fiksuotieji tarifai, anot jos, mažiau konkurencingi)²⁰¹. Visgi, direktyvoje 2001/77/EB buvo išlaikytas atsinaujinančių išteklių paramos instrumentų heterogeniškumas. Reikia pažymėti, jog, vertinant valstybių narių pažangą siekiant direktyvoje 2001/77/EB nustatytą tikslą, 2004 m. ir 2006 m. Komisijos vertinimais, tik atitinkamai keturios ir trys valstybės laikėsi nustatytą įsipareigojimų, ir dauguma jų taikė būtent fiksuotųjų tarifų paramos schemas²⁰². Dar vienas

¹⁹⁸ Ten pat.

¹⁹⁹ Jacobs D. Op. cit.

²⁰⁰ Ten pat.

²⁰¹ Ten pat.

²⁰² Ten pat.

bandymas bent iš dalies harmonizuoti atsinaujinančių išteklių paramos schemas, įvedant naują prekybos kilmės garantijomis mechanizmą, sekė derantis dėl direktyvos 2009/28/EB (kuris bus plačiau analizuojamas kitame skyriuje), tačiau ši iniciatyva taip pat nepasiteisino, ir paramos schemų įvairovė valstybėse narėse išliko.

Taip pat svarbu pažymėti tai, kad, jeigu europinio lygmens iniciatyvos skatinti atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą jos proveržio pradžioje (ryšium su direktyvomis 2001/77/EB ir 2009/28/EB) buvo orientuotos į sparčius šių technologijų sektoriaus augimo mastus, siekiant paskatinti šio sektoriaus atėjimą į rinką ir taikant palankesnes, nei rinkos sąlygas bei plataus spektro lengvatas, ką būtų galima pavadinti kiekybiniu stimuliavimu kainos bei gamybos apimčių prasme, neatsižvelgiant į energijos kainas vartotojams, tai *šiuo metu, atsinaujinančios energijos gamybos kainoms artėjant prie rinkos sąlygų, ypatingai akcentuojamas šių technologijų konkurencingumo elementas, pastebimos naujos tendencijos, valstybėms narėms siekiant pereiti prie konkurencingesnių sąlygų, mažinant valstybės teikiamą paramą ir modifikuojant taikomas paramos schemas, tokiu būdu pabrėžiant atsinaujinančių išteklių naudą vartotojams ir pan.* 2014 m. EK patvirtino naują Valstybės pagalbos gaires energetikai ir aplinkosaugai 2014 - 2020 m. laikotarpiui, pakeitusias 2008 m. pagalbos gaires. Naujose pagalbos gairėse numatomas priartėjimas prie rinkos sąlygų, atsinaujinančių išteklių energijai taikant aukcionavimo sistema grįstas paramos schemas, siekiant ištaisyti po šio sektoriaus proveržio kylančius ekonominius rinkos iškraipymus²⁰³. Naujosiose gairėse pažymima, jog „tokios rinkos priemonės, kaip aukcionai arba konkurencinis konkursas, kuriuose gali dalyvauti visi elektros energiją iš atsinaujinančių išteklių gaminantys gamintojai, konkuruojantys vienodomis sąlygomis [...], paprastai turėtų užtikrinti, kad subsidijos būtų apribotos iki minimumo ir galiausiai visiškai nutrauktos“²⁰⁴.

Šioje vietoje *derėtų konceptualiai įvertinti atsinaujinančių išteklių energetikos politikos efektyvumą, t.y., atsakyti į klausimą, kokie faktoriai įtakoja sklandų šios politikos įgyvendinimą.* Dalis šios politikos efektyvumo problemų jau buvo konceptualiai akcentuotos pirmoje dalyje, teoriniame kontekste. Kaip jau minėta, valstybės narės, atsižvelgdamos į savo nacionalinius interesus, kai kuriais atvejais nėra linkusios įgyvendinti savo į(si)pareigojimų, reguliavimo instrumentai bei viršvalstybinės institucijos nevisada pajėgios kontroliuoti europinės politikos įgyvendinimo (angl. *policy downloading*) procesus, nėra numatyta tinkamų finansavimo priemonių, politika dažnai pasižymi deklaratyviu pobūdžiu, europinės ir nacionalinės politikos kurso neatitikimais (angl. *policy misfit*) ar kitomis įgyvendinimo problemomis, politikos

²⁰³ Europos Komisijos komunikatas KOM(2014)C200/01 „2014–2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairės“, 2014. P. 24.

²⁰⁴ Ten pat.

formavimas ir įgyvendinimas yra išskaidytas tarp kelių ES politikos sferų, taip pat tarp ES ir valstybių narių ir pan.²⁰⁵.

ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimo efektyvumas, be abejonės, didžiąja dalimi priklauso nuo valstybių narių. Keldamos sau tikslus efektyviam atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimui, *valstybės narės privalo aktyviai plėtoti nacionalines atsinaujinančių išteklių energetikos politikas, jas sklandžiai inkorporuojant į bendrojo pobūdžio energetikos politikos darbotvarkes bei kitas sektorines politikas, tokias, kaip aplinkosaugos, transporto, žemės ūkio, sveikatos ir kt., politikos įgyvendinimui pasitelkti strateginį bei operacinį, ilgojo ir trumpojo laikotarpio planavimą bei kaštų ir naudos analizes, kurti nacionalines atsinaujinančių išteklių energetikos politiką įgyvendinančias bei kontroliuojančias institucijas, plėtoti teisinę bazę bei sklandžiai į ją inkorporuoti ES teisės aktus, sukurti aiškias ir nediskriminacines sąlygas, kurios užtikrintų saugų investavimą į atsinaujinančių išteklių energetikos sektorių, įskaitant stabilų konkrečių paramos schemų taikymo procesą, integruoti atsinaujinančių išteklių energetikos klausimus į su energetika nesusijusius sektorius bei tarpsektorines sritis, skatinti visuomenės susidomėjimą bei palaikymą, plėtoti ir ugdyti atsinaujinančių išteklių energetikos technologinį bei žmogiškąjį kapitalą ir kt.*²⁰⁶ Tačiau, vertinant Lisabonos sutartyje užfiksuoto solidarumo principo taikymą tarp valstybių narių, galima daryti išvadą, jog tarpvyriausybės tendencijos ir nacionaliniai interesai yra pagrindiniai faktoriai, apsunkinantys (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos įgyvendinimą (angl. *policy downloading*).

*„Efektyvaus solidarumo (angl. effective solidarity) mechanizmai energetikos srityje dar neveikia, kadangi šalys narės skirtingai interpretuoja šio principo apimtį (teisinis įpareigojimas vs. deklaratyvi norma). Be to, solidarumo principo įgyvendinimą apsunkina skirtingas valstybių narių energetinio pažeidžiamumo lygis, išsiskiriančios nuomonės dėl kompetencijų energetikos sektoriuje, galimybės vienašališkai sudaryti sutartis su trečiosiomis šalimis dėl energijos išteklių tiekimo. Aktyviausiai solidarumo principo įgyvendinimo siekia Europos Komisija [...]“*²⁰⁷.

2.2. Valstybių narių pozicijos ir koalicijos tarpvyriausybinių derybų metu

Siekiant patikrinti prielaidą, kuri remiasi liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos postulatais, jog ES lygmens derybų rezultatai priklauso nuo valstybių narių vidaus politikos,

²⁰⁵ Andoura, S., Hancher, L., Van der Woude, M. *Policy Proposal by Jacques Delors. Towards a European Energy Community: A Policy Proposal*. Milan: Notre Europe, Jacques Delors Institute, 2010. P. 5-6.

²⁰⁶ International Conference for Renewable Energies. *Policy Recommendations for Renewable Energies*. Bonn, 1 – 4 June, 2004. Rasta: http://www.hellasres.gr/English/NEA/NEA/June2004/recommendations_Bonn2004.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

²⁰⁷ VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP). Op. cit., p. 6.

nacionalinių preferencijų bei derybinės galios, išsiaiškinti, kokių koalicijų formavimu(si), interesų derinimu bei nuolaidomis (angl. trade-offs) šios derybos remiasi, o taip pat identifikuoti derybų „laimėtojus“ ir „pralaimėjusius“, toliau bus analizuojamos tarpvyriausybines derybas bei valstybių narių derybinės pozicijos (preferencijos) dėl Klimato ir energetikos paketo iki 2020 m. atsinaujinančių energijos išteklių dalies (konkrečiai — direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją) bei papildomai vertinamas derybų procesas dėl 2014 m. EVT išvadose užfiksuoto atsinaujinančių išteklių energijos tikslo iki 2030 m.²⁰⁸. Šiai analizei ypatingai svarbi yra minėtoji direktyva, kadangi būtent ji išlieka aktualiausia ir svarbiausia dokumentu, nustatančiu esminius atsinaujinančių išteklių energetikos politikos principus, plėtros gaires, o taip pat pasižymi teisiškai įpareigojančiu pobūdžiu kiekvienai valstybei narei. Tuo pat metu šiame skyriuje bus testuojama liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos aiškinamoji galia ir jos pritaikomumas konkrečiai — derybų dėl atsinaujinančių išteklių energetikos politikos — sričiai. Remiantis A.Moravcsik tarpvyriausybinių derybų modeliu, šiame skyriuje bus analizuojamas būtent antrasis — tarpvyriausybinių derybų — modelio etapas.

Prieš atliekant derybų atvejo analizę, būtina paminėti, jog pavyko aptikti vos keletą mokslo darbų (J.B. Skjærseth, R.Hinrichs-Rahlwes, I.Sokolov, A.Dzionara, C.Kerebel, D.Jacobs) bei straipsnių internetiniuose portaluose, kuriais bus remiamasi toliau tekste, analizuojančių derybas dėl atsinaujinančių išteklių energetikos politikos bei valstybių narių pozicijas šiais klausimais. Kita vertus, net ir aptiktų straipsnių bei mokslo darbų autoriai dažniausiai gilinais į derybų dėl Klimato ir energetikos paketo iki 2020 m. klimato kaitos dalį, beveik neskirdami dėmesio atsinaujinančių išteklių energijos tikslams, tad galima daryti išvadą, jog derybos būtent dėl atsinaujinančių išteklių energetikos politikos netgi tarptautiniame politikos mokslų kontekste praktiškai nėra plačiai analizuotos. Viena iš to priežasčių gali būti ta, jog išsamios valstybių narių pozicijos nėra skelbiamos viešai (įslaptintos nacionalinių valdžios institucijų). Ši problema ypatingai apsunkino derybų proceso analizę, kadangi duomenų paieškos procesas tęsėsi pakankamai ilgą laikotarpį.

ES lygmens tarpvyriausybinių derybų procese galima identifikuoti įvairias pastovias ir *ad hoc* valstybių narių koalicijas. Analizuojant ES lygmens derybas, dažniausiai aptinkami parametrai, pagal kuriuos galima išskirti valstybių narių koalicijas (ypatingai energetikos srityje), yra vadinamosios naujos (įstojusios į ES 2004 m. ir po 2004 m.) vs. senos narės. „Didžiosiose“ derybose klasikinę skirtį pagal liberaliojo tarpvyriausybiskumo teoriją reprezentuoja vadinamosios didžiosios (Vokietija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė) ir periferijos

²⁰⁸ Dalis šiame skyriuje publikuotos medžiagos paskelbta: Pikšrytė, A., Mažylis, L. Intergovernmental and Domestic Factors in the Negotiation Process on Renewable Energy Support Schemes. *European Integration Studies: Research and Topicalities*. 2015, 9. P. 34-52.

valstybės. Taip pat egzistuoja valstybių narių skirtys, atsižvelgiant į jų geografinę padėtį, dydį, ekonominę galią ir t.t. *Vienas iš toliau atliekamos analizės tikslų bus skirtas identifikuoti valstybių narių koalicijas tarpvyriausybinių derybų dėl atsinaujinančių išteklių energetikos politikos metu pagal minėtus parametrus.*

Labai svarbu paminėti, jog *tarpvyriausybinių derybos šiuo atveju bus analizuojamos tik atsinaujinančių išteklių energetikos politikos rėmuose.* Netgi atsižvelgiant į šios politikos kompleksiskumą ir persiliejamą su kitomis politikos sritimis, tokiomis, kaip aplinkosaugos politika, atskira analizė yra įmanoma, kadangi valstybių narių derybinėse pozicijose atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai yra aiškiai atsieti nuo kitų iniciatyvų, pvz., klimato kaitos. Kita vertus, teigiama, jog, vertinat formaliai, santykis tarp direktyvos 2009/28/EB ir likusios Klimato ir energetikos paketo dalies, yra dokumentų ryšys su vadinamąja kuro kokybės direktyva (bendri darnumo kriterijai) bei pakete priimtų direktyvų formos panašumas (tiek atsinaujinančių išteklių, tiek prekybos emisijomis direktyvos apima vadinamuosius lankstumo mechanizmus, įgalinančius pasiekti iškeltus tikslus, taip pat laipsnišką šių tikslų įgyvendinimo trajektoriją arba tarpinius tikslus)²⁰⁹. Todėl, siekiant specifiskai gilintis būtent į atsinaujinančių išteklių energetikos politikos aspektus, šioje analizėje nebus gilinamasi į energetinio efektyvumo, klimato kaitos/taršos emisijų ir kitus klausimus.

Taip pat svarbu paminėti, jog šiame skyriuje bus *analizuojamos tik baigtinės valstybių narių nacionalinės preferencijos derybose, išsamiai nesigilinant į vidinius jų formavimo procesus, įvairių valstybių vidaus veikėjų bei interesų grupių pozicijas ir kt. (interesų grupių santykiai su valdžios institucijomis bus analizuojami gilinantis tik į Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politiką kitoje (trečiojoje) disertacijos dalyje).*

Analizuojant derybas dėl direktyvos 2009/28/EB, centriniiais klausimais būtina įvardinti du svarbiausius aspektus: derybas dėl ES lygiu bendro 20 proc. atsinaujinančių išteklių energijos tikslo ir nacionalinių bei tarpinių nacionalinių tikslų iki 2020 m. bei valstybių narių atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemų harmonizavimą per prekybos kilmės garantijomis mechanizmą. Būtent dėl šių direktyvos nuostatų derybose kilo daugiausia ginčų ir nesutarimų. Reikia paminėti, jog eventualiai šalimis „laimėtojomis“ derybose tapo tos valstybės narės, kurios pasisakė už teisiškai įpareigojančius (privalomus) tikslus atsinaujinančių išteklių energijai, tačiau buvo prieš Komisijos pasiūlytą paramos schemų harmonizavimą per prekybos kilmės garantijomis mechanizmą (t.y., ES mastu taikomą harmonizuotą mechanizmą, savo prigimtimi panašų į anksčiau aptartą kvotų/žaliųjų sertifikatų paramos schemą, kuris taip pat formaliai įrodo, jog tam tikras energijos vienetas yra pagamintas iš atsinaujinančios kilmės

²⁰⁹ Skjærseth, J.B. *Unpacking the EU Climate and Energy Package: Causes, Content and Consequences*. Fridtjof Nansen Institute. FNI Report 2013, 2. Rasta: <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0213.pdf>; žiūrėta 2015 01 10.

energijos)²¹⁰. Šis mechanizmas buvo inicijuotas su tikslu padėti valstybėms narėms vienai iš kitos nusipirkti trūkstamą kiekį atsinaujinančios energijos, jei joms nepavyktų įgyvendinti savo įsipareigojimų²¹¹.

Komisijos pasiūlymas dėl direktyvos 2009/28/EB, kaip ir minėta, buvo išdėstytas Klimato ir energetikos paketo iki 2020 m. rėmuose ir numatė 20 proc. atsinaujinančių išteklių tikslą ES mastu bei atskirus teisiškai įpareigojančius tikslus valstybėms narėms, kuriuos būtina pasiekti iki 2020 m., kartu su tarpiniais tikslais (šie tikslai skirti palaipsniui sklandžiai pasiekti galutiniams nacionaliniams atsinaujinančių išteklių energijos tikslams valstybių narių energijos suvartojime 2020 m.), o taip pat naują paramos instrumentą atsinaujinančių išteklių energetikai — harmonizuotą prekybos kilmės garantijomis mechanizmą. Komisijos pasiūlymai dėl atsinaujinančių išteklių energetikos tikslų valstybėms narėms rėmėsi jų techninio ir ekonominio, o taip pat atsinaujinančių išteklių potencialo (pagal 2005 m. Eurostat duomenis) įvertinimu²¹². R.Hinrichs-Rahlwes, savo knygoje analizuodamas direktyvos priėmimo procesą, pastebi, jog, *nepaisant sutarimo dėl ES mastu bendro 20 proc. tikslo, būta daug diskusijų ir abejonių, ar atskiroms valstybėms narėms pavyks pasiekti joms numatytus nacionalinius tikslus*, kitaip tariant, buvo kvestionuojamas jų „noras bei pasirengimas“ laikytis šių įsipareigojimų²¹³. Šį teiginį galima iliustruoti kai kurių valstybių narių pozicijomis, kuriose atsispindi abejonės arba tam tikras nepasitenkinimas Komisijos pasiūlytais tikslais bei jų sudarymo metodika.

Portugalija pažymi, jog jos pajėgumas įgyvendinti nacionalinius tikslus priklausys nuo įvairių nacionalinio lygmens projektų (visų pirma, užtvankų statybos) įgyvendinimo²¹⁴. *Belgijos* pozicijoje pripažįstamas įpareigojančių atsinaujinančių išteklių energetikos tikslų iki 2020 m. reikalingumas, tačiau tuo pat metu abejojama, ar šie tikslai, atsižvelgiant į pasiūlytas direktyvos nuostatas, bus pasiekti laiku, pabrėžiant, jog direktyvos įgyvendinimo efektyvumas priklausys nuo valstybių narių ir jų Nacionalinių atsinaujinančių išteklių energetikos veiksmų planų įgyvendinimo²¹⁵. Pozicijoje pabrėžiama tarpinių tikslų svarba, tačiau taip pat reiškiamas susirūpinimas, ar pirmieji tarpiniai tikslai kai kurioms (nenurodoma, kokioms) valstybėms narėms nebus per ambicingi, motyvuojant tuo, jog patiems pirmiesiems realiai matomiems

²¹⁰ Jacobs, D. Op. Cit.

²¹¹ Ten pat.

²¹² Hinrichs-Rahlwes, R. *Sustainable Energy Policies for Europe: Towards 100% Renewable Energy*. London: Taylor and Francis Group (Google e-book), 2013.

²¹³ Ten pat.

²¹⁴ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Portugal. (7010/1/08 REV 1 ADD 15). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kjg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt84mgv6/f=/7010_1_08_rev_1_add_15.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

²¹⁵ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Belgium. (7010/1/08 REV 1 ADD 3). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvg5kjg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt82xizb/f=/7010_1_08_rev_1_add_3.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

rezultatams atsinaujinančių išteklių energetikos srityje pasiekti reikalingas ilgesnis laikotarpis, ir ar tai nepakenks šių šalių investiciniam klimatui²¹⁶. Panašios pozicijos laikosi *Rumunija*. Savo pozicijoje ji teigiamai vertina teisiškai įpareigojantį direktyvos ir joje formuluojamų galutinių tikslų pobūdį, kaip stimulą investuotojams į atsinaujinančių išteklių energetiką, tačiau dėl tarpinių tikslų pasisako kiek nuosaikiau: pozicijoje teigiama, jog tarpinius tikslus vertėtų peržiūrėti, kadangi atsinaujinančių išteklių energetikos vystymasis gali būti ne toks intensyvus proceso pradžioje, t.y., pačius pirmuosius metus, tačiau suintensyvėti kiek vėliau²¹⁷. Pozicijoje, beje, taip pat teigiama, jog atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra, susijusi su tikslų įgyvendinimu, potencialiai didins elektros kainas galutiniams vartotojams, ypač trumpuoju laikotarpiu, net jeigu, besivystant technologijoms, ši kaina ilguoju laikotarpiu turi potencialą mažėti²¹⁸. *Bulgarijos* pozicijoje taip pat pabrėžiama, jog tarpinių direktyvos tikslų įgyvendinimas gali sudaryti papildomų išlaidų ir veikti kaip ribojantis faktorius, siekiant galutinių tikslų 2020 m.²¹⁹. Vertindama atsinaujinančių išteklių energijos tikslus (įskaitant ir jos pačios), *Graikija* siūlo atsižvelgti į tam tikrus technologinius, meteorologinius, geografinius ir kitus su nacionaline valstybių narių specifika susijusius apribojimus²²⁰, taip pat pažymi, kad dėl jai keliamo 18 proc. tikslo turėtų būti diskutuojama toliau, t.y., galima daryti išvadą, jog Graikija kelia tam tikras abejones ir nėra patenkinta Komisijos suformuluotais nacionaliniais tikslais. *Italijos* pozicijoje teigiama, jog Komisijos siūlomi tikslai suformuluoti, neatsižvelgiant į valstybių narių potencialą ir galimybes, taip pat diplomatiškai užsimenama, jog tarpinių tikslų formulavimas turi palikti valstybėms narėms „manevro laisvės“²²¹. *Kipro* pozicijoje taip pat aiškiai išsakoma pozicija, jog, nustatant atsinaujinančių išteklių energijos tikslus, būtina atsižvelgti į valstybių narių atsinaujinančių energijos išteklių potencialą bei kitas specifines skirtingų energetinių sistemų charakteristikas tam, kad būtų išvengta nepageidaujamo ekonominių bei socialinių pasekmių ir užtikrintas elektros energetikos sistemų tinklų saugumas

²¹⁶ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

²¹⁷ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Romania. (7010/1/08 REV 1 ADD 5). 2008. Rasta: http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7m1c3gvxp/vi7jgt839tx7/f=/7010_1_08_rev_1_add_5.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

²¹⁸ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

²¹⁹ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Bulgaria. (7010/1/08 REV 1 ADD 17). 2008. Rasta: http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7m1c3gvxp/vi7jgt87o7vv/f=/7010_1_08_rev_1_add_17.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

²²⁰ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Greece. (7010/1/08 REV 1 ADD 4). 2008. Rasta: http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7m1c3gvxp/vi7jgt83hoyd/f=/7010_1_08_rev_1_add_4.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

²²¹ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Italy. (7010/1/08 REV 1 ADD 1). 2008. Rasta: http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7m1c3gvxp/vi7jgt82tayp/f=/7010_1_08_rev_1_add_1.pdf; žiūrėta 2014 07 07

bei stabilumas²²². Pozicijoje pažymima, jog Kiprui numatytas 13 proc. tikslas yra techniškai neįgyvendinamas, todėl būtina atsizvelgti bei atsakingai įvertinti Kipro ir kitų salose įsikūrusių valstybių narių, kaip mažų energetinių sistemų, padėtį (teigiama, jog kompetentingų institucijų atliktos studijos demonstruoja, jog Kipras negalėtų viršyti 9 proc. galutinio suvartojamo atsinaujinančios energijos kiekio, todėl, norint pasiekti numatytą 13 proc. tikslą, jam neišvengiamai tektų pirkti kilmės garantijas iš kitų valstybių)²²³. *Lenkijos* pozicijoje pažymima, jog kiekvienos valstybės narės išsivystymo lygis turėtų apspręsti Komisijos numatytus atsinaujinančių išteklių energijos tikslus valstybėms narėms, t.y., šioje pozicijoje reiškiamos abejonės Komisijos taikyta metodologija šių tikslų nustatymui ir teigiama, jog šioje metodologijoje nepakankamai atspindimas solidarumo principas²²⁴. Savo pozicijoje Lenkija reiškia palaikymą idėjai, jog kiekviena valstybė narė privalo didinti savo nacionalinius atsinaujinančios energijos kiekius, tačiau pažymi, jog labiau ekonomiškai pažengusioms ir išsivysčiusioms valstybėms šioje srityje turi atitekti didesnė „našta“²²⁵. *Vengrijos* pozicijoje pažymima, jog jai iškelti tikslai gali būti suderinti su nacionaline energetikos politika, tačiau jų įgyvendinimas pareikalautų didžiulių finansinių išteklių bei investicijų, o tam, prognozuojama, prireiks reikšmingos ES fondų paramos²²⁶. *Slovakijos Respublika* savo pozicijoje sau pasiūlytą tikslą vertina, kaip ambicingą, bet pasiekiamą, tačiau išreiškia abejonę, ar per nustatytą terminą jai pavyks klimato ir atsinaujinančių išteklių energijos tikslus pasiekti be šalutinių neigiamų socioekonominių pasekmių, pozicijoje taip pat skelbiama, jog nors bendri paketo tikslų įgyvendinimo kaštai yra žemesni, nei visos ES (tuomet dar 27 valstybių) vidurkis, jie yra vieni didžiausių naujoms valstybėms narėms (nuo 3,5 iki 4 mlrd. eurų vien atsinaujinančių išteklių energetikos tikslams pasiekti)²²⁷. *Lietuva* savo pozicijoje teigia, jog daugiau saugumo garantijų turi būti suteikta toms valstybėms narėms, kurios „pateisintų“ aplinkybes, esant kurioms (t.y., ne

²²² General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Cyprus. (7010/1/08 REV 1 ADD 8). 2008. Rasta: http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt82yvzi/f=/7010_1_08_rev_1_add_8.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

²²³ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

²²⁴ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Poland. (7010/1/08 REV 1 ADD 14). 2008. Rasta: http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt847fzp/f=/7010_1_08_rev_1_add_14.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

²²⁵ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

²²⁶ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Hungary. (7010/1/08 REV 1 ADD 16) General Secretariat of the Council. 2008. Rasta: http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt87lqzw/f=/7010_1_08_rev_1_add_16.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

²²⁷ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Slovak Republic. (7010/1/08 REV 1 ADD 9) General Secretariat of the Council. 2008. Rasta: http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kijg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt8289z2/f=/7010_1_08_rev_1_add_9.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

tik *force majeure*) tikslai iki 2020 m. gali būti nepasiekti²²⁸. Pozicijoje teigiama, jog tikslų nustatymas remiasi Komisijos prielaidomis apie galutinio energijos suvartojimo augimą iki 2020 m., tačiau, jei galutinis energijos suvartojimas augtų greičiau, nei prognozuota, procentinė atsinaujinančių energijos išteklių dalis, numatyta pasiūlyme, gali likti nepasiekta, taip pat akcentuojama, kad šis klausimas yra labai svarbus valstybėms, kuriose prognozuojamas spartus ekonominis augimas²²⁹. *Suomija* savo pozicijoje deklaruoja paramą Komisijos pasiūlytiems tikslams, tačiau pabrėžia, jog šių tikslų pasiekimas priklausys nuo medienos žaliavų importo iš Rusijos (aiškiai pažymima, jog, jei šis importas bus nutrauktas, Suomija nebus pajėgi įgyvendinti minėtų tikslų), todėl direktyvoje svarbu atsižvelgti į panašaus pobūdžio aplinkybes, nepriklausančias nuo pačių ES valstybių narių²³⁰. Visgi, Suomija savo pozicijoje pažymi, jog teisiškai įpareigojantis direktyvos pobūdis yra labai svarbi priemonė, užtikrinsianti atsinaujinančių išteklių energijos tikslų įgyvendinimą, taip pat pabrėžiamas tarpinių tikslų bei Nacionalinių atsinaujinančių išteklių energetikos veiksmų planų, kaip tam tikrų galutinių tikslų įgyvendinimo kontrolės bei priežiūros instrumentų, reikalingumas²³¹.

Reziumuojant valstybių narių pozicijas dėl direktyvoje išdėstytų tikslų, galima teigti, jog bendras 20 proc. tikslas derybose akivaizdžios opozicijos nesusilaukė, tačiau, vertinant nacionalinius valstybėms narėms numatytus tikslus, derėtų išskirti Italiją, Kiprą, Lenkiją, Lietuvą, Slovakiją, kaip skeptiškai šių tikslų atžvilgiu nusiteikusias valstybes nares, taip pat Italiją, Belgiją, Rumuniją ir Bulgariją, kaip rezervuotą požiūrį į *tarpinius* tikslus turinčias valstybes nares. Be to, svarbu paminėti, jog dauguma šių valstybių kartu su Graikija bei Suomija savo pozicijose akcentavo, jog nacionaliniai tikslai turi būti formuluojami tiksliai įvertinus kiekvienos valstybės nacionalinius ekonominius parametrus bei gamtines sąlygas. *Šios pozicijos iš esmės atspindi pastarųjų valstybių specifines nacionalines preferencijas bei ekonominius interesus*. Ypatingai aiškiai šiuos interesus savo pozicijoje deklaruoja Suomija, pažymėdama, jog jau numatytų tikslų pasiekimas priklausys nuo medienos žaliavų importo iš Rusijos, todėl direktyvoje svarbu atsižvelgti į panašaus pobūdžio aplinkybes, nepriklausančias nuo pačių ES valstybių narių, taip pat Portugalija, pažymėdama, jog tikslų pasiekimas didžiaja dalimi priklausys nuo nacionalinių hidroenergetikos projektų eigos, Kipras, pabrėždamas specifinę savo, kaip salos (ir kitų salose įsikūrusių valstybių), geografinę padėtį bei jos nulemtus

²²⁸ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Lithuania. (7010/1/08 REV 1 ADD 7). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5k5kj27kof_j9vvik7m1c3gvxp/vi7jgt826cyr/f=/7010_1_08_rev_1_add_7.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

²²⁹ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

²³⁰ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Finland. (7010/1/08 REV 1 ADD 13) General Secretariat of the Council. 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5k5kj27kof_j9vvik7m1c3gvxp/vi7jgt8471zn/f=/7010_1_08_rev_1_add_13.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

²³¹ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

energetinės sistemos parametrus, ir Lietuva, nuogaustaudama, jog dėl spartaus ekonominio augimo, kuris sąlygos didesnę, nei prognozuota, energijos suvartojimą, tikslas gali likti nepasiektas, ir todėl reiškianti tam tikras abejones teisiškai įpareigojančiu nacionalinių tikslų pobūdžiu.

Kita vertus, remiantis liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos principais, reikia akcentuoti ir kitą svarbų aspektą, jog subsektorinėje (atsinaujinančių išteklių energetikos) politikos srityje *didžiosios valstybės* daugeliu atvejų yra linkusios neblokuoti EK, kaip darbotvarkės formuotojos, iniciatyvų, bei integruotis, nes tokia integracija nepažeidžia jų energetinių interesų bei teikia apibrėžtą ekonominę, aplinkosauginę ar socialinę naudą. Šią prielaidą galima trumpai pagrįsti didžiųjų ES valstybių pozicijomis dėl teisiškai įpareigojančių numatomos pasigaminti atsinaujinančių išteklių energijos kiekių 2007 m. ES viršūnių susitikime²³². Kaip teigia I.Sokolov, 20 proc. bendras numatomos pasigaminti atsinaujinančių išteklių energijos tikslas ES mastu buvo liberaliojo tarpvyriausybiskumo teorijos esminio postulato, jog bendri ES lygmens teisiniai susitarimai ir jų institucionalizacija yra ne kas kita, o didžiųjų valstybių vidaus ekonominių interesų įteisinimo išdava, praktinis pavyzdys²³³. Remdamasis liberaliojo tarpvyriausybiskumo teorija, jis detalai analizuoja tokių šalių, kaip Danija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija ir Vokietija, motyvus palaikyti 20 proc. rodiklį ir prieina išvados, jog rodiklis buvo priimtas remiantis tarpvyriausybiskumo ir ekonominių interesų logika (kitais tariant, 20 proc. tikslo inkorporavimas į oficialią ES darbotvarkę buvo ne kas kita, kaip valstybių narių nacionalinių ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių interesų išdava)²³⁴.

Svarbu paminėti, jog, dar neprasidėjus deryboms, pirminėje pasiūlymo formulavimo stadijoje, Vokietija, palaikoma Jungtinės Karalystės, aktyviai pasisakė už privalomų tikslų idėją, tuo tarpu Prancūzija (kuri vėliau pakeitė savo poziciją, Komisijai dar nepateikus oficialaus pasiūlymo), Suomija ir kelios naujosios ES narės pasisakė už teisiškai neprivalomus tikslus²³⁵. Prancūzija ir Suomija, aktyviai vystančios atominę energetiką, taip pat pasisakė už šios energijos rūšies, kaip netaršios technologijos, susiejimą su atsinaujinančiais ištekliais bei inkorporavimą į pasiūlymą²³⁶. Lenkija, Čekija ir Vengrija, turinčios išplėtotus anglies energetikos sektorius, priešinosi investicijoms į brangesnes atsinaujinančių išteklių energetikos technologijas²³⁷.

²³² Sokolov, I., *Policy Design in the EU at the Crossroads of Environmental and Energy Fields: Renewable Energy through the Lens of European Integration Theories*. Central European University Department of International Relations and European Studies. Budapest, 2011. P. 25-26.

²³³ Ten pat.

²³⁴ Ten pat, p. 25-30.

²³⁵ Skjærseth, J.B. Op. cit, žiūrėta 2015 01 10.

²³⁶ Ten pat, žiūrėta 2015 01 10.

²³⁷ Ten pat, žiūrėta 2015 01 10.

Pagrindinis vaidmuo šiuo atveju teko *Vokietijai*, kuri jau ilgą laikotarpį tiek ES, tiek pasauliniu mastu pasižymi kaip viena iš žaliosios energetikos bei žaliosios ekonomikos lyderių. Derybų dėl direktyvos 2009/28/EB kontekste ši valstybė gali būti suvokiama, kaip viena iš konstruktyvių lyderių (angl. *constructive pusher*), kurios pirmininkavimas ES 2007 m. turėjo esminės svarbos nustatant 20 proc. direktyvos tikslą, kadangi ji buvo viena iš nedaugelio valstybių, kuriai pavyko įgyvendinti jau anksčiau ES lygiu suformuluotus (tiesa, teisiškai neįpareigojančius) tikslus²³⁸. 2007 m. kovą kanclerė A.Merkel padarė į istoriją įėjusį pranešimą dėl atsinaujinančių išteklių energetikos vystymo, jog ES mastu įsipareigota atsinaujinančių išteklių dalį iki 2020 m. padidinti iki 20 proc.²³⁹ Vokietijos, kaip konstruktyvios lyderės derybose dėl direktyvos, vaidmenį nulėmė jos pasirinktas kursas stiprinti ekonomines bei politines pozicijas, tiek plėtojant aktyvią aplinkosauginę politiką (per kovą su klimato kaita), tiek sparčiai vystant atsinaujinančių išteklių energetiką, taip pat tęstinis palankus valdančiosios koalicijos požiūris, kanclerio pareigas einant tiek G.Schroeder'ui, tiek A.Merkel²⁴⁰. Būdamą didžiausia ES (ir šešta pasaulyje) teršėja pagal CO₂ emisijas, Vokietija yra labai stipriai įsipareigojusi plėtoti vadinamąją žaliają darbotvarkę tiek ES mastu, tiek platesniame (globaliame klimato kaitos prevencijos režimo, kurio teisinį pagrindą sudaro Kyoto protokolas) formate²⁴¹.

Danija šiuo metu taip pat yra viena iš ES atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus lyderių, o tuo pat metu ir didžiausia atsinaujinančios energijos technologijų gamintoja, jau nuo praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio naftos krizių pradėjusi plėtoti vietinių (ypač vėjo) energijos išteklių gamybą, išplėtusi elektros perdavimo tinklą į kaimynines šalis, nuo XX a. devintojo dešimtmečio trigubai padidinusi atsinaujinančios energijos technologijų eksportą, o taip pat įsipareigojusi pasiekti 100 proc. energetinę nepriklausomybę nuo iškastinio kuro²⁴².

Nors *Jungtinės Karalystės* atsinaujinančių išteklių dalis derybų dėl direktyvos laikotarpiu buvo viena mažiausių ES būtent dėl joje plėtojamoms atominės energetikos bei naftos ir dujų išteklių Šiaurės jūroje, ji taip pat palaikė 20 proc. tikslą ES mastu, tačiau, skirtingai, nei Skandinavijos šalys, kurios savo vykdomomis nacionalinėmis politikomis daugiau siekia plėtoti atsinaujinančių išteklių energetikos sektorių, Jungtinė Karalystė derybose ypač akcentavo kovą su klimato kaita Kyoto protokolo režimo rėmuose — būtent šiuo tikslu ministras pirmininkas T.Blair'as pareiškė remsiantis 20 proc. tikslą²⁴³. Jungtinės Karalystės pozicijoje dėl direktyvos

²³⁸ Sokolov, I. Op. cit., p. 29.

²³⁹ Historical Agreement on Climate Protection. Press Release. "*EU.2007.de*". 03 March 2007. Rasta: http://www.eu2007.de/en/News/Press_Releases/March/0309BKBruessel.html; žiūrėta 2014 07 08.

²⁴⁰ Sokolov, I. Op. cit., p. 29.

²⁴¹ Ten pat.

²⁴² Ten pat, p. 26-27.

²⁴³ Ten pat, p. 27.

pabrėžiama, jog šios valstybės narės pagrindinis interesas labiau atspindi pastangas kovoti su klimato kaita, o ne siekti energijos išteklių pasiūlos saugumo²⁴⁴.

Aktyvios Prancūzijos lyderystės pirmininkavimo ES metu dėka valstybių narių derybos *reikšmingai nepaveikė* direktyvos bei viso Klimato ir energetikos paketo pasiūlymų turinio. Teigiama, jog būtent Prancūzijos pastangomis, jai pirmininkaujant ES, ir buvo priimtas kompromisas dėl viso paketo²⁴⁵. Nors Prancūzija didžiąją dalimi remiasi atominė energetika, ji taip pat palaikė ES lygmens 20 proc. atsinaujinančių išteklių tikslą. 2002 m. Prancūzijos Ūkio ministerija suorganizavo pirmąsias plataus masto nacionalines diskusijas energetikos tema, kurių rezultatai atskleidė, jog apie 70 proc. gyventojų yra labai menkai informuoti energetikos klausimais, tuo tarpu kita dalis yra stipriai suinteresuota su energetika susijusiomis problemomis²⁴⁶, todėl, remiantis šiais rezultatais, Prancūzijoje buvo išleista vadinamoji Baltoji knyga, kurioje buvo užfiksuotos gairės tolimesniam energetikos sektoriaus teisiniam reguliavimui trijose srityse: energetinio efektyvumo didinimo, energijos išteklių pasiūlos diversifikavimo bei ryškaus atsinaujinančių išteklių kiekio didinimo²⁴⁷. Remiantis šiomis nuostatomis eventualiai buvo nuspręsta iki 2020 m. pasiekti 23 proc. atsinaujinančių išteklių dalį galutiniame energijos suvartojime bei tuo pačiu periodu 50 proc. padidinti atsinaujinančių išteklių naudojimą šildymo sektoriuje²⁴⁸. Tokiu būdu, 2007 m. pavasarį vykusio ES viršūnių susitikimo metu Prancūzija pareiškė, jog remis 20 proc. ES masto tikslą²⁴⁹. Prie to prisidėjo ir faktas, jog Prancūzija yra prisiėmusi aukštus tarptautinius įsipareigojimus klimato kaitos mažinimui Kyoto protokolo formate.

Kaip jau minėta šio skyriaus pradžioje, antras svarbus diskusijų objektas derybose dėl direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, buvo prekybos kilmės garantijomis mechanizmas. Šioje vietoje derėtų priminti, jog *prekybos kilmės garantijomis mechanizmas atspindėjo Komisijos pastangas harmonizuoti valstybių narių atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas* per ES mastu taikomą bendrą instrumentą savo specifika panašų į anksčiau aptartą kvotų/žaliųjų sertifikatų paramos schemą²⁵⁰.

Liberalioji tarpvyriausybinių derybų teorija pabrėžia valstybių narių gyvybinius interesus bei preferencijas, kaip pagrindinį valstybių narių integracijos stimulą, o, tuo pat metu, ir kaip tam

²⁴⁴ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from the United Kingdom. (7010/08). 2008. Rasta: http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvg5kjq27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt815kps/f=/7010_08.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

²⁴⁵ Skjærseth, J.B. Op. cit, žiūrėta 2015 01 10.

²⁴⁶ Un débat national en 2003 et l'adoption d'une loi de programme en 2005. "ViePublique.fr". 15 decembre 2005. Rasta: <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-energie/index/>; žiūrėta 2014 07 07.

²⁴⁷ Sokolov, I. Op. cit., p. 28.

²⁴⁸ Ten pat, p. 29.

²⁴⁹ Ten pat.

²⁵⁰ Jacobs, D. Op. Cit.

tikrą stabdį. Remiantis šios teorijos postulatais, *tarpyvyriausybinių derybų metu valstybės narės siekia tokio derybų rezultato, kuris geriausiai atitiktų jų nacionalinius interesus. Siekiant patikrinti šią prielaidą, toliau bus analizuojamos valstybių narių pozicijos derybose dėl kilmės garantijų mechanizmo*, įtvirtinto Komisijos pasiūlyme dėl direktyvos 2009/28/EB, keliant tikslą išsiaiškinti jų preferencijas bei nacionalinius interesus.

Vertinant prekybos kilmės garantijomis klausimą derybų procese, galima pastebėti, jog konfliktas dėl šio mechanizmo buvo įtakotas valstybių narių taikomų nacionalinių paramos schemų. Valstybės, taikančios kvotų/žaliųjų sertifikatų paramos schemą, taip pat didelės kompanijos, pasisakė už europinio lygmens prekybos kilmės garantijomis mechanizmą, tuo tarpu valstybės, taikančios fiksuoto tarifo paramos schemą, o taip pat mažos ir vidutinio dydžio energetikos įmonės pasisakė už valstybių narių teisę individualiai pasirinkti paramos mechanizmą taikymą²⁵¹. Ankstyvojoje EK pasiūlymo versijoje figūravo privaloma prekyba kilmės garantijomis, jei valstybei narei nepavyksta pasiekti jai numatytų *tarpinių* nacionalinių atsinaujinančių išteklių energijos tikslų, tačiau Vokietijos ir Ispanijos, kurias palaikė Slovėnija ir Latvija, pastangomis ši iniciatyva iš pasiūlymo buvo eliminuota²⁵². Po oficialaus pasiūlymo pristatymo, 2008 m. sausio pabaigoje, Taryboje prasidėjo derybų procesas, kurio metu dėl šio mechanizmo iš karto kilo nesutarimų, būtent dėl jo santykio su nacionalinėmis paramos schemomis, ypač fiksuoto tarifo schema (todėl prieš prekybą kilmės garantijomis pasisakė valstybės narės, taikančios fiksuoto tarifo schemą, visų pirma, ES atsinaujinančių išteklių energetikos lyderės Vokietija ir Ispanija), bei aiškumo stokos²⁵³. Komisijos pasiūlymui ypatingai priešinosi Vokietija, Ispanija ir Lenkija, tad 2008 m. vasario gale valstybės narės jau buvo pasiskirstę į dvi stovyklas: palaikančią ir pasisakančią prieš prekybos kilmės garantijomis mechanizmą²⁵⁴ (Italija, Bulgarija, Lietuva, Slovakija, Vengrija, Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Liuksemburgas vs. Vokietija, Danija, Belgija, Lenkija, Latvija, Slovėnija, Graikija, Kipras Portugalija, Ispanija).

Valstybių, pasisakančių prieš paramos schemų harmonizavimą, pozicijose atsispindėjo stiprus prieštaravimas (ypač valstybių nekontroliuojamai) prekybai (šio požiūrio laikėsi Vokietija, Danija, Suomija, Lenkija, Belgija, Kipras), tuo tarpu Italija ir Lietuva pasiūlymo

²⁵¹ Ydersbond, I.M. *Multi Level Lobbying in the EU: The Case of the Renewables Directive and the German Energy Industry*. Nansens Institute, FNI Report 2012, 10. P. 6-7.

²⁵² Dzionara, A. *The Failure of Harmonization of Support Schemes for Energy from Renewable Sources in the EU Directive 2009/28/EC: A liberal intergovernmentalist perspective*. Bachelor Thesis at University of Twente, Public Administration (Special Emphasis European Studies), 2014. P. 18.

Cituota iš: Commission under fire over renewables trade plan. "Endsreport". 14 January 2008. <http://www.endseurope.com/14526>.

²⁵³ Ten pat, p. 18.

²⁵⁴ Ten pat.

atžvilgiu išlaikė pozityvų požiūrį bei išreiškė pritarimą²⁵⁵. Vokietija, Lenkija bei Suomija visų derybų metu taip pat pasisakė už tai, jog nacionalinės paramos schemos turi būti išlaikomos pagrindiniais atsinaujinančios energetikos plėtros skatinimo įrankiais, būtent atsižvelgiant į subsidiarumo principą²⁵⁶. Galiausiai, derybų metu, atsižvelgdama į nacionalinio lygmens spaudimą, Jungtinė Karalystė pakeitė savo poziciją kilmės garantijų atžvilgiu iš pozityvios į skeptišką, kas lėmė bendros Vokietijos, Lenkijos ir Jungtinės Karalystės pozicijos suformulavimą, kurioje siūloma kilmės garantijas redukuoti iki paprasčiausio įrankio, kurio paskirtis yra vien tik įrodyti atsinaujinančią energijos kilmę, o taip pat pasiūlyta keletas vadinamųjų lankstumo mechanizmų (valstybių narių savanoriško bendradarbiavimo galimybė neprivalomai (laisvanoriškai) tarpusavio prekybai ir jungtiniams projektams)²⁵⁷. Toks Jungtinės Karalystės pozicijos pasikeitimas pačioje derybų pradžioje buvo netikėtas net tokioms skeptiškai prekybos kilmės garantijomis mechanizmo atžvilgiu nusiteikusioms valstybėms, kaip Vokietija ir Ispanija²⁵⁸.

Jungtinės Karalystės pozicijoje pažymima, jog ši valstybė narė yra pasiruošusi prisiimti ambicingus įsipareigojimus, tačiau pabrėžiama, jog atsinaujinančių išteklių energetika turi būti vystoma konkurencingu būdu, atsižvelgiant į jos vystymo kaštus bei valstybės narėms užtikrinant kiek įmanoma daugiau lankstumo, ir konstatuojama, jog „su kitomis valstybėmis narėmis yra formuluojamas alternatyvus lankstesnis ir efektyvesnis pasiūlymas“²⁵⁹. Jungtinė Karalystė, jungtinėje pozicijoje kartu su Danija, išreiškia nuogąstavimus, jog mechanizmas kai kurių valstybių narių yra kritikuojamas dėl potencialaus teisinio neaiškumo bei galimų neigiamų pasekmių nacionalinėms paramos schemoms²⁶⁰. *Lenkija* taip pat reiškia susirūpinimą dėl direktyvoje numatomo prekybos kilmės garantijomis mechanizmo. Pozicijoje teigiama, jog šis mechanizmas galėtų veikti tik kaip papildoma priemonė šalia nacionalinių atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemų — priešingu atveju, kaip teigiama pozicijoje, būtų sukurta situacija, kelianti iššūkius atsinaujinančių energijos išteklių sektoriaus investiciniam klimatui ir jo stabilumui, trikdanti jau esamų paramos schemų efektyvų veikimą ir netgi blokuojanti visos ES atsinaujinančių išteklių energetikos tikslų realizavimą²⁶¹. Lenkijos požiūriu, prekyba kilmės

²⁵⁵ Ten pat.

Cituota iš:

Council of the European Union. Addendum to Note. 10236/08 ADD 2. Brussels, 2008.

²⁵⁶ Ten pat, p. 19.

²⁵⁷ Ten pat.

Cituota iš:

Nilsson, M., Nilsson, L.J., Ericsson, K. The Rise and Fall of GO Trading in European Renewable Energy Policy: The role of advocacy and policy framing. *Energy Policy*. 37(11), 2009. P. 4454-4462.

²⁵⁸ Jacobs, D. Op. cit.

²⁵⁹ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Denmark and the United Kingdom. (10236/08 ADD 1). 2008. P. 10.

²⁶⁰ Ten pat.

²⁶¹ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from

fazėje²⁶⁹. *Kipro* pozicijoje gana griežtai pažymima, jog Kipras stipriai abejoja prekybos kilmės garantijomis mechanizmo veiksmingumu, pridedamąja verte ir ekonominiu naudingumu²⁷⁰. *Portugalija* pabrėžia, jog prekybos kilmės garantijomis mechanizmas nėra pakankama atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimo priemonė ir akcentuoja fiksuotųjų tarifų ir kitų paramos schemų, tokių, kaip mažesni mokesčiai ir pan., naudą²⁷¹.

Savo pozicijoje *Belgija* pripažįsta, jog atsinaujinančių išteklių energijos tikslai 2020 m. yra ambicingi, čia pat pažymint, jog šalia Belgijai ir kitoms valstybėms narėms nustatytų tikslų, yra būtinos lanksčios jų įgyvendinimo priemonės²⁷². Kaip vieną iš prieštaravimų Komisijos siūlymams galima paminėti Belgijos išreikštas abejones kilmės garantijų mechanizmo efektyvumu²⁷³. *Suomijos* pozicijoje pabrėžiama, jog prekybos kilmės garantijomis mechanizmas yra geriau suderinamas su žaliųjų sertifikatų paramos schema, bet yra mažiau tinkamas, naudojant fiksuotųjų tarifų paramos schemą²⁷⁴. Suomija taip pat nepalaiko prekybos kilmės garantijomis tarp elektros energijos operatorių, kadangi laikosi nuomonės, jog šiuo atveju prekyba kilmės garantijomis neturėtų pakeisti nacionalinių paramos schemų, valstybių narių galimybių užtikrinti saugų ir subalansuotą energijos tiekimą ir t.t., todėl prekybos kilmės garantijomis tarp operatorių atveju Suomija išvelgia nacionalinę riziką.²⁷⁵ Savo pozicijoje *Danija* pabrėžia, jog palaiko prekybos kilmės garantijomis mechanizmą, jei tik šis veiktų greta nacionalinių atsinaujinančių išteklių energijos paramos schemų, t.y., pasisako už tokią rinkos principais veikiančią skatinimo sistemą, kurioje valstybės narės, reikalui esant, turėtų galimybę šį mechanizmą savanoriškai atmesti, idant šis nekeltų pavojaus nacionalinėms paramos schemoms²⁷⁶. *Švedija* savo pozicijoje pabrėžia, jog derybose svarbu vengti griežtų taisyklių rinkinio, dėl kurio atsinaujinančių išteklių energetikos vystymas taptų komplikuotas²⁷⁷. Švedija pabrėžia, jog užsibrėžtiems tikslams pasiekti būtini efektyvūs nacionaliniai kontrolės mechanizmai, ir šie mechanizmai turi būti taikomi, atsižvelgiant į konkrečių valstybių narių prioritetus bei sau keliamus reikalavimus, kitaip tariant, kiekviena valstybė narė turi turėti teisę

²⁶⁹ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

²⁷⁰ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Cyprus. Op. cit., žiūrėta 2014 07 07.

²⁷¹ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Portugal. Op. cit. žiūrėta 2014 07 08.

²⁷² General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Belgium. Op. cit., žiūrėta 2014 07 07.

²⁷³ Ten pat.

²⁷⁴ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Finland. Op. cit., žiūrėta 2014 07 08.

²⁷⁵ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

²⁷⁶ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Denmark and the United Kingdom. Op. cit., p. 5.

²⁷⁷ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Sweden. (7010/1/08 REV 1 ADD 6). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5kig27kof_j9vvik7m1c3gvxp/vi7jgt83f0xz/f=/7010_1_08_rev_1_add_6.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

savarankiškai pasirinkti ir taikyti minėtus kontrolės mechanizmus, kurie geriausiai atitinka nacionalinę specifiką²⁷⁸. Švedija taip pat išreiškia nuogąstavimą, jog pastarasis mechanizmas nepasižymi lankstumu. Pozicijoje pažymima, jog Švedijoje, taikant ilgametę žaliųjų sertifikatų paramos schemos praktiką, paaiškėjo, kad šios paramos schemos efektyviam veikimui reikalingas ilgalaikis stabilumas, užtikrinantis investicijas, tuo tarpu kol kas yra neaišku, kaip šis stabilumas bus užtikrintas kilmės garantijų atveju, todėl Švedijos vyriausybė abejoja, ar prekyba kilmės garantijomis gali užtikrinti investicijas į atsinaujinančių išteklių energetiką ir pabrėžia, jog šis mechanizmas reikalauja gilesnės analizės ir tolesnių svarstymų²⁷⁹. Vertindama Komisijos pasiūlymus dėl prekybos kilmės garantijomis mechanizmo, *Estija* reiškia abejones, ar šis mechanizmas turi būti taikomas vienodai tiek elektros, tiek šilumos sektoriams, akcentuodama, jog pastarieji sektoriai savo specifika yra skirtingi, o vienas mechanizmas abiem sektoriams turėtų daugiau naudoti šilumos, nei elektros gamintojams²⁸⁰. Čia pat pažymima, jog prekyba kilmės garantijomis iš esmės nėra būtina, jei nacionalinio lygmens paramos schemos veikia efektyviai ir neša naudą investuotojams²⁸¹. *Prancūzijos* pozicijoje pabrėžiama, jog Prancūzijos pirmininkavimo Taryboje metu [2008 m. pirmoji pusė], ji dėsi visas pastangas bei skirs didelį dėmesį Europos energetiniam saugumui, o direktyvos priėmimas bus Prancūzijos pirmininkavimo prioritetas²⁸². Prancūzija, kaip ir daugelis kitų valstybių narių, laikosi nuomonės, kad šis mechanizmas neturėtų užgožti jau egzistuojančių ir efektyviai veikiančių paramos schemų, taip pat pabrėžia, kad prekyba kilmės garantijomis turi būti griežtai kontroliuojama tam, kad valstybės narės galėtų stimuliuoti atsinaujinančių išteklių energijos gamybą nustatytų tarifų pagalba²⁸³. *Rumunijos* pozicija kilmės garantijų atžvilgiu atspindi neutralų požiūrį. Prekybos kilmės garantijomis klausimu Rumunija laikosi gana nuosaikios pozicijos ir siūlo tobulinti bei įnešti tam tikro aiškumo į šį mechanizmą dėl kilmės garantijų perdavimo tarp šalių narių.²⁸⁴

Bene aiškiausiai kilmės garantijų atžvilgiu savo pozicijoje pasisako *Italija*, ne tik pasisakanti už, bet ir kelianti reikalavimą prekybai kilmės garantijomis ne tik ES viduje, bet ir su

²⁷⁸ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

²⁷⁹ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

²⁸⁰ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Estonia. (7010/1/08 REV 1 ADD 2). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5k5kj27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt81b2zo/f=/7010_1_08_rev_1_add_2.pdf; žiūrėta 2014 07 07.

²⁸¹ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

²⁸² General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from France. (7010/1/08 REV 1 ADD 10). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvg5k5kj27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt83ffy1/f=/7010_1_08_rev_1_add_10.pdf; žiūrėta 2014 07 08.

²⁸³ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

²⁸⁴ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Romania. Op. cit., žiūrėta 2014 07 08.

trečiosiomis šalimis²⁸⁵. Pozicijoje teigiama, jog, norint pasiekti maksimalų ekonominių efektyvumą atsinaujinančių išteklių sektoriuje, būtina harmonizuoti valstybių narių paramos schemas²⁸⁶. Italija aiškiai pasisako už tokį harmonizavimą bei už prekybos kilmės garantijomis mechanizmą (su nedidelėmis išlygomis, susijusiomis su šio mechanizmo efektyvumu, esant numatytiems tarpiniams atsinaujinančių išteklių energijos tikslams)²⁸⁷. *Slovakija* savo pozicijoje taip pat išreiškia palaikymą prekybos kilmės garantijomis mechanizmui, nes jis atspindi solidarumo tarp valstybių narių principą, ir pažymi derybose sieksianti aiškių taisyklių bei minimalių teisinių - administracinių barjerų šiai prekybai²⁸⁸. *Vengrija* taip pat palaikė Komisijos siūlomą prekybos kilmės garantijomis mechanizmą, kaip lanksčią, konkurencingą bei investicijas skatinančią priemonę nacionaliniams tikslams įgyvendinti, leisiančią valstybės narėms sumažinti įsipareigojimų našta, tačiau pabrėžė, kad šiam mechanizmui būtinos aiškios ir griežtos taisyklės, susijusios su nacionalinio lygmens mechanizmo kontrole ir kt. parametrais²⁸⁹.

Bulgarijos pozicijoje išreiškiama parama Komisijos pasiūlymui direktyvoje įtvirtinti prekybos kilmės garantijomis mechanizmą ir pažymima, kad tai būtų efektyviausia tiesioginių investicijų priemonė numatytiems tikslams pasiekti²⁹⁰. Savo pozicijoje Bulgarija pabrėžia, kad atsinaujinančių išteklių technologijos reikalauja didžiulių pirminių investicijų ir užkrauna didelę riziką investuotojams, o tai, savo ruožtu, reikalauja stabilių ir skaidrių investicinių mechanizmų ilguoju laikotarpiu, todėl pozicijoje pabrėžiama lankstumo mechanizmų, užtikrinančių ekonominį atsinaujinančių išteklių energetikos efektyvumą (mažiausią įmanomą kainą), svarba²⁹¹. Savo pozicijoje *Lietuva* pažymi, jog direktyvos įgyvendinimas pareikalaus didelių valstybių narių pastangų, siekiant įgyvendinti išskeltus tikslus atsinaujinančių išteklių energijai, jog valstybės narės pasižymi skirtingu atsinaujinančių išteklių potencialu bei skirtingomis ekonominėmis atsinaujinančios energetikos plėtros galimybėmis, todėl reikalingas efektyvus ir lankstus mechanizmas, padėsiantis įgyvendinti minėtus tikslus pačiu konkurencingiausiu (kainos prasme) būdu, taigi Lietuva mano, kad prekyba kilmės garantijomis yra konkurencingiausias ir lanksčiausias būdas aukščiau minėtiems tikslams pasiekti²⁹². Pozicijoje taip pat užsimenama, kad harmonizuoti atsinaujinančios energijos paramos schemas ES lygiu

²⁸⁵ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Italy. Op. cit., žiūrėta 2014 07 07

²⁸⁶ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

²⁸⁷ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

²⁸⁸ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Slovak Republic. Op. cit., žiūrėta 2014 07 08.

²⁸⁹ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Hungary. Op. cit., žiūrėta 2014 07 08.

²⁹⁰ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Bulgaria. Op. cit., žiūrėta 2014 07 07.

²⁹¹ Ten pat, žiūrėta 2014 07 07.

²⁹² General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Lithuania. Op. cit., žiūrėta 2014 07 08.

šiuo metu [tuomet — 2008 m.] dar anksti, kadangi griežtas harmonizavimo procesas pakenktų investuotojams į atsinaujinančių išteklių energijos technologijas bei neigiamai atsilieptų valstybių narių įsipareigojimams šiems investuotojams, todėl pozicijoje laikomasi požiūrio, jog prekyba kilmės garantijomis padėtų valstybėms narėms išlaikyti egzistuojančias paramos schemas ir papildytų jas²⁹³.

Vertinant derybas dėl prekybos kilmės garantijomis mechanizmo, galima teigti, jog šiuo klausimu išryškėjo gilūs valstybių narių nesutarimai dėl Komisijos pastangų harmonizuoti jų atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas būtent per šią prekybą, ir šis pasiūlymas, visų pirma, Vokietijos, Ispanijos, bei kitų valstybių pastangomis iš esmės buvo atmestas. Visgi, tam tikras lankstumo lygis, turint galvoje valstybių narių bendradarbiavimą, jungtinius projektus bei prekybą, buvo išlaikytas, tačiau *paneuropinio prekybos kilmės garantijomis mechanizmo idėja buvo atmesta, kaip kelianti pavojų nacionalinėms paramos schemoms, ir tokiu būdu (jau ne pirmą kartą) buvo išvengta valstybių narių atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemų harmonizavimo. Taigi, šalimis „laimėtojoms“ šiuo klausimu derybose liko valstybės narės, aktyviai besipriešinusios prekybos kilmės garantijomis mechanizmui bei siekiančios apsaugoti savo nacionalines paramos schemas. Šis derybų rezultatas labai tiksliai atspindi pagrindinius liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos postulatus, jog integracija (šiuo atveju — atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje), visų pirma, remiasi ekonominių interesų logika, ir yra įmanoma bei vyksta tol, kol nėra pažeidžiami valstybių narių gyvybiniai nacionaliniai interesai (šiuo atveju — siekis išsaugoti ekonomiškai naudingiausias, istoriškai pasitvirtinusias bei įvairius specifinius valstybių narių parametrus atitinkančias nacionalines paramos schemas). Visgi, į šį derybų etapą žvelgiant iš tarpvyriausybinių derybų bei dviejų lygmenų žaidimo teorinės priegios perspektyvos, jo rezultate buvo pasiektas vadinamasis mažiausias bendras vardiklis (angl. *lowest common denominator*), dalinai tenkinantis visų derybose dalyvavusių valstybių interesus, atsisakant visiško valstybių narių atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemų harmonizavimo per prekybą kilmės garantijomis, vietoje jos pristatant savanoriško bendradarbiavimo alternatyvą, o, kita vertus, siūlant valstybėms „pralaimėtojoms“ nuolaidas kitais derybų klausimais.*

Siekiant apibendrinti derybų dėl svarbiausių ir daugiausia diskusijų sukėlusių direktyvos 2009/28/EB aspektų rezultatus bei įvardinti valstybių narių koalicijas šiose derybose, toliau bus pateikiamas glaustas atliktos atvejo analizės rezultatų apibendrinimas. Čia pat verta paminėti, jog *identifikuoti koalicijas, „laimėtojus“ ir „pralaimėtojus“ šiose derybose nėra paprasta, kadangi buvo analizuojami du gana kompleksiški derybų klausimai, apimantys dar bent po kelis aspektus, o tų pačių valstybių narių pozicijos šiais klausimais nebūtinai sutapo.*

²⁹³ Ten pat, žiūrėta 2014 07 08.

Remiantis analizės rezultatais, galima patvirtinti vieną iš kertinių liberaliojo tarpvyriausybės teorijos teiginių, jog tarptautinę darbotvarkę derybose paprastai formuoja didžiosios valstybės. Šiuo atveju viena iš koalicijų derybose dėl direktyvos buvo Vokietija, Jungtinė Karalystė ir Prancūzija. Ypatinę dėmesį, kaip derybų „laimėtojai“, reikėtų skirti Vokietijai, kuri pagrįstai gali būti traktuojama, kaip konstruktyvi lyderė ar net vienašališkos politikos vykdytoja, atlikusi pagrindinės derybų formuotojos rolę²⁹⁴. Žvelgiant iš liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos perspektyvos, opozicija EK iniciatyvoms, ginant nacionalinius interesus, derybų metu buvo pakankamai ryški, taigi, vertinant derybų rezultatus, reikia atmesti ir neofunkcionalizmo teorijos keliamas prielaidas dėl viršvalstybinio konsensuso, kadangi, kaip parodė analizės rezultatai, integraciją bei valstybių narių politikų harmonizavimą aiškiai riboja valstybių narių preferencijos ir gyvybiniai nacionaliniai interesai, kurie ryškiai koreguoja Komisijos, kaip viršvalstybinės institucijos, pasiūlymus, o nacionalinės valstybės europinės politikos formavimo procesuose išlieka svarbiausiais veikėjais. Šalimis „laimėtojomis“ analizuotose derybose taip pat galima laikyti Skandinavijos regiono šalis, kurios iš esmės išreiškė palaikymą bendram tikslui ES lygiu ir nacionaliniams tikslams bei atmetė prekybos kilmės garantijomis pasiūlymą, kartu su Estija, taip pat Ispaniją bei Portugaliją, pasiekusias reikšmingą pergalę, apgynus sėkmingai veikiančias nacionalines paramos schemas. „Pralaimėjusia“ koalicija derybose vienareikšmiškai galima laikyti Italiją bei Slovakiją, o taip pat Lietuvą, Bulgariją, Vengriją, kurios derybose išreiškė pritarimą prekybos kilmės garantijomis mechanizmui, tačiau reiškė abejones numatytais (tarpiniais) nacionaliniais atsinaujinančių išteklių energijos tikslais dėl savo ir kitų valstybių potencialaus nepajėgumo juos pasiekti ir potencialių neigiamų ekonominių pasekmių. Kita vertus, greta „laimėtojų“ ir „pralaimėtų“ derybose aktyviai reikšėsi tokios šalys, kaip Lenkija, Kipras, Graikija, kurios viename derybų etape (konkrečiai — dėl nacionalinių tikslų formulavimo) liko „pralaimėtojomis“, tačiau kitame (atsisakius prekybos kilmės garantijomis mechanizmo) akivaizdžiai apgynė savo nacionalinius gyvybinius interesus. Vertinant aukščiau minėtas valstybių narių koalicijas galima pastebėti, jog nei viena iš jų aiškiai neatitinka šio skyriaus pradžioje minėtų skirstymo kriterijų, tokių, kaip vadinamosios naujos (įstojusios į ES 2004 m. ir po 2004 m.) vs. senos valstybės narės, valstybės, susiskirsčiusios į koalicijas pagal regionus (geografinę padėtį), dydį ar politinę/ekonominę galią. Tad šiuo atveju galima daryti išvadą, jog valstybių susiskirstymas į koalicijas derybų dėl direktyvos 2009/28/EB metu yra daugiau apspręstas jų skirtingų ekonominių interesų.

Valstybės narės, sudarę koalicijas dėl konkrečių derybų metu svarstomų klausimų, pasižymi skirtingu atsinaujinančių išteklių energetikos potencialu, skirtingomis jų rūšimis, eksploataavimo

²⁹⁴ Dzionara, A. Op cit., p. 23.

bei šios srities politikos praktikomis, paramos schemomis ir pan., todėl jų nacionaliniai interesai bei derybinės pozicijos pasižymėjo heterogeniškumu ir tam tikrais nesutapimais. Derybų analizės rezultatai atskleidė europinės integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje netolygumus. Kaip jau minėta, didžiosios valstybės (Vokietija, Prancūzija ir Jungtinė Karalystė) jau kurį laiką siekia įgyvendinti žaliosios energetikos bei ekonomikos plėtros tikslus bei aktyviai dalyvauja globaliame klimato kaitos prevencijos režime. Kita vertus, šios valstybės patiria aktyvų visuomenės (taip pat ir lobistinių grupių) spaudimą platesniam atsinaujinančių išteklių energijos panaudojimui, kovai su klimato kaita, žaliųjų darbo vietų kūrimui ir t.t. bei siekia užtikrinti šios politikos tęstinumą. Skandinavijos šalys tuo tarpu jau kuris laikas yra žinomos kaip atsinaujinančių išteklių energetikos lyderės ir pionierės, išplėtojusios bendrą rinką bei efektyvias (nors ir paremtas skirtingais principais, paramos schemomis bei ištekliais) atsinaujinančios energetikos politikas. Prie šių valstybių narių taip pat galima priskirti ir Estiją, kuriai iki šiol, vertinant pažangą vykdant tarpinius tikslus, puikiai sekasi neatsilikti nuo numatyto plano²⁹⁵. Pietų Europos šalys Ispanija ir Portugalija jau kuris laikas yra vienos iš lyderių kontinente ir visame pasaulyje pagal vėjo energijos gamybą, jas taip pat vienija bendras tikslas sujungti savo elektros energijos perdavimo infrastruktūrą su kitomis ES šalimis, ypač Prancūzija, tokiu būdu siekiant dar labiau padidinti atsinaujinančių išteklių energijos gamybos apimtį, po susijungimo susidarius eksporto galimybėms²⁹⁶.

Vertinant „pralaimėjusios“ koalicijos sudėtį, galima pastebėti, jog ją daugiausiai sudaro vadinamosios naujosios ES narės ir Italija. Italija Pietų Europos regione energetikos aspektu užima išskirtinę padėtį. Ji iki šiol yra linkusi remtis iškastinio kuro energetika, taip pat importuoja didžiąją dalį naftos ir dujų bei remiasi ilgo laikotarpio kontraktais²⁹⁷. Skirtingai, nei Ispanija ar Portugalija, Italija taip pat niekada nepasižymėjo lyderyste atsinaujinančių išteklių energetikos srityje. Kita vertus, neretai pažymima, kad Italijos energetikos politika yra fragmentuota ir stokoja kompleksiško, į ateitį orientuoto požiūrio bei aiškaus kurso. Teigiama, jog Italijai, jos pirmininkavimo ES metu 2014 m., nepavyko sureguliuoti bendrosios energetikos politikos bei išspręsti su klimato krize susijusių klausimų²⁹⁸. Taip pat nesunku pastebėti, jog derybose „pralaimėjusios“ naujosios narės nuo sovietinių laikų rėmėsi atominė energetika arba tuo metu ruošėsi įgyvendinti naujus atominės energetikos projektus, pvz., Lietuva iki šiol buvo

²⁹⁵ Spitzley, J.B., Banasiak J., Jirous, F., Najdawi, C., Steinhilber, S. *Keep-on-Track! Project: Analysis of Deviations and Barriers 2013/2014*. Contract N: IEE/11/842, 30 June 2014. P. 4.

²⁹⁶ Electricity linkage target dropped ahead of EU summit. *“Euractiv”*. 23 October 2014. Rasta: <http://www.euractiv.com/sections/energy/electricity-linkage-target-dropped-ahead-eu-summit-309410>; žiūrėta 2015 01 10.

²⁹⁷ Dinmore, G. Italy trapped in a fog of confusion. *“Financial Times”*. 25 November 2013. Rasta: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f29bd19e-47ac-11e3-9398-00144feabdc0.html#axzz3OT3OxCij>; žiūrėta 2015 01 10.

²⁹⁸ Colantoni, L. Italian EU Presidency falls down on energy policy. *“EnergyPost.eu”*. 8 October 2014. Rasta: <http://www.energypost.eu/italian-eu-presidency-falls-energy-policy/>; žiūrėta 2015 01 10.

linkusi išlaikyti atominės energetikos kurso tęstinumą, nepaisant to, jog susidūrė su visuomenės spaudimu, kurį demonstruoja 2012 m. spalį vykusio referendumo rezultatai, ir kitomis problemomis. Remiantis naujojo institucionalizmo teorine prieiga, ši posovietinių valstybių energetikos sektoriaus praktika bei siekis išlaikyti istoriškai paveldėtą energetikos sistemą atspindi vadinamąjį kelio priklausomybės (angl. *path dependence*) argumentą, kuomet tam tikri sprendimai, politikos kurso pasirinkimas, interesai ar (ne)veikimas remiasi iš praeities paveldėtomis nuostatomis, žiniomis, motyvais, diskursais, sprendimais.

Kaip jau minėta, vertinti derybų dėl direktyvos metu susiformavusias koalicijas yra gana sudėtinga, kadangi buvo analizuojami du gana kompleksiški derybų klausimai, apimantys po keletą dar smulkesnių aspektų. Kita vertus, vienais klausimais negatyviai nusiteikusioms valstybėms narėms buvo daromos nuolaidos dėl kitų klausimų (pvz., susijusių su klimato kaita), todėl pats „pralaimėjusiųjų“ šalių terminas yra sąlyginis, kadangi galiausiai visas Klimato ir energetikos paketas buvo priimtas vienbalsiai. Taip pat verta paminėti, jog ypatingai problemiškas šioje analizėje yra vadinamųjų naujųjų ES narių susikirstymas į koalicijas, kadangi kelios jų, nors ir pritardamos bendram 20 proc. atsinaujinančių išteklių tikslui ES lygiu bei nacionaliniams tikslams, vis dėlto išreiškė susirūpinimą, jog atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra gali iššaukti neigiamas ekonomines pasekmes, t.y., energijos kainų augimą bei išlaidų padidėjimą nacionaliniu lygiu. Šioje vietoje verta paminėti, jog Lenkijos iniciatyva, derybų dėl viso Klimato ir energetikos paketo (ypatingai — klimato kaitos prevencijos tikslų) metu, naujosios ES narės Lenkija, Bulgarija, Lietuva, Slovakija, Rumunija ir Vengrija bei Latvija susivienijo, siekdamos apginti savo ekonominius interesus ir pareiškėdamos bendrą poziciją, kurioje siekė atkreipti dėmesį į tuo metu vykusios finansinės krizės pasekmes, tokias, kaip sulėtėjęs ekonominis augimas, bei skatino turtingesnes valstybes prisiimti didesnius įsipareigojimus²⁹⁹. Kita vertus, naujosios ES narės pakankamai vieningai pasisakė prekybos kilmės garantijomis klausimu. Taigi, *galima daryti išvadą, jog tarpvyriausybiniuose derybose dėl atsinaujinančių išteklių energetikos (taip pat ir klimato kaitos) politikos skirtis tarp senųjų ir naujųjų ES narių visgi egzistuoja būtent ekonominės naštos klausimais*, o šių valstybių lyderė neabejotinai yra Lenkija, kadangi būtent ši valstybė derybų metu aktyviai reikalavo išskirtinių sąlygų³⁰⁰. Taip pat svarbu paminėti, jog Lenkija (taip pat Italija) derybose dėl viso Klimato ir energetikos paketo iki 2020 m. buvo tos valstybės, kurios grasino vetuoti pateiktus pasiūlymus ir sužlugdyti derybas³⁰¹. Vis dėlto, Komisijos pastangomis taikant įvairias nuolaidas valstybėms narėms skirtingose paketo srityse, visas paketas buvo priimtas vienbalsiai.

²⁹⁹ Kerebel, C. The Results of Negotiations on the “Climate and Energy Package”. Rasta: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/theresultsck_1.htm; žiūrėta 2015 01 10.

³⁰⁰ Ten pat, žiūrėta 2015 01 10.

³⁰¹ Ten pat, žiūrėta 2015 01 10.

Valstybių narių pozicijos dėl atsinaujinančių išteklių energijos tikslo periodui po 2020 m.

2014 m. spalio pabaigoje EVT paskelbė išvadas dėl naujų klimato ir energetikos tikslų iki 2030 m. Numatyta šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas sumažinti mažiausiai iki 40 proc. nuo 1990 m. lygio, mažiausiai iki 27 proc. padidinti energetinį efektyvumą bei pasiekti mažiausiai 27 proc. atsinaujinančių išteklių dalį bendrame ES energijos suvartojime iki 2030 m.³⁰² Išvadose skelbiama, jog šis tikslas „bus pasiektas valstybių narių pastangomis, grindžiamomis poreikiu kolektyviai pasiekti ES tikslą, neužkertant kelio valstybėms narėms nustatyti didesnio užmojo nacionalinius tikslus ir remiant jų pastangas, vadovaujantis valstybės pagalbos gairėmis ir atsižvelgiant į jų integracijos į vidaus rinką mastą“³⁰³. Reikia pabrėžti, jog šis 27 proc. tikslas yra bendras visos ES mastu ir nenumato atskirų privalomų pasiekti atsinaujinančios energijos kiekių atskiroms valstybėms narėms, todėl derybos dėl šio tikslo nebuvo tokios įtemptos, kaip nacionalinių interesų derinimas dėl direktyvos 2009/28/EB, juolab, kad išvadose taip pat pabrėžiama, jog šis tikslas bus pasiektas „gerbiant valstybių narių laisvę nustatyti energijos rūšių derinį“³⁰⁴. Atsinaujinančių išteklių energetikos rinkos dalyvių ir ekspertų nuomone, Komisijos, kuri visuomet traktuojama kaip ambicingos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos darbotvarkės iniciatorė, pasiūlymai šį kartą nebuvo pakankamai ambicingi³⁰⁵, o Komisijos ataskaitą, kurioje atsispindėjo šie pasiūlymai, 2014 m. vasarį netgi buvo atmetęs Europos Parlamentas, išleidęs rezoliuciją³⁰⁶, kurioje pažymėjo, jog Komisijos pasiūlymas yra neambicingas ir trumparegiškas visose srityse, stokojantis kiekvienai valstybei narei numatytų nacionalinių tikslų, tokiu būdu pademonstravęs politinę valią siekti ambicingesnių įsipareigojimų³⁰⁷.

Akivaizdu, jog, lyginant su 2008 m. pabaigoje priimtame Klimato ir energetikos pakete numatytais tikslais, tiek atsinaujinančių išteklių, tiek energetinio efektyvumo bei klimato kaitos tikslai yra lankstesni, tačiau mažiau ambicingi. Galima teigti, jog šiuo atveju visos valstybės tapo savotiškomis „laimėtojomis“: Lenkija (kaip ir derybose dėl direktyvos, užėmusi aktyviai

³⁰² Europos Vadovų Taryba. Išvados Tarybos generalinio sekretoriato delegacijoms. EUCO 169/14. CO EUR 13. CONCL 5. Briuselis, 2014 m. spalio 24 d. P. 1-5.

³⁰³ Ten pat, p. 5.

³⁰⁴ Ten pat.

³⁰⁵ Lietuvos vėjo elektrinių asociacija. *Europos parlamentarai atmetė per menkus tikslus energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybai iki 2030 m.* 2014 02 07 Rasta:

<http://www.lvea.lt/index.php/lt/news/news/view/europos-parlamentarai-atmete-per-menkus-tikslus-energijos-is-atsinaujinanciu-istekliu-gamybai-iki-2030-m>; žiūrėta 2015 01 10.

³⁰⁶ European Parliament. Resolution on a 2030 Framework for Climate and Energy Policies. P7_TA(2014)0094, 5 February 2014. Rasta: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0094+0+DOC+XML+V0//EN>; žiūrėta 2015 01 10.

³⁰⁷ Ohliger, T., Stoerring, D. *European Parliament Directorate General for Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy Study on Environment and Climate Change Policies.* IP/A/ENVI/2014-08, 2014. P. 27.

derybinę poziciją bei reikalavusi išskirtinių sąlygų, ypač dėl klimato kaitos tikslų) gavo galimybę dalinti nemokamus taršos leidimus, jai taip pat nebuvo numatytas įpareigojantis atsinaujinančių išteklių energijos tikslas, Jungtinei Karalystei buvo sudarytos sąlygos daugiau remtis atominė energetika bei skirti dėmesį prekybai emisijomis, kaip pagrindiniam kovos su klimato kaita įrankiui, Danijai buvo pažadėta, jog jai aktualūs žemės naudojimo ir miškininkystės klausimai bus įtraukti į emisijų mažinimo procesą iki 2020 m., Ispanija ir Portugalija atkreipė dėmesį į joms aktualius tinklų sujungimo klausimus ir t.t., valstybės narės taip pat pademonstravo nenorą daugiau galių suteikti Komisijai³⁰⁸. Tačiau, tam tikros įtampos šių derybų metu būta. Portugalija ir Ispanija pagrasino blokuoti derybas, jei nebus atsižvelgta į jų reikalavimą į išvadų energetikos dalį įtraukti privalomą nuostatą dėl tarpvalstybinio energetinių sistemų sujungimo, kuris leistų šioms valstybėms prekiauti atsinaujinančių išteklių energija (ypatingai su Prancūzija). Šios šalys reikalavo 15 proc. (nuo valstybių narių nacionalinių elektros generavimo pajėgumų) tarpusavio jungčių tikslo, argumentuodamos tuo, jog dešimtmečio senumo teisiškai neįpareigojantis 10 proc. tikslas nebuvo įgyvendintas ir apskritai yra deklaratyvus, tuo tarpu tokios valstybės, kaip Portugalija, Ispanija, Italija, Jungtinė Karalystė ir Airija yra energetinės „salos“, kurių tinklų sujungimo pajėgumai svyruoja viso labo nuo 3 iki 5 proc.³⁰⁹. Tačiau 15 proc. tikslas iš pirminio pasiūlymo buvo išbrauktas (teigiama, jog Prancūzijos iniciatyva, kuri siekė „apginti“ savo atominės energetikos sektorių nuo portugališkos ir ispaniškos vėjo energijos, taip pat sprendimą išbraukti šį pasiūlymą galėjo paskatinti energetikos ekspertų, tokių, kaip Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (angl. *Agency for the Cooperation of Energy Regulators, ACER*) ir Europos energetikos reguliavimo institucijų taryba (angl. *Council of European Energy Regulators, CEER*) vertinimai, jog 15 proc. tinklų sujungimo rodiklis nėra pagrįstas kaštų ir naudos analize bei gali būti suvokiamas, kaip gana radikalus tikslas³¹⁰). Taigi, galutinėse išvadose buvo suformuluota nuostata, jog Komisija imsis skubių priemonių, kad „ne vėliau, kaip 2020 m. būtų pasiektas [...] tarpusavio jungčių 10 proc. tikslas bent tų valstybių narių, kurios dar nepasiekė minimalaus integracijos į energijos vidaus rinką lygio — tai yra Baltijos valstybių, Portugalijos ir Ispanijos, atveju ir tų valstybių narių, kurios yra pagrindinė minėtų valstybių

³⁰⁸ The EU Agreement On The 2030 Framework For Climate And Energy Policy. “*Hazar.org*”. 12 December 2014. Rasta:

http://www.hazar.org/blogdetail/blog/the_eu_agreement_on_the_2030_framework_for_climate_and_energy_policy_1017.aspx; žiūrėta 2015 01 10.

³⁰⁹ Portugal could block EU climate deal over connection target. “*Reuters*”. 22 October 2014. Rasta: <http://www.reuters.com/article/2014/10/22/eu-summit-climatechange-portugal-idUSL6N0SH1K120141022>; žiūrėta 2015 01 10.

³¹⁰ Electricity linkage target dropped ahead of EU summit. “*Euractiv*”. 23 October 2014. Op. cit., žiūrėta 2015 01 10.

narių prieigos į energijos vidaus rinką vieta, atveju”³¹¹, taip pat reguliariai teiks ataskaitas EVT, kad iki 2030 m. būtų pasiektas ir 15 proc. tikslas, įgyvendinant bendro intereso projektus, skiriant šiems tikslams aukščiausių prioritetą, įskaitant galimybę skirti ES finansavimą³¹². Išvados taip pat žadama daug dėmesio skirti atokesnėms ir/ar prasčiau prijungtoms energijos rinkos dalims, tokioms, kaip Graikija, Kipras ir Malta³¹³. Vertinant šias išvadų nuostatas, svarbu pastebėti, jog elektros jungčių klausimu šiuo atveju „laimėtojomis” tapo ir Baltijos valstybės, siekiančios kuo skubiau integruotis į ES energetikos sistemą.

Taip pat svarbu pastebėti, jog ir šiose derybose itin reikšmingą vaidmenį suvaidino Vokietija. Buvęs Energetikos komisaras G.Oettinger’is, prieš pat palikdamas postą, pareiškė, jog Vokietija Europos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikoje veikia vienašališkai, imasi *solo* iniciatyvų bei per daug dėmesio skiria atsinaujinančių išteklių energetikos vystymui (tiek nacionaliniu, tiek ES lygiu)³¹⁴. Derybose dėl atsinaujinančių išteklių tikslo 2030 m. Vokietija, palaikoma Prancūzijos³¹⁵, pasisakė už įpareigojantį jo pobūdį, kadangi toks pobūdis reikšmingai įtakos jos nacionalinių energetikos interesų realizavimą bei padės užtikrinti sklandesnę *Energiewende* politikos įgyvendinimą³¹⁶. Visgi, svarbu pažymėti, kad *bendro tikslo tikslai ES lygiu efektyvumu bei įpareigojimo galia valstybėms narėms plėtoti atsinaujinančių išteklių energetiką suabejojo tiek atsinaujinančių išteklių vystytojai, tiek įvairūs energetikos ekspertai, įskaitant TEA*³¹⁷, tačiau šiuo atveju nugalėjo valstybių narių nacionaliniai interesai, kurios šį kartą vieningai (išskyrus Austriją) nepalaikė nacionalinių tikslų idėjos³¹⁸. Galima teigti, jog tokias valstybių narių pozicijas lėmė direktyvoje 2009/28/EB numatytų tikslų įgyvendinimo problemos bei tam tikros baimės, susijusios su naujų įsipareigojimų priėmimu dar nepabaigus vykdyti senųjų (kitais tariant, neužtikrintumas dėl ateities atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kurso).

Toliau pateiktoje lentelėje matyti valstybių narių pozicijos, užfiksuotos 2014 m. spalio 13 d. (EVT susitikimas vyko spalio 23 – 24 d.), dėl bendro ES atsinaujinančių išteklių energijos tikslo

³¹¹ Europos Vadovų Taryba. Išvados Tarybos generalinio sekretoriato delegacijoms. Op. cit., p. 6.

³¹² Ten pat.

³¹³ Ten pat, p. 6-7.

³¹⁴ Oettinger warns Germany against solo efforts on energy. “Euractiv”. 2 October 2014. Rasta: http://www.euractiv.com/sections/energy/oettinger-warns-germany-against-solo-efforts-energy-308865?utm_source=EurActiv+Newsletter&utm_campaign=f7178ceea7-newsletter_energy&utm_medium=email&utm_term=0_bab5f0ea4e-f7178ceea7-245610042; žiūrėta 2015 01 11.

³¹⁵ European energy and climate: Brussels goes back to work. “InlinePolicy”. 1 September 2014. Rasta: <http://inlinpolicy.com/2014/european-energy-and-climate-brussels-goes-back-to-work/>; žiūrėta 2015 01 11.

³¹⁶ Evans, S. Analysis: Who wants what from the EU 2030 climate Framework. “The Carbon Brief”. 17 October 2014. Rasta: <http://www.carbonbrief.org/blog/2014/10/analysis-who-wants-what-from-the-eu-2030-climate-package/>; žiūrėta 2015 01 11.

³¹⁷ Bulleid, R.A. IEA calls for more clarity on EU 2030 renewable goal. “EndsEurope. Europe’s environmental news and information service”. 28 August 2014. Rasta: <http://www.ends europe.com/36774/iea-calls-for-more-clarity-on-2030-renewables-goal>; žiūrėta 2015 01 11.

³¹⁸ Evans, S. Analysis: Who wants what from the EU 2030 climate Framework. Op. cit., žiūrėta 2015 01 11.

2030 m., kur santrumpa „TĮ” reiškia teisiškai įpareigojantį tikslą, „TN” — teisiškai neįpareigojantį tikslą, o simbolis „≥” reiškia mažiausiai arba bent jau 27 proc. atsinaujinančių išteklių energijos.

7. lentelė. Valstybių narių pozicijos dėl atsinaujinančių išteklių energijos tikslo iki 2030 m. ES lygiu

Valstybė narė	TĮ 27 proc.	TN 27 proc.	TĮ ≥ 27 proc.	TĮ 30 proc.	TN ≥ 27 proc.
Airija	-	-	+	-	-
Austrija	-	-	+	-	-
Belgija	-	-	+	-	-
Bulgarija	-	+	-	-	-
Čekija	-	+	-	-	-
Danija	-	-	-	+	-
Estija	-	-	+	-	-
Graikija	-	-	+	-	-
Ispanija	-	-	+	-	-
Italija	-	-	+	-	-
Jungtinė Karalystė	-	+	-	-	-
Kipras	-	-	-	-	+
Kroatija	+	-	-	-	-
Latvija	-	-	+	-	-
Lenkija	-	+	-	-	-
Lietuva	-	-	-	-	+
Liuksemburgas	-	-	-	+	-
Malta	-	-	-	-	-
Nyderlandai	-	-	-	+	-
Portugalija	-	-	+	-	-
Prancūzija	-	-	+	-	-
Rumunija	-	+	-	-	-
Slovakija	-	+	-	-	-
Slovėnija	-	-	+	-	-
Suomija	-	-	+	-	-
Švedija	-	-	-	+	-
Vengrija	-	+	-	-	-
Vokietija	-	-	-	+	-

Šaltinis: Member States' positions on 2030 climate and energy targets revealed. „EurActiv“. 17 October 2014.
Rasta: <http://www.euractiv.com/sections/energy/member-states-positions-2030-climate-and-energy-targets-revealed-309279>; žiūrėta 2015 01 11.

Galima pastebėti, jog entuziastingiausiai atsinaujinančios energijos tikslų iki 2030 m. atžvilgiu derybose buvo nusiteikusios penkios valstybės: Vokietija, Danija, Švedija, Nyderlandai ir Liuksemburgas. Šios valstybės pasisakė už teisiškai įpareigojantį 30 proc. tikslą. Už nemažiau ambicingą, tačiau kiek kitaip suformuluotą — *mažiausiai* 27 proc. teisiškai įpareigojantį tikslą pasisakė dvylika valstybių narių: Prancūzija, Suomija, Airija, Austrija, Belgija, Graikija, Italija, Ispanija, Portugalija, Estija, Latvija ir Slovėnija. Šioje vietoje svarbu paminėti, jog dar 2014 m. kovo pradžioje trylikos valstybių (Vokietijos, Prancūzijos, Belgijos, Nyderlandų, Danijos, Švedijos, Suomijos, Estijos, Ispanijos, Portugalijos, Italijos, Slovėnijos, o taipogi ir Jungtinės Karalystės) ministrai, pasivadinę Žaliojo augimo ministrų grupe (angl. *Green Growth Group Ministers*), paskelbė jungtinį pareiškimą, kuriame paragino priimti teisiškai įpareigojantį mažiausiai 27 proc. tikslą ES lygiu, nenumatant nacionalinio lygmens

tikslų)³¹⁹. Teisiškai įpareigojantį 27 proc. tikslą (be formuluotės „mažiausiai“) palaikė vienintelė valstybė — naujoji ES narė, įstojusi 2013 m., taigi, nedalyvavusi derybose dėl direktyvos 2009/28/EB — Kroatija. Teisiškai neįpareigojantį *mažiausiai* 27 proc. tikslą palaikė tik dvi valstybės narės: Kipras ir Lietuva. Tuo tarpu už mažiausiai ambicingą, teisiškai neįpareigojantį 27 proc. tikslą pasisakė Jungtinė Karalystė bei naujosios ES narės Lenkija, Bulgarija, Čekija, Rumunija, Slovakija ir Vengrija. Įdomu pastebėti ir tai, jog vienintelė valstybė — Malta nepalaikė nei vieno tikslo formuluotės.

Jei derybose dėl direktyvos skirtis tarp senųjų ir naujųjų ES valstybių narių buvo sąlyginė ir pakankamai fluidiška dėl paties derybinių klausimų skaičiaus ir kompleksiskumo, tai šiuo atveju derybose galima stebėti aiškią skirtį tarp senųjų ir naujųjų narių. Tik keturios naujosios narės — Estija, Latvija, Slovėnija ir Kroatija palaikė (mažiausiai) 27 proc. teisiškai įpareigojantį tikslą, tuo tarpu kitos naujosios narės rėmė mažiau ambicingus, t.y., teisiškai neįpareigojančius tikslus. Taip pat išsiskyrė didžiųjų valstybių pozicijos, Jungtinei Karalystei pasisakius už teisiškai neįpareigojantį tikslą.

Tarpyvyriausybinių derybų analizės išvados

Atlikus derybų dėl direktyvos 2009/28/EB bei bendro ES atsinaujinančių išteklių energijos tikslo iki 2030 m. analizę, galima pastebėti, jog *valstybių narių derybines pozicijas apsprendžia ekonominių interesų logika* (pvz., konfrontacija tarp fiksuotąjį tarifą ir kvotų/žaliųjų sertifikatų paramos schemą naudojančių valstybių narių), *o jų intensyvumas priklauso nuo to, kiek tarptautiniu lygmeniu diskutuojamas klausimas yra svarbus jų nacionaliniams energetiniams, ekonominiams ir/ar aplinkosauginiams interesams, kas iš esmės atspindi esmines liberaliosios tarpyvyriausybinių derybų teorijos prielaidas. Kaip ryškiausias pavyzdžius šioje vietoje galima išskirti Vokietiją bei Lenkiją, pasižyminčias griežčiausiomis derybinėmis nuostatomis ir užimančias dvi priešingas pozicijas, Vokietijai aktyviai siekiant plėtoti ambicingą atsinaujinančių išteklių energetikos politiką tiek nacionaliniu, tiek ES lygiu, tuo tarpu Lenkijai pabrėžiant savo ekonominių interesų apsaugą. Šios dvi valstybės, reprezentuojančios savotiškus du priešingus pozicijų kontinuumo polius, savo atsinaujinančių išteklių energetikos politikos skirtingumu demonstruoja, jog ES valstybių narių integracija atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje pasižymi netolygumais, kuriuos apsprendžia jų nacionalinės preferencijos, savo ruožtu įtakotos vidaus politikos, kurią lemia specifiniai kompleksinio pobūdžio faktoriai.*

Kita vertus, išanalizavus tarpyvyriausybinių derybų procesą dėl direktyvos 2009/28/EB, galima atmesti (neo)funkcionalizmo teorines prielaidas apie tai, jog integraciją didžiaja dalimi

³¹⁹ Green Growth Group Ministers' statement on climate and energy framework for 2030. "Gov.Uk". 3 March 2014. Rasta: <https://www.gov.uk/government/news/green-growth-group-ministers-statement-on-climate-and-energy-framework-for-2030>; žiūrėta 2015 01 11.

apsprendžia viršvalstybinio lygmens iniciatyvos, kadangi EK, kaip atsinaujinančių išteklių energetikos politikos darbotvarkės formuotojos, iniciatyvos derybose buvo reikšmingai koreguotos valstybių narių pastangomis kilmės garantijų mechanizmo atmetimo atveju, o viršvalstybinis konsensusas bei Komisijos pastangos harmonizuoti valstybių narių atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas realiai taip ir liko neįgyvendintos. Taigi, integracija, kaip tarptautinio lygmens derybų rezultatas, yra įmanoma tik iki tokio laipsnio, kol viršvalstybinių institucijų iniciatyvos nepradedą konfrontuoti su valstybių gyvybiniais nacionaliniais interesais. Derybų analizė taip pat parodė, jog valstybių narių vidaus politika, kurios kursą lemia jų atsinaujinančių išteklių potencialas, rūšys, istoriškai susiklosčiusi energetikos sektoriaus praktika, interesų grupių, pilietinės visuomenės spaudimas ir kiti specifiniai parametrai, apsprendžia nacionalines preferencijas bei pozicijas formuojant (angl. uploading) ES atsinaujinančių išteklių energetikos politiką. Analizės rezultatai demonstruoja, jog abiem analizuotais derybų atvejais naujosios valstybės narės yra labiau susirūpinę bei daugiau akcentuoja potencialias neigiamas ekonomines atsinaujinančių išteklių energetikos plėtojimo pasekmes, tuo tarpu senosios narės (visų pirma, didžiosios valstybės ir Skandinavija) yra suinteresuotos be didelių abejonių plėtoti atsinaujinančių išteklių energetiką. Ši skirtis taip pat demonstruoja valstybių narių integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje netolygumus. Visgi, verta pažymėti, jog tokios valstybės, kaip Estija, kuri dėl regioninių ekonominių interesų skatinamos tarpusavio priklausomybės akivaizdžiai tapatinasi su Skandinavijos valstybėmis, savo derybinėmis pozicijomis paneigia skirtį tarp senųjų ir naujųjų narių (ar sudaro tam tikrą išimtį).

Darant tolesnius apibendrinimus svarbu pastebėti, jog Vokietija, Prancūzija ir Jungtinė Karalystė, nepaisant tam tikrų pozicijų skirtumų, įvairių išlygų kitose srityse dėka, šias pozicijas yra linkusios sėkmingai suderinti, nepakenkdamos savo nacionaliniams interesams. Tai, be abejo, teigiamai atsiliepia ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikai, ypač turint galvoje faktą, jog valstybės, derybų metu sėkmingai perkėlusios (angl. uploading) savo nacionalinius interesus į bendros politikos formavimo fazę bei pasiekusios sau naudingų tikslų, bus linkusios efektyviai perkelti (angl. download) derybų rezultate suformuotas ES lygmens politikos nuostatas į savo nacionalinę teisę bei aktyviai jas įgyvendinti. Tuo tarpu valstybės, derybų metu nepasiekusios sau naudingų tikslų, galimai nebus linkusios tinkamai perkelti ar įgyvendinti bendros ES politikos nuostatų. Nors valstybių narių (išskyrus Lietuvą) ES politikos įgyvendinimas ir nėra disertacijos tyrimo objektas, kaip pavyzdį pagrįsti šiam teiginiui, galima paminėti tai, jog Komisija jau kreipėsi į ETT dėl netinkamo Airijos, Austrijos, Lenkijos ir Kipro direktyvos 2009/28/EB perkėlimo į nacionalinę teisę. Pažymėtina, jog dvi pastarosios valstybės narės derybų metu užėmė gana griežtas pozicijas dėl direktyvos neatitikimo jų nacionaliniams

interesams, ypač dėl numatytų nacionalinio lygmens tikslų, ir, nors derybos baigėsi valstybių narių kompromisu bei interesų suderinimu, sutikus dėl vadinamojo mažiausio bendro vardiklio (angl. *lowest common denominator*) bei taikant tam tikras nuolaidas (angl. *trade-offs*) vienose srityse, kitose srityse jos visgi liko „pralaimėtojomis“. Be kita ko, 2014 m. gruodį ETT paskelbė kritines išvadas dėl Lenkijos nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, pažymėdamas, jog ji neperkėlė direktyvos į nacionalinę teisę, ir tai jai gali užtraukti finansines baudas³²⁰.

2.3. Direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją

Šio skyriaus tikslas — išanalizuoti tarpvyriausybinių derybų rezultato, t.y., direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją esmines nuostatas, valstybių narių nacionalinius tikslus, direktyvos įsigaliojimo ir vykdymo sąlygas³²¹. Tai reikalinga todėl, kad direktyvos nuostatos bus aktualios Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, kurios pagrindas ir yra pastaroji direktyva, analizei.

Kadangi ankstesni tikslai buvo numatyti tik iki 2010 m., be to, nepasižymėjo teisiškai įpareigojančiu pobūdžiu, 2007 m. buvo pradėtas rengti ir 2008 m. pradžioje pateiktas naujos direktyvos tekstas, kuris, kaip jau minėta, buvo integruotas į Klimato ir energetikos paketą. Komisija tikėjosi bent iš dalies harmonizuoti valstybių narių atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas, tačiau, kaip paaiškėjo praeitame skyriuje, derybų metu šios pastangos (jau ne pirmą kartą) žlugo.

Be anksčiau aptartų bendro ES lygmens tikslo iki 2020 m. pasiekti 20 proc. atsinaujinančių išteklių energijos galutiniame energijos suvartojime bei nacionalinių teisiškai įpareigojančių tikslų, šia direktyva siekiama sukurti bendrą atsinaujinančių išteklių energijos rinką, o šiam tikslui yra numatomos teisiškai įpareigojančios bei savanoriškos priemonės, kuriomis siekiama paskatinti valstybių narių bendradarbiavimą, tokios, kaip statistinis atsinaujinančios energijos perdavimas iš vienos valstybės narės į kitą, bendri projektai tarp valstybių narių ir su trečiosiomis šalimis bei privačiais operatoriais elektros gamybos, šildymo, vėsinimo sektoriuose, jungtinės paramos schemas (t.y., vadinamieji lankstumo mechanizmai), administracinių procedūrų supaprastinimas, atsinaujinančią energijos kilmę įrodančios kilmės garantijos, kurios yra privalomos elektros ir neprivalomos šildymo sektoriui, prioritetai

³²⁰ Taddeu, P. A contradiction for Poland's wind industry. "Euroean Wind Energy Association". 8 January 2015. Rasta: http://www.ewea.org/brussels-brief/20150108/?utm_source=Newsletter&utm_campaign=f56c747cee-BrusselsBrief&utm_medium=email&utm_term=0_958a3bf49d-f56c747cee-201247893#paradox. Žiūrėta 2015 01 12.

³²¹ Dalis šiame skyriuje pateiktos medžiagos paskelbta: Pikšrytė, A., Mažylis, L., Europos Sąjungos reguliavimo politikos modelių taikymas atsinaujinančių išteklių energetikos srityje. *Viešoji politika ir administravimas*. 2013, 12(1). P. 120-132.

atsinaujinančiai energijai ir laisvas priėjimas prie tinklų jos perdavimui, aktualios informacijos pateikimas visiems suinteresuotiems veikėjams, įvairūs mokymai, visuomenės palaikymo atsinaujinančių išteklių energetikai skatinimas ir kt.³²²

Vienas iš ES (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos tikslų yra sukurti bendrą konkurencingą energijos išteklių rinką, tačiau šios rinkos kūrimo procese egzistuoja tam tikra skirtingų valstybių narių ir kitų rinkos dalyvių asimetrija, kuri, savo ruožtu, iškraipo rinką, todėl ES užduotis šiuo atveju yra ne tik skatinti valstybes nares vystyti atsinaujinančių išteklių energetiką, bet ir užtikrinti lygias galimybes bei konkurencingą aplinką visiems rinkos dalyviams³²³.

Direktyva nuo savo pirmtakių skiriasi keliais aspektais. Pirma, ji apjungia kelias anksčiau priimtas direktyvas, reguliuojančias atsinaujinančių išteklių energetikos, biokuro ir transporto klausimus, taip pat integruoja šildymo ir vėsinimo sektorius, taigi, pasižymi universaliu pobūdžiu³²⁴. Antra, ji numato *teisiškai įpareigojančius* tikslus valstybėms narėms, o jų įgyvendinimas kontroliuojamas per Nacionalinių atsinaujinančių išteklių energetikos veiksmų planų vykdymą³²⁵. Trečia, ji deleguoja dalį galių ES³²⁶, ypač kontrolės ir monitoringo srityse, kurias vykdo Komisija ir du specialūs komitetai.

Direktyvoje ypatingai akcentuojamas valstybių narių bendradarbiavimas bei kolektyvinių veiksmų tarpusavio koordinavimas, siekiant bendro ES mastu tikslo bei nacionalinių tikslų iki 2020 m., o taip pat sklandaus bendros energijos rinkos funkcionavimo užtikrinimas. Bendradarbiavimui tarp valstybių narių paskatinti direktyvoje numatyti keturi mechanizmai: statistinis energijos perdavimas tarp valstybių narių elektros, šildymo transporto srityse (pagal direktyvos 6 str.), jungtiniai valstybių narių projektai (pagal 7 str.), jungtinės paramos schemos, kurias valstybės narės gali apjungti arba koordinuoti kartu (11 str.) ir jungtiniai projektai su trečiosiomis (ne ES) šalimis (9 str.)³²⁷.

ES teisės žinyne teigiama, jog direktyvos yra svarbiausieji ES teisinio reguliavimo instrumentai³²⁸. Jų veikimo pagrindinis principas yra dviejų krypčių tikslų, t.y., ES teisės universalumo ir nacionalinių tradicijų skirtingumo, kombinavimas³²⁹. Šiuo atveju direktyvomis siekiama ne teisės unifikavimo, o harmonizavimo, pašalinant nacionalinių teisės nuostatų

³²² Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Legal Regulation of Renewable Energy Market. Op. cit., p. 1504.

³²³ Ten pat, p. 1505.

³²⁴ Ydersbond, I.M. Op. cit., p. 3.

³²⁵ Ten pat, p. 3-4.

³²⁶ Ten pat, p. 4.

³²⁷ Klessmann, C., De Visser, E., Wigand, F., Gephart, M., Ecofys, Resch, G., Busch, S. *Cooperation between EU Member States under the RES Directive*. Task 1 report, by order of European Commission. Project number: DESNL13116. 29 January 2014. P. 1.

³²⁸ Borchardt, K.D., *The ABC of European Union Law*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. P. 89.

³²⁹ Ten pat.

prieštaravimus³³⁰. ES teisės žinynas direktyvas apibrėžia, kaip dokumentus, kuriuose numatomas bendras tikslas bei teisiniai įpareigojimai jam pasiekti, tačiau nacionalinių valstybių institucijoms paliekama teisė spręsti, kokios priemonės bus tinkamiausios visuotinio Bendrijos tikslo įgyvendinimui ir jo inkorporavimui į nacionalines teisinės sistemas³³¹.

8. lentelė. Atsinaujinančių išteklių dalis bendrame valstybių narių energijos suvartojime 2005 m. ir 2020 m.

Valstybė narė	2005 m., proc.	2020 m., proc.
Airija	3,1	16
Austrija	23,3	34
Belgija	2,2	13
Bulgarija	9,4	16
Čekijos Respublika	6,1	13
Danija	17	30
Estija	18	25
Graikija	6,9	18
Ispanija	8,7	20
Italija	5,2	17
Jungtinė Karalystė	1,3	15
Kipras	2,9	13
Latvija	34,9	42
Lenkija	7,2	15
Lietuva	15	23
Liuksemburgas	0,9	11
Malta	0	10
Nyderlandai	2,4	14
Portugalija	20,5	31
Prancūzija	10,3	23
Rumunija	17,8	24
Slovakija	6,7	14
Slovėnija	16	25
Suomija	28,5	38
Švedija	39,8	49
Vengrija	4,3	13
Vokietija	5,8	18

Šaltinis: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Op cit., p. 46.

Pagal direktyvą, valstybės narės taip pat turi užtikrinti, kad 2020 m. jų atsinaujinančių išteklių energijos dalis, sunaudojama visų rūšių transporte, sudarytų bent 10 proc. jų transporto sektoriaus galutinio energijos suvartojimo³³².

Direktyva numato konkrečius periodus arba tarpinius tikslus įsipareigojimų vykdymui, kurie galutiniame direktyvos variante įgavo indikatyvios trajektorijos (angl. *indicative trajectory*) formuluotę: iki 2011 m. – 2012 m. valstybės narės turėjo būti įvykdę apie 20 proc.

³³⁰ Ten pat.

³³¹ Ten pat.

³³² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Op. cit., p. 28.

įsipareigojimų (palyginus su 2005 m.), iki 2013 m. – 2014 m. — 30 proc., iki 2015 – 2016 m. — 45 proc., iki 2017 – 2018 m. turės įvykdyti 65 proc. įsipareigojimų³³³.

Kaip matyti iš tikslios kiekybinės tikslų išraiškos, tarpinių tikslų (indikatyvių trajektorijų) nustatymo bei reikalavimo užtikrinti, kad įsipareigojimai bus įvykdyti laiku, direktyva pasižymi stipriu teisinio įpareigojimo laipsniu. Aukštą teisinio įpareigojimo laipsnį taip pat patvirtina ir tai, jog netinkamas Nacionalinių atsinaujinančių išteklių energetikos veiksmų planų (kurie bus pristatomi toliau šiame skyriuje) ar pačios direktyvos vykdymas gali grėsti tam tikromis sankcijomis.

Vertinant sankcijas už direktyvos nuostatų nesilaikymą, svarbu pastebėti, jog ji nenumato jokių kitų specifinių priemonių, nei standartinės antrinių ES teisės aktų pažeidimų procedūros, galiausiai, nesuradus taikaus sprendimo, Komisijai kreipiantis į ETT. Verta paminėti, jog 2008 m. Europos Parlamento Industrijos, tyrimų ir energetikos komitetas (angl. *European Parliament Committee on Industry, Research and Energy*) pasiūlė į direktyvą inkorporuoti baudas už tarpinių tikslų nevykdymą, o šį pasiūlymą palaikė įvairios aplinkosauginės bei su atsinaujinančių išteklių energetika susijusios organizacijos³³⁴. Pasiūlymas buvo priimtas Parlamente, tačiau galutiniame direktyvos variante jo nebeliko³³⁵.

Vertinant valstybių narių veikimo laisvės laipsnį, įgyvendinant direktyvą, svarbu pastebėti, jog joje nėra numatomi konkretūs tikslų ir teisinių įpareigojimų vykdymo mechanizmai. Šiuo atveju valstybėms narėms paliekama gana plati veikimo laisvė, pačioms pasirenkant veikimo būdus, kuriais bus siekiama įgyvendinti direktyvoje numatytus tikslus ir įpareigojimus. Minėtos priemonės gali skirtis, prognozuojant skirtingą tam tikrų atsinaujinančių išteklių energijos kiekį bendruose valstybių narių energijos balansuose (taip pat ir numatant atsinaujinančių išteklių suvartojimą atskiruose sektoriuose), pasirenkant skirtingas tikslų įgyvendinimo strategijas, vykdant skirtingo pobūdžio bei masto nacionalinius ir jungtinius projektus, įtvirtinant skirtingas atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemas ir pan.

Valstybių narių įsipareigojimų įgyvendinimo priemonių įvairovė, atspindinčią plačias veikimo savo nuožiūra galimybes, galima pagrįsti paramos schemų atsinaujinančių išteklių energetikai įvairiuose sektoriuose įvairove.

³³³ European Wind Energy Association. *The EU Renewable Energy Directive: a close up for EWEA members*, 2009. Rasta: http://ats-group.ro/energy/RES_Directive_special_-_for_EWEA_members.pdf; žiūrėta 2015 01 13.

³³⁴ Gullberg, A.T. *The European Union Renewable Directive: The Policy-Making Process and the Stakeholders' Positions*. Center for International Climate and Environmental Research. 2011(02). P. 16.

³³⁵ Ten pat.

9. lentelė. Paramos schemų taikymas įvairiuose atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriuose

	Elektros sektorius	Šildymo ir vėsinimo sektorius	Transporto sektorius
Fiksuotieji tarifai	x		
Pridėtiniai fiksuotieji tarifai (priemokos)	x		
Kvotos/žalieji sertifikatai	x		x
Parama investicijoms	x	x	
Mokestinės lengvatos	x	x	x
Fiskalinės iniciatyvos	x	x	

Šaltinis: Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Op. cit., p. 1506.

Visos šios atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemos gali būti traktuojamos kaip priemonės direktyvoje 2009/28/EB išdėstytiems tikslams pasiekti. Vertindamos šių paramos schemų ekonominį efektyvumą bei jų tinkamumą specifinėmis nacionalinėmis sąlygomis, valstybės narės gali laisvai pasirinkti, kurias paramos schemas taikyti, integruojant jas į kompleksinių priemonių visumą bei į individualias nacionalines strategijas.

Pagal direktyvą, kiekviena valstybė narė turi patvirtinti savo Nacionalinį atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planą, kuriame nustatomi suvartotos atsinaujinančių išteklių energijos dalių 2020 m. planiniai rodikliai transporto, elektros energijos ir šildymo/vėsinimo sektoriuose, atsižvelgiant į kitų su energijos vartojimo efektyvumu susijusių politikos priemonių poveikį galutiniam energijos suvartojimui, bei priemonės, kurių reikia imtis tiems nacionaliniams tikslams pasiekti, įskaitant vietos, regioninių ir nacionalinių valdžios institucijų bendradarbiavimą, planuojamus statistinius perdavimus ar bendrus projektus ir kt.³³⁶ Pagrindiniai nacionalinių veiksmų planų tikslai yra atsinaujinančių išteklių energetikos plėtos skatinimas, siekiant pasigaminti užsibrėžtą kiekį energijos, nacionalinių administracinių procedūrų gerinimas ir kt.³³⁷

Valstybės narės privalėjo pristatyti tinkamiausias priemones tikslams pasiekti Nacionaliniuose atsinaujinančių išteklių energetikos veiksmų planuose 2010 m. Priemonės turėjo atspindėti ir padėti vykdyti techninę elektros sistemų adaptaciją bei gerinti administracines procedūras, skirtas įsipareigojimų įgyvendinimui ir kt. Šios priemonės apima politikų ir strategijų apžvalgą, specifines priemones, skirtas administracinėms procedūroms gerinti ir elektros sistemoms rengti, įskaitant esamos infrastruktūros pritaikymą didesnei atsinaujinančios energijos daliai bendroje energijos gamybos sistemoje, energijos iš atsinaujinančių išteklių skatinimą, informaciją apie bendrus valstybių narių projektus ir

³³⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Op. cit., p. 28.

³³⁷ European Wind Energy Association. Op. cit., žiūrėta 2015 01 13.

*bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis, jungtinių projektų potencialo įvertinimą, grąžos, kurios tikimasi iš atsinaujinančių išteklių energijos po tikslų įgyvendinimo, įvertinimą ir kt.*³³⁸.

Direktyvoje numatyta, jog, jei įsipareigojimų vykdymas nepasiektų tokio progreso, kurį numatė Komisija, susijusio su tarpinių tikslų įgyvendinimu, valstybės narės gali ir netgi privalo keisti savo nacionalinius veiksmų planus³³⁹. Pastebima, jog nors į direktyvą inkorporuota daug daugiau įpareigojančių monitoringo ir kontrolės mechanizmų, nei į jos pirmtakę — direktyvą 2001/77/EB, ji vis dėlto neturi tiesioginio baudų už tikslų neįgyvendinimą mechanizmo³⁴⁰, todėl grubiausių pažeidimų atveju Komisija privalo kreiptis į ETT.

Iki 2021 m. kiekviena šalis narė kas dvejus metus Komisijai privalės pateikti ataskaitas apie progresą vykdant nacionalinius tikslus³⁴¹. Šiose ataskaitose privalės atsispindėti sektorinė ir visuminė energijos iš atsinaujinančių išteklių dalis dviejų metų laikotarpiui ir jos augimo skatinimo priemonės, energijos kilmės garantijos, progresas, pasiektas gerinant administracines procedūras, kurios padėtų pašalinti kliūtis atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, priemonės, skirtos energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, perdavimui ir paskirstymui, procentas, kuriuo sumažėjo į aplinką išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis dėl energijos iš atsinaujinančių išteklių panaudojimo, reikalinga energijos iš atsinaujinančių išteklių dalis, kuri galėtų būti gauta iš kitų, nei vietiniai (nacionaliniai) šaltiniai, išteklių ir kt.³⁴² Remiantis šia informacija, Komisija publikuoja ataskaitas apie progresą, padarytą siekiant bendro ir nacionalinių tikslų.

Pagal direktyvą „valstybės narės gali susitarti dėl nustatyto atsinaujinančių išteklių energijos kiekio statistinio perdavimo iš vienos valstybės narės į kitą valstybę narę ir nustatyti jo tvarką“³⁴³. Toks perdavimas neturi įtakos tam, kaip įgyvendinamas perduodančiosios valstybės narės nacionalinis tikslas³⁴⁴. Valstybėms narėms taip pat leista vykdyti savo įsipareigojimus, importuojant energiją iš trečiųjų šalių, taip pat iš privačių operatorių, tačiau būtina to sąlyga yra importuotos elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių suvartojimas ES teritorijoje³⁴⁵. Tokie projektai privalo būti pradėti vykdyti jau po direktyvos įsigaliojimo³⁴⁶.

³³⁸ Ten pat, žiūrėta 2015 01 13.

³³⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Op cit., p. 29.

³⁴⁰ Johnston, A. *How binding are the EU's 'binding' renewable targets?* University of Cambridge, Faculty of Law. European Electricity Workshop (CEEP/EPRG), Berlin, 15 July 2010.

³⁴¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Op cit., p. 41.

³⁴² European Wind Energy Association. Op. cit., žiūrėta 2015 01 13.

³⁴³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Op cit., p. 30.

³⁴⁴ Ten pat.

³⁴⁵ Ten pat, p. 31.

³⁴⁶ Ten pat.

Viena didžiausių kliūčių atsinaujinančių išteklių energetikos plėtojimui yra administracinės procedūros. Valstybės narės privalo užtikrinti, kad atsinaujinančių išteklių energetikos projektų vykdymas būtų skaidrus ir nediskriminacinis. Direktyvoje reikalaujama, kad šalys narės, siekdamos pagerinti administracines procedūras, atliktų šiuos žingsnius: regioninių, nacionalinių ir vietinių administracinių institucijų veiksmų, užtikrinančių atsinaujinančių išteklių energijos projektų sertifikavimą ir licencijavimą, koordinavimas, reikiamos informacijos dėl atsinaujinančių išteklių energijos projektų sertifikavimo ir licencijavimo prieinamumo užtikrinimas visuose lygmenyse, administracinių procedūrų vykdymas tinkamame lygmenyje pagal subsidiarumo principą, normų, reguliuojančių atsinaujinančių išteklių energijos projektų sertifikavimo ir licencijavimo veiklą, skaidrumo užtikrinimas ir nediskriminacinis jų taikymas, supaprastinta procedūrų tvarka mažesniems projektams ir kt.³⁴⁷. Pirmojoje valstybių narių ataskaitoje turėjo būti išdėstyta, ar šalis ketina įsteigti centralizuotą administracinę instituciją, užsiimančią atsinaujinančių išteklių energetikos projektų sertifikavimo ir licencijavimo veikla, ar ji ketina automatiškai patvirtinti projektus, dėl kurių patvirtinimo nebuvo atsakyta per numatytą laikotarpį, taip pat ar šalis ketina identifikuoti vietas, geografiškai tinkančias atsinaujinančių išteklių projektų įgyvendinimui³⁴⁸.

Direktyva reikalauja, kad valstybės narės imtųsi tinkamų veiksmų tam, kad būtų užtikrintas elektros sistemų infrastruktūros, tinklų ir kitų sistemų vystymas, taip pat pabrėžiamas šių veiksmų ir planavimo bei administracinių procedūrų koordinavimas. Valstybės narės taip pat privalo užtikrinti, kad perdavimo ir paskirstymo operatoriai teiktų atsinaujinančių išteklių energijos perdavimo ir paskirstymo garantijas ir suteiktų pirmenybinį arba garantuotą priėjimą prie elektros sistemų³⁴⁹. Valstybės narės privalo imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų sumažinti visi įmanomi rinkos ir techniniai apribojimai energijos išgavimui ir tiekimui³⁵⁰.

Pristačius direktyvos 2009/28/EB teisinių įpareigojimų pobūdį bei veikimo laisvės, siekiant tikslų įgyvendinimo, laipsnį, galima teigti, jog direktyva pasižymi aukštu įpareigojimo laipsniu ir netgi (netiesiogiai) numato tam tikras sankcijas už įpareigojimų nevykdymą, tačiau suteikia plačias veikimo laisvės galimybes, valstybėms narėms vykdant direktyvoje numatytus įpareigojimus. Šie kintamieji suponuoja, jog direktyva 2009/28/EB remiasi vadinamuoju nauju instrumentų reguliavimo politikos modeliu. Nors direktyvos įpareigojimų lygis valstybėms narėms yra aukštas, jos turi plačias veikimo laisvės galimybes santykinai atviroje reguliavimo erdvėje. Šiuo atveju reguliavimas vyksta tik konkrečiuose rėmuose, kurie apibrėžiami Komisijos išdėstytais reikalavimais Nacionaliniams atsinaujinančių energijos išteklių veiksmų planams,

³⁴⁷ European Wind Energy Association. Op. cit., žiūrėta 2015 01 13.

³⁴⁸ Ten pat, žiūrėta 2015 01 13.

³⁴⁹ Ten pat, žiūrėta 2015 01 13.

³⁵⁰ Ten pat, žiūrėta 2015 01 13.

tokiais, kaip energijos suvartojimo prognozės atskiriems sektoriams, nacionaliniai įsipareigojimai kiekvienam sektoriui, energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, dalis kiekviename sektoriuje ir t.t.

Naujų instrumentų reguliavimo politikos modeliui būdingas viešojo delegavimo valdymo mechanizmas, taikant subsidiarumo principą. Šiuo atveju *taikomos priemonės, įgyvendinamos ne tik nacionalinių valstybių vyriausybių, tačiau jų įgyvendinimas deleguojamas žemesnio lygio aktoriams ir nevalstybiniais veikėjams ar vykdomas pasitelkiant jungtinius tarpvalstybinius projektus. Svarbų vaidmenį taip pat gali atlikti ir valstybinės įmonės, ir įvairūs privatus energetikos rinkos dalyviai, ir visuomenė (ypač švietimo bei informacijos sklaidos prasme).*

Minėtas naujų instrumentų reguliavimo modelis apima ekonominius, komunikacinius ir reguliavimo tam tikruose rėmuose instrumentus³⁵¹. Reguliavimo tam tikruose rėmuose atveju sprendimų vykdytojams paliekama galimybė reguliavimo turinį pritaikyti vietinėms sąlygoms. Direktyvos 2009/28/EB įgyvendinimas puikiai iliustruoja reguliavimo tam tikruose rėmuose instrumentų taikymą, kadangi valstybėms narėms paliekama galimybė pasirinkti tinkamiausias priemones įsipareigojimams pasiekti, atsižvelgiant į šių priemonių ekonominį efektyvumą bei tinkamumą vietinėms sąlygoms.

10. lentelė. ES reguliavimo politikos modeliai

	Aukštas sprendimą vykdančių veikėjų įpareigojimų lygis	Žemas sprendimą vykdančių veikėjų įpareigojimų lygis
Aukštas veikimo laisvės lygis	Nauji instrumentai: - Ekonominiai - Komunikaciniai - Reguliavimas tam tikruose rėmuose	Atvirojo koordinavimo metodas
Žemas veikimo laisvės lygis	Reguliaciniai standartai: - Objekto - Procedūriniai	Savireguliacija

Šaltinis: Knill C., Lenschow A. Op. Cit., p. 220.

Apibendrinant atliktą analizę, galima teigti, kad direktyva pasižymi aukštu kontrolės laipsniu. Joje daug dėmesio skiriama tikslų įgyvendinimo monitoringui per valstybių narių bei Komisijos ataskaitų pateikimą. Valstybių narių ataskaitoms bei Komisijos vertinimams ir išvadoms direktyvoje numatytas tvarkaraštis. Tokios nuostatos, numatančios tikslus direktyvos įgyvendinimo periodus, gali pasitarnauti direktyvos įgyvendinimo efektyvumui, siekiant užtikrinti, jog nacionaliniai tikslai yra įgyvendinami griežtai pagal vadinamąją indikatyvią trajektoriją, t.y., nėra atsiliekiama nuo tarpinių tikslų. Priešingu atveju direktyva įpareigoja valstybes nares modifikuoti nacionalinius veiksmų planus. Vis dėlto, direktyvos įgyvendinimą sunkina kai kurių

³⁵¹ Knill, C., Lenschow, A. Modes of Regulation in the Governance of the European Union: towards a comprehensive Evaluation. *The Politics of Regulation: Institutions and Regulatory Reforms for the Age of Governance.* (ed.) Jordana J., Levi-Faur, D. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2004. P. 218-234.

valstybių narių nenoras ar nesugebėjimas inkorporuoti jos į nacionalinę teisę, nenumatant priemonių ir/ar nešalinant kliūčių jos įgyvendinimui.

Direktyva taip pat numato nemažai mechanizmų jungtinėms valstybių narių iniciatyvoms (statistinis energijos perdavimas, jungtiniai projektai, jungtinės paramos schemas). Šios iniciatyvos neabejotinai skatina valstybių narių bendradarbiavimą, bendros ES energetinės rinkos kūrimą bei energetinę integraciją, tačiau, kaip jau minėta, praktikoje ši integracija išlieka fragmentuota ir pasižymi skirtingu stiprumo laipsniu atskiruose regionuose.

3. NACIONALINĖ ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGETIKOS POLITIKA

Praeitoje dalyje buvo išanalizuotos valstybių narių derybos bei jų rezultatas, t.y., direktyva 2009/28/EB, kurie reprezentuoja A.Moravcsik tarpvyriausybinių derybų modelio derybų bei suvereniteto delegavimo etapus, ir patvirtinta liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos aiškinamoji galia, akcentuojanti nacionalinių interesų dominavimą europinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo (angl. *policy uploading*) procese. Šioje dalyje bus analizuojamas *A.Moravcsik tarpvyriausybinių derybų modelio preferencijų formulavimo etapas, tačiau daugiausia dėmesio bus skiriama autorės pasiūlytam pridėtiniam — tarpvyriausybinių derybų metu pasiektų susitarimų įgyvendinimo (angl. policy downloading) etapui*, kuriame vykstantis politikos procesas jau traktuojamas kaip *nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika. Šie etapai analizei pasirinkti, kadangi yra susiję būtent su valstybės viduje vykstančiais nacionaliniais procesais, įtakojamais europeizacijos.*

Kaip jau minėta, oficialūs duomenys apie atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių pozicijas bei įtaką, formuluojant nacionalines preferencijas deryboms dėl direktyvos 2009/28/EB, neaptinkami. *Šis tyrimo ribotumas sprendžiamas, pasitelkiant papildomus įrankius nacionalinių preferencijų formavimui tirti. Šiam tikslui tyrime bus pasitelkiamos naujojo (racionalaus pasirinkimo, istorinio bei diskursyvinio) institucionalizmo teorinės priegos, suteikiančios galimybę kompleksiskai įvertinti nacionalinės energetikos politikos kurso pasirinkimą, t.y., identifikuoti valstybės institucijų, kaip racionalių veikėjų, pagrindinius interesus ir (ne)veikimo motyvus, taip pat įvertinti nacionalines preferencijas įtakojančio energetikos politikos kurso susiformavimo priežastis, ryšium su kelio priklausomybės (angl. *path dependence*) reiškiniu bei užfiksuoti su atsinaujinančios energetikos politikos plėtra susijusius kritinius posūkio taškus (angl. *critical junctures*) ir įvertinti nacionalinius energetikos diskursus. Taip pat reikia pažymėti, jog visi liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos etapai (įskaitant ir pridėtinį — susitarimų įgyvendinimo etapą) yra kompleksiskai susiję, todėl minėti teoriniai įrankiai gali paaiškinti tiek preferencijų formulavimo, tiek susitarimų įgyvendinimo etapus.*

Šioje vietoje verta dar kartą paminėti įvade suformuluotą apibrėžimą, jog nacionaline atsinaujinančių išteklių energetikos politika laikomas politinis procesas, apimantis *nacionalinio lygmens atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus reguliavimą (įskaitant europinių normų perkėlimą į nacionalinę teisę) bei su juo susijusius kontekstinius faktorius ir politinio proceso dalyvius (nacionalines valstybės institucijas ir interesų grupes).* Kadangi europinė ir nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politikos yra kompleksiskai susijusios, jas bent sąlyginai atskirti galima tarpvyriausybinių derybų rezultatų (t.y., direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo

naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, o taip pat Lietuvos prisiimtų įsipareigojimų dėl *acquis communautaire* perkėlimo derybų dėl prisijungimo prie ES metu) įgyvendinimą traktuojant kaip *nacionalinio lygmens politiką*, kurios turinį įtakoja derybų rezultatai arba, vertinant konceptualiai, europeizacijos poveikis. Analizuojant pridėtinį (susitarimų arba derybų rezultatų įgyvendinimo) etapą, keliami prielaida, kad *nacionaliniai interesai* (šiuo atveju Lietuvos) *dominuoja ir šiame etape, ir, jeigu, valstybei narei nepavyko jų inkorporuoti į europinę darbotvarkę, tai susitarimų įgyvendinimas (t.y., nacionalinė konkrečios srities politika) bus ribojamas. Šioje dalyje taip pat bus siekiama patvirtinti arba paneigti įvade suformuluotą disertacijos ginamąjį teiginį bei išvestines prielaidas, iškeltas tyrimo uždaviniuose.*

Taip pat svarbu apibrėžti tyrime naudojamas politikos formavimo(si) ir įgyvendinimo sąvokas ir akcentuoti, kad *į politikos formavimo(si) ir įgyvendinimo procesus tyrime bus žvelgiama ne iš klasikinės viešosios politikos ciklą, etapų ar elementų perspektyvos, tačiau šie procesai bus konceptualizuojami, politikos formavimą(si) ir įgyvendinimą vertinant, pasitelkus Europos integracijos teorijų (visų pirma, liberaliosios tarpvyriausybinių derybų prieigos) teorinius postulatus. Politikos formavimas(is) nacionaliniu lygmeniu bus traktuojamas, kaip teisinės bazės kūrimo procesas, ryšium su europeizacijos poveikiu stojimo į ES metu, daugiau susijęs su bendrosios energetikos politikos kurso pasirinkimu, taip pat apimantis direktyvos 2009/28/EB perkėlimui skirtą Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą, o įgyvendinimas — kaip tarpvyriausybinių derybų rezultato (konkrečiai — direktyvos 2009/28/EB bei jai perkelti skirto Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo) vykdymui užtikrinti reikalingų sprendimų, veiksmų ir teisės aktų visuma, t.y., tolesnis teisinės bazės plėtojimas ir modifikavimas.*

Pasitelkiant literatūros, dokumentų, lyginamosios analizės, atvejo strategijos bei interviu metodus (detaliau žr. įvadą), šioje dalyje bus *kompleksiškai analizuojami nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) bei įgyvendinimo procesai, išskirtinį dėmesį analizėje skiriant valstybės institucijų ir atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių santykiams bei šių grupių poveikiui pastariesiems procesams.* Reikia pažymėti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizėje nebus siekiama gilintis į pačių atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių tarpusavio santykius, kadangi šiuo atveju atskirų atsinaujinančių išteklių rūšių atstovai traktuojami kaip vieninga interesų grupė, formaliai ar neformaliai atstovaujama Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacijos (toliau — LAIEK).

Lietuvos (atsinaujinančių išteklių) energetikos politika negali būti nagrinėjama atsietai nuo ES energetikos politikos. Stodama į ES Lietuva privalėjo reglamentuoti šią dėmesio praktiškai nesusilaukusią sritį bei harmonizuoti ją su europiniais teisės aktais. Toks politinis „vakuumas“ atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimo srityje laikėsi gana ilgą laikotarpį, kadangi *net*

iki 2011 m. atsinaujinančių išteklių energetika (išskyrus biokuro sritį) buvo reglamentuojama tik bendraisiais energetikos teisės aktais ir vos keliais Vyriausybės nutarimais. Kitaip tariant, iki šio laikotarpio neegzistavo įstatymo galią turintys atsinaujinančių išteklių energetiką reglamentuojantys dokumentai, o ši situacija į atsinaujinančių išteklių energetikos reglamentavimą įnešė sumaištį dėl aiškiai apibrėžtų normų ir taisyklių nebuvimo. Įvertinus šią situaciją, preliminariai galima teigti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos politikos teisinis reglamentavimas brendo pamažu, didėjant išoriniam viršvalstybinio lygmens spaudimui.

Galima preziumuoti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos diskursas į nacionalinį lygmenį buvo tarsi nuleistas „iš viršaus“, būtent dėl išorinio spaudimo, siekiant skatinti vidinę ES integraciją per europeizacijos, t.y., politikos harmonizavimo, procesus. Viršnacionalinių teisės aktų (direktyvų) bei normų ir vertybių perkėlimas buvo pakankamai lėtas ir stagnuojantis, o viešojoje erdvėje atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai pradėti kelti tik pastaruoju laikotarpiu, kaip alternatyva naujos atominės elektrinės projektui. Didžiąja dalimi ši stagnacija buvo sąlygota Lietuvos, kaip naujos ES narės, istoriškai susiformavusios praktikos arba kelio priklausomybės energetikos sektoriuje ir menko pilietinės visuomenės bei naujų energetikos sektoriaus veikėjų, t.y., atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių, konsolidacijos laipsnio. Lietuva iš Sovietų Sąjungos paveldėjo centralizuotą elektros ir šilumos ūkio sistemą (įskaitant Ignalinos atominę elektrinę, kuri leido tenkinti šalies elektros poreikius už konkurencingą kainą), todėl atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai iki stojimo į ES nebuvo aktualūs.

Šiuo metu taip pat yra išnaudotos iki 2020 m. numatytos kvotos elektros energijai, pagamintai iš atsinaujinančių išteklių, užfiksuotos Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme. Galima preziumuoti, jog kiekybiniam atsinaujinančios energetikos vystymosi aspektui didelės įtakos turėjo direktyvinis reguliavimas, kita vertus, jau 2009 m., kuomet buvo priimta direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, atsinaujinančių išteklių dalis galutiniame energijos suvartojime Lietuvoje sudarė 19,8 proc.³⁵², kas iš esmės reiškė, jog per dešimtmetį, t.y., nuo 2010 m. iki 2020 m., Lietuva turėjo padidinti atsinaujinančių išteklių dalį energijos suvartojime 3 proc. Ši statistika verčia kelti klausimą, ar Lietuvai iškeltas tikslas buvo pakankamai ambicingas, juolab, kad lyginant su kitomis ES valstybėmis narėmis, Lietuvos atsinaujinančių išteklių energijos dalis jau nuo stojimo į ES buvo santykinai didesnė, visų pirma, dėl biomasės potencialo, t.y., reikšmingo malkų, sunaudojamų namų ūkiuose, procento.

Preliminariai vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) procesus, galima remtis teorinėmis prielaidomis, jog valstybės narės, kurios buvo mažiau suinteresuotos

³⁵² Darulis, A. *Atsinaujinantys energijos ištekliai Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje*. Apskritojo stalo diskusija „Lietuvos ambicijos ir galimybės atsinaujinančios energetikos srityje“. Vilnius, 2011 09 23.

konkrečių klausimų sprendimu ir neatliko vaidmens formuojant tam tikros srities europinio lygmens politinę darbotvarkę (arba šis vaidmuo buvo pakankamai menkas), bus mažiau suinteresuotos vykdyti šios srities sprendimus. Europinės politikos įgyvendinimo problematiką tyrinėjantys autoriai taip pat pažymi, jog *jei valstybėms narėms dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepavyko įtvirtinti savo preferencijų europinės politikos formavimo procese, jos bus mažiau linkusios pritaikyti ir įgyvendinti ES lygmens sprendimus nacionalinėje praktikoje*³⁵³. Tokia valstybių narių taktika europinės politikos įgyvendinimo tyrimų sferoje įgavo „opozicijos per galines duris“ (angl. *opposition through the backdoor*) pavadinimą. Kaip jau minėta, kiti autoriai tam tikrų sričių ES politikos įgyvendinimui, perkeliant *acquis*, ypač naujosiose valstybėse narėse, taiko „mirusių raidžių“ (angl. *dead letters*) koncepciją³⁵⁴. Pritaikant šią prielaidą nacionalinei praktikai, galima preziumuoti, jog *atsinaujinančių išteklių energetikos lobistai gali kliautis išimtinai viršvalstybiniu lygmeniu, kurio spaudimo rezultatas generuoja vadinamąją „opoziciją per galines duris“, valstybės institucijoms deklaruojant, jog atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra prieštarauja viešajam interesui. Šią prielaidą bus siekiama patikrinti, atliekant nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizę. Reikia pažymėti, jog ši prielaida iki šiol nebuvo taikyta atsinaujinančių išteklių sričiai Lietuvoje.* Lietuva jau šiuo metu yra pasiekusi teisiškai įpareigojantį 23 proc. bendrą atsinaujinančių išteklių energijos tikslą, kurį ji turėjo pasiekti iki 2020 m. pagal direktyvą 2009/28/EB, tačiau tarpvyriausybinių derybų dėl direktyvos metu Lietuva reiškė abejones, kad šis tikslas iki 2020 m. gali būti ir nepasiektas. Tuo tarpu EK inicijuotoje studijoje pažymima, jog Lietuva yra viena iš trijų valstybių, turinti didžiausią atsinaujinančių išteklių potencialą, lyginant su energijos poreikiais³⁵⁵, todėl ši situacija verčia kelti klausimą, ar minėtas 23 proc. tikslas Lietuvai buvo pakankamai ambicingas, juolab, kad nuo pat stojimo į ES, Eurostat duomenimis, atsinaujinančių išteklių dalis Lietuvoje buvo gerokai didesnė, nei ES vidurkis³⁵⁶, visų pirma, dėl biomasės, suvartojamos namų ūkiuose, procento. Tai leidžia formuluoti tyrimo klausimą, *kodėl objektyviai egzistuojant atsinaujinančių išteklių potencialui, taip pat atsižvelgiant į europinio lygmens tendencijas, iniciatyvas ir tarptautinę praktiką, Lietuva bent jau iki šiol, kuomet vyksta nacionalinės energetikos strategijos atnaujinimo procesas, nebuvo linkusi plėtoti šio sektoriaus daugiau, nei to reikalauja teisiškai įpareigojantys europiniai teisės aktai, o taip pat — ar galima atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą de facto laikyti Lietuvos strateginiu prioritetu, lyginant su kitais strateginiais energetiniais projektais.*

³⁵³ Falkner, G. et al. Op cit., p. 2

³⁵⁴ Institute for Advanced Studies, Department of Political Science. Op. cit., p. 10

³⁵⁵ Duscha, V. et. al. Op. cit., p. 154-155.

³⁵⁶ Eurostat. Share of energy from renewable sources. Op. cit., žiūrėta 2015 10 21.

Šiam klausimui atsakyti pasitelkiamas tyrimo tikslas, t.y., ieškoma stimulų ir kliūčių atsinaujinančių išteklių energetikos politikai, o, siekiant šio tikslo, šioje dalyje, remiantis naujojo istorinio institucionalizmo teorinėmis prielaidomis, bus siekiama identifikuoti kritinius posūkio taškus (angl. *critical junctures*) ir politikos kurso pokyčius, kurie gali būti suvokiami, kaip stimulus atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimui(si) ir tolesniam įgyvendinimui, taip pat bus siekiama išanalizuoti bendrosios Lietuvos energetikos politikos kryptis, tendencijas bei kursą (kuris bus suvokiamas, kaip nacionalinė preferencija), remiantis kelio priklausomybės (angl. *path dependence*) koncepcija, bei identifikuoti atsinaujinančių išteklių energetikos politikos santykį su bendrąja nacionaline energetikos politika. Siekiant analizuoti šiuos aspektus, bus atliekama retrospektyvi *bendrosios* energetikos politikos apžvalga (pirmuosiuose dvejuose šios dalies skyriuose), taip pat šiuo tikslu bus tiriamos diskursyvinės praktikos, įtakojamos istoriškai susiformavusio energetikos politikos kurso (3.5.3 poskyris).

Šioje dalyje taip pat bus siekiama identifikuoti ir pagrįsti pagrindinių atsinaujinančių išteklių energetikos politikos veikėjų interesus, preferencijas bei (ne)veikimo strategijas, remiantis racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorinėmis prielaidomis. Šiam tikslui bus pasitelkiama atsinaujinančių išteklių energetikos, kaip atskiros viešosios politikos srities, formavimo(si) ir įgyvendinimo analizė.

3.1. Lietuvos energetikos politikos raida iki stojimo į ES

Atkūrus nepriklausomybę, tiek šalies energetikos ūkis, tiek energetikos politika (tiksliau — savarankiškos energetikos politikos užuomazgos) rėmėsi istoriškai sąlygotais centralizacijos principais. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuva atsidūrė tam tikrame energetiką reglamentuojančios teisinės bazės „vakuume“ bei susidūrė su didžiuliais iššūkiais tiek institucinėje plotmėje, kuriant savarankišką energetikos politiką, tiek praktiniame lygmenyje, ryšium su 1990 m. Sovietų Sąjungos vykdyta blokada.

Atsižvelgiant į tai, kad iš Sovietų Sąjungos paveldėtas strateginės svarbos objektas — Ignalinos atominė elektrinė pigiai gamino didžiąją dalį šalies elektros energijos (pvz., net 88 proc. elektros 1993 m., t.y., tiek, kiek negamino jokia kita valstybė³⁵⁷), derybose dėl stojimo į ES nutarta siekti jos darbo pratęsimo. Nepavykus pasiekti šio tikslo, nutarta, jog Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimas „būtų paremtas esmine ilgalaikė finansine ES

³⁵⁷ Bačkauskas, A. 1990 – 2014 m. istorinio laikotarpio elektros energetikos apžvalga. *Lietuvos energetika V: 1990-2014*. (sud.) Šaduikis, V. Vilnius: Trys žvaigždutės, 2015 (ruošima). P. 8-37.

parama”³⁵⁸, taip pat Nacionalinę energetikos strategiją papildyti nuostata, jog Lietuva ateityje svarstys galimybę likti branduoline valstybe³⁵⁹.

1995 m. įregistruota AB „Lietuvos energija“, kurios 90,8 proc. akcijų priklausė valstybei³⁶⁰. Apskritai, šiuo laikotarpiu Lietuvos energetikos sektorius buvo visiškai monopolizuotas: energijos sektoriuje dominavo Ignalinos atominė elektrinė, valstybinės įmonės „Lietuvos energija“ ir „Lietuvos dujos“³⁶¹, todėl buvo pradėtas energijos ūkio pertvarkymo procesas, šilumos ūkį skaidant į atskiras įmones ir perduodant savivaldybėms³⁶². Energetikos sektoriaus decentralizavimo kryptis nubrėžė Energetikos ir Elektros energetikos įstatymai, šiuos klausimus taip pat aktyviai kėlė mokslininkų bendruomenė³⁶³. Visgi, pažymima, jog „šalies politinė raida ne visiškai atitinka natūralias pasaulio energetikos raidos tendencijas“³⁶⁴, kadangi kai kurios interesų grupės energetikos decentralizavimo žinias pritaiko savo interesų įgyvendinimui³⁶⁵, pvz., „esant [...] elektros tinklų monopolijai, elektros tinklų operatoriai yra suinteresuoti didinti energetikos centralizaciją“³⁶⁶.

Šioje vietoje svarbu apibrėžti centralizacijos ir decentralizacijos energetinėje sistemoje sąvokas. Atliekamame tyrime *vartojant centralizacijos sąvoką, bus akcentuojama didžiųjų energetikos sektoriaus veikėjų veikla bei monopolistinės energetinės sistemos tendencijos, tuo tarpu decentralizacijos terminas apims nedidelių elektros ir šilumos gamintojų galimybes vykdyti veiklą energetinėje sistemoje. Šias sąvokas svarbu apibrėžti, siekiant išvengti tam tikros painiavos, kadangi energetikos klausimus analizuojančioje literatūroje technologiniu aspektu nedideli šilumos gamintojai ar kogeneracinės elektrinės priskiriami centralizuoto šilumos tiekimo sektoriui.*

Iškart po nepriklausomybės atkūrimo įkurta LR Energetikos ministerija (vėliau panaikinta 1997 m. ir vėl atkurta 2009 m.), 1994 m. suformulavusi Nacionalinės energetikos strategijos pagrindines kryptis, kuriose atsispindėjo tikslai didinti energetinį efektyvumą, gamtinių dujų

³⁵⁸ LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos pozicijos derybose su Europos Sąjunga energetikos derybiniam skyriuje ir Nacionalinės energetikos strategijos pataisų, reikalingų sėkmingai stojimo į Europos Sąjungą eigai užtikrinti Nr. IX-882. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 49-1887.

³⁵⁹ Ten pat.

³⁶⁰ Kutas, S. Energetikos ūkis 1995 – 1997 metais. AB „Lietuvos energija“ suskaidymas. Kasmetiniai veiklos rezultatai. *Lietuvos energetika V: 1990-2014*. (sud.) Šaduikis, V. Vilnius: Trys žvaigždutės, 2015 (ruošama) p. 72-85.

³⁶¹ Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Reguliavimo institucija energetikos sektoriuje: raida ir būtini pokyčiai. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4(4) P. 1519-1536.

³⁶² LR Energetikos ministerija. *Lietuvos šilumos sektorius*. Rasta:

http://www.enmin.lt/lt/activity/veiklos_kryptys/elektra_ir_siluma/silumas_ukis.php?clear_cache=Y; žiūrėta 2015 01 25.

³⁶³ Butkauskaitė, V., Kanišauskaitė, S., Koniušanec, L., Lingytė, M., Mackevičiūtė, K., Povilionytė, Š., Strebeikaitė, V., Šarkauskaitė, A., Verpetnikas, P., Višnevskij, V., Žur, K. *Elektros energijos gamybos decentralizacijos Lietuvoje perspektyvos*. Tiriamasis projektas. Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius, 2011. P. 9

³⁶⁴ Ten pat.

³⁶⁵ Ten pat.

³⁶⁶ Ten pat, p. 8.

vartojimą, ištirti atsinaujinančių energijos išteklių potencialą, vykdyti regioninį bendradarbiavimą energetikos srityje, mažinti taršą ir kt.³⁶⁷, tačiau *Lietuvos energetikos sistemos reformos pradžia siejama* su kiek vėlesniu laikotarpiu, t.y., *1995 m., kuomet buvo priimtas pirmasis Energetikos įstatymas*³⁶⁸. Įstatymas savo prigimti buvo pakankamai konceptualus ir numatė pagrindinius energetikos politikos tikslus, kurie atspindėjo to meto situaciją bei apėmė energijos taupymą, efektyvų energijos išteklių panaudojimą, patikimo apsirūpinimo energijos ištekliais mažiausiomis kainomis siekimą, taip pat energijos sektoriaus veikimo principus, šio sektoriaus veikėjų santykių reguliavimą ir kt.³⁶⁹. Jau tuomet įstatymas numatė energijos išteklių diversifikavimo, energetikos sektoriaus demonopolizavimo ir decentralizacijos būtinumą, taip pat konkurencijos elemento įvedimą į energetikos sektorių, t.y., *sudarė normatyvines prielaidas energetikos rinkos sukūrimui bei pabrėžė energetinio efektyvumo ir aplinkosaugos klausimus, taip pat įstatyme buvo apibrėžta atsinaujinančių energijos išteklių sąvoka, kuri tuo metu praktiškai apėmė hidroenergetiką* (ryšium su iš Sovietų Sąjungos pavaldėtomis Kauno hidroelektrine ir Kruonio hidroakumuliacine elektrine (kuri pradėjo veikti tik 1992 m., tačiau pradėta statyti anksčiau)) *ir medieną, daugiausia kūrenamą krosnyse*³⁷⁰. *2002 m. Energetikos įstatymo redakcija yra jau kur kas išsamesnė. Įvertinus faktą, jog tuo metu Lietuva jau buvo beveik baigusi derybas dėl stojimo į ES, o tai, savo ruožtu, reiškė, jog buvo priimtas įsipareigojimas dėl bendradarbiavimo energetikos srityje ir *acquis communautaire* perkėlimo į nacionalinę teisę, šioje redakcijoje tarp energetikos veiklos valdymo tikslų jau fiksuojama formuluotė „vietinių ir atsinaujinančių išteklių vartojimo skatinimas“*³⁷¹.

„Nors sąvoka „rinka“ suvokiama kaip liberalios ekonomikos modelio esmė, kuri grindžiama privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva, [...] šios teisės ir laisvės gali būti ribojamos siekiant ginti vartotojų interesus, [ir — A.P.] saugoti sąžiningą konkurenciją“³⁷², todėl LR Energetikos įstatymas taip pat numatė naujos energetikos sektoriaus reguliavimo institucijos — Valstybinės energetikos išteklių kainų ir energetinės veiklos kontrolės komisijos (dabar — Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos, toliau — VKEKK), kuriai pavesta spręsti kainodaros klausimus, įsteigimą³⁷³.

³⁶⁷ Nacionalinės energetikos strategijos pagrindinės kryptys. Patvirtintos Vyriausybės nutarimu Nr. 288. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 30-545.

³⁶⁸ Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Reguliavimo institucija energetikos sektoriuje: raida ir būtini pokyčiai. Op. cit P. 1522.

³⁶⁹ LR energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 32-743.

³⁷⁰ Ten pat.

³⁷¹ LR energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 56-2224.

³⁷² Stasiukynas, A., Patapas, A. Lietuvos elektros energetikos administravimas ir jo raidos ypatumai. *Viešoji politika ir administravimas*. 2006, 17. P. 49-59.

³⁷³ Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Reguliavimo institucija energetikos sektoriuje: raida ir būtini pokyčiai. Op. cit. P. 1520.

1998 m., tarpininkaujant EK, sukurtas Baltijos jūros regiono valstybių bendradarbiavimo formatas BASREC (angl. *Baltic Sea Region Energy Cooperation*), priklausantis Baltijos jūros valstybių tarybos tarpvyriausybinių organizacijų tinklui, kurio tikslas — efektyvių ir konkurencingų rinkų sukūrimas regione, didelį dėmesį skiriant energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energetikos klausimams ir kurio iniciatyvomis parengta keletas atsinaujinančių išteklių plėtrą analizuojančių studijų³⁷⁴. 1994 m. patvirtinta, o 1999 m. ir 2002 m. atnaujinta Nacionalinė energetikos strategija, kurioje užfiksuotos esminės energetikos sektoriaus reformų gairės iki 2020 m. Nors Energetikos įstatymas numatė, kad Nacionalinė energetikos strategija turi būti atnaujinama kas penkeri metai, atsižvelgiant į Lietuvos siekį baigti derybas dėl narystės ES 2002 m. ir tapti ES nare 2004 m., Nacionalinė energetikos strategija dvidešimties metų laikotarpiui buvo atnaujinta anksčiau laiko, t.y., 2002 m.³⁷⁵, kas atspindėjo Lietuvos siekius prisitaikyti prie naujų reikalavimų. Strategijoje numatyti veiksmai, susiję su Ignalinos atominės elektrinės uždarymu, atsižvelgta į naujus aplinkosauginius reikalavimus ir patikslintos 1999 m. suformuluotos energetikos plėtros kryptys, įvertinus pokyčius ekonomikoje ir energetikoje, panaudojant sukauptą patirtį ir informaciją, reikalingą planuojant bei prognozuojant atskirų energetikos sektorių raidą, taip pat įvertinti pokyčiai ir energetikos plėtros planai Lietuvoje ir kaimyninėse valstybėse, atsižvelgta į globalias tendencijas aplinkosaugos bei rinkos liberalizavimo srityje³⁷⁶. Strategijoje galima aptikti skyrių „Vietinių, atsinaujinančių ir atliekinių energijos išteklių sektoriaus plėtros strategija“, kuriame pažymima, jog, siekiant kuo geriau panaudoti vietinius energijos išteklius ir sumažinti kuro importą, bus rengiamos šių išteklių vartojimo programos, organizacinėmis, ekonominėmis ir finansinėmis priemonėmis skatinama šios rūšies energetikos plėtra, tai pat teikiama pagalba įmonėms, plečiama technologijų gamyba ir organizuojamas jų įdiegimas, įgyvendinami vėjo, vandens, saulės ir kitų atsinaujinančių bei atliekinių išteklių vartojimo projektai, kaupiama įrenginių statybos ir eksploataavimo patirtis, sudaromos sąlygos biodegalų gamybos plėtrai, taip pat siekiama, kad vietinių energijos išteklių dalis pirminės energijos balanse 2010 m. sudarytų 12 proc. ir būtų artima ES direktyvos 2001/77/EB reikalavimams³⁷⁷. Taip pat strategijoje fiksuojama nuostata, jog valstybė remis vietinių energijos išteklių projektų įgyvendinimą bei sudarys sąlygas panaudoti ES struktūrinius ir kitus paramos fondus³⁷⁸. Teikiant pagalbą įmonėms, gaminsiančioms įrangą vietiniams energijos ištekliams ruošti ir vartoti, strategijoje

³⁷⁴ Energetikos ministerija. Rasta: http://www.enmin.lt/lt/activity/veiklos_kryptys/strateginis_planavimas_ir_ES/BASREC.php?clear_cache=Y; žiūrėta 2015 01 25.

³⁷⁵ Nacionalinė energetikos strategija. Patvirtinta Seimo nutarimu Nr. IX-1130. 2002.

³⁷⁶ Ten pat.

³⁷⁷ Ten pat.

³⁷⁸ Ten pat.

numatyta vystyti medienos atliekų ir šiaudų surinkimo bei kūrenimo technologijas ir organizacines schemas, atlikti jų įvertinimą bei organizuoti įdiegimą, atlikti biodegalų vartojimo transporte bandymus, rengti su biodegalų vartojimu susijusius pasiūlymus vartotojams, taip pat rengti ir įgyvendinti teisės aktus, skirtus vietinių energijos išteklių plėtros skatinimui³⁷⁹.

1999 m. taip pat išleistas dar vienas strateginis dokumentas — bendra Baltijos šalių energetikos strategija. Jos pagrindiniai tikslai apėmė konkurencingumo, išteklių pasiūlos saugumo bei aplinkosaugos klausimus, o jų įgyvendinimo priemonės — rinkų liberalizavimą, kainodaros skaidrumo užtikrinimą, energetinio efektyvumo didinimą ir tarpusavio jungčių klausimus³⁸⁰. Strategijoje atsinaujinančių išteklių energetikai skiriamas minimalus dėmesys, akcentuojant jos būtinumą, bendromis valstybių pastangomis užtikrinat energetinį efektyvumą.

Ryšium su stojimu į ES, *paskutinį XX a. dešimtmetį buvo pradėtos kurti sąlygos konkurencinei elektros rinkai* — vertikalčiai integruotos energetikos įmonės buvo pradėtos skaidyti į elektrines, perdavimo sistemos operatorių ir elektros skirstymo operatorių³⁸¹. *Siekiant narystės ES, šie žingsniai buvo būtini, todėl 2002 m. Lietuvoje pradėta prekyba elektros energijos rinkoje. Tam sąlygas sudarė 2000 m. priimtas Elektros energetikos įstatymas, reglamentuojantis elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo reguliavimo pagrindus, atsižvelgiant į ES teisės reikalavimus (elektros rinkos direktyvą 96/92/EB, kurią vėliau pakeitė direktyva 2003/54/EB), bei nustatantis elektros energijos paslaugų teikėjų ir vartotojų santykius, elektros energijos rinkos sukūrimą ir kt.*³⁸².

Elektros rinkos direktyva 96/92/EB ir vėlesnė direktyva 2003/54/EB atsinaujinančių išteklių energetikos bei ją reglamentuojančios teisinės bazės vystymui Lietuvoje yra svarbi, kadangi numato viešųjų paslaugų teikimo įpareigojimus, vadovaujantis visuomenės interesais. Įpareigojimų davėjai šiuo atveju yra Energetikos ministerija (iki 2009 m. — Ūkio ministerija) bei VKEKK, o įpareigojimų gavėjai — visuomenė, t.y., elektros vartotojai, gaunantys viešuosius interesus atitinkančias paslaugas (toliau — VIAP), į kurias taip pat įeina atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimas³⁸³. Energijos išteklių biržos „Baltpool“ tinklapyje VIAP apibrėžiamos kaip paslaugos, kurias „teikia elektros energetikos įmonės, siekdamos įgyvendinti [...] energetikos, ekonominės ir aplinkos apsaugos politikos strateginius tikslus bei siekdamos užtikrinti visuomenės interesų įgyvendinimą“³⁸⁴. VIAP sudaro tokios

³⁷⁹ Ten pat.

³⁸⁰ Baltic Council of Ministers', Energy Committee. Baltic Energy Strategy. Vilnius, Riga, Tallinn, 1999.

³⁸¹ 50 metų nuo Lietuvos energetikos sistemos pradžios. „Elektroklubas.lt“. Rasta:

http://www.elektroklubas.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=119&Itemid=45; žiūrėta 2015 01 25.

³⁸² LR elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 66-1984.

³⁸³ Burba, A., Klementavičius, A. Viešųjų interesų užtikrinimo liberalizuotoje elektros rinkoje problemos. *Energetika*. 2004, 3. P. 39-44.

³⁸⁴ „Baltpool“ energijos išteklių birža. *Kas yra VIAP?* Rasta: <http://www.baltpool.lt/lt/kas-yra-viap/>; žiūrėta 2016 03 17.

paslaugos, kaip atsinaujinančių išteklių elektros gamyba ir balansavimas, atsinaujinančių išteklių elektrinių prijungimas prie elektros tinklų, tinklų plėtra dėl elektros energijos gamybos naudojant atsinaujinančius išteklius, (iki 2016 m.) efektyvi termofikacinių elektrinių gamyba, elektros energijos tiekimo saugumo ir sistemų rezervų užtikrinimas, elektros gamybos ir infrastruktūros projektai, Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondas ir kt.³⁸⁵.

Taigi, šioje vietoje reikia fiksuoti konkretų ES įpareigojimą atsinaujinančių išteklių energetikos vystymui. Beje, verta paminėti, jog, nors viešųjų paslaugų įpareigojimai tam tikra prasme prieštarauja liberalizmo principams, teikiant prioritetą konkrečioms energetikos rūšims (Lietuvos atveju — atsinaujinančių išteklių ir iki 2016 m. konvencinei dujinei energetikai), ES laikomasi požiūrio, jog jie neturi riboti laisvos konkurencijos daugiau, nei būtina, todėl negali būti pretekstas proteguoti monopolijas³⁸⁶. Iki šiol Lietuvoje didžioji VIAP dalis buvo skiriama valstybinės įmonės AB „Lietuvos elektrinė“ bei termofikacinių elektrinių rėmimui (2015 m. priimtas sprendimas atsisakyti VIAP paramos šioms elektrinėms nuo 2016 m.). Svarbu paminėti, jog šiuo metu Lietuva rengiasi pirmą kartą notifikuoti EK valstybės pagalbos energetikos sektoriui schemas, tuo tarpu *Konkurencijos taryba savo sprendimu pažymėjo, jog jai, „kaip valstybės pagalbos, kuriai taikomos ES valstybės pagalbos nuostatos, klausimus koordinuojančiai institucijai, kyla pagrįstų abejonių dėl VIAP finansavimo schemos atitikties ES teisės aktų reikalavimams*. Tačiau, pažymėtina, kad sprendimą dėl paramos priemonių atitikimo valstybės pagalbos kriterijams ir suderinamumo su bendrąja rinka [...] yra kompetentinga priimti Europos Komisija”³⁸⁷.

*Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti 2001 m. patvirtintas šešių Vyriausybės nutarimų paketas, kurį sudarė Veiklos elektros energetikos sektoriuje licencijavimo taisyklės, Elektros energijos importo sąlygos, Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys energijos ištekliai, gamybos ir pirkimo skatinimo tvarkos aprašas (kuriame ir įtvirtintas VIAP teikimas ir kuris detaliam bus analizuojamas 3.4.2. poskyryje) bei kiti nutarimai, kurie šiuo metu yra netekę galios*³⁸⁸. Įstatyme taip pat numatytas elektros energijos rinkos liberalizavimas bei pažymima, kad

³⁸⁵ Ten pat, žiūrėta 2016 03 17.

³⁸⁶ Burba, A., Klementavičius, A. Op. cit., p. 40.

³⁸⁷ LR Konkurencijos tarybos nutarimas Dėl viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje reglamentuojančių teisės aktų atitikties LR Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams tyrimo nutraukimo Nr. 1S-27/2015. 2015 03 19.

³⁸⁸ Lietuvos Vyriausybės nutarimas Dėl teisės aktų, būtinų LR elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 104-3713.

„elektros energijos rinka šalyje kuriama etapais, laipsniškai suteikiant reguliuojamojo trečiosios šalies dalyvavimo teisę bei teisę sudaryti tiesioginę elektros energijos tiekimo sutartį su gamintojais [...]: ne vėliau kaip nuo 2001 m. sausio 1 d. – vartotojams, kurių įrenginiuose [...] praėjusiais metais sunaudota daugiau nei 20 mln. kWh elektros energijos; ne vėliau kaip nuo 2002 m. sausio 1 d. – vartotojams, kurių įrenginiuose [...] praėjusiais metais sunaudota daugiau nei 9 mln. kWh elektros energijos; ne vėliau kaip nuo 2010 m. sausio 1 d. – visiems vartotojams”³⁸⁹.

2004 m. įstatymo redakcijoje jau numatoma, jog teisę sudaryti tokią sutartį nuo įstatymo įsigaliojimo turi visi vartotojai, išskyrus buitinius, o ne vėliau, kaip nuo 2007 m. liepos 1 d. — visi vartotojai³⁹⁰, tačiau praktikoje buitiniams vartotojams ši galimybė neegzistuoja.

Taigi, dar iki stojimo į ES Lietuvoje palaiapsniui buvo pradėta kurti elektros energijos rinka, tad, galima teigti, jog šis laikotarpis žymi valstybės kontroliuojamos elektros energetikos sistemos decentralizacijos pradžią. Šiuo metu elektros energetikos rinką sudaro gamintojai (elektrinės), nuo 2012 m. — elektros birža „Nord Pool Spot”, organizuojanti prekybą elektra bei formuojanti elektros kainą, perdavimo sistemos operatorius, valdantis elektros srautus, skirstomųjų tinklų operatorius, kurio pagrindinė funkcija — pateikti elektrą vartotojams, visuomeninis tiekėjas, tarpusavyje konkuruojantys nepriklausomi tiekėjai bei elektros vartotojai³⁹¹. VKEKK yra nepriklausoma institucija, atliekanti rinkos regulatoriaus funkcijas, prižiūrinti rinkos dalyvius ir užtikrinanti konkurencinę aplinką³⁹². Elektros energijos rinka organizuojama gamintojų, tiekėjų ir vartotojų dvišalių sutarčių pagrindu, perdavimo tinklų operatoriui vykdant balansavimo funkciją, o rinkos operatoriui organizuojant prekybą, tranzitą ir atsiskaitymus vidaus ir užsienio rinkose pagal prekybos elektros energija taisyklės³⁹³. Šioje vietoje derėtų pažymėti, jog „konkurencija galima elektros energijos gamybos ir jos tiekimo srityse, o perdavimo ir skirstymo sritys išlieka reguliuojamos”³⁹⁴. Apskritai galima teigti, jog *decentralizuotos elektros energijos gamybos koncepcija yra dar pakankamai nauja, o pagrindiniu decentralizuotos elektros gamybos trūkumu įvardijama tai, kad nedidelių elektrinių eksploatacija išlieka pakankamai brangi, tačiau valstybės institucijos dar nėra linkusios įgyvendinti reformų šiam trūkumui panaikinti*, nepaisant to, kad yra žinomi akivaizdūs decentralizuoto energijos tiekimo privalumai, tokie, kaip tiekimo efektyvumas ir patikimumas,

³⁸⁹ LR elektros energetikos įstatymas. Op. cit.

³⁹⁰ LR elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 107-3964.

³⁹¹ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Elektros energijos rinka*. 2014 02 03. Rasta: <http://www.regula.lt/Puslapiai/bendra/vartotojams/elektros-energijos-rinka.aspx>; žiūrėta 2014 06 07.

³⁹² Ten pat, žiūrėta 2014 06 07.

³⁹³ LR elektros energetikos įstatymas. Op. cit.

³⁹⁴ Stasiukynas A., Patapas A. Op. cit., p. 53.

lankstumas, taršos emisijų sumažėjimas ir pan.³⁹⁵. Mykolo Riomerio universitete (toliau — MRU) atliktos decentralizavimo galimybių studijos autorių teigimu, „permainoms įvykti, pagrindinis atspirties taškas yra gera teisinė bazė, be kurios nėra įmanoma decentralizacijos plėtra“³⁹⁶.

2000 m. taip pat priimtas gamtinių dujų įstatymas, numatęs „bendruosius gamtinių dujų sektoriaus organizavimo principus ir gamtinių dujų įmonių veiklą bei santykius su vartotojais“³⁹⁷, *Biokuro, biodegalų ir bioalyvų įstatymas, o 2003 m. — Šilumos ūkio įstatymas*, reglamentuojantis „šilumos ūkio valstybinį valdymą, šilumos ūkio subjektų veiklą, jų santykius su šilumos vartotojais, tarpusavio ryšius ir atsakomybę“³⁹⁸. „Įstatyme buvo įtvirtinta centralizuota šildymo sistema ir [tokiu būdu — A.P.] ilgam nutolintos šio ūkio decentralizavimo galimybės“³⁹⁹. Taigi, galima teigti, jog *dėl techninių (infra)struktūros aspektų Lietuvoje natūraliai centralizuotas taip pat išlieka ir šilumos sektorius, tačiau, reikia pažymėti, jog ši situacija turi konkretų pranašumą, susijusį su atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra, kadangi centralizuoto pobūdžio šilumos sektoriaus struktūra suteikė galimybę pereiti prie biokuro naudojimo, siekiant apsirūpinti pigesne šiluma.*

Nuo 1999 m. Lietuva pradėjo įgyvendinti pasirengimo narystės ES programą (oficialus pavadinimas — Nacionalinė ACQUIS priėmimo programa), kurią sudarė Teisės derinimo priemonių ir ACQUIS įgyvendinimo priemonių planai, rengiami kasmet. Ši programa numatė priemones, kuriomis buvo rengiamasi įgyvendinti stojimo partnerystės tikslus, joje apibrėžti vienašališki Lietuvos įsipareigojimai, numatytas ES *acquis communautaire* normų įgyvendinimo grafikas ir jų finansavimas⁴⁰⁰. ES reguliavimo normų perėmimas šiuo laikotarpiu daugiausia susijęs su *acquis communautaire* dėl keturių ES laisvių sklandžių įgyvendinimu, energijos rinkos kūrimu, taip pat aplinkosaugos standartais. Teisės derinimo priemonių ir ACQUIS įgyvendinimo priemonių planai koncentravosi į atominės energetikos saugumą, Ignalinos atominės elektrinės darbo nutraukimą, energijos vartojimo efektyvumo didinimą, Nacionalinės energetikos strategijos patikslinimą ir atnaujinimą pagal ES direktyvų reikalavimus, reguliuojančių institucijų administracinių gebėjimų stiprinimą ir kt.⁴⁰¹.

³⁹⁵ Butkauskaitė, V. et al. Op. cit., p. 9.

³⁹⁶ Ten pat.

³⁹⁷ LR gamtinių dujų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2743.

³⁹⁸ LR šilumos ūkio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 51-2254.

³⁹⁹ Butkauskaitė, V. et al. Op. cit., p. 7.

⁴⁰⁰ Vilpišauskas, R. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: poveikis ekonominei politikai ir reguliavimui. *Pinigų studijos*. 1999, 4. P. 29-45.

⁴⁰¹ LR Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos (Nacionalinė ACQUIS priėmimo programa) teisės derinimo priemonių ir ACQUIS įgyvendinimo priemonių 2002 metų planų patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 25-910.

R.Vilpišauskas pastebi, kad, stojant į ES, sunkiausias buvo ES reguliavimo normų, t.y., *acquis communautaire*, įgyvendinimo etapas⁴⁰². *Prasidėjus derybinių pozicijų koordinavimo procesui, tam tikri tuometiniai įgyvendinimo gebėjimų trūkumai, koordinavimo problemos ir pan. teoriškai galėjo nulemti „nepatikimų“ išpareigojimų priėmimą*⁴⁰³. ES *acquis* atspindėjo aukštesnio, nei Lietuvos, išsivystymo lygio valstybių poreikius, ypač aplinkosaugos srityje, todėl *acquis* įgyvendinimas Lietuvoje buvo susijęs su aukštesnių reguliavimo standartų prisiėmimu⁴⁰⁴. Kaip dar vieną ES reguliavimo normų įgyvendinimo problemą, R.Vilpišauskas taip pat įvardina vidaus interesų grupių įtaką valstybės institucijoms⁴⁰⁵.

*Vertinant Lietuvos energetikos politikos formavimo(si) procesus iki stojimo į ES, pastebimos ypatingai stiprios istoriškai nulemtos centralizacijos bei monopolizacijos tendencijos. Ši situacija gali būti traktuojama, kaip klasikinis ir labai ryškus kelio priklausomybės (angl. path dependence) pavyzdys. Neretai pažymima, jog šios centralizacijos ir monopolizacijos tendencijos išlieka ir šiuo metu. Kaip teigia A.Tikniūtė ir S.Milčiuvienė, „energijos rinka Lietuvoje yra tiesiogiai susijusi su energijos persiuntimo monopolijomis bei monopolinę ar dominuojančią padėtį užimančiais energijos tiekėjais”⁴⁰⁶. Jų teigimu, *nors Lietuva yra priėmusi reguliacinius teisės aktus, sudarančius prielaidas konkurencijai energetikos rinkoje, praktinė situacija demonstruoja, jog pozityvių pokyčių konkurencijos linkme dar tenka laukti, todėl kyla abejonių, ar teisinio reguliavimo pakanka konkurencijai energijos rinkose skatinti*⁴⁰⁷.*

Remiantis naujojo istorinio institucionalizmo teorinėmis prielaidomis, egzistuojant tam tikrai istoriškai susiformavusiai ar suformuotai politinei ir/ar ekonominei struktūrai, vienos grupės automatiškai privilegijuojamos kitų atžvilgiu, institucijoms (normų, formalių procedūrų, rutininių praktikų, tradicijų ar net technologijų prasme) sukuriant tam tikrus pranašumus, lemiamus kelio priklausomybės⁴⁰⁸. Tačiau istorinis institucionalizmas remiasi prielaida, jog didelio masto sisteminiai pokyčiai gali paskatinti ir istoriškai nusistovėjusių praktikų kaitos procesus, kuomet vienos struktūros suardomos ar apribojamos, o tai skatina vystymąsi kitose struktūrose ar bent jau sudaro sąlygas tokiam vystymuisi⁴⁰⁹. Išanalizavus nacionalinės energetikos sektorių reglamentuojančios teisinės bazės esmines nuostatas, galima pastebėti, jog, *ryšium su stojimu į ES, valstybės institucijų pastangomis buvo siekiama sukurti (bent jau institucionalizacijos prasme) konkurencijos sąlygomis veikiančią energetikos rinką bei perimti*

⁴⁰² Vilpišauskas, R. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: poveikis ekonominei politikai ir reguliavimui. Op. cit., p. 41.

⁴⁰³ Ten pat.

⁴⁰⁴ Ten pat, p. 40.

⁴⁰⁵ Ten pat.

⁴⁰⁶ Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Reguliavimo institucija energetikos sektoriuje: raida ir būtini pokyčiai. Op. cit., p. 1519.

⁴⁰⁷ Ten pat, p. 1520.

⁴⁰⁸ Batley, R. Op. cit., p. 3.

⁴⁰⁹ Amenta, E., Ramsey, K.M. Op. cit., p. 24.

esminės ES teisės normas, taikomas energetikos sektoriui. Šie veiksmai leidžia daryti išvadą dėl bent jau formalios kritinės sankirtos arba kritinio posūkio taško (angl. critical juncture) Lietuvos energetikos politikoje derybų dėl stojimo į ES (bei paties stojimo) laikotarpiu. Siekiant užtikrinti Lietuvos integraciją į ES, pastaruoju laikotarpiu „buvo reikalingas teisinis pagrindas, leidžiantis Lietuvos elektros energetikos kaitai atsirasti, todėl galima konstatuoti stiprią ES teisės įtaką nacionalinei“⁴¹⁰.

*Siekiant identifikuoti subsektorinės — atsinaujinančių išteklių energetikos politikos — užuomazgas, šiuo laikotarpiu reikšmingų rezultatų neaptikta. Šiuo atveju fiksuojamos pastangos įtvirtinti esminius šio sektoriaus reguliavimo principus Elektros energetikos įstatymo lydinčiuose Vyriausybės nutarimuose bei užfiksuoti abstrakčias, į ateitį orientuotas su atsinaujinančių išteklių energetikos vystymu susijusias nuostatas Nacionalinėje energetikos strategijoje, kurių atsiradimą taip pat įtakojo ES integracijos siekiai. Dėl pakankamai abstraktaus pobūdžio šias strategijoje užfiksuotas nuostatas galima vertinti kaip tam tikrą *normatyvinę* pagrindą nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimui(si). Vertinant netiesioginę šio laikotarpio energetikos sektoriaus teisinio reglamentavimo įtaką atsinaujinančių išteklių energetikos (politikos) vystymuisi, svarbu konstatuoti, jog *siekiai institucionalizuoti energetikos sektoriaus decentralizaciją ir postūmiai rinkos kūrimo linkme buvo reikšmingas įvykis, sudaręs sąlygas naujų energetikos sektoriaus veikėjų atsiradimui*, kadangi decentralizuotos energijos elektrinėmis gali būti laikomos tiek vien elektrai gaminti skirtos elektrinės, naudojančios atsinaujinančius išteklius, tiek santykinai nedidelės galios kogeneracinės jėgainės⁴¹¹, o taip pat, energijos sektoriaus veikėjų dydžio ir tam tikro jų išsiskaidymo prasme, decentralizuoto tipo įrenginiams galima priskirti ir nedideles katilines. Taip pat verta paminėti, jog akademinės bendruomenės diskusijose atsinaujinančių išteklių energetikos tema aptinkama dar 1999 m., kuomet buvo surengta pirmoji nacionalinė mokslinė konferencija „Atsinaujinantys energijos šaltiniai Lietuvoje“⁴¹².*

Apibendrinant Lietuvos energetikos politiką laikotarpiu iki stojimo į ES, galima teigti, jog jos kursas buvo įtakojamas pasiruošimo perimti ES normas ir taisykles bei paremtas siekiais decentralizuoti energetikos sektorių ir sukurti konkurencijos pagrindu funkcionuojančią rinką, o tai savo ruožtu gali būti traktuojama, kaip tam tikra kritinė sankirta energetikos politikoje, tačiau istoriškai susiformavusi kelio priklausomybė energetikos sektoriuje praktiškai išliko dominuojanti. ES normų ir taisyklių perėmimas buvo palankus taip pat ir atsinaujinančių

⁴¹⁰ Stasiukynas, A., Patapas, A. Op. cit., p. 53.

⁴¹¹ Butkauskaitė, V. et al., p. 8.

⁴¹² Atsinaujinantys energijos šaltiniai Lietuvoje. Moksliniai pranešimai, 1999 m. gegužės 21 d., Mokslininkų sąjungos institutas, Kauno technologijos universitetas, Lietuvos žemės ūkio inžinerijos institutas, Mokslo ir technologijų parkas. Vilnius: Milga, 1999.

išteklų energetikos plėtrai, kadangi atsinaujinančių išteklių eksploatavimas pagal savo prigimtį ar specifiką (ypač elektros sektoriuje) paprastai priskiriamas decentralizuoto tipo energetikai. Pastaruoju laikotarpiu atsinaujinančių išteklių energetikos reglamentavimas apsiribojo strateginio lygmens deklaracijomis bei ES įpareigojimo teikti VIAP perkėlimu į nacionalinę teisę. Valstybės institucijų veiksmų, susijusių su konkretesniu, kompleksišku atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus reglamentavimu, šiuo laikotarpiu neužfiksuota.

3.2. Lietuvos energetikos politikos raida po stojimo į ES

Lietuvos integracija į ES sudarė prielaidas konkurencijos principais paremtos energetikos rinkos kūrimui bei energetikos sektoriaus decentralizacijai, tačiau iškėlė gyvybiškai svarbias energijos pasiūlos saugumo problemas, susijusias su Ignalinos atominės elektrinės uždarymu bei išaugusia priklausomybe nuo išorės tiekėjo. Todėl 2007 m. atnaujintoje Nacionalinėje energetikos strategijoje akcentuojama, jog gamtinių dujų tiekimo patikimumas, elektros energijos sistemos integracija į ES sistemas ir naujos atominės elektrinės statyba yra strateginės energetikos politikos kryptys, kurias ruošiamasi įgyvendinti, bendradarbiaujant su kitomis Baltijos šalimis ir Lenkija. Strategijoje taip pat išdėstytos šių tikslų siekimo priemonės, t.y., SGD terminalo statyba, elektros jungčių su Lenkija ir Švedija tiesimas, energetinio efektyvumo didinimas, darnumo kriterijų ir ES direktyvų įgyvendinimas, liberalizuojant elektros ir dujų sektorius, atsinaujinančių energijos išteklių dalies bendrame pirminės energijos balanse padidinimas ne mažiau, kaip iki 20 proc. iki 2025 m., biodegalų dalies transporto degalų rinkoje padidinimas iki 15 proc. 2020 m., ir iki 20 proc. — 2025 m.⁴¹³. Taigi, pagrindiniu Lietuvos interesu (preferencija) šiuo laikotarpiu galima įvardinti išorinės energetikos politikos ir energetinio saugumo klausimus santykių su Rusija kontekste. Atsinaujinančių išteklių energetikos ir energetinio efektyvumo klausimams dėmesio šiame kontekste skiriama gerokai mažiau, nei stambiesiems energetikos projektams.

Strategijos skyriuje „Vietinių ir atsinaujinančių išteklių sektoriaus plėtra“ daugiausia dėmesio skiriama biokuro sričiai. Siekiant skatinti biokuro naudojimą, strategijoje numatoma parengti reglamentuojančius teisės aktus, sudaryti sąlygas panaudoti ES paramą, teikti pagalbą įmonėms, auginančioms biomasę bei gaminančioms biokurą ir biodegalus⁴¹⁴. Vėjo energetikos srityje iki 2010 m. numatoma įgyvendinti 200 MW galios vėjo elektrinių statybos programą bei parengti naują ilgalaikę šios energijos panaudojimo programą⁴¹⁵. Taip pat numatoma siekti, kad atsinaujinančių energijos išteklių dalis pirminės energijos balanse iki 2012 m. kasmet didėtų

⁴¹³ Nacionalinė energetikos strategija. Patvirtinta Seimo nutarimu Nr. X-1046. 2007. P. 8-21.

⁴¹⁴ Ten pat, p. 54

⁴¹⁵ Ten pat.

po 1,5 proc., o 2025 m. pasiektų 20 proc.⁴¹⁶. Vertinant 2007 m. Nacionalinę energetikos strategiją, lyginant su 2002 m. strategija, galima pastebėti, jog 2007 m. strategija yra kur kas išsamesnė, numatanti konkrečias priemones biokuro bei vėjo energetikos plėtrai, turinčias tikslių kiekybinę išraišką.

Nacionalinė energetikos strategija dar kartą atnaujinta 2012 m. ir pavadinta Nacionaline energetinės nepriklausomybės strategija. Atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriui ji numatė iki 2020 m. įrengti mažiausiai 355 MW galios biomasės elektrinių, 141 MW galios hidroelektrinių, 500 MW vėjo ir 10 MW saulės elektrinių⁴¹⁷, iš esmės atkartojant 2011 m. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo nuostatas. Strategijoje numatoma iki 2020 m. 20 proc. elektros ir 60 proc. šilumos pagaminti iš atsinaujinančių išteklių, tačiau, anot J.Vilemo, elektros tikslas galėjo būti didesnis, kadangi vėjo elektrinių pagaminama elektra yra pigesnė, nei gaminama bet kurio tipo naujai pastatytose elektrinėse (kaip pavyzdį jis pateikia faktą, jog modernaus kombinuoto ciklo Elektrėnų AB „Lietuvos elektrinė“ bloko gamybos savikaina — gerokai didesnė, nei tuometinis 30 ct/kWh tarifas vėjo elektrinėms⁴¹⁸). J.Vilemo teigimu, taip pat svarbu įvertinti tai, jog po 12 m. vėjo elektrinės bus visiškai atsipirkusios ir gamins pigią elektrą, su kuria kitos technologijos nepajėgs konkuruoti⁴¹⁹. Kitų energetikų tarpe ši strategija taip pat buvo vertinama nevienareikšmiškai. Abejonės keltos dėl to, kad ši strategija sudarys sąlygas valstybės lėšų švaistymui ir realiam energetinės nepriklausomybės atitolinimui, taip pat reikštos alternatyvios nuomonės, jog Lietuva, turėdama pakankamai alternatyvios energijos išteklių, per 10 – 12 metų galėtų užsitikrinti energetinį saugumą ir be atominės elektrinės, pabrėžiant, jog atsinaujinančių išteklių energetikai valstybė neskiria pakankamai dėmesio, strategija taip pat susilaukė kritikos dėl pernelyg abstraktaus jos pobūdžio, stokojančio kiekybinės išraiškos, taip pat už tai, kad, numatant energetinių projektų finansavimo sumas, nebuvo numatyti konkretūs jų šaltiniai ir kt.⁴²⁰.

Lietuvos energetikos instituto 2014 m. studijoje pažymima, jog „Lietuvos [...] energetikos sektoriaus plėtros kryptys bei sektoriaus rinkų sankloda turėtų būti plėtojama atsižvelgiant į prioritetines visos ES vystymosi kryptis, bei į pačios Lietuvos specifiką“⁴²¹, visų pirma akcentuojant 2010 m. komunikatą „Energetika 2020. Konkurencingos, darnios ir saugios energetikos strategija“, pabrėžiantį energetinio efektyvumo, saugumo, rinkos integracijos,

⁴¹⁶ Ten pat.

⁴¹⁷ Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Patvirtinta Seimo nutarimu Nr. XI-2133, 2012. P. 49

⁴¹⁸ Vilemas, J. Kritiškas žvilgsnis į naująją Lietuvos energetikos strategiją. *Mokslas ir technika*. 2013, 3. P. 2-6.

⁴¹⁹ Ten pat, p. 5.

⁴²⁰ Burkus, J. Nacionalinė energetikos strategija gali tapti pagrindu neatsakingam valstybės lėšų švaistymui. *Energijos erdvė*. 2010, 5(7). P. 4-8.

⁴²¹ Galinis, A. Lietuvos energetikos sektoriaus perspektyvinės plėtros analizė atsižvelgiant į ES strategines iniciatyvas energetikos srityje: galutinė ataskaita. Lietuvos energetikos institutas, Energetikos kompleksinių tyrimų laboratorija. S/31–1444.13.14 Kaunas: Lietuvos energetikos institutas. 2014. P. 25.

inovacijų ir kt. tikslus, bei 2011 m. Komunikatą „Energetikos veiksmų planas 2050 m.“, kuriame iš esmės pakartojamos pastarosios nuostatos ilgesnėje perspektyvoje. Studijoje akcentuojamos investicijos į elektros skirstymo ir perdavimo tinklų infrastruktūrą, pažangių tinklų plėtra, išmaniųjų technologijų diegimas, sudarantis galimybes reguliuoti energijos paklausą, atsižvelgiant į momentinę padėtį, sumažinti vartojimą didžiausios paklausos metu ir padidinti energetikos sistemų stabilumą bei efektyvumą⁴²². Šios *energetikos sektoriaus reformos teoriškai atspindi decentralizacijos bei rinkos konkurencingumo tikslų tęstinumą, tačiau studijoje pažymima, jog „valstybės narės ne tik per lėtai perkelia ES teisės aktus į nacionalinę teisę, bet ir per lėtai sudaro sąlygas visiškai konkurencijai rinkose“*⁴²³.

*Pirmininkavimo ET metu Lietuvos energetikos prioritetais išliko ES energetikos rinkos tolimesnio liberalizavimo klausimai, energetinių „salų“, t.y., energetinės izoliacijos eliminavimas, infrastruktūros plėtra, Baltijos šalių integravimosi į bendrą ES energijos rinką bei išorinės energetikos politikos klausimai, taip pat Trečiojo energetikos paketo įgyvendinimas*⁴²⁴. Tarp kitų svarbių klausimų pirmininkavimo metu buvo įvardintos ES klimato ir energetikos politikos gairės 2030 m., skatinant diskusiją tarp įvairių rinkos dalyvių (į klimato ir energetikos renginių grafiką buvo integruoti energetinio saugumo Baltijos jūros regione, bendrosios ES energetikos politikos, energetikos infrastruktūros renginiai ir netgi ES bei NATO konferencija energetinio saugumo klausimais)⁴²⁵.

*Analizuojant Lietuvos, ir apskritai buvusios sovietinės erdvės valstybių energetikos politiką, pažymima, jog šios politikos formavimas yra stipriai politizuotas dėl istoriškai nulemtos valstybių energetinio pažeidžiamumo ir energetinės priklausomybės, todėl jų energetikos politikos yra daugiau reakcinio į išorinį (Rusijos, ES) spaudimą pobūdžio*⁴²⁶. Žvelgiant iš naujojo istorinio institucionalizmo perspektyvos, tokio pobūdžio energetikos politikos kursas siejasi su kelio priklausomybės (angl. path dependence) koncepcija, kuomet istoriškai susiformavusios aplinkybės reikšmingai įtakoja politinę praktiką. Viena vertus, galima išvelgti sovietinio bloko valstybių (tarp jų ir Lietuvos), kaip tam tikrų „iš viršaus nuleistų“ (angl. top-down) ES teisės normų perėmėjų (angl. policy takers) vaidmenį, ypač tuo metu, kai buvo aktyviai siekiama narystės. Kita vertus, *pastaruoju metu kai kuriose srityse naujosios narės reiškiasi ir kaip aktyvios bendrosios energetikos politikos formuotojos, ypač energijos išteklių pasiūlos saugumo ir išorinių santykių srityje, taip pat Energetinės Sąjungos ir bendros ES rinkos bei energetinės sistemos kūrimo procese. Remiantis racionalaus pasirinkimo logika, energetikos prioritetų*

⁴²² Ten pat, p. 28-29.

⁴²³ Ten pat, p. 28.

⁴²⁴ Lithuania's Priorities for 2013 Presidency of the Council of the European Union. June 2013. P.2.

⁴²⁵ Ten pat.

⁴²⁶ Balmaceda, M.M. Op. cit., p. 15

formulavimas iki stojimo į ES buvo grindžiamas tradicine energetika, o tai objektyviai nulėmė kelio priklausomybę ir istorinė praktika, tačiau, įvertinus išaugusį Lietuvos energetinio saugumo lygį po tokių strategiškai svarbių energetikos projektų, kaip SGD terminalas ir elektros jungtys, įgyvendinimo, taip pat atsižvelgiant į planuojamą sinchronizaciją elektros energetikos sistemos darbui bendru režimu su kontinentinės Europos tinklais, bendros energetikos rinkos ir kitų Energetinės Sąjungos prioritetų tolesnį įgyvendinimą, atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai Lietuvoje, nepaisant europinių ir globalių tendencijų, ir šiuo metu nesusilaukia pakankamai dėmesio, o šios srities reguliavimas išlieka pakankamai fragmentuotas. R.Vilpišauskas pažymi, jog, nors Lietuva, kaip ir kitos dvi Baltijos šalys, ES arenoje dažniausiai veikia kaip normų ir taisyklių perėmėja⁴²⁷, jai sėkmingai pavyko inkorporuoti savo gyvybinius nacionalinius interesus į ES politikos darbotvarkę, t.y., ji sėkmingai atliko politikos formuotojos (angl. policy shaper) vaidmenį išorinės energetikos politikos, energetinės izoliacijos eliminavimo ir kt. srityse⁴²⁸, tuo tarpu T.Janeliūnas, L.Kasčiūnas ir Ž.Dambrauskaitė pažymi, jog Lietuva ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje išlieka ir, tikėtina, išliks pasyvi normų perėmėja (angl. policy taker)⁴²⁹, o ne politikos formuotoja (angl. policy shaper). L.Balsys pastebi tendenciją, jog, derinant Lietuvos pozicijas ES energetikos ministrų taryboje, jos labai dažnai būna „gynybinės [...], su [...] išlygom, kad tikrai nereiktų [...] daugiau laisvės [...] arba [...] mažiau reguliavimo“⁴³⁰ atsinaujinančių išteklių energetikai, tačiau, svarbu pastebėti, kad Lietuvos pozicija šiais klausimais yra daug nuosaikesnė, nei, pvz., Lenkijos, kuri, aktyviai besipriešindama ES klimato ir atsinaujinančių išteklių energetikos politikai, pagrįstai gali būti laikoma politikos formuotoja, vadinamąja veto veikėja (angl. veto player) ar netgi naujųjų valstybių narių lydere šioje srityje.

Absoliuti dauguma informantų interviu metu pažymėjo, jog atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą (ir atitinkamai — šią sritį reglamentuojančios politikos su(si)formavimą) įtakojo ES keliami reikalavimai/įpareigojimai valstybėms narėms. Dauguma jų kaip pagrindinį stimulų išskyrė direktyvą 2009/28/EB, o keli informantai pažymėjo, jog, be ES poveikio, atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra Lietuvoje būtų neįmanoma⁴³¹. Taigi, stojimą į ES, su juo susijusius reikalavimus bei tolesnį atsinaujinančių išteklių energetikos srities *acquis communautaire* perkėlimą į nacionalinę teisę derėtų laikyti kritiniu posūkio tašku (angl. critical

⁴²⁷ Vilpišauskas, R. *National Preferences and Bargaining of the New Member States since the Enlargement of the EU into the Central and Eastern Europe: the Baltic States – Policy Takers, Mediators, Initiators?* Biannual European Studies Association (EUSA) Conference, Panel 1H “How are they doing? The New Member States as Shapers and Taker in EU Policy Making. Boston, 3-5 March, 2001. P. 8

⁴²⁸ Ten pat, p. 24

⁴²⁹ Janeliūnas, T., Kasčiūnas, L., Dambrauskaitė, Ž. Op. cit., p. 29.

⁴³⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Vilnius, 2015 02 24.

⁴³¹ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Kaunas, 2015 03 03

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Kaunas, 2015 03 06.

Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Vilnius, 2015 02 24.

juncture) Lietuvos energetikos politikoje, paskatinusiu atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, kaip savarankiškos viešosios politikos srities, formavimosi procesus. Kaip jau minėta, remiantis istorinio institucionalizmo teorija, kritiniai posūkio taškai turi būti traktuojami greičiau kaip išskirtiniai, reti įvykiai, o ne kaip „normali“ istorinio tęstinumo praktika⁴³². Todėl praktikoje kritiniai susikirtimai paprastai siejami ne su savanoriško pobūdžio sprendimais ar reformomis, o su tam tikra *neišvengiamybe* (dažnai — būtent išorės faktorių įtaka politiniams procesams), kuri savotiškai sutrikdo nusistovėjusią tvarką. Kitaip tariant, kol nusistovėjusi sistema nėra savotiškai „išjudinama“ išorinių jėgų, radikalūs instituciniai pokyčiai praktiškai yra neįmanomi, kadangi egzistuojančios institucijos, remdamosis racionalaus pasirinkimo logika, siekia išlaikyti savo įtaką, vengdamos pokyčių dėl jų kaštų neapibrėžtumo, lyginat su *status quo* išlaikymu. Taigi, *būtent kelio priklausomybe besiremianti konvencinė energetikos sektoriaus tradicija ir praktika konceptualiai laikytina Lietuvos preferencija energetikos politikoje* (kuri buvo praktiškai akcentuota tiek derybų dėl prisijungimo prie ES, tiek derybų dėl direktyvos 2009/28/EB metu).

Vertinat Lietuvos energetikos politikos evoliuciją po stojimo į ES iki Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimo 2011 m., galima pastebėti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos klausimams dėmesio skiriama tiek, kiek to reikalauja ES direktyvos, daugiausia strateginiame lygmenyje, nustatant kiekybine išraiška išreikštus tikslus, tačiau prioritetą teikiant konvencinei (tame tarpe ir atominę) energetikai. T.Janeliūnas pastebi, kad, pvz., 2007 m. Nacionalinėje energetikos strategijoje šalia specifinių nacionalinių tikslų, fiksuojami ES strateginiai prioritetai su tikslu prie jų prisitaikyti — jo nuomone, kai kurios strategijos nuostatos labiau primena šių ES strateginių prioritetų atkartojimą, nei specifinius Lietuvos poreikius.⁴³³ Ž.Vaičiūnas pažymi, jog pagrindiniai Lietuvos interesai ES energetikos politikoje apima kuo didesnę horizontalų ES energetikos politikos susiejimą su ES išorės ir kaimynystės politika, infrastruktūros (jungčių) plėtra bei išskirtinį energetinio saugumo klausimų prioritetizavimą⁴³⁴. Apskritai galima teigti, jog *naujųjų ES narių (tarp jų ir Lietuvos) prioritetinis tikslas išlieka energetinis saugumas, o pagrindinės šio tikslo įgyvendinimo priemonės siejamos su konvencine (įskaitant atominę) energetika*⁴³⁵. Šį teiginį patvirtina Lietuvos siekis statyti naują atominę elektrinę bei SGD terminalo projekto įgyvendinimas ir, lyginant su europinėmis normomis, pakankamai vėlyvas Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimas. Taigi, galima teigti, jog *Lietuva selektyviai pasirenka, kuriuos ES*

⁴³² Capoccia, G., Kelemen, R.D. Op. cit., p. 348.

⁴³³ Janeliūnas, T. Op. cit., p. 205.

⁴³⁴ Vaičiūnas, Ž. Op. cit., p. 96-101.

⁴³⁵ Mišik, M. Security First: Energy Policy in the New Member States of the European Union. *From Listening to Action? New Member States in the European Union*. Slovak Research and Development Agency. Devin Printing House. 2010. P. 101-128.

energetikos politikos tikslus įgyvendinti, atsinaujinančių išteklių energetikos klausimus perkeliant į antrą planą, lyginant su pasiūlos saugumo, bendros energetikos rinkos ir kt. klausimais, prioritetą teikiant konvencinei energetikai. Savo ruožtu, konvencinė energetika atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai įtakos turi ta prasme, jog yra traktuojama, kaip pagrindinė ir labai dažnai — vienintelė priemonė pasiūlos saugumo problemų sprendimui.

Tai, kad atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą nacionaliniu mastu didžiąja dalimi sąlygojo ES reikalavimai, gali pagrįsti ir gamybos apimčių padidėjimas bei naujų atsinaujinančios energetikos rūšių eksploatacijos pradžia po stojimo į ES (pvz., 2004 m. pradėjo veikti pirmoji parodomoji pramoninė vėjo elektrinė). Tuo tarpu dar neįstojus į ES (2000 m.) atsinaujinančių išteklių energija sudarė tik 9 proc. pirminės energijos, kurios didžioji dalis buvo generuojama Kauno hidroelektrinėje, o per dešimtmetį iki stojimo į ES (nuo 1994 m.) Lietuvoje instaliuota tik kiek virš 200 MW galios, kurios didžiąją dalį sudarė nedidelės hidro ir medžio drožlių biokuro jėgainės⁴³⁶. Jau tuo metu valstybės institucijos reiškė susirūpinimą dėl per didelio būsimo vėjo energijos kiekio, kuris potencialiai galėtų pakenkti elektros tinklų darbui, todėl buvo svarstomas pakankamai konservatyvus scenarijus, t.y., maksimali 170 MW vėjo energijos instaliuotos galios riba⁴³⁷ (palyginimui, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme numatyta 500 MW kvota vėjo energijai, su perspektyva, pasiekus šį kiekį, jį padidinti). Šiuo laikotarpiu iki 2010 m. buvo planuojama pasiekti 10 proc. (2002 m. energetikos strategijoje jau pateikiama formuluotė „iki 12 proc.“, atsižvelgiant į europinius į(si)pareigojimus), o iki 2020 m. — 14 proc.⁴³⁸ atsinaujinančių išteklių energijos, tačiau, EK duomenimis, jau 2005 m. atsinaujinantys ištekliai Lietuvoje sudarė 15 proc. (Eurostat duomenimis — 17 proc.⁴³⁹), o 2010 m. — beveik 20 proc.⁴⁴⁰. Taigi, vertinat faktinę situaciją, galima daryti išvadą, jog minėti tikslai nebuvo ambicingi, tačiau iš principo atitiko tikslą ES mastu pasiekti 12 proc. atsinaujinančių išteklių energijos iki 2010 m. Visgi, *elektros* sektoriuje nacionalinis 7 proc. tikslas iki 2010 m., lyginant su 22 proc. tikslu europiniu lygiu, atrodo palyginti nedidelis⁴⁴¹. Vertinant šią situaciją, galima teigti, jog *Lietuvos politinė valia vystyti atsinaujinančių išteklių energetiką šiuo*

⁴³⁶ Elliot, D., Cook, T. Symbolic Power: the Future of Nuclear Energy in Lithuania. *Science as Culture*. 2004, 13(3). P. 373-400.

Cituota iš:

Danish Energy Authority. *Enhancement of Use of Local Renewable Energy Sources*. Study financed by the Danish Energy Authority and contracted by Dansk Energi Management A/S, 2002.

⁴³⁷ Ten pat, p. 375.

Cituota iš:

Juška, F. *Renewables and their use in Lithuania*. Conference on Prospects for Wind Energy Development in Lithuania. Vilnius, 2 December 2003.

⁴³⁸ Ten pat.

⁴³⁹ Eurostat. Share of energy from renewable sources. Op. cit., žiūrėta 2015 05 27.

⁴⁴⁰ European Commission. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Renewable Energy Progress Final Report, SWD, 102. 2013. P. 15.

⁴⁴¹ Elliot, D., Cook, T. Op. cit., p. 375.

laikotarpiu buvo silpna, kadangi nacionalinės preferencijos iš esmės neatspindėjo siekio nacionaliniu mastu plėtoti atsinaujinančių išteklių energetikos sektorių. Kadangi Lietuva ilgą laikotarpį rėmėsi iškastinės, ir ypač — atominės, energetikos vystymu, istoriškai nulemta energetikos sektoriaus praktika, konvencinės energetikos palaikymas ir atominės valstybės diskursas šalyje išlieka dominuojantys, ir tik šiuo metu energetikoje formuojasi naujos, alternatyvios praktikos bei diskursai. Ši situacija ir šiuo metu gali būti traktuojama kaip vadinamosios kelio priklausomybės pavyzdys, kuomet net po kritinio posūkio taško (angl. *critical juncture*) politikos kurse, susijusio su stojimu į ES bei prisimtais į(si)pareigojimais, priklausomybė nuo istoriškai susiklosčiusių praktikų bei diskursų energetikos srityje išlieka.

F.Schimmelfennig ir F.Trauner pažymi, jog derybų dėl prisijungimo metu, ES institucijos disponuoja santykinai didesne derybine galia primesti valstybėms kandidatėms, kurioms prisijungimas yra tam tikra strateginė siekiamybė, savo normas bei siunčia aiškius signalus, jog šių normų priėmimas yra būtinas sėkmingam derybų užbaigimui, o tai savo ruožtu sudaro galimybę įveikti nacionalinio lygmens opoziciją⁴⁴². Šiuo atveju transformacija iš valstybių kandidačių į valstybes nares, anot jų, kelia iššūkius ES normų įgyvendinimui⁴⁴³. Čia pat galima identifikuoti tam tikrą problemą, kadangi įgyvendinimo vertinimas yra gana keblus, nes, atsižvelgiant į oficialią ES normų perkėlimo ir pažeidimų statistiką, naujųjų narių vidurkis yra žemesnis, nei pačiais blogiausiais rezultatais pasižyminčių senųjų narių, tačiau, kita vertus, atliktos studijos demonstruoja vadinamąjį „mirusių raidžių“ arba deklaratyvių nuostatų (angl. *dead letters*) fenomeną naujose narėse, kuris apibūdinamas, kaip praktinis ES teisės neįgyvendinimas⁴⁴⁴. K.Maniokas pažymi, jog *nors Lietuvai sekasi perkelti ES teisę į nacionalinę, pasikeitęs jos statusas iš šalies kandidatės į ES narę sąlygojo valdžios institucijų jautrumą interesų grupių spaudimui, ko pasekoje Lietuvoje galima aptikti tokią su ES *acquis communautaire* susijusių praktiką, kurią jis vadina „savanorišku neįgyvendinimu“⁴⁴⁵.*

Taikant šią veikimo logiką tarpvyriausybinių derybų metu priimtų sprendimų įgyvendinimui

⁴⁴² Schimmelfennig, F., Trauner, F. Post-accession Compliance in the EU's New Member States. *Post-accession Compliance in the EU's New Member States, European Integration online Papers (EIoP)*. 2009, Special Issue 2(13). P. 2.

Cituota iš:

Schimmelfennig, F., Sedelmeier, U. *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Ithaca/London: Cornell University Press, 2005.

⁴⁴³ Ten pat.

⁴⁴⁴ Ten pat.

Cituota iš:

Sedelmeier, U. After conditionality: Post-accession Compliance with EU Law in East Central Europe. *Journal of European Public Policy*. 2008, 15(6). P. 806-825.

Falkner, G., Treib, O., Holzleitner, E. *Compliance in the Enlarged European Union. Living Rights or Dead Letters?* Aldershot: Ashgate, 2008.

⁴⁴⁵ Ten pat, p. 4-5.

Cituota iš:

Maniokas, K. Conditionality and Compliance in Lithuania: the Case of the Best Performer. *Post-accession Compliance in the EU's New Member States, European Integration online Papers*. 2009, Special Issue 2(13).

jau po stojimo į ES, galima teigti, jog „savanoriško neįgyvendinimo“ praktiką potencialiai gali sąlygoti asimetrinė priklausomybė tarp ES didžiųjų valstybių bei naujųjų valstybių narių, kitaip tariant, jų derybinės galios skirtumai, kurie derybų metu kuria „laimėtojus“ ir „pralaimėjusius“, nepaisant Komisijos pastangų suderinti visų šalių interesus. To pasekoje, „pralaimėtojam“ savotiškai primetami tam tikri į(si)pareigojimai, kurių vykdymas tampa komplikuoatas. Kita vertus, negalima atmesti konkurencinių (konvencinės energetikos) interesų grupių įtakos politiniams sprendimams, susijusiems su atsinaujinančių išteklių energetika. R. Vilpišauskas, analizuodamas Baltijos valstybių energetikos politikos įgyvendinimą, teigia, jog aukščiausią prioritetą turinčių energetinio saugumo tikslų, susijusių su konvencinės energetikos projektais, įgyvendinimas susiduria su problemomis ir vyksta pakankamai lėtai dėl vadinamųjų veto veikėjų (angl. *veto players*) pasipriešinimo bei intereso išsaugoti *status quo*⁴⁴⁶. Atsižvelgiant į tai, atliekant atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analizę, bus siekiama identifikuoti potencialius veto veikėjus, jų interesus bei poveikį politiniams sprendimams būtent atsinaujinančių išteklių energetikos srityje (3.3. skyrius ir 3.5.4. poskyris).

Įvertinus aukščiau aptartą situaciją, galima teigti, jog *Lietuva pakankamai sėkmingai į nacionalinę teisę perkėlė ES numatytus tikslus ir į(si)pareigojimus, tačiau praktikoje prioritetą teikiama tokiems tikslams, kaip išoriniai energetiniai santykiai, infrastruktūros projektai (elektros jungtys, SGD terminalas ir, bent jau iki šiol, naujos atominės elektrinės statyba), taip pat — Energetinės Sąjungos prioritetai, susiję su bendros rinkos kūrimu ir energetinių sistemų sujungimu. Visgi, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimas 2011 m., taikant istorinio institucionalizmo teorinę prieigą, gali būti siejamas su nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos pradžia ir traktuojamas kaip antrasis (po stojimo į ES) kritinis posūkio taškas ar sankirta (angl. *critical juncture*) tiek bendrojoje, tiek ir atsinaujinančių išteklių energetikos politikoje, kurią didžiąja dalimi sąlygojo europeizacijos procesai, susiję su teisiškai įpareigojančios direktyvos 2009/28/EB nuostatų perkėlimu į nacionalinę teisę bei jų įgyvendinimu.*

3.3. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tendencijos, veikėjai bei jų interesai

Strategines atsinaujinančių išteklių energetikos kryptis nustato Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija, Nacionalinė atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas, direktyvos 2009/28/EB įgyvendinimui užtikrinti skirtas Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas, Nacionalinės šilumos ūkio plėtros programos, o veiklą atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriuje reglamentuoja

⁴⁴⁶ Vilpišauskas, R. *Wider Energy Perspectives for the Baltic Countries*. Riga Conference, 16-17 September 2011. P. 56.

Energetikos, Elektros energetikos, Šilumos ūkio, Atsinaujinančių išteklių energetikos ir kiti įstatymai, taip pat šių įstatymui įgyvendinimui skirti teisės aktai.

Atsižvelgiant į europinę praktiką, atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavime svarbiausias elementas, bent jau kol kas, yra skatinimas, t.y., paramos schemas, bei tam tikros lengvatos, užtikrinančios sklandžią atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą (kurios bus detalai analizuojamos 3.4.2. poskyryje). Visgi, verta paminėti, jog nuo 2001 m. atsinaujinančių išteklių elektra traktuojama, kaip viešąjį interesą atitinkanti paslauga (VIAP). Nuo 2011 m., t.y., Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimo, atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimas elektros sektoriuje vykdomas įstatyme numatytas kvotas paskirstant aukcionais, kuriuos laimi gamintojai, pasiūlę mažiausią pageidaujamą fiksuotą (angl. feed-in) tarifą, taip pat numatant tarifų viršutinę ribą. Atsižvelgiant į europinę praktiką, šių paramos schemą galima vertinti, kaip dvigubą arba mišrią, taikant skatinimo priemones, susijusias su elektros kaina (fiksuotas tarifas) bei kiekiu (kvotų, paskirstomų aukciono būdu, sistema), apjungiant jas į unifikuotą paramos mechanizmą. Tuo tarpu šilumos sektoriuje atsinaujinančių išteklių energetikos projektai remiami, taikant visiškai skirtingą mechanizmą, t.y., paramą investicijoms, panaudojant struktūrinę ES paramą bei kitų fondų lėšas.

Vertinant valstybės paramą atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, svarbu pažymėti, jog po *Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo*, kuriuo kodifikuota iki tol pakankamai paini ir chaotiška reguliavimo praktika, bei po įstatyminių teisės aktų priėmimo, *pastebima administracinių procedūrų supaprastinimo tendencija*: savivaldybėse siekiama įgyvendinti vadinamąjį „vieno langelio“ principą, palengvinti leidimų išdavimo tvarką, numatytos lengvatos mažesnės galios projektams ir pan. Pvz., Lietuvos saulės energetikos asociacijos (toliau — LSEA) prezidento ir Fotoelektros technologijų ir verslo asociacijos (toliau — FTVA) valdybos nario V.Mačiulio teigimu, iki įstatymo priėmimo, norint įrengti nedidelės galios saulės elektrinę, buvo reikalingi 64 leidimai, o šiuo metu šis skaičius sumažėjo maždaug perpus⁴⁴⁷ (elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybos ir prijungimo prie tinklų leidimų suteikimo tvarką reglamentuoja *Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo* 14 str. ir 16 str.⁴⁴⁸). *Kita vertus, visi atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriai arba rūšys susiduria su tam tikromis problemomis*, tokiomis, kaip dažnai besikeičianti reguliacinė aplinka, naujos reguliavimo politikos sukurtos prievolės, retroaktyvus teisinis reguliavimas ir kt. Dažnas įstatymo keitimas sąlygoja tam tikrą teisinį neužtikrintumą investuotojams ir iš esmės riboja atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą, tačiau, kita vertus, informantai interviu metu pažymėjo, jog teisės normų keitimo procedūros tam tikrais atvejais yra neišvengiamos, atsižvelgiant į besikeičiančią sektoriaus

⁴⁴⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Vilnius, 2015 03 09.

⁴⁴⁸ Gegeckas, E. *Atsinaujinančios energetikos teisinis reguliavimas*. „Projektavimas-statyba.lt“. 2015 03 19. Rasta: <http://www.projektavimas-statyba.lt/atsinaujinancios-energetikos-teisinis-reguliavimas/>; žiūrėta 2015 06 06.

praktiką, kylančius naujus iššūkius bei situacijas, kurios reikalauja papildomų reguliacinių nuostatų⁴⁴⁹. Visgi, jei dažnas įstatymo nuostatų keitimas ir gali būti suvokiamas kaip tam tikra neišvengiamybė, atsižvelgiant į minėtus naujai iškylančius iššūkius, kuriuos sureguliuoti būtina, tai retroaktyvus teisinis reguliavimas (bus analizuojamas 3.5.1. ir 3.5.2. poskyriuose), traktuotinas, kaip ydinga praktika, pažeidžianti tokius teisės principus, kaip teisinių nuostatų negaliojimas atgal, teisėti reguliavimo subjektų lūkesčiai ir kt.

Taip pat svarbu pažymėti, jog *Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas*, kaip europeizacijos rezultatas, *Lietuvoje buvo priimtas gana vėlai — tik po direktyvos 2009/28/EB*, kuri pirmą kartą valstybėms narėms numatė būtent teisiškai įpareigojančius tikslus atsinaujinančių išteklių energijai, *priėmimo, ir tik dėl pavienių politikų bei suinteresuotų grupių* (visų pirma, atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų) *iniciatyvos*. Kadangi direktyvos 2009/28/EB pirmtakė direktyva 2001/77/EB teisiškai įpareigojančių tikslų atskiroms valstybėms narėms nenumatė, šios direktyvos perkėlimas apsiribojo jos svarbiausiųjų nuostatų, daugiausia išreikštų kiekybine išraiška, užfiksavimu, visų pirma, strateginiuose nacionaliniuose dokumentuose, o tai, savo ruožtu, susiję su viena iš europinės teisės įgyvendinimo problemų, t.y., nesugebėjimu išleisti reikalingų nacionalinių teisės aktų direktyvų perkėlimui į valstybių narių teisinę sistemą arba jų vėlavimu (angl. *non-transposition of directives, delayed transposition*).

Vertinant valstybės institucijų funkcijas, susijusias su atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimu(si) ir įgyvendinimu, *svarbu pažymėti, jog ši politikos sritis oficialiai išskiriama, kaip prioritetinga*. Svarbiausios skatinamosios politikos kryptys bei instrumentai, nuo konkrečiausių iki abstrakčiausių, atsispindi 11. lentelėje.

11. lentelė. *Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kryptys ir instrumentai*

Politikos kryptys	Politikos instrumentai
Paramos schema	Konkursų ir aukcionų paramos schema bei parama investicijoms
Kitos paramos priemonės	Aplinkos mokesčio, akcizo, energijos persiuntimo pirmumo teise, energijos rezervavimo ir balansavimo, atleidimo nuo tam tikrų prievolių lengvatos, supaprastintos administracinės procedūros mažesniems projektams ir kt.
Reguliacinės aplinkos formavimas	Teisinės bazės plėtojimas, siekiant ES <i>acquis communautaire</i> , viešojo intereso ir atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros suderinimo
Viešosios nuomonės formavimas	Informacijos sklaida visuomenėje, žiniasklaidoje ir kitais kanalais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Beck, F., Martinot, E. *Renewable Energy Policies and Barriers*. Forthcoming in *Encyclopedia of Energy* (ed.) Cutler, J.C. Academic Press/Elsevier Science, 2004. P. 2.

⁴⁴⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Vilnius, 2015 02 13.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Vilnius, 2015 04 10.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Vilnius, 2015 03 20.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Kaunas, 2015 03 06.

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Interviu atliktas telefonu, 2015 06 24.

Su lentelėje išdėstytomis skatinamosios politikos kryptimis ir instrumentais bei kitomis reguliacinėmis priemonėmis susijusios *oficialios valstybės institucijų funkcijos* atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavime ir įgyvendinime aiškiai *numatytos Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme. Vyriausybė* užtikrina direktyvoje 2009/28/EB ir 2010 m. Nacionaliniame atsinaujinančių išteklių plėtros veiksmų plane užfiksuotų tikslų įgyvendinimą, tvirtina Nacionalinį atsinaujinančių išteklių plėtros veiksmų planą, Nacionalinę atsinaujinančių energijos išteklių plėtros programą bei jos tarpinstitucinį veiklos planą ir lėšų panaudojimo tvarką, skatinimo kvotas, atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo skatinimo programas, derina savivaldybių atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo plėtros veiksmų planų projektus, nustato susitarimų dėl statistinio energijos perdavimo tarp Lietuvos ir kitų valstybių narių sudarymo tvarką, taip pat bendrųjų projektų tarp valstybių narių ir trečiųjų šalių vykdymo tvarką ir kt.⁴⁵⁰. *Energetikos ministerija* koordinuoja atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo energijai gaminti plėtros ir skatinimo priemonių įgyvendinimą, atlieka jų įgyvendinimo stebėseną bei kontrolę, rengia Nacionalinį atsinaujinančių išteklių energijos plėtros veiksmų planą, išduoda leidimus plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus, rengia ir tvirtina technines taisykles pajėgumų jungimui į elektros ir dujų tinklus, nustato nacionalinių planinių rodiklių skaičiavimo tvarką, tvirtina biokuro, biodegalų ir bioalyvų prekybos taisykles, kartu su kitomis ministerijomis nustato biodegalų privalomuosius kokybės rodiklius, organizuoja keitimąsi patirtimi bei geriausia praktika⁴⁵¹. *Aplinkos ministerija* kuruoja sritis, susijusias su biokurą ir biodegalus naudojančių įrenginių keliama tarša, kartu su Energetikos ministerija koordinuoja darnios hidroenergijos plėtrą, atlieka jos monitoringą ir kontrolę, kartu su Energetikos ministerija rengia ir viešai skelbia rekomendacijas dėl atsinaujinančius išteklius naudojančių technologijų projektavimo ir diegimo ir kt.⁴⁵². *Susisiekimo ministerija* koordinuoja su atsinaujinančių išteklių plėtra susijusius transporto sektoriaus klausimus, tokius, kaip biodegalų teisinis reglamentavimas, elektromobilių transporto plėtra ir pan., *Ūkio ministerija* „vertina gamybos ir kitoje ūkinėje veikloje susidarančių atliekų ir produktų potencialą, išskyrus žemės ūkio ir su žemės ūkio produktų perdirbimu susijusių pramonės šakų ir atliekų, iš kurių gaminamas biokuras, potencialą“⁴⁵³, *Žemės ūkio ministerija* koordinuoja degiųjų skystųjų ir dujinių biomasės produktų gamybos plėtrą ir skatinimą, atlieka šios gamybos priežiūrą bei užtikrina kontrolę, koordinuoja šioms sritims skirtų paramos priemonių įgyvendinimą, rengia programas žemės ūkio produkcijai, skirtingai energijos gamybai, remti, vertina biokuro potencialą

⁴⁵⁰ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011. Nr. 62-2936

⁴⁵¹ Ten pat.

⁴⁵² Ten pat.

⁴⁵³ Ten pat.

ir kt.⁴⁵⁴, *Sveikatos apsaugos ministerija* kuruoja su atsinaujinančių išteklių energetikos poveikiu visuomenės sveikatai susijusius klausimus, su *Krašto apsaugos ministerija* ir Lietuvos kariuomene privaloma derinti vėjo elektrinių poveikio radiolokacinėms sistemoms klausimus. *VKEKK* funkcijos didžiąja dalimi susijusios su VIAP lėšų, kurios iki šiol buvo skiriamos remiamoms elektros energijos gamybos rūšims, paskirstymu ir tarifų nustatymu. Komisija rengia ir tvirtina elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių supirkimo kainų nustatymo metodikas bei nustato didžiausius galimus ir diferencijuotus tarifus, nustato šilumos supirkimo iš nepriklausomų šilumos gamintojų tvarką ir sąlygas, taip pat biudžų supirkimo į gamtinių dujų sistemą kainą, rengia ir tvirtina skatinimo kvotų paskirstymo aukcionų nuostatus, vykdo aukcionus ir kt.⁴⁵⁵. *Savivaldybių* pagrindinė funkcija apima teritorijų planavimo dokumentų sąlygų išdavimą, tvirtinimą ir kontrolę. Savivaldybės taip pat rengia atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo plėtros veikslių planus, atlieka su visuomenės informavimu susijusią veiklą, skatina atsinaujinančių išteklių naudojimą šilumos gamybai, taip pat viešajame transporte ir kt.

Šioje vietoje taip pat derėtų paminėti tokias institucijas, kaip *Energetikos agentūra*, kurios pagrindinė funkcija yra susijusi su informacijos teikimu, taip pat — *Valstybinė energetikos inspekcija*, atliekanti energetikos sektoriaus priežiūros ir kontrolės funkcijas. *Parlamentui* atsinaujinančių išteklių energetikos politikoje tenka teisės aktų leidybos iniciatyvos funkcija. Ypatinę vaidmenį šiuo atveju vaidina *Seimo Aplinkos apsaugos komitetas*, inicijavęs ir parengęs Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą, taip pat įstatymo pakeitimą, susijusį su dvipusės apskaitos saulės energijai įtvirtinimu. Vertinant *Prezidentūros* įtaką atsinaujinančių išteklių energetikos politikai, svarbu pastebėti, kad jos vaidmuo šiuo atveju yra labiau susijęs su aukščiausio lygmens strateginių politikos gairių nustatymu, tačiau, informantų teigimu, *Prezidentūros* atstovai aktyviai dalyvavo hidroenergetikos reglamentavimo procese⁴⁵⁶, ir palaikė naujos paramos schemos įtvirtinimą Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme⁴⁵⁷.

Analizuojant atsinaujinančių išteklių energetikos srityje veikiančių institucijų, interesų grupių ir kitų susijusių veikėjų *interesus*, toliau bus remiamasi *racionalaus pasirinkimo institucionalizmo prieiga*, kuri postuluoja, jog konkretūs veikėjai remiasi racionaliais bei apskaičiuotais, nekintančiais interesais, siekiant naudoti maksimalų kuo mažesniais kaštais. Vertinant valstybės institucijų pozicijas atsinaujinančių išteklių energetikos atžvilgiu, pagrindiniai jų interesai (o tuo pačiu ir (ne)veikimo motyvai) yra susiję su viešojo intereso

⁴⁵⁴ Ten pat.

⁴⁵⁵ Ten pat.

⁴⁵⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁴⁵⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

⁴⁵⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

apsauga, t.y., konkurencingumo elemento įvedimu tarp atsinaujinančių išteklių energijos gamintojų ir konkurencinga energijos kaina vartotojams. Verta paminėti, jog, nepaisant to, kad atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra generavo didesnes elektros energijos kainas, augant VIAP lėšų poreikiui, kol jis dar buvo skiriamas šiai plėtrai remti, *tam tikrose atsinaujinančios energetikos srityse jau šiuo metu galima stebėti spartų artėjimą rinkos sąlygų link. Jau šiuo metu ES fiksuojamas tam tikras paradoksas, kuomet, nepaisant valstybės teikiamų subsidijų per elektros energijos supirkimo tarifą, rinkos kaina galutiniame rezultate mažėja*⁴⁵⁸ Tarptautinės vėjo energetikos bendrovės „Nelja Energia“ analitikų skaičiavimais, 2013 m. - 2014 m. vėjo elektrinės „sutaupė“ 43,5 mln. eurų, išstumdamos iš rinkos brangiausią elektrą gaminančias elektrines, o ši suma buvo didesnė, negu VIAP suma, skirta vėjo elektrinėms remti⁴⁵⁹ (angl. *merit order effect*). *Taip pat reikia atsižvelgti ir į nuolatos mažėjančias atsinaujinančių išteklių energijos gamybos technologijų kainas, ir į ribotą subsidijavimo laikotarpį, o, iš kitos pusės, įvertinti tai, jog iškastinio kuro technologijos visame pasaulyje, yra (Lietuvos atveju bent jau iki šiol buvo) subsidijuojamos ne mažiau, nei atsinaujinančių išteklių energetika* (Tarptautinio valiutos fondo (toliau — TVF) duomenimis, pomokestinės subsidijos iškastiniam kurui yra gerokai didesnės, nei buvo anksčiau, ir sudaro 6,5 proc. pasaulinio bendrojo vidaus produkto (toliau — BVP), t.y., 4,9 trln. dolerių 2013 m. ir 5,3 trln. dolerių 2015 m. (projekcija)⁴⁶⁰, o tai, savo ruožtu, nukreipia lėšas nuo energetikos efektyvumo didinimo bei atsinaujinančių išteklių energetikos plėtos⁴⁶¹, o tai yra 44 kartus daugiau, nei subsidijos atsinaujinančių išteklių energetikai⁴⁶²). *Galiausiai, visuotinai pripažįstama, kad šilumos gamyba, naudojant biokurą, jau šiuo metu užtikrina konkurencingesnes šilumos kainas, nei naudojant iškastinį kurą. Tačiau, reikia pažymėti, jog, nors energetikos politiką formuojančių institucijų pozicijos ir interesai daugiausia remiamasi racionalaus pasirinkimo prielaidomis dėl atsinaujinančių išteklių energetikos kaštų, viešojoje erdvėje deklaruojamos pozicijos ne visuomet grindžiamos racionalia ekonomine logika (pvz., kaštų ir naudos analize). Valdžios institucijų bei atskirų politikų pozicijose dažnai figūruoja nuostatos, jog atsinaujinančių išteklių energija iš esmės yra brangi in corpore ir didina energijos kainą vartotojams, lyginant su kitomis energijos generavimo technologijomis. Šiuo atveju ne visuomet skiriama pakankamai dėmesio atskirų atsinaujinančių išteklių rūšių konkurencingumo vertinimui bei kaštų ir naudos analizei, t.y., nesiekiami diferencijuoti atskirų jų rūšių kainos atžvilgiu, palyginant su konvencinėmis*

⁴⁵⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Kaunas, 2015 03 06.

⁴⁵⁹ Lietuvos vėjo elektrinių asociacija. *Vėjo energetikos naujienos*. 2015, 2. P. 2

⁴⁶⁰ Coady, D., Parry, I., Sears, L., Shang, B. *How Large Are Global Energy Subsidies?* IMF Working Paper: WP/15/105. 2015. P. 6.

⁴⁶¹ Ten pat, p. 5.

⁴⁶² Nagevičius, M. 10 milijonų dolerių per minutę klimato kaitos didinimui. „15.min.lt“. 2015 05 27. Rasta: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/martynas-nagevicius-10-milijonu-dolериu-per-minute-klimato-kaitos-didininimui-18-505677>; žiūrėta 2015 06 06.

energijos generavimo technologijomis, taip pat nevertinama netiesioginė jų teikiama aplinkosauginė ar socialinė nauda.

Svarbiausios atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra suinteresuotos grupės yra asociacijos. Pagrindiniai jų veiklos būdai, siekiant įtakoti politinius sprendimus, apima narių interesų atstovavimą per veikimą įvairiais kanalais: raštus valstybės institucijoms, susitikimus su nacionalinių ir vietos valdžios institucijų atstovais, per žiniasklaidą, visuomenės suinteresuotumo skatinimą ir kt. Analizuojant asociacijų įtaką politinių sprendimų priėmimui ir jų santykius su valstybės institucijomis, toliau bus remiamasi plačiąja lobizmo samprata, atsižvelgiant į Lietuvoje vyraujančią praktiką, jog asocijuotos struktūros atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriuje neturi oficialių registruotų lobistų. Remiantis racionalaus pasirinkimo prielaidomis, galima teigti, jog pagrindinis atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų interesas — siekti kuo daugiau atitinkamos rūšies energetikos plėtros (kiekis) bei kuo didesnio skatinimo ir stabilesnių paramos schemų (kaina), taip pat kitų su atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra susijusių lengvatų ir kuo mažiau teisinių suvaržymų. Ši interesų grupių pozicija konkrečiai bus atskleidžiama tolesnės analizės metu, o šioje vietoje, vertinant valdžios institucijų ir atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių (asociacijų) pagrindinius interesus, verta pastebėti, jog bendras ir esminis šių veikėjų uždavinys atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavime ir įgyvendinime apima konkurencingumo bei palankios vartotojams energijos kainos suderinimą su stabilium atsinaujinančių išteklių energetikos vystymusi. Asociacijos taip pat turi galimybę daryti įtaką politiniams sprendimams didesnių asocijuotų struktūrų formate. Didžiausia šių struktūrų yra Lietuvos pramonininkų konfederacija (toliau — LPK), vienijanti apie 50 šakinių asociacijų ir turinti svarią įtaką politinių sprendimų priėmimui. 2012 m. taip pat susikūrė konfederacija, narystės ar stebėtojų forma vienijanti beveik visas nacionalines atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijas. Aktyviai politinių sprendimų formavime taip pat dalyvauja Lietuvos elektros energetikos asociacija (toliau — LEEA), atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą palaiko ir kitos, platesnius interesus atstovaujanti asocijuotos struktūros, tokios, kaip Lietuvos verslo konfederacija (toliau — LVK).

12. lentelė. Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų vienijamų narių skaičius ir narystė Lietuvos pramoninkų konfederacijoje (LPK), Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacijoje (LAIEK), Lietuvos elektros energetikos asociacijoje (LEEA) ir Lietuvos verslo konfederacijoje (LVK).

Asociacija	Narių sk.	LPK	LAIEK	LEEA	LVK
Lietuvos vėjo elektrinių asociacija	16	x	x	x	x
Lietuvos vėjo energetikų asociacija	2				
Lietuvos biomasės energetikos asociacija	55	x	x		
Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija	42		st.		
Lietuvos saulės energetikos asociacija	18		st.		
Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija	22	x	x		
Lietuvos hidroenergetikų asociacija	11		st.		
Lietuvos vandens tiekėjų asociacija	61	x	st.		
Lietuvos biodujų asociacija	5		x		
Lietuvos biodegalų asociacija	2		st.		
Lietuvos geotermijos asociacija	6		st.		
Lietuvos elektromobilių asociacija	10				
Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos asociacija	Neveikli (įmonės prisijungė prie Lietuvos vėjo elektrinių asociacijos), tačiau formaliai vis dar egzistuoja.				
Atsinaujinančios energijos gamintojų asociacija	7		x		
Nacionalinė pasyvaus namo asociacija	58		st.		

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis asociacijų ir konfederacijų tinklapių informacija bei interviu metu surinktais duomenimis.

Aktyviausiai atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinime dalyvauja minėta atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijas vienijanti konfederacija, Lietuvos biomasės energetikos asociacija (toliau – LBEA, „Litbioma“), Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija (toliau – LŠTA), Lietuvos vėjo elektrinių asociacija (toliau – LVEA), fotoelektros asociacija (FTVA). Šių asociacijų siekius dalyvauti sprendimų priėmimo procese atspindi ir jų dalyvavimas platesnės apimties asocijuotų struktūrų veikloje, o jų politinį svorį taip pat įtakoja didelis narių skaičius.

Galima teigti, jog palankiausias sąlygas verslo plėtrai gana ilgą laikotarpį buvo užsitikrinę saulės/fotoelektros energetikos atstovai. Tai liudija aukšti saulės energijos tarifai, sukėlę vadinamąjį saulės energetikos bumą 2012 m. (kuris buvo sustabdytas 2013 m. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimu, apribojant ne tik saulės, tačiau visų mažųjų atsinaujinančių išteklių elektrinių plėtrą), taip pat buvo priimtas to paties įstatymo pakeitimas, įtvirtinantis dvipusę apskaitą iš saulės energijos elektrą gaminantiems elektros vartotojams. Kita vertus, vėjo energijos vystytojams buvo taikomi tam tikri apribojimai, susiję su vėjo elektrinių įtaka radiolokacinėms sistemoms (Krašto apsaugos ministerija inicijavo Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pataisais, kuriose įtvirtintos nuostatos, jog vėjo elektrinių statyba turi būti derinama su nacionalinį saugumą užtikrinančiomis institucijomis), taip pat prievolė atlikti vėjo elektrinių sanitarinių apsaugos zonų nustatymus ir kiti apribojimai, atsiradę jau po įstatymo priėmimo. Biokuro kogeneracijos vystytojams to paties įstatymo pataisomis kvota elektros energijai 2013 m. sumažinta nuo 355 MW iki 105 MW, tačiau, atsižvelgiant tiek į statistiką, tiek

į valstybės institucijų pozicijų bei planus, galima teigti, jog biokuro sektorius Lietuvoje, ypač šilumos gamybos srityje, vystosi sparčiausiai ir didžiausia apimtimi.

Vertinant atsinaujinančių išteklių bei konvencinės energetikos interesų grupių santykius, svarbu paminėti, jog pastaruoju metu visame pasaulyje galima stebėti išaugusios konkurencijos tarp šių energetikos rūšių tendencijas. Atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijos daugiausia reiškiasi privačiame versle, kur yra daugiau skirtingų interesų grupių, o jų poveikis matomas labiau agreguotame lygmenyje, tuo tarpu dujų, naftos, taip pat ir elektros sektoriuje daugiausia veikia valstybiniai veikėjai, t.y., įmonės, perdavimo ir skirstymo sistemos operatoriai⁴⁶³. Konkurencija tarp konvencinės ir atsinaujinančių išteklių energetikos natūraliai egzistuoja, kadangi elektros energijos suvartojimas Lietuvoje išlieka stabilus ir sudaro apie 10 TWh, be to, abi šios energetikos rūšys iki šiol buvo subsidijuojamos⁴⁶⁴. Todėl, vertinant atsinaujinančios ir konvencinės energetikos interesų grupių santykius, bent jau teoriniame lygmenyje galima kelti prielaidą, jog atitinkamu mastu spartėjant vienos rūšies energetikos plėtrai, ryšium su tam tikrais valstybės institucijų sprendimais, kitos rūšies energetikos plėtra turi būti atitinkamai apribota, egzistuojant konkrečiam, kiekybiniais parametrais išreikštam šalies energijos poreikiui. Šią situaciją galima būtų vertinti kaip tam tikrą „nulinės sumos žaidimą“ (angl. zero-sum game), tačiau šioje vietoje taip pat derėtų įvertinti augantį šalies energijos poreikį ilguoju laikotarpiu, importo ir eksporto galimybes (ypač atsiradus naujosios elektros jungtims) ir kitus faktorius. Visgi, vertinant dabartinę situaciją, reikia pripažinti, jog metinis šalies elektros ir šilumos poreikis yra fiksuotas, todėl, remiantis racionalaus pasirinkimo prielaidomis, šis faktas gali būti traktuojamas kaip motyvas konkurencijai tarp įvairių energetikos sektoriuje veikiančių interesų grupių (įskaitant ir konkurencinę kovą atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus viduje), juolab, atsižvelgiant į pastaruoju metu plačiai eskaluojamas prognozes, jog, nors atsinaujinančių išteklių energetika pagal vystymo mastus kol kas nusileidžia konvencinei energetikai, vertinant sparčius plėtros tempus bei pingančias technologijas, ilguoju laikotarpiu ji turėtų perimti pozicijas iš konvencinės energetikos ir eventualiai ją visiškai pakeisti.

Vertinant galimą lobistinę įtaką elektros sektoriuje, galima išskirti elektros perdavimo ir skirstymo operatorius, kurie, remiantis racionalaus pasirinkimo logika, nėra suinteresuoti atlikti tam tikrą su atsinaujinančių išteklių energijos plėtra susijusių ir pagal europeizacijos praktiką jiems numatytų funkcijų, įpareigojančių atsinaujinančių išteklių elektros generavimui taikyti tam tikras lengvatas, balansavimo, tinklo plėtros, dvipusės apskaitos paslaugas, taip pat elektros energijos prekyba užsiimančias įmones, VIAP lėšomis iki 2016 m. remiamus dujas

⁴⁶³ Pikšrytė, A. *Interviu su LR valstybės tarnautoja*. Vilnius, 2015 03 09.

⁴⁶⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

naudojančius energijos gamintojus, iš kurių stambiausias — AB „Lietuvos elektrinė“.

Vertinant interesų grupes, veikiančias dujų sektoriuje svarbu paminėti Rusijos kompaniją „Gazprom“, ilgą laikotarpį buvusią vieninteliu dujų tiekėju per tarpininkavimo paslaugas teikiančias įmones. T.Janeliūno, L.Kasčiūno ir Ž.Dambrauskaitės teigimu, *Lietuvoje ilgą laikotarpį ypač aktyviai savo interesus atstovavo dujų sektoriaus pramonė, veikianči per politinių kampanijų bei partijų finansavimą, kurios verslo interesai nesiderina nei su atsinaujinančios energetikos plėtra, nei su energetinio efektyvumo didinimu, nei su alternatyviais energijos pasiūlos šaltiniais*⁴⁶⁵. VKEKK duomenimis, dujų tiekimo licencijas šiuo metu turi 36 (iš jų veiklą vykdo tik 11), skirstymo — 6 įmonės, Lietuvoje veikia vienintelis gamtinių dujų perdavimo sistemos operatorius — AB „Ambergrid“⁴⁶⁶.

Vertinant atominės energetikos klausimus Lietuvoje, galima fiksuoti proaktyvią XV Vyriausybės poziciją, susijusią su atominės energetikos politikos kurso tęstinumu, tuo tarpu, XVI Vyriausybės pozicija yra nuosaikesnė. Viena iš to priežasčių gali būti neaiškios regioninių partnerių pozicijos dėl dalyvavimo projekte, neaiškumas dėl ekonominių projekto parametrų, visuomenės nuomonė ir 2012 m. įvykusio referendumo rezultatai. Atominės energetikos plėtra ilgą laikotarpį buvo vienas valstybės strateginių prioritetų, užfiksuotas Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje, tačiau, pastaruoju metu kilus aktyvioms politinėms diskusijoms, su(si)formavus skeptiškam visuomenės vertinimui ir atsižvelgiant į tarptautinę praktiką, kurios pavyzdžiai demonstruoja naujų atominės energetikos projektų išaugusius kaštus ir sumažėjusį konkurencingumą, naujos atominės elektrinės projektas jau kuris laikas yra „išaldytas“ ir vis dažniau pasigirsta oficialių pareigūnų pareiškimai, kad jo gali būti atsisakyta.

*Konkurencija vyksta ir tarp pačių atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių, ji ryškiai atsiskleidžia stebint 2012 m. priimtą Energetinės nepriklausomybės strategijos atnaujinimo procesą*⁴⁶⁷. Tačiau, reikia paminėti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų tarpusavio santykiai disertacijoje detalai analizuojami nebus, jas traktuojant, kaip vieningą, visą sektorių atstovaujančią interesų grupę.

Be konkrečius interesus atstovaujančių energetikos sektoriaus interesų grupių taip pat esama kitų organizacijų, palaikančių dialogą su valstybės institucijomis, tokių, kaip aplinkosauginės NVO, raginusios siekti padidinti ES atsinaujinančių išteklių tikslą 2030 m. tarpvyriausybinių derybų metu, ar Laisvosios rinkos institutas (toliau — LRI), teikęs pasiūlymą nepalaikyti bendro ES mastu 27 proc. atsinaujinančių išteklių energijos tikslo 2030 m. ir reiškęs

⁴⁶⁵ Janeliūnas T., Kasčiūnas L., Dambrauskaitė, Ž. Op. cit., p. 28-29.

⁴⁶⁶ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Dujų sektoriaus licencijų turėtojai*. Rasta: <http://www.regula.lt/dujos/Puslapiai/licencijavimas/licenciju-turetojai.aspx>; žiūrėta 2015 06 06.

⁴⁶⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su LR valstybės tarnautoja*. Op. cit.

susirūpinimą, jog teisiškai įpareigojantis tikslas paskatins investicijas į ekonomiškai neatsiperkančias technologijas⁴⁶⁸.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartą situaciją, galima kelti prielaidą, jog, *formuojant atsinaujinančių išteklių energetikos politikos sprendimus, potencialiai egzistuoja ir vadinamasis „išvirkščias“ lobizmas, t.y., tam tikros interesų grupės, kurių ekonominiams ir/ar politiniams interesams atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra nėra naudinga ar netgi yra potencialiai žalinga, siekiančios neužleisti savo pozicijų energetikos sistemoje, turinčios intencijų ir/ar galimybių įtakoti (atsinaujinančių išteklių energetiką ribojanti) politikos kursą ar konkrečius atskirus sprendimus.* Žvelgiant iš naujojo istorinio institucionalizmo teorinės perspektyvos, kaip jau minėta, politiniai reikalavimai (priešingai, nei pabrėžia pliuralizmo teorija) nėra tiesioginis piliečių interesų ar preferencijų atspindys — politinius procesus greičiau atspindi kompleksiskai susijusių faktorių visuma, o šie procesai, kylantys iš daugybės interesų susikirtimo, netgi gali suformuoti praktiką, kuomet *vienos grupės yra privilegijuojamos ir iškeliamos aukščiau kitų, t.y., institucijos ar vykdoma politika gali sudaryti išskirtines sąlygas konkrečioms interesų grupėms*⁴⁶⁹. Atsižvelgiant į santykinai didesnę politinį svorį bei įtaką politiniams sprendimams, tokios grupės potencialiai gali būti valstybinės energetikos įmonės, dujų, naftos sektoriaus, atominės energetikos interesų grupės ir kt. Šioje vietoje taip pat svarbu užfiksuoti vieną esminių tyrimo problemų, jog *įvertinti poveikio priemones ir konkrečiai apibrėžti lobizmo generuojamą įtaką yra labai sunku, nes tokio pobūdžio įtaka dažnai reiškiasi neoficialiais kanalais ir neatsispindi oficialiuose dokumentuose, kita vertus, oficialūs dokumentai nėra prieinami viešai.* Todėl, reikia pripažinti, kad šiuo atveju *kompleksiškai* ištirti ir tiksliai įvertinti interesų grupių įtaką politikos kursui ar atskiriems sprendimams nėra įmanoma.

3.4. Nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos dokumentų analizė

Šiame skyriuje bus pristatomos svarbiausios *Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo nuostatos*, koncentruojantis į jų kaitą įstatymo rengimo metu, *siekiant atskleisti valstybės institucijų bei atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų interesų konfrontaciją bei jų derinimo procesą*, taip pat bus analizuojami kiti *atsinaujinančių išteklių energetiką reglamentuojantys teisės aktai, siekiant pristatyti paramos schemas ir kitas skatinimo priemones, kaip europeizacijos proceso rezultatą* bei paskatą europinei integracijai atsinaujinančių išteklių energetikos (politikos) srityje.

⁴⁶⁸ LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvada Dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2020 – 2030 m. Klimato ir energetikos politikos strategija“. Nr. 109-P-03. 2014 02 26.

⁴⁶⁹ Immergut, E. Op. cit., p. 17.

3.4.1. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas: valstybės institucijų bei interesų grupių interesų konfrontacija ir jų derinimas įstatymo rengimo proceso metu

2011 m. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas įtvirtino konkursų ir aukcionų paramos schemą, nustatė instaliuojamos galios kiekius pagal atsinaujinančių išteklių rūšis iki 2020 m., numatė, kad šį sektorių reglamentuojantys teisės aktai privalo būti skaidrūs, proporcingi, nediskriminuojančio pobūdžio ir paremti technologijų specifika, užtikrino atsinaujinančių išteklių elektrinių prijungimą prie tinklų pirmumo teise ir kt.⁴⁷⁰. Įstatyme taip pat įtvirtinta supaprastinta tvarka mažos galios elektrinių projektavimui ir statybai (išskyrus patvankinio tipo hidroelektrines), kuomet nereikalaujama rengti detaliųjų planų bei keisti pagrindinę žemės naudojimo paskirtį⁴⁷¹. Šios nuostatos iš esmės atkartoja direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją nuostatas, taigi, įstatymo priėmimas gali būti suvokiamas, kaip viena iš ES bei nacionalinės teisės harmonizavimo priemonių. Už balsavo 54, prieš – 10, susilaikė 29 Seimo nariai⁴⁷².

Svarbiausios įstatyme užfiksuotos nuostatos toliau bus pateikiamos analizuojant įstatymo rengimo procesą, kuris vertintinas, kaip ryškiausias atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių bei valstybės vykdomosios valdžios institucijų interesų susikirtimo bei derinimo epizodas nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavime (o taip pat ir įgyvendinime). Įstatymo rengimo proceso analizė atliekama todėl, kad per ją geriausiai atsiskleidžia pagrindinių atsinaujinančių išteklių energetikos politikos veikėjų santykis, ji taip pat leidžia aiškiau suvokti atskirų veikėjų pozicijas ir kompleksiskai ištirti atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo procesą. Šiai analizei formuluojami du uždaviniai: išskirti svarbiausias įstatymo nuostatas bei išanalizuoti jų kaitą ir identifikuoti valstybės institucijų bei atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių pozicijas šių nuostatų atžvilgiu.

Įstatymo rengimo iniciatyva atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų pradėta kelti po 2008 m. įvykusių rinkimų į Seimą, su intencija aktyviai dalyvauti atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimo bei teisėkūros procesuose. Aktyviausiai iniciatyviniame procese dalyvavo LVEA bei kelios asociacijos nepriklausančios vėjo energetikos įmonės. Seime suformuota darbo grupė, vadovaujama Aplinkos apsaugos komiteto pirmininko, buvusio asociacijos „Litbioma“ direktoriaus J.Šimėno, į kurią įtraukti komiteto nariai, visų Seimo frakcijų atstovai, valstybės tarnautojai ir atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų atstovai. Oficialiai įstatymo iniciatoriais įvardijami „Seimo Aplinkos apsaugos komitetas, atsinaujinančių

⁴⁷⁰ LR Seimas. Ryšių su visuomene skyrius. *Priimtas Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas*. 2011 04 19. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=109974&p_k=1; žiūrėta 2015 01 27.

⁴⁷¹ Ten pat, žiūrėta 2015 01 27.

⁴⁷² Ten pat, žiūrėta 2015 01 27.

energijos išteklių asocijuotos struktūros, Lietuvos pramonininkų konfederacija, Seimo nariai ir visuomenės atstovai⁴⁷³. Darbo grupė įstatymui rengti sudaryta 2009 m. balandžio 3 d.⁴⁷⁴, t.y., vos 20 dienų prieš direktyvos 2009/28/EB priėmimą, kadangi, kaip matyti iš įstatymo nuostatų, pagrindinis jo rengimo motyvas buvo naujos direktyvos perkėlimas į nacionalinę teisę.

Taip pat svarbu pastebėti, jog teisiškai įpareigojančius tikslus numatančios direktyvos 2009/28/EB priėmimo laikotarpis sutapo su didelio masto pokyčiais Lietuvos energetikos sektoriuje. Anot L.Balsio, iki 2009 m., kuomet uždaryta Ignalinos atominė elektrinė, atsinaujinančių išteklių energetikos klausimai Lietuvai buvo neaktualūs, todėl buvo delsiama kurti ir plėtoti įstatyminę bazę⁴⁷⁵. Iki įstatymo priėmimo atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus reguliavimas buvo fragmentuotas ir pakankamai chaotiškas, t.y., išsklaidytas skirtinguose teisės aktuose (daugiausia Vyriausybės nutarimų forma). Šiuo laikotarpiu vyravo tam tikras teisinis „vakuumas“, egzistuojant plačiam spektrui nereguliuotų klausimų, neegzistuojant aiškiai funkcijų, kompetencijų ir reguliavimo praktikos institucionalizacijai. Ši situacija gali būti vertinama, kaip viena iš europinės politikos įgyvendinimo problemų, konkrečiai — neefektyvus direktyvų įgyvendinimas, pasyviai nesugebant užtikrinti realaus jų veikimo ar imtis veiksmų prieš jų nevykdymą (angl. *improper application of directives*). Įstatymo parengimas leido eliminuoti šią situaciją, tačiau, atsižvelgiant į europinio reguliavimo šioje srityje raidą, galima teigti, jog ES teisės perkėlimas į vientisą įstatymo galią turintį teisės aktą buvo atliktas pakankamai vėlai, nors jau pirmoji atsinaujinančių išteklių direktyva 2001/77/EB numatė, jog valstybės narės turėtų „sumažinti reguliavimo ir kitokias kliūtis, kad būtų didinama elektros iš atsinaujinančiosios energijos šaltinių gamyba“⁴⁷⁶. Šioje vietoje galima fiksuoti tam tikrą europinės politikos įgyvendinimo problemą, ryšium su europinės ir nacionalinės politikos kurso neatitikimu (angl. *policy misfit*) bei teisinėmis įgyvendinimo problemomis (angl. *delayed transposition*), kuomet, pirmuoju atveju siekiama išvengti europeizacijos tam tikrose viešosios politikos srityse, o antruoju — vėluojama perkelti konkrečius europinius teisės aktus. Manytina, jog direktyvos 2001/77/EB nuostatos nebuvo perkeltos į įstatymo galią turintį teisės aktą todėl, kad ši direktyva valstybėms narėms nenumatė teisiškai įpareigojančių tikslų. Taip pat reikia pažymėti, kad tam tikros minimalios reguliacinės bei skatinimo nuostatos iki įstatymo priėmimo nacionalinėje teisėje egzistavo, o direktyvos 2001/77/EB tikslai atsispindėjo strateginiuose energetikos politikos dokumentuose, tačiau galima tvirtinti, jog atsinaujinančių išteklių energetikos politika, kaip atskira viešosios politikos

⁴⁷³ Aiškinamasis raštas Dėl LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto, Nr. XIP-1749. 2010 02 18.

⁴⁷⁴ LR Seimo Valdybos sprendimas Dėl darbo grupės Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektu parengti sudarymo. Nr. SV-S-190. 2009 04 03.

⁴⁷⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁴⁷⁶ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/77/EB Dėl elektros, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, skatinimo elektros energijos vidaus rinkoje. Op. cit., žiūrėta 2015 06 15.

sritis, iki įstatymo priėmimo nefunkcionavo, todėl šis įvykis, remiantis istorinio institucionalizmo teorine prieiga, traktuotinas kaip europeizacijos procesų sąlygotas kritinis posūkio taškas (angl. critical juncture) tiek bendroje nacionalinėje, tiek ir atsinaujinančių išteklių energetikos politikoje.

Kadangi Aplinkos ir Ūkio ministrų sudaryta komisija, įvertinusi tuometinį atsinaujinančių išteklių energetikos teisinį reguliavimą pripažino, jog *egzistuojantys įstatymai ir poįstatyminiai aktai varžo atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą*⁴⁷⁷ (angl. *policy misfit*), rengiant įstatymą, atsižvelgiant į asociacijų pasiūlymus, pirminėje stadijoje buvo nutarta remtis ES valstybių narių, sėkmingai įgyvendinančių atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, patirtimi. *Suinteresuotos grupės pateikė pasiūlymą remtis Vokietijos atsinaujinančių išteklių energetiką reglamentuojančiais teisės aktais, kuriuose įtvirtinta fiksuotojo tarifo paramos schema, adaptuojant juos nacionalinei specifikai bei ekonominiam klimatui, pvz., Vokietijos teisės aktus buvo siekiama adaptuoti, siekiant išvengti pernelyg didelės naštos vartotojams dėl atsinaujinančių išteklių energetikos rėmimo, t.y., pirmajame (2010 m. vasario 18 d.), antrajame (2010 m. rugsėjo 22 d.) ir trečiajame (2010 m. lapkričio 4 d.) įstatymo projektuose buvo nustatyti metiniai numatomos remti elektros energijos kiekiai iki 2015 m. ir 2020 m. Tuo tarpu vykdomosios valdžios institucijų esminis argumentas, siekiant iki tol galiojusią fiksuotųjų tarifų paramos schemą pakeisti konkursų ir aukcionų schema (įtvirtinta 2010 m. lapkričio 4 d. įstatymo projekte ir užfiksuota įstatyme), buvo konkurencijos elemento įvedimas į atsinaujinančių išteklių energetikos sektorių. Vykdomosios valdžios institucijų požiūriu, remiantis racionalaus pasirinkimo motyvais, atstovaujant viešąjį interesą, atsinaujinančių išteklių energijos gamintojai privalo konkuruoti tarpusavyje tam, kad šios konkurencijos pasekoje „išloštų“ vartotojai, iš kurių mokesčių už elektrą dalies formuojamos VIAP lėšos, kuriomis dengiama parama elektros iš atsinaujinančių išteklių gamintojams per supirkimo tarifą.*

Atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojų teigimu, valstybės institucijų pasiūlyta ir galiausiai įtvirtinta konkursų ir aukcionų paramos schema buvo per sudėtinga ir kelianti tam tikras rizikas, susijusias su investicinės aplinkos nestabilumu, ap sunkintomis galimybėmis gauti kreditus ir kt. Tačiau, vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą elektros sektoriuje, galima pastebėti, jog *šiuo metu įstatyme numatytos kvotos elektros energijos gamybai iki 2020 m. jau yra išnaudotos, o tai demonstruoja sektoriaus patrauklumą investuotojams bei leidžia suderinti elektros iš atsinaujinančių išteklių gamintojų ir vartotojų, mokančių už tokios elektros rėmimą per kWh tarifą, interesus. Kita vertus, įstatymo rengimo metu praktiškai neegzistavo šios paramos schemos taikymo praktika ES mastu. Galima išskirti kelias esmines priežastis, dėl*

⁴⁷⁷ LR Seimo Aplinkos apsaugos komitetas. *Seime įkurta Atsinaujinančių energijos išteklių įstatymo rengimo darbo grupė*. Rasta: http://www3.lrs.lt/docs3/kad6/w6_istorija.show6-p_r=6428&p_d=86006&p_k=1.html; žiūrėta 2015 01 27.

kurių ši paramos schema bent jau iki šiol nebuvo populiarė ES: neaiškumai dėl atsinaujinančių išteklių energijos supirkimo kainos atbaidydavo investuotojus, dėl tos pačios priežasties bankai galėjo būti mažiau suinteresuoti skolinti lėšas atsinaujinančių išteklių energetikos projektams, investuotojai, siekdami laimėti aukcioną, siūlydavo labai mažus tarifus, ko pasekoje projektai galėjo tiesiog neatsipirkti. Visgi, *Vyriausybė bei Energetikos ministerija laikėsi pozicijos, jog „įstatymų leidėjo nustatomos [...] priemonės turi būti pagrįstos skaidriu rinkos funkcionavimu ir veiksminga rinkos dalyvių konkurencija“*⁴⁷⁸. Tuo tarpu *Aplinkos apsaugos komiteto nuomone, aukcionai neskatinė atsinaujinančios energetikos plėtros ir buvo daugiau ribojantis veiksnys, skatinantis monopolizaciją bei eliminuojantis galimybę į rinką ateiti smulkiesiems dalyviams, kuriems sunku konkuruoti prieš didžiuosius*, aukcionų administravimas ir skaidrumo užtikrinimas dėl didelio skirtingų technologijų rūšių skaičiaus ir mažo vystytojų kiekio Lietuvoje būtų sudėtingas, be to, ES praktikoje aukcionai tuo metu praktiškai nebuvo taikomi dėl sudėtingo administracinio mechanizmo, kadangi laimėtomis kvotomis vėliau galėjo būti spekuliuojama, o ne realiai vystomi atsinaujinančių išteklių energetikos projektai⁴⁷⁹. LVEA tarybos pirmininko L.Sabaliausko teigimu, nors ši schema, kaip elektros tarifo mažinimo priemonė iš esmės pasiteisino, ji neužkirto kelio spekuliacijai projektams, ko pasekoje kaina vartotojui vis dėlto atitinkamai išaugo⁴⁸⁰, tuo tarpu LAIEK prezidentas M.Nagevičius akcentuoja investicinės rizikos problemas⁴⁸¹.

Šioje vietoje svarbu identifikuoti dar vieną nacionalinę atsinaujinančių išteklių energetikos politiką formuojantį veikėją — parlamentą. *Analizuojant Seimo vaidmenį, perspina nevienalyčiai interesai*. Logiška būtų teigti, jog Seimo pozicija priklauso nuo politinių partijų požiūrio į atsinaujinančių išteklių energetikos klausimus. *Oficialiai dauguma partijų savo programose deklaruoja paramą atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, tačiau, atsižvelgiant į prielaidą dėl „opozicijos per galines duris“ ar „mirusių raidžių“, partijų požiūris yra mažiau svarbus, kadangi jos gali deklaratyviai pabrėžti savo poziciją*, juolab, kad interviu metu dauguma informantų negalėjo tiksliai įvardinti, ar egzistuoja požiūrių į atsinaujinančių išteklių energetiką skirtumai pagal partiškumą (ar dėl vyriausybių kaitos) ir laikėsi nuomonės, kad esminių skirtumų tarp partijų ar vyriausybių pozicijų iš esmės nėra⁴⁸².

⁴⁷⁸ LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvados Dėl atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto Nr. XIP-1749. 2010 11 04.

⁴⁷⁹ Ten pat.

⁴⁸⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Kaunas, 2015 06 26.

⁴⁸¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Vilnius 2015 02 13.

⁴⁸² Ten pat.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

Kita vertus, *įstatymo rengimas buvo inicijuotas ne konkrečių partijų, o nevalstybinių veikėjų ir atskirų politikų*. Svarbu įvertinti ir tai, jog atskirų partijų konkrečių narių pozicijos atsinaujinančių išteklių energetikos atžvilgiu kardinaliai skyrėsi. Tai patvirtina Seimo narių individualūs ir jungtiniai pasiūlymai įstatymo projektams. Pvz., įstatymo rengimo metu Tėvynės Sąjungos/Lietuvos krikščionių demokratų (toliau — TS-LKD) partijos nariai A.Bilotaitė, A.Anušauskas, A.Stancikienė, R.Juknevičienė teikė individualius ir jungtinius pasiūlymus reguliuoti atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą papildomomis nuostatomis⁴⁸³, tuo tarpu tos pačios partijos narys J.Šimėnas teikė pasiūlymus, palankius atsinaujinančios energetikos plėtrai, P.Gražulis, nepaisant savo atstovaujamos partijos deklaruojamos paramos atsinaujinančių išteklių energetikai, aktyviai siekė riboti vėjo energetikos plėtrą⁴⁸⁴ ir t.t.. Taip pat verta pažymėti, kad teikiant pasiūlymus įstatymo projektams susivienydavo skirtingų partijų atstovai. Kita vertus, skirtingų partijų atskiri nariai ir jų grupės savo pasiūlymuose protegavo ar teikė pasiūlymus, nepalankius skirtingoms atsinaujinančių energijos išteklių rūšims, kurie atsispindi įstatymo projektų nuostatose dėl numatomos įrengti atskirų rūšių atsinaujinančių išteklių elektrinių galios. Egzistuojant tokiai pozicijų įvairovei tarp skirtingų partijų atskirų narių ir jų grupių, *partiškumo įtaką sprendimų dėl įstatymo priėmimo procesui derėtų „nureikšminti“*, kadangi šiuo atveju svarbesnė yra viso parlamento in corpore pozicija. Kita vertus, analizuojant įvairių veikėjų pozicijas, *centrinę vietą užima atsinaujinančių išteklių energetikos lobistų bei vykdomosios valdžios institucijų interesai*.

13. lentelė. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą formuojantys veikėjai

Veikėjai	Interesai	Rezultatas
ES	Vidinė integracija ir politikos harmonizavimas	Teisinio reglamentavimo motyvas, skirtas <i>acquis</i> perkėlimui
Interesų grupės (atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijos)	Teisinio reglamentavimo iniciatyva ES labiausiai paplitusios praktikos perėmimas: - Fiksuoto tarifo paramos schema - Neribota plėtra	Pirminiai įstatymo projektai
Vykdomosios valdžios institucijos (Vyriausybė, Energetikos ministerija)	Kompromisas dėl teisinio reglamentavimo iniciatyvos su išlygomis: - Mažesnė finansinė našta vartotojams - Konkursų ir aukcionų paramos schema - Instaliuotos galios ir kiti apribojimai	Alternatyvūs įstatymo projektai, įstatymo koregavimas
Seimas	Nevienalyčiai interesai, nepriklausomai nuo partiškumo	Pritarimas įstatymui

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁴⁸³ Agnė Bilotaitė, Arvydo Anušausko, Aurelijos Stancikienės pasiūlymas LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui Nr. XIP-1749.

Rasos Juknevičienės pasiūlymas LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui Nr. Nr. XIP-1749(3). 2010 12 10.

⁴⁸⁴ Petro Gražulio pasiūlymas LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui Nr. Nr. XIP-1749(5). 2011 03 21.

Toliau bus analizuojamos atsinaujinančių išteklių energijos paramos schemas ir numatomos instaliuoti elektrinių suminės galios pokyčiai LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektuose. Analizei pasitelkiami 2010 m. vasario 18 d., 2010 m. rugsėjo 22 d., 2010 m. lapkričio 4 d., 2010 m. gruodžio 22 d., 2011 m. kovo 18 d. įstatymo projektai. Konkrečiai minėti pokyčiai apima įstatymo trečiojo skirsnio 20 str. ir 13 str., kurie įstatymo rengimo metu kėlė daugiausiai diskusijų ir konfrontacijos. Analizei bus pasitelktas palyginamasis metodas, lyginant šių straipsnių nuostatų kaitą įstatymo projektuose. Grafiškai pokyčiai pavaizduoti 1. priede.

2010 m. vasario 18 d. įstatymo projekto 20 str. numatyta, jog „elektros energijos gamyba iš atsinaujinančių energijos išteklių skatinama, taikant fiksuotų supirkimo tarifų ir priemonų [angl. *feed-in premium* — A.P.] paramos schemą“⁴⁸⁵. Įstatymo projekte numatyta, jog „12 metų [...] taikomas nekintantis fiksuotas supirkimo tarifas ir (arba) nekintanti priemoka. [...] Elektros energijai, pagamintai viršijant [...] nustatytas apimtis, taikomos priemokos“⁴⁸⁶. Čia pat pateikiamos ir tikslios apimtys, kuriomis „Vyriausybė nustato bendrą maksimalų metinį superkamos elektros energijos [...] kiekį, diferencijuojant pagal atskiras atsinaujinančių išteklių energijos rūšis, už kurį mokamas fiksuotas supirkimo tarifas: 1) 2015 m. bendras superkamos elektros energijos [...] kiekis sudaro 2,0 TWh, iš jų: vėjo elektrinėse – 1,3 TWh, saulės elektrinėse – 0,03 TWh, kitose elektrinėse – 0,67 TWh; 2) 2020 m. [...] elektros energijos pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, kiekis sudaro 3,0 TWh, iš jų: vėjo elektrinėse – 2,0 TWh, saulės elektrinėse – 0,05 TWh, kitose elektrinėse – 0,95 TWh“⁴⁸⁷. 2010 m. vasario 18 d. įstatymo projekte taip pat užfiksuota nuostata, jog „fiksuoti supirkimo tarifai ir priemokos [...] peržiūrimi, atsižvelgiant į elektros energijos gamybos iš skirtingų atsinaujinančių energijos išteklių plėtrą ir šios plėtros atitiktį Nacionaliniame atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų plane nustatytiems tikslams ir uždaviniams“⁴⁸⁸. 2010 m. vasario 18 d. įstatymo projekto 13 str. taip pat įtvirtintos nuostatos dėl suminės atsinaujinančių išteklių elektrinių galios: vėjo elektrinių galią numatyta padidinti iki 500 MW, o, pasiekus šį kiekį, „Vyriausybė parengia ir patvirtina tolimesnę vėjo elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliacinio infrastruktūros plėtros tvarką“⁴⁸⁹. Saulės elektrinių galią numatoma padidinti iki 50 MW, hidroelektrinių — iki 250 MW, o biokuro elektrinių — iki 150 MW⁴⁹⁰.

Energetikos ministerija šiuo laikotarpiu pradėjo rengti alternatyvius įstatymo projektus (kurie bus plačiau analizuojami atlikus darbo grupės įstatymo projektų analizę).

⁴⁸⁵ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749. 2010 02 18

⁴⁸⁶ Ten pat.

⁴⁸⁷ Ten pat.

⁴⁸⁸ Ten pat.

⁴⁸⁹ Ten pat.

⁴⁹⁰ Ten pat.

2010 m. rugsėjo 22 d. įstatymo projekto 20 str. reikšmingų paramos schemos pokyčių neužfiksuota, tačiau čia detalizuojamas fiksuoto tarifo taikymo laikotarpis fotoelektrinėms (nekintantis fiksuotas tarifas fotoelektrinėms, kurių įrengtoji galia yra ne didesnė nei 30 kW, taikomas 20 metų, o fotoelektrinėms, kurių įrengtoji galia yra 30 kW ir didesnė, – 17 metų)⁴⁹¹. Kitoms elektrinėms fiksuotas tarifas išlieka 12 metų laikotarpiui. Taip pat nežymiai keičiasi saulės elektrinėse numatomas supirkti metinis elektros kiekis 2020 m. (nuo 0,05 TWh, numatytų 2010 m. vasario 18 d. įstatymo projekte didėja iki 0,08 TWh, tuo tarpu šis kiekis kitoms elektrinėms saulės elektrinių sąskaita mažėja nuo 0,95 iki 0,92 TWh)⁴⁹². Vertinant nuostatų dėl suminės galios pokyčius, šiame įstatymo projekte atsiranda konkretus apibrėžtas laikotarpis – 2020 m., iki kurio numatoma pasiekti šias galias visų rūšių elektrinėse. Lyginat su pirmuoju įstatymo projektu, nuostata, dėl vėjo elektrinių galios (saulės, fotoelektros, atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų bei verslo darbdavių konfederacijos pasiūlymu) papildoma išlyga „neįskaitant mažųjų elektrinių iki 30 kW“⁴⁹³. Lygiai ta pati išlyga taikoma ir saulės elektrinėms. LSEA ir FTVA pasiūlymas dėl saulės elektrinių galios padidinimo iki 80 MW atmetas, tačiau pritarta pasiūlymui į projektą įtraukti nuostatą, jog „saulės elektrinių suminės įrengtosios galios padidinimui virš 50 MW Vyriausybė parengia ir patvirtina tolimesnę plėtros tvarką“⁴⁹⁴. Hidroelektrinių ir biokuro elektrinių galios nesikeičia, joms netaikoma jokių papildomų nuostatų, išskyrus laikotarpį iki 2020 m. Reikia pažymėti, jog LVK šiame etape pateikė pasiūlymą atsakyti suminės galios ribojimų, argumentuodama tuo, jog įstatymo tikslas yra skatinti, o ne riboti atsinaujinančios energetikos plėtrą⁴⁹⁵. Seimo Aplinkos apsaugos komitetas šį pasiūlymą atmetė.

2010 m. lapkričio 4 d. įstatymo projekte jau galima užfiksuoti reikšmingus paramos schemos pokyčius. Oficialiai šie pakeitimai buvo pasiūlyti darbo grupės vadovo J.Šimėno, tačiau pats J.Šimėnas ir Energetikos ministerijos atstovas G.Jakimavičius teigia, jog neoficialiai pasiūlymas buvo inicijuotas vykdomosios valdžios institucijų, visų pirma, Energetikos ministerijos⁴⁹⁶ ir palaikomas Prezidentės, kuri, J.Šimėno teigimu, nesutiko pasirašyti įstatymo, įtvirtinančio neaukcionuojamą paramos schemą⁴⁹⁷. Atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojams, remiantis naudos maksimizavimo interesais, lyginant su iki tol galiojusia fiksuotojo tarifo sistema, ši schema buvo nepriimtina, taip pat baiminantis tam tikro neapibrėžtumo, susijusio su

⁴⁹¹ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(2). 2010 09 22.

⁴⁹² Ten pat.

⁴⁹³ Ten pat.

⁴⁹⁴ Ten pat.

⁴⁹⁵ LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvados Dėl atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto Nr. XIP-1749. 2010 11 04.

⁴⁹⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

⁴⁹⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

naujų praktikų taikymu. Vis dėlto, reikia pažymėti, jog šiuo metu šią paramos schemą palankiai vertina ir politikai, ir valstybės tarnautojai, taip pat mokslininkai bei kai kurių atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių atstovai⁴⁹⁸. Šiame įstatymo projekte daug funkcijų iš Vyriausybės perima/įgauna VKEKK, taip pat užfiksuotos visiškai naujos, su paramos schemos pokyčiais susijusios nuostatos, jog skatinimas taikomas „iki [...] nustatyto bendro remiamo elektros energijos kiekio, [...] sumokant [...] gamintojui nustatyto fiksuoto tarifo ir šio gamintojo [...] parduotos elektros energijos kainos skirtumą, kainos, kuri turi būti ne mažesnė kaip praėjusio mėnesio vidutinė rinkos kaina [...]“⁴⁹⁹. Šiame projekte taip pat užfiksuota nuostata, jog „aukcionų rengimo nuostatus rengia ir tvirtina Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Aukcionai organizuojami elektros energiją generuojančių šaltinių prijungimo prie elektros tinklų galimybių žemėlapyje nurodytose zonose atskirai kiekvienai gamintojų grupei [...]“⁵⁰⁰. „Aukciono laimėtoju pripažįstamas dalyvis, nurodęs mažiausią pageidaujamą fiksuotą tarifą. [...] Fiksuoto tarifo didžiausią galimą dydį aukcionuose dalyvaujantiems gamintojams kiekvieniems kalendoriniams metams [...] nustato Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija“⁵⁰¹. Šiame projekte didėja maksimalūs metiniai remiamos elektros kiekiai (2015 m. iki 3,05 TWh, o 2020 m. iki 4,65 TWh), didesnius kiekius numatant „kitoms elektrinėms“, kurios savo ruožtu išdiferencijuojamos į biokuro ir hidroelektrines, šis kiekis didėja ir saulės elektrinėms 2015 m., taip pat suvienodinamas (aukcionų metu laimėto) tarifo taikymas visoms elektrinėms (12 metų laikotarpis). Reikia paminėti, jog LVK, remdamasi kitų šalių patirtimi, siūlė ilginti šį laikotarpį iki 17 metų, o saulės ir fotoelektros asociacijos — saulės elektrinėms iki 20 metų, tačiau pasiūlymai atmesti.⁵⁰² *Įstatymo projekte paramos schema klaidingai vadinama fiksuotais tarifais, tačiau tarptautinėje praktikoje šis pavadinimas taikomas vadinamajai feed-in tarifo paramos schemai, kuriai aukcionai paprastai netaikomi. Tuo tarpu šiuo konkrečiu atveju konkursų ir aukcionų paramos schema įtvirtina konkuravimą dėl fiksuoto (angl. feed-in) tarifo ir atsinaujinančių išteklių energijos kvotų. Šis pavadinimas išlieka ir galutiniame įstatymo variante, kas į paramos schemų suvokimą Lietuvoje įneša nemažai sumaišties. Siekiant išvengti nesusipratimų, toliau tekste paramos schemai, įtvirtintai įstatymo projektuose nuo 2010 m.*

⁴⁹⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su LR valstybės tarnautoja*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Kaunas, 2015 03 06.

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Vilnius, 2015 04 23.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Vilnius, 2015 06 09.

⁴⁹⁹ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(3). 2010 11 04.

⁵⁰⁰ Ten pat.

⁵⁰¹ Ten pat.

⁵⁰² LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvados Dėl atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto. Op. cit.

lapkričio 4 d. bei pačiame įstatyme *įvardinti bus naudojamas konkursų ir aukcionų pavadinimas*. Suminių galių nuostatose (13 str.) šiame projekte didėja galios išlyga mažosioms vėjo elektrinėms — formuluotė pakeičiama į „2020 m. vėjo elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 500 MW, *neįskaitant mažųjų elektrinių iki 250 kW*“⁵⁰³ (ankstesniame projekte — iki 30 kW), taip pat didėja iki 2020 m. numatomų įrengti biokuro elektrinių galia iki 350 MW (ankstesniame projekte 150 MW). Pasiūlymą galios padidinimui (iki 384 MW) pateikė šilumos tiekėjų ir Lietuvos elektros energijos gamintojų asociacijos⁵⁰⁴.

Tų pačių metų gruodžio 22 d. įstatymo projekto 20 str. esminių pokyčių, susijusių su paramos schemų kaita, neužfiksuota, tačiau nebelieka numatomų supirkti metinių energijos kiekių iki 2015 m. ir 2020 m., taip pat numatoma keletas smulkių pakeitimų. Vertinant 13 str. nuostatą dėl suminių galių, šiame projekte esminiai pokyčiai susiję su jūrinės ir sausumos vėjo energetikos terminų įvedimu. Vietoj 500 MW neišdiferencijuotos vėjo energijos kvotos atsiranda nuostata iki 2020 m. vėjo energijos sausumoje galią padidinti ne mažiau, kaip iki 550 MW, *neįskaitant iki 30 kW galios vėjo elektrinių, o vėjo elektrinių jūroje galią padidinti ne mažiau, kaip iki 300 MW*⁵⁰⁵. Taigi, reikšmingai didėja bendra vėjo elektrinių įrengtoji galia (nuo 500 MW iki mažiausiai 850 MW), tačiau iki 141 MW (tiksliai formuluotė — „*ne mažiau kaip 141 MW*“) Seimo narių ir NVO pasiūlymu mažėja hidroelektrinių numatoma įrengti galia (ankstesniuose projektuose — 250 MW), taip pat dėl aktyvių Seimo narių siūlymų atsiranda nuostata, jog pirmenybė suteikiama būtent *nepatvankinėms* hidroenerginės *technologijoms*⁵⁰⁶. Dėl saulės ir biokuro elektrinių galios taip pat galima aptikti naujas formuluotes „*ne mažiau kaip iki*“ (atitinkamai 50 ir 350 MW, t.y., instaliuotų galių kiekis nesikeičia). Taip pat atsiranda nuostata su aiškiais terminais (2015 m. sausio 1 d., bet ne vėliau), iki kada Vyriausybė privalo parengti ir patvirtinti „tolesnės elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliacinio infrastruktūros plėtros tvarkos aprašą“⁵⁰⁷, kuomet elektrinių galia viršija nurodytų galių dydžius.

2011 m. kovo 18 d. įstatymo projekte, kuris priimtas gegužės 12 d., aukcionų paramos schemos įtvirtinimas išlieka⁵⁰⁸. Įstatymo projekte taip pat beveik nesikeičia ir nuostatos dėl numatomų suminių galių iki 2020 m. (nuostatose dėl hidroenerginės panaikinama formuluotė „*ne mažiau kaip*“). Įstatyme (gegužės 12 d.) Vyriausybės pasiūlymu reikšmingai sumažintos iki 2020 m. numatomos instaliuoti kvotos vėjo energijos galiai (nuo bendros mažiausios 850 MW

⁵⁰³ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(3). Op. cit.

⁵⁰⁴ LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvados Dėl atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto. Op. cit.

⁵⁰⁵ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(4). 2010 12 22..

⁵⁰⁶ Ten pat.

⁵⁰⁷ Ten pat.

⁵⁰⁸ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(5). 2011 03 18.

galios iki 500 MW) ir saulės energijos galiai (nuo 50 MW iki 10 MW), atsisakyta vėjo elektrinių skirstymo į jūrinės ir sausumos, padidintas biokuro elektrinių galios kiekis nuo 350 MW iki 355 MW (Vyriausybės pasiūlyme — 224 MW)⁵⁰⁹. J.Vilemo teigimu, sprendimą dėl 500 MW kvotos vėjo elektrinėms galima argumentuoti tuo, jog šis dydis buvo nustatytas ankstesniu laikotarpiu, atlikus studijas ir suderinus su AB „Lietuvos energija“, kadangi 500 MW „nereikalavo esminių investicijų į Lietuvos tinklo plėtrą“⁵¹⁰. Tuo tarpu kvotą saulės elektrinėms galima laikyti saulės energetikos interesų grupių lobistinės veiklos rezultatu, kadangi, anot J.Vilemo, skirtingai nuo vėjo elektrinių, šis dydis anksčiau nustatytas nebuvo⁵¹¹. Jo nuomone, *apskritai įstatymas buvo suformuluotas taip, kad būtų pasiektas direktyvoje 2009/28/EB numatytas tikslas, t.y., nustatytos minimalistinės galimybės atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai*, tačiau, atsižvelgiant į to meto dujų kainas, anot jo, „kalbėti apie ką nors kitą, išeinant iš valstybės [...] ekonominių interesų, būtų politiškai sunku“⁵¹².

Interesų derinimas įstatymo rengimo proceso metu buvo kompliktuotas dėl skirtingų pozicijų tiek darbo grupės viduje, tiek tarp konkrečių darbo grupės narių ir atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių, bei vykdomosios valdžios institucijų ir atskirų Seimo narių. Informantų teigimu, ypatingai daug diskusijų ir konfrontacijos įstatymo rengimo metu kėlė vėjo energetikos (ypač jūrinės, aktyviai reiškiantis vėjo energetikos lobistų interesams⁵¹³) bei hidroenergetikos plėtros klausimai, taip pat gyvūninės kilmės medžiagų naudojimas biodujų gamybai ir netgi nesutarimai dėl tokių formuluočių, kaip „iki“ ar „ne mažiau iki“⁵¹⁴. Ši situacija atsispindi ir Vyriausybės nutarime dėl įstatymo projekto, kuriame pažymima, jog „numatant kiekvienos atsinaujinančių energijos išteklių plėtros tikslą, siūlytina vietoj žodžių „ne mažiau kaip iki“ vartoti žodį „iki““⁵¹⁵, argumentuojant tuo, jog atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros tikslai neturėtų viršyti Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategijos tikslų⁵¹⁶. Šiame nutarime taip pat užfiksuota nuostata, jog įstatyme „neturėtų būti numatytas vėjo elektrinių jūroje plėtros tikslas“⁵¹⁷, o taip pat „siūlytina [...] nenurodyti konkrečios datos, iki kurios turėtų būti parengtas tolesnės elektrinių ir infrastruktūros plėtros tvarkos aprašas“⁵¹⁸.

⁵⁰⁹ LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas. Op. cit..

LR Vyriausybės nutarimas Dėl Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto Nr. XIP-1749(5). 2011 03 30.

⁵¹⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁵¹¹ Ten pat.

⁵¹² Ten pat.

⁵¹³ Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

⁵¹⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁵¹⁵ LR Vyriausybės nutarimas Dėl Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto Nr. XIP-1749(5). 2011 03 30.

⁵¹⁶ Ten pat.

⁵¹⁷ Ten pat.

⁵¹⁸ Ten pat.

Buvusios Energetikos ministerijos atsinaujinančių išteklių ir energetinio efektyvumo skyriaus vedėjos ir dabartinės VKEKK narės V.Sankauskaitės teigimu, *Lietuvoje egzistuoja ydinga teisėkūros praktika, kuomet, neatlikus išsamios analizės, nesuderinami atskiri teisės aktu straipsniai bei dalys, ką galima pastebėti ir analizuojamame įstatyme, dėl nuolatinio jo teksto bei esmės keitimo, persvarstant jo nuostatas Seime, neįsigilinus į potencialų jų poveikį*⁵¹⁹. Tuometinio Energetikos ministro A.Sekmoko teigimu, *Vyriausybė paprastai disponuoja didesniais analitiniais pajėgumais, nei Seimas, ir yra linkusi objektyviau, racionaliau įvertinti tam tikrų teisinių nuostatų poveikį*⁵²⁰. *Atsižvelgiant į tai, įstatymo rengimo eigoje Energetikos ministerija buvo parengusi du įstatymo projektus, kaip alternatyvą Seimo darbo grupės projektams, siekiant suderinti atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą bei viešąjį interesą, kuriuose išplečiamos Vyriausybės kompetencijos, o dauguma konkrečių priemonių, susijusių su atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimu bei skatinimu, tiesiogiai neįvardijamos, tačiau priskiriamos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos kompetencijai ir paliekamos reguliavimui poįstatyminiais teisės aktais. Pirmajame projekte numatyti maksimalūs remiami elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, kiekiai, identiški paties pirmojo (2010 m. vasario 18 d.) darbo grupės rengto įstatymo projekto nuostatomis*⁵²¹, o antrajame — įtvirtinta nuostata, jog remiamos elektros energijos kiekiai nustatomi Vyriausybės, tačiau projekte šie kiekiai nedetalizuojami⁵²². Abiejuose įstatymo projektuose taip pat įtvirtinta nuostata, jog tarifų nustatymo principus nustato Vyriausybė, o pačius tarifus nustato nauja institucija — Infrastruktūrų reguliavimo tarnyba, taip pat abiejuose įstatymo projektuose fiksuojama nuostata, jog „Vyriausybė gali nustatyti specialiąsias atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo skatinimo sąlygas elektrinėms, kurias planuojama statyti Lietuvos Respublikos teritorinėje jūroje [...] ir (ar) pajūrio juostoje“⁵²³. J.Šimėno teigimu, alternatyvūs Energetikos ministerijos pasiūlymai buvo „visiškai „be dantų“, [...] tiesiog direktyvos perrašymas [...]“⁵²⁴, tuo tarpu tuometinis Energetikos ministras pažymėjo, jog įstatymo rengimo metu Aplinkos apsaugos komiteto pozicija buvo kategoriška ir bekompromisė⁵²⁵. A.Sekmokas pažymi, jog projekto, kurį patvirtino Seimas, nuostatos neatitiko Energetikos ministerijos pasiūlymų, atsinaujinančių išteklių energetikai suteikiant per aukšto lygio garantijas, kurios atsiliepia elektros energijos tarifui⁵²⁶, o J.Šimėno teigimu, alternatyvūs projektai nepasiekė Seimo, TS/LKD frakcijai parėmus Aplinkos apsaugos komiteto darbo grupės parengtą įstatymo projektą, todėl

⁵¹⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁵²⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Vilnius, 2015 06 09.

⁵²¹ LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. 10-3372-01. 2010 08 13.

⁵²² LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. 10-3858-01. 2010 09 17.

⁵²³ Ten pat.

⁵²⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁵²⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁵²⁶ Ten pat.

Vyriausybė nebeteikė alternatyvaus projekto⁵²⁷. Kita vertus, svarbu paminėti, jog tiek vykdomosios valdžios institucijos, tiek atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupės turėjo (ir iki šiol turi) intencijų keisti tam tikras įstatymo nuostatas⁵²⁸, o, įstatymo projekte dar neįtvirtintus konkursų ir aukcionų paramos schemas ir tebefigūruojant fiksuotųjų tarifų sistemai, Energetikos ministerijos buvo pradėtas rengti poįstatyminis teisės aktas, reglamentuojantis atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarką bei įtvirtinantis konkursų ir aukcionų paramos schemą (kurio pagrindinės nuostatos bus analizuojamos kitame poskyryje).

Apskritai galima teigti, jog Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas buvo priimtas, siekiant į nacionalinę teisę perkelti ES keliamus reikalavimus. Įstatymu buvo perkelta direktyva 2009/28/EB, taigi, įstatymas gali būti traktuojamas kaip tam tikras politinis įrankis, užtikrinantis direktyvoje užfiksuoto bendro ES lygiu ir nacionalinio tikslo pasiekimą, tačiau jo rengimo, interesų derinimo ir modifikavimo procesai vertintini, kaip komplikuoti ir sukėlę konfrontaciją tarp vykdomosios valdžios institucijų ir atsinaujinančios energetikos lobistų. Tačiau, lyginant įstatyme užfiksuotas nuostatas su pirminiais įstatymo projektų variantais, galima konstatuoti, jog derybose dėl įstatymo nuostatų vykdomosios valdžios institucijoms, atstovaujant viešąjį interesą, pavyko neutralizuoti interesų grupių įtaką. Nepaisant to, jog įstatymas iš esmės netenkino Energetikos ministerijos, ir nors įstatymo rengimo metu pastebėtos aiškios ir kryptingos atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių lobistinės pastangos, sąlygojamos šių grupių ekonominių interesų, galima teigti, jog įstatyme įtvirtinta paramos schema, paskirstant tiek tarifus, tiek numatytas kvotas aukciono būdu mažiausių pageidaujama tarifą pasiūliusiems rinkos dalyviams, leido subalansuoti elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamintojų bei elektros vartotojų interesus.

3.4.2. Atsinaujinančių išteklių energetikos paramos schemų bei kitų skatinimo priemonių reglamentavimas

Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas numato šias skatinimo priemones atsinaujinančių išteklių energijai: fiksuotas tarifas, paskirstomas aukcionų būdu (konkursų ir aukcionų paramos schema), atsinaujinančių išteklių energijos supirkimas, prijungimo prie tinklų ar sistemų išlaidų kompensavimas, tinklų ar sistemų galios ir pralaidumo rezervavimas, atsinaujinančių išteklių energijos persiuntimas pirmumo teise, atleidimas nuo atsakomybės už

⁵²⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁵²⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

*elektros balansavimą bei gamybos pajėgumų rezervavimą skatinimo laikotarpiu, parama žemės ūkio produkcijos — biokuro, biodegalų, biotepalų ir bioalyvų gamybos žaliavos — gamybai ir perdirbimui, biodegalų naudojimo reikalavimai, parama investicijoms į technologijas*⁵²⁹.

2001 m. Energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos ištekliai, pirkimo skatinimo tvarka, išdėstyta Vyriausybės nutarimų pakete Dėl teisės aktų, būtinų LR elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, numatė mažesnės, nei 10 MW galios įrenginiuose pagamintos atsinaujinančių ir atliekinių išteklių elektros energijos supirkimą VKEKK nustatytais tarifais, diferencijuotais pagal naudojamų išteklių rūšį⁵³⁰. Pagal šią tvarką tinklo operatorius privalėjo užtikrinti, kad elektros energija būtų perduodama elektros tinklais pirmiausia, kai pralaidumas yra ribotas, taip pat iki 10 MW galios elektrinės buvo atleistos nuo mokesčio už rezervinę galią⁵³¹.

2004 m. ši tvarka buvo išplėsta bei papildyta nuostatomis, reglamentuojančiomis atsinaujinančios bei atliekinės elektros energijos gamybą, joje jau galima aptikti skirtingų energiją iš atsinaujinančių ir atliekinių išteklių apibūdinančių sąvokų diferencijavimą. Ši tvarka numatė metinę atsinaujinančių ir atliekinių išteklių elektros apimtį, kurios viršijimo prognozės įpareigojo Ūkio ministeriją nustatyti elektros supirkimo kvotas sekantiems metams, viršijus kurias skatinimo tvarka jau nebebūtų taikoma, išskyrus nedidelės galios vėjo elektrines⁵³². Ši skatinimo tvarka elektros gamintojams, kurių įrenginių galia ne didesnė, nei 10 MW, numatė 40 proc. prijungimo prie tinklų mokesčio nuolaidą, kompensuojamą iš VIAP elektrines prijungusiems operatoriams⁵³³. Vėjo elektrinėms, kurių galia — daugiau kaip 250 kW, buvo numatytos zonos su kiekvienai jų nustatytais galiomis (bendra zonų galia sudarė 170 MW) bei leidimų išdavimas konkurso būdu atskirai kiekvienai zonai, kurio laimėtoju laikomas didžiausią prijungimo prie tinklų mokesčio dalį pasiūlęs potencialus elektros gamintojas (ši dalis turėjo būti ne mažesnė kaip 60 proc.)⁵³⁴. Šiame dokumente taip pat konstatuojama, jog, ryšium su EK rekomendacijomis, nuo 2010 m. (2005 m. tvarkoje — nuo 2021 m.) elektros energijos gamybai iš atsinaujinančių ir atliekinių išteklių skatinti bus taikoma žaliųjų sertifikatų sistema⁵³⁵.

2005 m. Vyriausybės nutarimas Dėl 2001 m. nutarimo Dėl vyriausybės teisės aktų, būtinų LR elektros energetikos įstatymui įgyvendinti patvirtinimo pakeitimo skatinimo tvarkai reikšmingu

⁵²⁹ LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas. Op. cit.

⁵³⁰ LR Vyriausybės nutarimas Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo Op. cit.

⁵³¹ Ten pat.

⁵³² LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 25. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 9-228.

⁵³³ Ten pat.

⁵³⁴ Ten pat.

⁵³⁵ Ten pat.

pakeitimų nenumatė, išskyrus tai, jog bendra vėjo elektrinių zonų galia buvo padidinta nuo 170 MW iki 200 MW⁵³⁶.

2006 m. Vyriausybės nutarimu skatinimo tvarka buvo pavadinta skatinimo tvarkos aprašu, be to — tiek nuostatose, tiek pavadinime buvo atsisakyta termino „atliekiniai energijos ištekliai“. Taip pat pakeista nuostata dėl konkursų pasiūlymų vertinimo kriterijų. Pagal šį aprašą, konkursą laimi potencialus gamintojas, pasiūlęs didžiausią papildomą įmoką, tenkančią vienam pageidaujamos statyti elektrinės galios MW, kurią pretendentas įsipareigoja sumokėti operatoriui, kaip elektrinės prijungimo prie tinklų mokesčio priedą⁵³⁷.

2009 m. Vyriausybės nutarimas, kuriuo buvo keičiamas skatinimo tvarkos aprašas, daugiausia buvo susijęs su Energetikos ministerijos įsteigimu, tad pakeitimuose Ūkio ministerijos kompetencijos buvo perleistos naujai susikūrusiai Energetikos ministerijai⁵³⁸.

2012 m. patvirtintame apraše įtvirtintos pagrindinės Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo nuostatos (nors aprašo projektas buvo pradėtas rengti dar nepatvirtinus įstatymo). Šiame apraše įtvirtinta konkursų ir aukcionų paramos schema, kuomet kvotos paskirstomos, atsižvelgiant į žemiausią pasiūlytą tarifą, t.y., fiksuoti tarifai nustatomi aukciono būdu, taikant didžiausius galimus tarifo dydžius (kainų „lubas“) nuo Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įsigaliojimo, išskyrus elektrines, kurių galia ne didesnė, nei 30 kW (joms taikomi leidimo plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus išdavimo dieną galiojantys tarifai)⁵³⁹. Taip pat įtvirtinta prekyba pertekline elektros energija, t.y., elektra nuo likusios savoms reikmėms skirtos elektros energijos, kuri superkama pagal fiksuotus tarifus ne ilgesnį, nei 12 metų laikotarpį, jei sudaro ne daugiau, kaip 50 proc. pagamintos elektros per metus⁵⁴⁰.

Pagal šią skatinimo tvarką, atsinaujinančius energijos išteklius naudojančių elektrinių bei biudujas naudojančių įrenginių prijungimo prie elektros tinklų arba dujų sistemos išlaidos kompensuojamos jas paskirstant gamintojams ir elektros tinklų arba dujų sistemos operatoriui, dujų sistemos operatoriai privalomai superka biudujas nustatytais tarifais (dujų sistemos operatoriaus sąnaudos), visa atsinaujinančių išteklių elektros energija, patiekta į elektros tinklus, persiunčiama pirmumo teise, o biudujų gamybos įrenginių prijungimo prie dujų sistemos kainos nuolaida taikoma visiems biudujų gamintojams, nesvarbu, kokios kitos skatinimo priemonės

⁵³⁶ LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 672. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 9-228

⁵³⁷ LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 897. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 100-3862.

⁵³⁸ LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 311. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 49-1958.

⁵³⁹ LR Vyriausybės nutarimas Dėl Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašo patvirtinimo Nr. 827. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 81-4239.

⁵⁴⁰ Ten pat.

buvo pritaikytos⁵⁴¹. Elektros gamintojai atleidžiami nuo elektros tinklų galios ir pralaidumo rezervavimo bei elektros energijos balansavimo išlaidų padengimo, šias išlaidas priskiriant tinklo operatoriaus sąnaudoms⁵⁴².

Pagal šią tvarką, „Valstybė ir savivaldybės skatina šilumos ir vėsumos energijos gamybą iš atsinaujinančių energijos išteklių, be kita ko, planuojant ir vykdant [...] pajėgumų plėtrą, taip pat užtikrinant privalomą šilumos energijos gamybos įrenginių prijungimą prie šilumos perdavimo tinklų ir šilumos energijos, pagamintos iš atsinaujinančių energijos išteklių, supirkimą pirmumo teise“⁵⁴³. Tokie projektai pagal šią tvarką finansuojami Nacionalinės ir (ar) savivaldybių atsinaujinančių energijos išteklių plėtros finansavimo programų lėšomis. Taip pat numatytas ir šilumos siurblių eksploatacijos skatinimas, taikant jų darbui suvartojamos elektros lengvatinius tarifus, tačiau įtvirtinta nuostata, jog asmenys, pasinaudoję minėtų programų finansavimu šilumos siurblių įrengimui, netenka galimybės naudotis lengvatiniais tarifais⁵⁴⁴. Tvarkos apraše numatyta, jog projektai, kurių investicijoms skiriamas finansavimas, negali būti skatinami taikant fiksuotus tarifus, rezervavimo ar balansavimo lengvatas, o draudimą naudotis dviguba parama prižiūri Energetikos ministerija kartu su VKEKK⁵⁴⁵.

2010 m. vasarą LPK kreipėsi į Ministrą Pirmininką su pastabomis dėl naujų sąlygų nustatymo rinkos dalyviams tvarkos aprašo projekte, visų pirma, dėl konkursų ir aukcionų paramos schemos, argumentuodami tuo, jog ši paramos schema tuo metu nebuvo taikoma ES valstybių narių praktikoje ir buvo nepalanki atsinaujinančių išteklių energijos gamintojams, o dauguma ES valstybių narių naudoja fiksuoto tarifo schemą, taip pat dėl šio tvarkos aprašo projekte užfiksuotų nuostatų, jog skatinimas numatomas tiksliai 10 metų, argumentuodami, jog tokia tvarka pažeidė kitų teisės aktų tęstinumo principą, kai iš pradžių siūloma investuoti vienomis sąlygomis, o, įvykdžius investiciją, sąlygos bloginamos, keičiant nusistovėjusią tvarką⁵⁴⁶. Konfederacijos Ekonomikos komiteto pirmininko pavaduotojas taip pat pažymėjo, jog elektros energijos (ypač vėjo) gamintojams nėra suteikiamos realios galimybės ir užtikrinamas aiškumas dėl prisijungimo prie elektros tinklų, ir tai ribojama papildomais reikalavimais⁵⁴⁷. Jo teigimu, ministerijos siūlytame projekte aiškiai matyti siekis atstovauti senas ir brangias termofikacines elektrines⁵⁴⁸.

⁵⁴¹ Ten pat.

⁵⁴² Ten pat.

⁵⁴³ Ten pat.

⁵⁴⁴ Ten pat.

⁵⁴⁵ Ten pat.

⁵⁴⁶ Lubyš, B., Mačiulis, V., Sutkus, V., Pikšrys, S., Skardžius, A., Paulauskas, S., Žilinskas, E., Petrikis, S.R., Lapinskas, R. Lietuvos pramonininkų konfederacijos raštas LR Ministrui Pirmininkui A.Kubiliui Dėl atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašo projekto. Nr. 414. 2010.

⁵⁴⁷ Kapačiūtė, E. Atsinaujinantys ištekliai vėl stumiami į kampa. „Lietuvos žinios.lt“. 2010 06 21. Rasta:

<http://ziniuos.lt/zinios/Ekonomika/atsinaujinantys-istekliai-vel-stumiami-i-kampa/141103>; žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁴⁸ Ten pat, žiūrėta 2015 06 06.

Reikia pažymėti, jog šis poįstatyminis aktas buvo pradėtas rengti dar nepatvirtinus Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo, nors iš esmės jo paskirtis buvo perkelti įstatymo nuostatas ir užtikrinti efektyvų jų veikimą. Konfederacijos pastabos buvo pateiktos 2010 m. vasarą, o tai reiškia, jog įstatymo projekte dar figūravo fiksuotojo tarifo paramos schema (konkursų ir aukcionų paramos schema oficialiai užfiksuota tik 2010 m. lapkričio 4 d. įstatymo projekte), tuo tarpu rengiama skatinimo tvarka jau numatė tarifų paskirstymą aukcionais. Vertindami šią situaciją, atsinaujinančių išteklių energijos gamintojai pareiškė, jog „Energetikos ministerijos parengtas įstatymo lydymasis aktas absoliučiai prieštarauja pusantrų metų specialiai suburtos Seimo darbo grupės rengtam Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui“⁵⁴⁹ ir akcentavo, jog *Teisingumo ministerijos tvirtinimu, poįstatyminiai aktai negali būti ruošiami nepriėmus paties Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo*⁵⁵⁰. Tuo tarpu Vyriausybė jau buvo pritarusi nutarimo projektui, kuriame siūloma panaikinti fiksuoto tarifo schemą, tačiau tuo metu dar nebuvo spėta atsižvelgti į kitų ministerijų pastabas⁵⁵¹.

2013 m. skatinimo tvarkos aprašo pakeitimas buvo susijęs su vadinamojo 2012 m saulės energijos bumo sukeltomis pasekmėmis, kuomet tiek Energetikos ministerija, tiek VKEKK nebegalėjo suvaldyti sparčios saulės elektrinių plėtros dėl energijos gamybos įrangos šuoliško kainų kritimo bei ryšium su šia situacija nustatyto per aukšto skatinamojo tarifo. Todėl šiuo skatinimo tvarkos aprašo pakeitimu buvo numatyta, jog elektros gamintojams, kuriems iki aprašo įsigaliojimo nebuvo išduotas leidimas gaminti elektros energiją, fiksuotas tarifas taikomas tik tada, kai elektrinė įrengiama ne vėliau, kaip per leidimo plėtoti gamybos pajėgumus galiojimo laikotarpį, įskaitant galimus jo pratėsimus teisės aktų nustatyta tvarka, taip pat jeigu pagal Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimus užtikrinamas tam tikrų prievolių, susijusių su projekto įgyvendinimu, įvykdymas, t.y., pateikiamas užstatas, garantuojantis tinklo operatoriui gamintojo įsipareigojimus, kuris grąžinamas, pastačius elektrinę⁵⁵².

Vertinant atsinaujinančių išteklių energijos skatinimo priemonių, užfiksuotų skatinimo tvarkos aprašuose, raidą, galima pastebėti, jog, iš vienos pusės, jų įvairovė didėjo, ryšium su Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimu (kuris, atitinkamai, buvo skirtas direktyvos 2009/28/EB perkėlimui), tačiau, vertinant perėjimą nuo fiksuoto tarifo prie konkursų ir aukcionų paramos schemos, kuria paskirstomi tarifai bei kvotos, galima teigti, jog fiksuotųjų tarifų paramos schema buvo palankesnė atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai. Taip pat

⁵⁴⁹ Ten pat, žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁵⁰ Ten pat, žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁵¹ Ten pat, žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁵² LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2012 07 04 nutarimo Nr. 827. Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašo patvirtinimo pakeitimo Nr. 922. *Valstybės žinios*. 2013. Nr. 109-5380.

svarbu pastebėti, jog eventualiai skatinimo tvarkos apraše buvo atsisakyta nuostatos dėl perėjimo prie elektros gamybos iš atsinaujinančių išteklių skatinimo, taikant žaliųjų sertifikatų paramos schemą. Svarbu reziumuoti, jog įstatymo priėmimo metu į atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimą buvo įtrauktos konkrečios paramos priemonės biodujoms ir šilumos siurbliams, numatyta savivaldybių parama atsinaujinančios energijos gamybai šilumos sektoriuje.

Atsižvelgiant į direktyvos 2009/28/EB reikalavimus, 2010 m. patvirtintas Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas, parengtas pagal EK sudarytą klausimyną, pateikiant atsakymus į klausimus dėl atsinaujinančių išteklių energijos skatinimo būdų bei priemonių ir numatant konkrečius suplanuotus veiksmus laiko perspektyvoje. Planas sudarytas iš 5 dalių, kuriose išdėstytos 2010 m. jau taikytos skatinimo priemonės, galutinio atsinaujinančių išteklių energijos suvartojimo prognozės iki 2020 m., atsinaujinančių išteklių energijos planiniai rodikliai ir trajektorijos, t.y., tarpiniai tikslai atsinaujinančios energijos suvartojimui pagal atskirus atsinaujinančių energijos išteklių sektorius arba rūšis, o taip pat priemonės direktyvos tikslams pasiekti bei galimo jų poveikio vertinimas. Plane numatyta atsinaujinančių išteklių energijos kiekį bendrame energijos suvartojime iki 2020 m. padidinti iki 23 proc., elektros sektoriuje — iki 21 proc., šildymo ir vėsinimo sektoriuje — iki 36 proc., centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuje — iki 50 proc., o transporto sektoriuje — iki 10 proc.⁵⁵³. Plane numatytos kvotos atskirų rūšių atsinaujinančių išteklių energijai iš esmės atkartojo Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme užfiksuotus kiekius (o, tiksliau, *vice versa*, kadangi įstatymas priimtas vėliau, nei planas).

Veiksmų plane numatytos esminės atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros kryptys, kurios apėmė įstatyminės bazės tobulinimą, sudarant palankesnes reguliavimo ir prieigos prie infrastruktūros sąlygas bei reglamentuojant atskiras atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo sritis, savivaldybių institucijų įtraukimą į atsinaujinančių energijos išteklių plėtros politikos įgyvendinimą, vartotojams ir gamintojams skirtų finansinių ir netiesioginių paramos schemų kūrimą, atsižvelgiant į atsinaujinančių išteklių energijos kuriamą pridėtinę vertę ir išorinę naudą (t.y., *akcentuojamas didžiausią pridėtinę vertę mažiausiomis sąnaudomis kuriančių išteklių plėtros skatinimas*), atsinaujinančių išteklių patrauklumo didinimą investuotojams, mokslo bei švietimo skatinimą⁵⁵⁴ ir kt. *Atsižvelgiant į direktyvos 2009/28/EB nuostatas dėl administracinių procedūrų supaprastinimo, veiksmų plane fiksuojamos spręstinos problemos ir pažymima, jog detaliųjų planų rengimo procesas yra lėtas, egzistuoja daug reguliuojančių institucijų, trūksta koordinavimo bei institucijų bendradarbiavimo leidimų išdavimo klausimais, leidimų išdavimas*

⁵⁵³ Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas. 2010. P. 6. Rasta: http://www.ena.lt/pdfai/Veiksmu_planas.pdf; žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁵⁴ Ten pat, p. 4-5, žiūrėta 2015 05 27.

*elektros gamybai yra per sudėtingas nedidelės galios elektrinėms, taip pat nėra reglamentuota jūrinės vėjo energetikos plėtra, o naujų užtvankų statybos draudimas smarkiai riboja hidroenergjios naudojimą*⁵⁵⁵. Taip pat pažymima, jog naujiems gamintojams nesuteikiamas pirmenybinis prijungimas prie tinklų, tačiau pabrėžiama, jog „Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategijos įgyvendinimo 2010 – 2015 metų priemonių plane numatyta parengti teisės aktų projektus, kuriuose perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatoriai būtų įpareigoti užtikrinti prieigą prie elektros tinklų“⁵⁵⁶ bei „parengti teisės aktų pakeitimus, kurie sudarytų palankias sąlygas tiekti atitinkamos kokybės biodujas į gamtinių dujų tinklus ir plačiau naudoti biodujas energijai gaminti“⁵⁵⁷, *taip pat fiksuojama nuostata, jog Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas numato, kad vėjo elektrinių galios padidinimui virš 500 MW Vyriausybė turi parengti tolimesnę „vėjo elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliacinio infrastruktūros plėtros tvarką“*⁵⁵⁸.

Veiksmų plane detaliai išdėstytos atsinaujinančių išteklių energijos gamybai remti taikomos ir numatomos priemonės, kurios apima skatinamuosius tarifus, o taip pat paramos priemonės, taikomos tiek elektros, tiek šilumos sektoriuose: ES struktūrinė parama, Lietuvos kaimo plėtros 2007 –2013 m. programos teikiamos subsidijos, mokesčio už aplinkos teršimą lengvata biokurą naudojančioms elektrinėms, Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo (toliau — LAAIF) parama, akcizo lengvata, kuomet akcizas netaikomas elektros energijai, pagamintai naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, bei numatyta nauja priemonė — Nacionalinė bei savivaldybių atsinaujinančių energijos išteklių plėtros specialiosios programos⁵⁵⁹. Atsinaujinančių išteklių energijos naudojimui transporto sektoriuje remti veiksmų plane taip pat numatomos mokesčio už aplinkos teršimą, akcizo lengvatos, parama per Nacionalinę bei savivaldybių atsinaujinančių energijos išteklių plėtros specialiąsias programas bei biodegalų gamybos finansavimas, biudžeto lėšomis kompensuojant dalį rapsų aliejaus ir rapsų sėklų bei javų grūdų, skirtų biodegalų gamybai, kainos⁵⁶⁰. Veiksmų plane pažymima, jog nuo 2006 m. Lietuva kasmet teikia ataskaitas EK, kuriose nurodoma informacija apie priemones, skatinančias biokuro ir kito atsinaujinančio kuro, keičiančio benzina ar dyzeliną, naudojimą, vykdomas nacionalines biokuro ir biodegalų programas, paramą biokuro žaliavų augintojams ir biokuro gamintojams, degalų pardavimą ir santykinę biodegalų dalį santykiyje su mineraliniais degalais, įsipareigojimus biodegalų naudojimui, mokslo pažangą šioje srityje ir kt.⁵⁶¹.

⁵⁵⁵ Ten pat, p. 38-39, žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁵⁶ Ten pat, p.53, žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁵⁷ Ten pat, p. 60, žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁵⁸ Ten pat, p. 54, žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁵⁹ Ten pat, p. 65-90, žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁶⁰ Ten pat, p. 104, žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁶¹ Ten pat, p. 103, žiūrėta 2015 05 27.

2010 m. taip pat patvirtinta Nacionalinė atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategija bei jos įgyvendinimo 2010 – 2015 m. priemonių planas, kuriuose iš esmės atkartotos Nacionalinio atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų plano nuostatos. Tokį dokumentų nuostatų dubliavimąsi galima paaiškinti tuo, jog veiksmų planas buvo skirtas pateikti atsakymus į EK užduotus su atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra bei (numatomu) skatinimu susijusius klausimus, kitaip tariant, buvo skirtas informacijos pateikimui apie numatomą direktyvos įgyvendinimą, tuo tarpu Nacionalinė atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategija bei jos įgyvendinimo 2010 – 2015 metų priemonių planas buvo skirti plėtros priemonių institucionalizacijai nacionaliniu lygiu.

Vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimą šilumos sektoriuje, svarbu paminėti, jog 2015 m. patvirtinta Nacionalinė šilumos ūkio 2015 - 2021 m. plėtros programa. Programos patvirtinimas susijęs su europinio lygmens kogeneracijos skatinimu ir direktyvoje 2012/27/ES Dėl energijos vartojimo efektyvumo užfiksuota nuostata, jog „valstybės narės ne vėliau kaip 2015 m. gruodžio 31 d. atlieka ir pateikia Komisijai išsamų didelio naudingumo kogeneracijos ir efektyvaus centralizuoto šilumos ir vėsumos tiekimo taikymo galimybių vertinimą”⁵⁶². Kogeneracija yra svarbi, kadangi oficialiai pripažįstama, jog atsinaujinančius išteklius „naudojančių elektrinių, remiamų VIAP lėšomis, plėtros, nurodytos [...] įstatyme, nepakaks pasiekti”⁵⁶³ elektros tikslą iki 2020 m. Taigi, ypatingas dėmesys programoje skiriamas kogeneracijai ir pažymima, jog didžiausią jos potencialą turi didieji miestai Vilnius ir Kaunas⁵⁶⁴. Programoje taip pat numatoma, jog „pagrindinė kuro rūšis centralizuotai tiekiamos šilumos gamyboje turėtų būti biokuras”⁵⁶⁵ (apie 60 proc. šilumos 2017 m. ir apie 70 proc. 2021 m.)⁵⁶⁶. Šios programos pagrindiniai tikslai ir uždaviniai — skatinti kogeneraciją, mažinti šilumos gamybos įrenginių taršą ir užtikrinti atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą šilumos sektoriuje, nustatyti skaidrias centralizuoto šilumos tiekimo reguliavimo taisykles, mažinti šilumos perdavimo nuostolius, skatinti prekybą energijos išteklių biržoje per vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių gamybos diversifikavimą⁵⁶⁷, kadangi programoje pažymima, jog „vietinių ir atsinaujinančių energijos išteklių gamybos ir tiekimo rinkoje veikia daugiau kaip 50 rinkos dalyvių, tačiau rinka tebėra koncentruota – 60 procentų rinkos priklauso 3 rinkos

⁵⁶² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/27/ES Dėl energijos vartojimo efektyvumo, 2012. Rasta: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:LT:PDE>; žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁶³ LR Vyriausybės nutarimo projektas Dėl Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros programos patvirtinimo Nr. 14-3509, 2014 03 25.

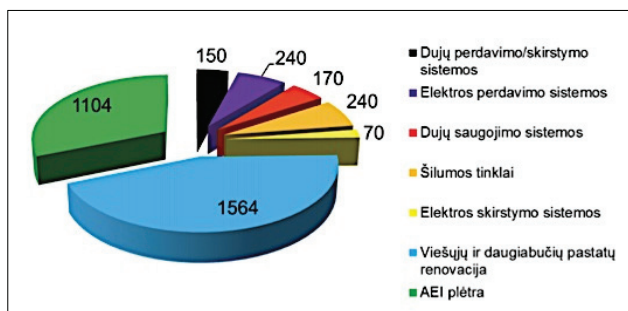
⁵⁶⁴ LR Vyriausybės nutarimas Dėl Nacionalinės šilumos ūkio plėtros 2015–2021 metų programos patvirtinimo Nr. 284. 2015 03 18.

⁵⁶⁵ Ten pat.

⁵⁶⁶ Ten pat.

⁵⁶⁷ Ten pat.

dalyviams”⁵⁶⁸. Programoje taip pat numatytas lėšų poreikis, galimos valstybės investicinės paramos dydis bei jos įgyvendinimo priemonės ir atsakingos institucijos. Programos lydinčiais teisės aktais buvo planuojama nustatyti biokuro kainos ribą, taip pat atsisakyti biokuro elektrinių galios ribojimo bei supaprastinti kuro ir energijos įsigijimo procedūras⁵⁶⁹. Taip pat svarbu paminėti, jog Šilumos ūkio įstatymas nepriklausomiems energijos gamintojams numatė privalomą kainodarą, jei buvo pasinaudota ES, Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros programos, valstybės, savivaldybių ar VIAP lėšomis, skirtomis kogeneracijos įrenginių elektros supirkimui, arba, jeigu vienoje centralizuoto šilumos tiekimo sistemoje gaminama daugiau, nei trečdalis metinio šilumos kiekio⁵⁷⁰. 2013 m. šilumos sistemos modernizavimui ir plėtrai papildomai buvo skirta apie 20 ml. litų ES struktūrinės paramos (bendra paramos suma per 2007 – 2013 m. siekė 151 mln. litų)⁵⁷¹. 2014 – 2020 m. šilumos tiekimo sistemoms modernizuoti planuojama skirti apie 240 mln. litų.⁵⁷² *Vertinant atsinaujinančių išteklių finansavimą iš ES struktūrinės paramos, subsidijos šiai sričiai drauge su parama renovacijai sudaro didžiausią struktūrinio finansavimo energetikos sektoriui dalį.*

I. pav. 2014 – 2020 m. ES struktūrinės paramos paskirstymas energetikos srityje (mln. litų)
Šaltinis: Cytacka, R. Op. cit.

Prognozuojant paramos *elektros* iš atsinaujinančių išteklių gamybos sektoriui perspektyvas, svarbu atsižvelgti į tai, jog *jau kuris laikas svarstoma ir priiminėjami konkretūs sprendimai, siekiant pereiti prie paramos investicijoms galimybės, atsisakant subsidijų iš VIAP naujiems elektros gamybos įrenginiams (ši schema biokuro kogeneracijai jau įtvirtinta Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme 2013 m.). Tai leis sumažinti elektros kainas vartotojams, kas iš esmės atitinka valstybės institucijų poziciją atstovauti viešąjį interesą, užtikrinant konkurencingas energijos kainas.*

⁵⁶⁸ Ten pat.

⁵⁶⁹ Cytacka, R. *Nacionalinės šilumos ūkio plėtros 2014-2021 metų programos projekto apžvalga*. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos narių metinis susirinkimas – konferencija „Šilumos ūkio aktualių klausimų aptarimas“, Vilnius 2014 01 24.

⁵⁷⁰ LR Šilumos ūkio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 51-2254.

⁵⁷¹ LR Energetikos ministerija. *Padidinta ES parama šilumos sistemų modernizavimui*. 2013 11 19. Rasta: <https://www.enmin.lt/lt/news/detail.php?ID=3153>; žiūrėta 2015 05 27.

⁵⁷² Ten pat, žiūrėta 2015 05 27.

Reziumuojant atsinaujinančių išteklių energetikai skirtas skatinimo priemones, galima teigti, jog, vertinant konceptualiai, jos atspindi europinio lygmens energetikos prioritetus bei su šiais prioritetais susijusį reguliavimą, iš vienos pusės, atsižvelgiant į direktyvos 2009/28/EB reikalavimus, plečiant paramos priemonių spektrą, tačiau, iš kitos pusės (ypač pastaruoju metu) daugiau dėmesio skiriant šios srities konkurencingumo didinimui, mažinant ar atsikant kai kurių lengvatų, siekiant palaipsniui artėti link rinkos sąlygų.

3.5. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimas

Vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, galima teigti, jog europinė teisė, visų pirma, direktyva 2009/28/EB, yra sklandžiai perkeliama bei harmonizuojama su nacionaliniais teisės aktais, tačiau taip pat susiduriama su politikos įgyvendinimo problemomis: dalis teisinių nuostatų praktiškai nebeveikia dėl retroaktyvaus reguliavimo, vėluoja poįstatyminiai teisės aktai, institucijoms trūksta žmogiškųjų išteklių ir t.t. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimas sudarė sąlygas sektoriaus plėtrai, kiekybine prasme vykstančiai pagal numatytas apimtis bei terminus, ir tolesniam reguliavimui, kuris iki įstatymo priėmimo buvo fragmentuotas, tačiau tose politikos srityse, kurios pagal direktyvinio reguliavimo principus yra paliktos valstybių narių kompetencijai, fiksuojama keletas nesklandumų, kurie bus aptariami šiame skyriuje, nuo abstraktaus pobūdžio problemų pereinant prie konkrečių atvejų, pagrindžiančių šių problemų egzistavimą.

14. lentelė. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kryptys ir įgyvendinimo problemos

Politikos kryptys	Politikos instrumentai	Įgyvendinimo problemos
Paramos schemos	Konkursų ir aukcionų paramos schema bei parama investicijoms	Stabilumo, prognozuojamumo trūkumas, retroaktyvus teisinis reguliavimas
Kitos paramos priemonės	Aplinkos mokesčio, akcizo, energijos persiuntimo pirmumo teise, energijos rezervavimo ir balansavimo, atleidimo nuo tam tikrų prievolių, lengvatos, supaprastintos administracinės procedūros mažesniems projektams ir kt.	Retroaktyvus teisinis reguliavimas
Reguliacinės aplinkos formavimas	Teisinės bazės plėtojimas, siekiant ES <i>acquis communautaire</i> , viešojo intereso ir atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros suderinimo	Stabilumo, prognozuojamumo, strateginio lygmens ilgalaikės vizijos, kaštų ir naudos analizės trūkumas, komplikuoti santykiai tarp valstybės institucijų ir atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių, dialogo nebuvimas
Viešosios nuomonės formavimas	Informacijos sklaida visuomenėje, žiniasklaidoje ir kitais kanalais	Negatyvi, kaštų ir naudos analize neparemta komunikacija

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Beck, F., Martinot, E. Op. cit., p. 2.

2014 m. išleistoje plačios apimties studijoje, kurioje analizuojamos kliūtys atsinaujinančių išteklių energetikos vystymuisi, teigiama, jog Lietuvoje šios kliūtys didžiaja dalimi yra *politinės*

ir ekonominės prigimties⁵⁷³. Kaip vieną svarbiausių politinės prigimties problemų dauguma informantų įvardino strateginio požiūrio ir ilgalaikės plėtros vizijos stoką valstybės institucijose. Dėl skirtingų valstybės institucijų sprendimų, kuriuos galima vertinti, atsižvelgiant į valdžių kaitos ciklus⁵⁷⁴, bei teisinio reguliavimo atgaline data, atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kursas yra nestabilus, o šios politikos ilgalaikės perspektyvos, atsižvelgiant į pastarąsias tendencijas, yra neaiškios. Valstybės tarnautojos, kuri nenorėjo būti įvardinta, teigimu, atsinaujinančių išteklių asociacijos iš valstybės institucijų labiausiai pasigenda aiškios atsinaujinančios energetikos vizijos ilguoju laikotarpiu⁵⁷⁵. Šiai pozicijai pritaria ir prof. V.Jankauskas⁵⁷⁶. G.Jakimavičiaus teigimu, valstybės institucijos stokoja ilgalaikės, kompleksinės vizijos, šiuo metu, anot jo, tiek vyriausybės, tiek seimai vengia priimti sprendimus, kurių rezultatai bus jaučiami tik kitą kadenciją⁵⁷⁷. R.Vilpišauskas energetikos politikoje taip pat akcentuoja politinių ciklų problemą ir teigia, kad ją išspręsti būtų galima viešose diskusijose susitarus ne tik dėl energetikos prioritetų, bet ir dėl jų įgyvendinimo priemonių⁵⁷⁸. V.Sankauskaitė pažymi, kad energetikos politika turi būti formuojama Seimui, Vyriausybei bei Prezidento institucijai apsisprendžiant dėl optimalaus energijos balanso, įtraukiant visas suinteresuotas šalis bei mokslininkus, kurių ekspertinės žinios šiuo metu pakankamai neįvertinamos, tačiau galutinį sprendimą priimant valstybei, įvertinus atskirai kiekvieną energijos šaltinį, atlikus kaštų ir naudos analizę, bei priimant sprendimą 25 metams į priekį⁵⁷⁹. Panašios pozicijos laikosi energetikos teisės ekspertas J.Poderis. Anot jo, Lietuva savo energetikos politiką įgyvendina be aktualios energetikos strategijos, kadangi 2012 m. Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija yra „moraliai, ir teisiškai, ir [...] technologiškai“ pasenusi, o tai, jo nuomone, yra didžiausia šalies energetikos politikos problema⁵⁸⁰.

LEI (toliau — Lietuvos energetikos instituto) Atsinaujinančių išteklių ir efektyvios energetikos laboratorijos vadovo M.Marčiukaičio teigimu, vystyti šio sektoriaus politiką valstybinėms institucijoms nepakanka politinės valios, politiniai sprendimai ne visada remiasi

⁵⁷³ Spitzley, J.B., Banasiak, J., Jirous, F., Najdawi, C., Steinhilber, S. Op. cit., p. 62.

⁵⁷⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Kaunas, 2015 03 06.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Petru Puniu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁵⁷⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su valstybės tarnautoja*. Op. cit.

⁵⁷⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁵⁷⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

⁵⁷⁸ Vilpišauskas, R. Lietuvos energetika: link nepriklausomybės ES sudėtyje. „TSPMI.VU.lt“. 2010 10 04. Rasta: <http://www.tspmi.vu.lt/lt/naujienos/destytojo-komentarai/lietuvos-energetika-link-nepriklausomybes-es-sudetyje-48>; žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁷⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁵⁸⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

tinkama analize, ką demonstruoja praeito laikotarpio teisinio reguliavimo praktika, atsinaujinančių išteklių energetikos politika yra nenuosekli, „Energetikos ministerijos atstovų [...] pasisakymai „neblizga“ [...] argumentais ir [...] pasvertais pamąstymais”, sprendimų priėmimo procese nepakankamai konsultuojamasi su specialistais.⁵⁸¹ Jo teigimu, sunku per greitą laikotarpį tikėtis teisingų sprendimų, kuomet žmonės, daugiau dirbantys administracinį darbą, priima su energetika susijusius sprendimus, kurie reikalauja gilesnės analizės⁵⁸². Nekompetencijos problemą energetikos politikos formavime taip pat išvelgia ir atsinaujinančių išteklių konfederacijos prezidentas M.Nagevičius bei hidroenergetikų asociacijos tarybos pirmininkas prof. P.Punys⁵⁸³. M.Nagevičius pažymi, jog energetikos politikos kryptį planavimas atliekamas, vertinant ne ateitį, bet praeitį, neatsižvelgiant į tai, kad padėtis energetikos (ypač atsinaujinančių išteklių) sektoriuje sparčiai kinta, tad sprendimų priėmėjai nespėja adaptuotis, stokojama ekstrapoliacijos į ateitį⁵⁸⁴. Jo teigimu, energetikos politika iš esmės remiasi strateginiais projektais, į antrą planą nustumiant energijos gamintojams ir vartotojams palankios aplinkos kūrimą, kad šie būtų motyvuoti elgtis valstybei palankiausiai būdu⁵⁸⁵. Tokios pozicijos laikosi ir L.Balsys⁵⁸⁶. LVEA tarybos pirmininko L.Sabaliausko teigimu, Lietuva stokoja aiškios, į ateitį orientuotos ilgalaikės energetikos vizijos, todėl energetikos politikos kurse iš esmės galima kliautis tik ES įpareigojimais, o ši situacija yra susijusi su strateginių planų formuotojų kompetencijomis bei savybėmis⁵⁸⁷. Teisininkas P.Markovas pažymi, jog valstybės institucijų deklaracijos neatitinka tikrovės, „trūksta ilgalaikės valstybės strategijos [...], nėra priimti [...] įstatymo įgyvendinantieji teisės aktai, nestabili teisinė bazė“⁵⁸⁸.

Keletas informantų pažymi, jog Energetikos ministerija, kaip pagrindinė energetikos politiką formuojanti institucija Lietuvoje, yra silpna⁵⁸⁹ ir stokoja žmogiškųjų išteklių⁵⁹⁰. Lietuvos energetikos politika iš esmės nėra grindžiama kaštų ir naudos analize⁵⁹¹, t.y., jaučiamas aiškus

⁵⁸¹ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁵⁸² Ten pat.

⁵⁸³ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Vilnius, 2015 02 13.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Petru Puniu*. Op. cit.

⁵⁸⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁵⁸⁵ Ten pat.

⁵⁸⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁵⁸⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁵⁸⁸ Markovas, P. *Atsinaujinančių energetikos išteklių teisinis reguliavimas: problematika ir perspektyvos*. Metinė Lietuvos energetikos konferencija „Nepriklausoma energetika – stipri ekonomika“, Vilnius, 2013 10 10.

⁵⁸⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Rymanu Juozaičiu*. Op. cit.

⁵⁹⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁵⁹¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

kompleksinio pobūdžio informacijos apie atsinaujinančių išteklių energetikos kainą valstybei trūkumas, priimant politinius sprendimus pasigendama mokslininkų bei energetikos ekspertų vertinimų⁵⁹². V.Miškinis pastebi, kad 2006 m. Nacionalinės energetikos strategijos projekte buvo nurodytos svarbiausios mokslinių tyrimų sritys bei apibrėžtas mokslininkų indėlis į šalies energetikos strateginių kryptų formavimą bei įgyvendinimą, tačiau šis punktas eventualiai buvo panaikintas⁵⁹³. Anot jo, būtent mokslininkai bei energetikos ekspertai turėtų atsakyti į klausimus, „*kaip su mažiausiais ištekliais patenkinti vartojimo poreikį, nepažeidžiant šalies įsipareigojimų*“⁵⁹⁴. Tačiau, L.Sabaliausko teigimu, atliekant 2012 m. energetikos strategijos atnaujinimą, biomasės asociacijos iniciatyva LEI buvo įpareigotas pirmą kartą atlikti kaštų ir naudos analizę visuose sektoriuose⁵⁹⁵. Prof. V.Jankauskas teigia, jog iki tol galiojusi nacionalinė energetikos strategija buvo rengiama pagal politinį užsakymą, o jos rengimą patikėta atlikti ne energetikams, bet teisininkams⁵⁹⁶. B.Rasimas akcentuoja nepakankamo viešumo strategijų rengime problemą — jo teigimu „žiniasklaidoje pasirodo žinių, kad tikrai vyksta šalies energetikos strategijos peržiūra, bet viskas vyksta pakankamai slaptai, sudarytos komisijos nariai nenoriai dalijasi informacija su žiniasklaida ir net su ministrais, kurių pavaldume jie lyg ir esą“⁵⁹⁷. S.Kuto nuomone, politikai bei energetikos ekspertai dažnai painioja strateginius ir taktinius sprendimus, neapibrėžia institucijų kompetencijos ir atsakomybės ribų, neadekvačiai vertina sprendimų priėmimo bei vykdymo ar nevykdymo pasekmes⁵⁹⁸.

V.Lukoševičius pabrėžia kompleksinio požiūrio į energetikos strateginį planavimą būtinybę, vertinant ne tik ekonominius aspektus, t.y., kWh kainą, M.Jablonskis akcentuoja interesų derinimo bei skirtumų tarp jų suvokimo svarbą (vieši ar privatūs, ilgalaikiai ar trumpalaikiai)⁵⁹⁹. M.Nagevičius pažymi, jog galima išskirti tam tikrą specifinį „Rytų europietišką požiūrį“ į atsinaujinančių išteklių energetiką, kuris grindžiamas motyvu, kad atsinaujinančią energetiką reikia vystyti todėl, kad tai yra europinis įpareigojimas, kuris disonuoja su skandinavišku požiūriu, pagal kurį atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros motyvai grindžiami tokiais

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁵⁹² Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁵⁹³ Juozapavičiūtė, K. Lietuvos energetikos strategija — interesų konfliktai ir jų sprendimai. „*Žalioji Lietuva*“. 2013 03 12. Rasta: <http://www.zaliojilietuva.lt/lietuvos-energetikos-strategija-interesu-konfliktai-ir-ju-sprendimai-594.html>; žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁹⁴ Ten pat, žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁹⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁵⁹⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁵⁹⁷ Rasimas, B. Ar viskas gerai mūsų energetikos strateginiame planavime? „*Delfi.lt*“. 2013 04 16. Rasta: <http://www.delfi.lt/verslas/energetika/brasimas-ar-viskas-gerai-musu-energetikos-strateginiame-planavime.d?id=61160199>; žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁹⁸ Kutas, S. Energetika pastumdėlės vietoje. „*Delfi.lt*“. 2011 03 21. Rasta:

<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/skutas-energetika-pastumdeles-vietoje.d?id=43409393>; žiūrėta 2015 06 06.

⁵⁹⁹ Juozapavičiūtė, K. Op. cit, žiūrėta 2015 06 06.

argumentais, kaip darbo vietų, pridėtinės vertės kūrimas, kompleksinis įtakos ekonomikai ir aplinkai įvertinimas, atsižvelgiant tiek į elektros kainą, tiek į sukuriamą pridėtinę vertę ir t.t.⁶⁰⁰.

Remiantis istorinio institucionalizmo teoriniais postulatais, galima teigti, jog aukščiau įvardintos *problemos yra sąlygotos kelio priklausomybės, valstybės institucijų nesuinteresuotumo alternatyvios energetikos plėtra, o taip pat — atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, kaip viešosios politikos srities, naujumo bei šio naujo politikos kurso susidūrimo su dominuojančia energetikos sektoriaus tradicija bei praktika, kadangi ES normų ir taisyklių įgyvendinimo efektyvumas priklauso nuo ilgą laikotarpį istoriškai dominavusių politikos tradicijų, diskursų bei praktikų ir dominuojančių interesų grupių palaikymo*. Šiuo atveju, jei nacionalinės politikos kursas sutampa su naujosiomis europinėmis normomis ir taisyklėmis, ir jei šios normos ir taisyklės nesulaukia politinės sistemos pasipriešinimo, labai tikėtina, kad naujoji politika valstybėje narėje bus įgyvendinama sklandžiai ir laiku. Tuo tarpu, *kuomet bendrų taisyklių įgyvendinimas valstybėse narėse kelia iššūkius senosios nacionalinės politikos kursui, kyla tam tikrų įgyvendinimo problemų*⁶⁰¹ (europinė politika atmetama arba nėra įgyvendinama laiku ir pan.).

Nors valstybės institucijų atstovai viešai deklaruoja, jog pagrindinis jų interesas — konkurencinga energijos kaina, jų sprendimuose galima išvelgti tam tikro ekonominio neracionalumo. Šią situaciją pagrindžia vadinamasis 2012 m. saulės energetikos bumas. Palankiausią reguliavimo aplinką ir sąlygas plėtrai Lietuvoje iki 2013 m. buvo užsitikinę saulės energetikos atstovai, kadangi saulės energijos supirkimui buvo nustatytas neadekvatus tarifas, neatsižvelgiant į drastiškai krįtančias įrangos kainas. *Atsižvelgiant į tai, jog valstybės institucijų oficiali pozicija yra viešojo intereso gynimas, siekiant naudos vartotojams, mažinant ar bent nedidinant jų išlaidų, o Nacionaliniame atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų plane keliamas tikslas sukurti paramos schemą, atsižvelgiant į atsinaujinančių išteklių energijos kuriamą pridėtinę vertę ir išorinę naudą, t.y., akcentuojamas didžiausią pridėtinę vertę mažiausiomis sąnaudomis kuriančių išteklių skatinimas, kyla klausimas, kodėl, saulės energijos kainoms esant pačioms aukščiausiomis, valstybė iki 2013 m. buvo linkusi skatinti būtent šią energetikos rūšį akivaizdžiai per aukštais tarifais ir nesiėmė veiksmų šiai kritinei situacijai sureguliuoti*.

Palankios reguliacinės aplinkos saulės energetikai priežastis gali būti susijusi su saulės energetikos interesų grupių lobistine įtaka valstybės institucijų sprendimams. J.Šimėno teigimu,

⁶⁰⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁶⁰¹ Treib, O. Op. cit., žiūrėta 2011 10 08.

Cituota iš:

Duina, F., Blithe, F. Nation-States and Common Markets: The Institutional Conditions for Acceptance. *Review of International Political Economy*. 1999, 6(4). P. 494-530.

ši interesų grupė yra skaitlinga, ją palaiko įvairios konsultacinės įstaigos bei advokatų kontoros, aktyviai atstovaujančios saulės energetikos vystytojų interesus tiek Energetikos ministerijoje, tiek VKEKK⁶⁰², R.Švedas išvelgia saulės energetikos atstovų piktnaudžiavimą lobistine įtaka⁶⁰³, V.Sankauskaitė pastebi kryptingas šios grupės atstovų pastangas įtakoti sprendimų priėmimą⁶⁰⁴, taip pat užfiksuota aktyvi šios interesų grupės lobistinė veikla Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo rengimo metu. M.Marčiukaitis teigia, kad be saulės energetikos lobistų pastangų dvipusės apskaitos sistema vargu ar būtų buvusi įtvirtinta⁶⁰⁵, kita vertus, pvz., vėjo energijai dvipusės apskaitos sistema Lietuvoje neegzistuoja.

M.Nagevičiaus teigimu, atsinaujinančių išteklių energetikos vystymas Lietuvoje yra fragmentuotas, netolygus ir stokojantis sisteminio įvertinimo, kuomet tam tikrą periodą plėtojama konkreti sritis, sąlygojamas bumai (pvz., vienu metu masiškai statomos biokuro katilinės, arba vėjo, arba saulės elektrinės), o, kilus šiems bumams, plėtra sustabdoma ir pereinama prie kitos srities skatinimo.⁶⁰⁶ V.Sankauskaitė pažymi, jog su atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimu susiję sprendimai dažnai priimami skubotai, neįvertinant atskirų rūšių išteklių naudos ar kaštų, o tokių sprendimų pasekmės toliau generuoja neracionalius sprendimus (pvz., 2013 m., sprendžiat vadinamojo saulės energetikos bumo sukeltas problemas, buvo nuspręsta apriboti ne tik mažųjų saulės, bet ir kitų rūšių elektrinių plėtrą) — jos teigimu, parama elektrai iš saulės sudaro tolygią dalį VIAP lėšų, skirtų paramai elektros gamybai iš vėjo, tačiau saulės energetika, išskyrus įrenginių gamybą šalyje, apčiuopiamos naudos neteikia, kai tuo tarpu vėjas generuoja pakankamai reikšmingą dalį elektros gerokai mažesne kaina⁶⁰⁷. Panašios pozicijos laikosi ir M.Marčiukaitis. Jo teigimu, šiuo metu Lietuvoje „turim 60 – 70 MW saulės elektrinių, [...] už kurių pagamintą energiją mokam labai dideliu tarifu [...] nedidelei grupei žmonių. Ar tai bus apčiuopiama nauda ekonomikai, sunku įvertinti“⁶⁰⁸. Jo nuomone, ši situacija yra valstybės politikos „nenuoseklumo pavyzdys. Nuoseklu būtų atlikti [...] sistemingą energetikos sektoriaus raidos scenarijų modeliavimą“⁶⁰⁹. Vertinant įtvirtintus politinius sprendimus situacijai sureguliuoti, derėtų pastebėti, jog problemą buvo galima išspręsti ir neribojant mažųjų elektrinių (juo labiau — visų rūšių) plėtros, o taikant tam tikrus „saugiklius“, pvz., neišduodant techninių sąlygų, kuomet dideli sklypai yra išskaidomi juose pristatant daug nedidelės galios elektrinių, ir kt.⁶¹⁰.

⁶⁰² Pikšrytė, A. *Interviu Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁶⁰³ Pikšrytė, A. *Interviu su Romu Švedu*. Interviu atliktas telefonu, 2015 06 18.

⁶⁰⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁶⁰⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁶⁰⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁶⁰⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁶⁰⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁶⁰⁹ Ten pat.

⁶¹⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Dauguma informantų interviu metu pabrėžė, jog *šios situacijos pasekmės — visų rūšių atsinaujinančių išteklių energetikos sukompromitavimas Lietuvos politikų ir visuomenės tarpe*⁶¹¹. M.Marčiukaičio nuomone, saulės energetikos bumai galėjo būti lobizmo, siekiant pasipelninti, rezultatas⁶¹². L.Balsys ir J.Poderis šiuo atveju išvelgia piktnaudžiavimą įstatymo spragomis, kuomet dideli projektai, kuriems taikomos skirtingos reguliavimo nuostatos, buvo išskaidomi keletui mažų gamintojų, tokiu būdu užsitikrinant galimybę gauti lengvatines sąlygas, ir pažymi, jog tai buvo atliekama „ne visai skaidriai ir ne visai švariai“⁶¹³, tuo tarpu, prof. P.Punys šioje situacijoje išvelgia valstybės institucijų, visų pirma, regulatoriaus, t.y., VKEKK, nekompetenciją⁶¹⁴, o J.Šimėnas taip pat mano, kad VKEKK „nesugebėjo teisingai apskaičiuoti arba pasidavė tam tikram *lobby*“⁶¹⁵. Panašios pozicijos laikosi ir J.Poderis, ir V.Sankauskaitė, kurių teigimu, didžioji dalis Europos valstybių atsidūrė panašioje padėtyje, nesugebėdamos lanksčiai reaguoti į spartų įrangos kainų kritimą 2012 m.⁶¹⁶. Atsižvelgiant į tai, *galima patvirtinti racionalaus pasirinkimo institucionalizmo teorijos prielaidas, jog institucijų preferencijas ir veikimo strategijas įtakoja tokie faktoriai, kaip ribota informacija. Tačiau, V.Jankausko nuomone, situacija galėjo būti sureguliuota Energetikos ministerijai priėmus savalaikį sprendimą ir sustabdžius leidimų saulės elektrinių statybai išdavimą iš karto po susiklosčiusios situacijos, kadangi ji buvo akivaizdi*⁶¹⁷. Panašios pozicijos laikosi L.Balsys — jo teigimu, situacija galėjo būti sureguliuota anksčiau⁶¹⁸.

Šioje vietoje derėtų akcentuoti dar vieną pakankamai abstraktaus pobūdžio, tačiau kritinės svarbos atsinaujinančių išteklių, o taip pat ir bendrosios energetikos politikos problemą, susijusią su valstybės institucijų praktika, kuomet *nėra taikomas racionalaus pasirinkimo motyvais, tokiais, kaip kaštų ir naudos analizė, pagrįstas ex ante ir ex post (t.y., potencialių ir jau priimtų politinių sprendimų) poveikio vertinimas*. A.Sekmoko ir V.Sankauskaitės teigimu, ši

⁶¹¹ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁶¹² Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁶¹³ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁶¹⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

⁶¹⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁶¹⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁶¹⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁶¹⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

problema būdinga parlamentui⁶¹⁹, tuo tarpu Vyriausybė yra linkusi objektyviau įvertinti sprendimų priežastis bei pasekmes kaštų požiūriu⁶²⁰, tačiau M.Nagevičiaus, R.Lapinsko, L.Sabaliausko, V.Mačiulio, J.Poderio, J.Vilemo, P.Punio, M.Marčiukaitio, V.Jankausko nuomone šiuo atveju ne išimtis yra ir vykdomosios valdžios institucijos⁶²¹. V.Mačiulio teigimu, priimant sprendimus, remiamasi paviršutiniška informacija, o strategijas rengia įmonės, kuriose dirbantys žmonės nėra kompetentingi⁶²². Galima pastebėti, kad *valstybės institucijų, visų pirma, Energetikos ministerijos, sprendimai dažnai priklauso nuo abstraktaus pobūdžio vertinimų, VKEKK nustatomi tarifai tam tikrais atvejais vertinami kaip per aukšti (netgi atmetus tarifą saulės elektrinėms dėl sunkiai prognozuojamų įrangos kainų), o kitais atvejais — kaip per žemi*. J.Dvorak pažymi, jog *ex post politinių sprendimų poveikio vertinimas, generuojant naujus sprendimus, Lietuvoje atliekamas tik formaliai ir dažnai apsiriboja aiškinamaisiais raštais, kadangi poveikio vertinimas nėra integruojamas į sprendimų priėmimo procesą, nevyksta sistemingos konsultacijos su suinteresuotomis grupėmis, neatliekami ekonometriniai bei finansiniai skaičiavimai*⁶²³. Jo atlikto poveikio vertinimo pažymų tyrimo rezultatai parodė, jog *Energetikos ministerijoje dominuoja formalus poveikio vertinimas, kuris apsiriboja intuityviomis poveikio prognozėmis bei žodiniais teiginiais, apimančiais prielaidas, jog „poveikis nenumatomas“ arba „poveikio nėra“*⁶²⁴.

Atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų atstovai interviu metu pažymėjo, kad dialogas tarp jų ir valstybės institucijų yra komplikuoatas⁶²⁵. Tokios nuomonės interviu laikosi ir dauguma politikų bei valstybės tarnautojų, taip pat energetikos ekspertai⁶²⁶. *Atsinaujinančių išteklių*

⁶¹⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁶²⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁶²¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁶²² Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

⁶²³ Dvorak, J. *Viešosios politikos vertinimas Lietuvoje: diegimas, mastas ir reikšmingumas*. Daktaro disertacija, Vytautos Didžiojo universitetas. Kaunas, 2011. P. 151.

⁶²⁴ Ten pat, p. 152-156.

⁶²⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁶²⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

*energetikos asociacijų atstovai pagal turimus duomenis (išskyrus tuometinį asociacijos „Litbioma“ direktorių J.Šimėną, kuris buvo pakviestas į Ekonomikos komiteto posėdį dėl Vyriausybės pozicijos), neatsižvelgiant į europinę praktiką, nebuvo įtraukti į konsultacijas dėl Lietuvos pozicijos dėl direktyvos 2009/28/EB. Tokia situacija galimai susiklostė dėl to, kad šios asociacijos, kaip interesų grupės, šiuo laikotarpiu dar nebuvo pakankamai konsoliduotos, o kai kurios jų paprasčiausiai neegzistavo iki atsinaujinančios energetikos proveržio po direktyvos ir atitinkamai — įstatymo priėmimo, tačiau geotermijos asociacija veikia jau nuo 1991 m., hidroenergetikų — nuo 2004 m. (reorganizuota iš hidroenergetikų draugijos, kuri įsikūrė 1996 m.), vėjo elektrinių — nuo 2005 m. Šioje vietoje derėtų pažymėti, jog į 2014 m. Seimo Aplinkos apsaugos komitete vykusias konsultacijas dėl Lietuvos pozicijos dėl atnaujintų ES atsinaujinančių išteklių energijos tikslų po 2020 m. jau buvo įtrauktas LAIEK prezidentas. Tačiau asociacijų ir valstybės institucijų santykiuose yra susiklosčiusi praktika, kuomet asociacijos oficialiai įtraukiamos į sprendimų priėmimo procesą, tačiau dėl asimetrinės galios tarp asociacijų ir valstybės institucijų, kelio priklausomybės energetikos politikoje bei praktikoje ir „opozicijos per galines duris“ į asociacijų pasiūlymus neretai reaguojama tik formaliai, raštiškai išdėstant argumentus jų atmetimui, o atsižvelgiama tik tais atvejais, kai formuojant teisės aktus pastebimos akivaizdžios klaidos ar teisiniai kazusai. Tuo tarpu centrinis atsinaujinančių išteklių energetikos politikos dokumentas — direktyva 2009/28/EB — priklauso vadinamajam naujų instrumentų reguliavimo politikos modeliui, kuriam būdingas viešojo delegavimo valdymo mechanizmas, taikant subsidiarumo principą, taigi taikomos priemonės, instrumentai ir sprendimai turėtų būti įgyvendinami ne tik valstybių narių vyriausybių, bet ir žemesnio lygmens institucijų bei nevalstybinių, privačių energetikos sektoriaus veikėjų, visuomenės ir pan. R.Lapinsko teigimu, valstybės institucijų dialogo su interesų grupėmis „forma yra tokia, kad lyg tai stengiamasi atsižvelgti, [...] vyksta tam tikros užklausa, vyksta įstatymų ar poįstatyminių aktų projektų nagrinėjimas, siūlymai teikti pastabas ar pan. [...] Labai dažnai susiunčiami pasiūlymai, nuomonės, argumentacija ir faktai, tačiau, deja, po to matai, kad [...] teisės aktas išėjo neatsižvelgus į [...] pasiūlymus“⁶²⁷. Prof. P.Punys teigia, kad konkretūs pareigūnai netgi nesusipažįsta su pateiktais pasiūlymais⁶²⁸, L.Balsys laikosi nuomonės, jog Lietuvoje atsinaujinančių išteklių energetika vystosi tik tiek, kiek to reikalauja į(si)pareigojimai ES ir kiek išsireikalauja jos vystytojai, t.y., jo teigimu, *kilus tam tikroms problemoms, jų sprendimus inicijuoja ne Energetikos ministerija ar valdančiosios partijos, bet patys**

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁶²⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁶²⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

*atsinaujinančių išteklių energetikos atstovai, o į jų pasiūlymus (ne)atsižvelgiama, priklausomai nuo konjunkcijos ir alternatyvių arba konkurencinių interesų grupių lobizmo*⁶²⁹.

Asociacijų atstovų teigimu, reguliacinė aplinka sparčiai kinta, t.y., keičiasi poįstatyminiai arba lydintieji teisės aktai, taigi, anot L.Sabaliausko, pradėjus vystyti projektus, „nežinai, kur baigsi ir ar iš viso baigsi“⁶³⁰. Kita vertus, egzistuojant numatytiems ES reikalavimams, jog rengiami teisės aktai turi būti derinami su visuomene bei asocijuotomis struktūromis, jų nuostatų aptarimui skiriamas tik ribotas laiko tarpas, kitaip tariant, *į asociacijų pasiūlymų bei pastabų teikimą paprastai žvelgiama tik kaip į tam tikrą formalumą*⁶³¹. Saulės energetikos asociacijos prezidentas, fotoelektros asociacijos valdybos narys V.Mačiulis šioje vietoje kelia klausimą

„ką reiškia strategiją aptarti per valandą laiko? Lietuvos atsinaujinančios energetikos strategiją dvidešimčiai metų. [...] yra tikrai [...] išklausa, ir viskas. [...] Energetikos ministerija darydavo taip, kaip jai atrodo. Tai dialogo tarp valstybės ir asocijuotų struktūrų nėra. Yra monologai. [...] Jokių kompromisų nėra, jokių aptarimų nėra. Ir to laikomasi kietai, iki šiol. [...] Ką reiškia derinti, kai dokumentas parašytas, kai viskas sudėstyta — gal jis iš esmės yra klaidingu keliu nuėjęs“⁶³².

Komplikuotų valstybės institucijų bei atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių santykių ir dialogo nebuvimo priežastys gali būti kelios, visų pirma, oficialiai deklaruojama valstybės institucijų pozicija ginti viešąjį interesą, mažinant energijos kainas vartotojams. A.Sekmokas pažymi, jog Energetikos ministerija turi atstovauti viešąjį interesą bei vertinti įsipareigojimų ES poveikį kaštų, t.y., VIAP poreikio ir elektros kainos, atžvilgiu, tuo tarpu asociacijos reikalauja aukštesnių garantijų, kurios generuoja išaugusius kaštus⁶³³. Jo teigimu, dialogas su asociacijomis yra komplikotas, kadangi jos atstovauja savo komercinius interesus, reikalaujamos aukštesnių tarifų, o jų negaudamos ministeriją traktuoja, kaip nusiteikusių priešiška⁶³⁴. Jis pasigenda platesnio visuomeninių organizacijų, atstovaujančių viešąjį interesą, įsitraukimo į sprendimų priėmimo procesą, taip pat vykdomosios ir įstatymų leidybos valdžios institucijų dialogo, kuris padėtų priimti labiau subalansuotus sprendimus⁶³⁵. Tačiau kitų informantų teigimu, santykiuose su atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupėmis neretai ne tiek siekiama ginti vartotojų interesus, kiek jais dangstyti, siekiant vykdyti

⁶²⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁶³⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁶³¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

⁶³² Ten pat.

⁶³³ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁶³⁴ Ten pat.

⁶³⁵ Ten pat.

vadinamąją „opoziciją per galines duris”⁶³⁶. Remiantis racionalaus pasirinkimo teorijos argumentais, institucijos funkcionuoja tam, kad užtikrintų kolektyvinių problemų sprendimą, sumažintų vadinamuosius sandorių kaštus ir minimizuotų neuztikrintumą⁶³⁷, taigi, jų egzistavimas sistemos veikėjams yra naudingas, todėl jos bus palaikomos tol, kol generuos naudą šiems veikėjams⁶³⁸. Taigi, valstybės institucijų deklaruojamas atsinaujinančių išteklių energetikos kaštų vartotojams argumentas gali būti suvokiamas ne tik, kaip viešojo intereso atstovavimas, bet ir kaip tam tikras įrankis, padedantis užsitikrinti visuomenės palaikymą ir, tuo pačiu, išlikimą, juolab, kad *valstybės institucijų sprendimai dažnai nesiremia objektyviais atsinaujinančių išteklių energetikos vertinimais, pagrįstais kompleksine kaštų ir naudos analize, kita vertus, nėra vertinama netiesioginė, t.y., socioekonominė ir aplinkosauginė atsinaujinančios energetikos nauda*. Energetikos teisės eksperto J.Poderio teigimu, problema šiuo atveju kyla iš to, jog teisėkūros praktikoje egzistuoja „tam tikras plyšys, kiek [valstybės institucijos — A.P.] turi atsižvelgt [...], siūlydamos įstatymų projektus, rengdamos pirminius projektus, [...]. [...] iš esmės, kiek nori, tiek atsižvelgia”⁶³⁹. *Antroji priežastis kyla iš valstybės institucijų palaikomo, istoriškai susiformavusio energetikos (politikos) kurso, kuriuo grindžiami valstybės energetikos prioritetai ir kuris sąlygoja valstybės preferencijas, ir, atitinkamai, menką suinteresuotumą alternatyvia energetika, išipareigojimus (ypač elektros srityje) vykdant tik tiek, kiek to reikalauja teisiškai įpareigojanti direktyva 2009/28/EB*. Pvz., A.Sekmokas, akcentuodamas atsinaujinančių išteklių energetikos įtaką viešajam interesui, t.y., elektros energijos kainą, teigia, kad direktyvoje užfiksuotas 23 proc. nacionalinis atsinaujinančios energijos tikslas yra objektyviai pasvertas ir keliamas, atsižvelgiant į valstybių narių specifiką, todėl neturėtų būti reikšmingai viršytas ir turėtų tarnauti, kaip konfliktus neutralizuojantis pagrindas, į kurį turėtų orientuotis tiek valstybės institucijos, tiek ir atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupės⁶⁴⁰ (tikslas pasiektas 2013 m.). *Trečioji priežastis yra susijusi su galima konkurencinių interesų grupių įtaka (vadinamuoju „išvirkščiu” lobizmu), konvencinės energetikos atstovams, elektros tinklų operatoriams, valstybinėms įmonėms potencialiai siekiant palankesnių politinių sprendimų, kurie atitinkamu mastu apsunkina sąlygas atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojams*. Reikia pažymėti, jog tokią įtaką užfiksuoti yra sudėtinga, tačiau, remiantis

⁶³⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.
⁶³⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.
⁶³⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

⁶³⁹ Eriksson, R. Op. cit., p. 13

⁶⁴⁰ Ten pat.

Cituota iš:

Hall, P.A., Taylor, R.C.R. Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*. 1996, 44. P. 936-957.

⁶³⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁶⁴⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku* Op. cit.

racionalaus pasirinkimo teorinėmis prielaidomis bei informantų pozicijomis, galima teigti, jog šios įtakos galimybės negali būti atmestos (plačiau analizuojama 3.5.4. poskyryje).

3.5.1. Direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją įgyvendinimo atvejis

15. lentelėje pateikti duomenys apie Lietuvos įsipareigojimus pagal direktyvą 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją bei specialiai direktyvos įgyvendinimui 2010 m. parengtą Nacionalinį atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planą atskiriems sektoriams 2020 m. bei atsinaujinančių išteklių dalis juose 2011, 2012, 2013 ir 2014 m.

15. lentelė. Atsinaujinančių išteklių dalis šildymo ir vėsinimo, elektros ir transporto sektoriuose

Pastaba: Sąvoka „šildymas ir vėsinimas“ nėra tapati šilumos gamybai centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuje (Plane užfiksuotas Lietuvos tikslas šiame sektoriuje iki 2020 m. yra 50 proc. šilumos iš atsinaujinančių išteklių). „Šildymo ir vėsinimo“ sąvoka „reiškia pagamintą išvestinę šilumą (parduotą šilumą), pridėjus visų kitų energetikos produktų, išskyrus elektros energijos, galutinį energijos suvartojimo kiekį galutinio vartojimo sektoriuose [...]“. Taigi šildymo ir vėsinimo sąvoka taip pat apima galutinį energijos suvartojimą perdirbamojoje pramonėje⁶⁴¹. Elektros energija iš atsinaujinančių išteklių, naudojama šildymui ir vėsinimui, į šią sąvoką neįtraukiama⁶⁴².

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2020 m.
Šildymas ir vėsinimas, proc.	33,68	35,45	37,72	41,61	36
Elektros energija, proc.	9	10,87	13,14	13,7	21
Transportas, proc.	3,7	4,79	4,64	3,23	10
Iš viso	20,23	21,73	22,95	23,58	23

Šaltiniai: Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas, Op. cit.

LR Ataskaita apie pažangą skatinant ir naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, 2013. Rasta: http://www.ena.lt/pdfai/Ataskaita_AIE_2013.pdf; žiūrėta 2015 06 06.

LR Energetikos ministerija. *Lietuva jau viršijo atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo rodiklį, nustatytą 2020 metams*. Rasta: <http://enmin.lrv.lt/lt/naujienos/lietuva-jau-virsijo-atsinaujinanciu-energijos-istekliu-naudojimo-rodikli-nustatyta-2020-metams>; žiūrėta 2015 11 09.

Kaip matyti iš lentelės duomenų, bendras tikslas bei tikslas šildymo ir vėsinimo sektoriui jau šiuo metu yra pasiekti ir viršyti. Tačiau šioje vietoje reikia pastebėti, jog oficiali statistika adekvačiai neatspindi *naujų* atsinaujinančių išteklių energijos technologijų plėtros, ypač elektros sektoriuje (dėl šios priežasties bendras 23 proc. tikslas buvo pasiektas jau 2013 m., tuo tarpu tikslas *elektros sektoriuje* įgyvendintas nebuvo). Visų pirma, didelė dalis energijos iš atsinaujinančių išteklių šilumos sektoriuje yra pagaminama namų ūkiuose, buitinėse, labai dažnai — mažo efektyvumo krosnyse, deginant malkas⁶⁴³. 2011 m. *Statistikos departamentui atlikus biomasės suvartojimo namų ūkiuose perskaičiavimą, taikant naują vertinimo metodiką*, metinis biomasės suvartojimas namų ūkiuose padidėjo maždaug 900 tūkst. m³ arba 175 tūkst. tne. (palyginimui — maždaug tokį kiekį biokuro per metus suvartoja centralizuoto šilumos

⁶⁴¹ Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas. Op. cit., p. 8, žiūrėta 2015 06 06.

⁶⁴² Ten pat, žiūrėta 2015 06 06.

⁶⁴³ Nagevičius, M. *Atsinaujinančios energetikos plėtra Lietuvoje skaičiais*. LR Seimo Europos informacijos biuro organizuota apskritjo stalo diskusija „Lietuvos ambicijos ir galimybės atsinaujinančios energetikos srityje“. Vilnius, 2011 09 23.

sektorius katilinės)⁶⁴⁴, taigi, *apytiksliai 3 proc. padidėjo atsinaujinančių išteklių dalis kasmetiniame bendrame energijos suvartojime iki 2011 m.*⁶⁴⁵. Atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijos, J.Šimėnas, P.Auštrevičius, ryšium praktika, kuomet direktyvos 2009/28/EB tikslai įgyvendinami statistikos perskaičiavimo būdu, teikė pasiūlymus, atsižvelgiant į naujus duomenis, t.y., pagal tą pačią metodiką perskaičiuoti 2005 m. rodiklį, kuriuo remiantis direktyvoje buvo nustatomi nacionaliniai tikslai valstybėms narėms⁶⁴⁶, o asociacijos papildomai ragino kreiptis į EK dėl direktyvoje numatytų tikslų perskaičiavimo, tačiau į šiuos pasiūlymus atsižvelgta nebuvo⁶⁴⁷. M.Nagevičiaus teigimu, statistikos perskaičiavimo faktas taip pat nebuvo notifikuotas EK⁶⁴⁸. *Šią situaciją galima vertinti, jei ne kaip manipuliavimą statistika (angl. cheating), tai kaip tam tikrą statistikos iškraipymą, ryšium su nacionalinio atsinaujinančių išteklių energijos tikslo įgyvendinimu. Vertinant atsinaujinančių išteklių dalį transporto sektoriuje, galima pastebėti, jog šioje srityje Lietuvai pasiekti į(si)pareigojimus sekasi sunkiausiai* (2013 m. ir 2014 m. ši dalis netgi mažėjo). Prof. V.Jankauskas prognozuoja, jog dėl šių ambicingų tikslų gali būti „persigalvota“⁶⁴⁹. Tuo tarpu, elektros gamybos sektoriuje dalis elektros energijos yra generuojama Kauno hidroelektrinėje, kuri kasmet pagamina apie 40 proc. atsinaujinančių išteklių energijos arba 4 proc. visos suvartojamos elektros⁶⁵⁰ (verta paminėti, jog *šiuo metu tiek ES, tiek globaliu mastu plačiai diskutuojama, ar didžioji hidroenergetika turėtų būtų traktuojama, kaip atsinaujinančių išteklių energija, bei skatinama dėl jos žalingo poveikio aplinkai*).

Laikantis argumentacijos, kad Lietuvai gali nepavykti pasiekti išsikelto tikslo⁶⁵¹, Vyriausybės pozicijoje (kuri, savo ruožtu, išreiškia Lietuvos nacionalines preferencijas) dėl direktyvos 2009/28/EB, kuri atsispindi Seimo Ekonomikos komiteto išvadoje, teigiama, kad pasiūlymui dėl nustatyto atsinaujinančių išteklių 23 proc. tikslo galutiniame energijos suvartojime iki 2020 m., *Lietuva kelia papildomą sąlygą, kad šis tikslas būtų skaičiuojamas nuo*

„šalies suvartojimo dydžio 2020 m., kurį nustatė [...] Komisija savo prielaidose apie galutinio energijos suvartojimo didėjimą Lietuvoje iki 2020 m. Alternatyvus pasiūlymas būtų — Rodiklį išreikšti ne tik procentine išraiška, bet ir natūraliais vienetais. Taip būtų išvengta padėties, kad

⁶⁴⁴ Ten pat.

⁶⁴⁵ Ten pat.

Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁶⁴⁶ Ten pat.

⁶⁴⁷ Ten pat.

⁶⁴⁸ Ten pat.

⁶⁴⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁶⁵⁰ AB „Lietuvos energijos gamyba“. *Kauno Algirdo Brazausko hidroelektrinė*. Rasta: <http://gamyba.le.lt/lt/veikla/elektros-gamyba/kauno-hidro-elektrine-khe/>; žiūrėta 2015 06 11.

⁶⁵¹ General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Lithuania. Op. cit., žiūrėta 2015 06 11.

šalies galutiniam energijos sunaudojimui didėjant sparčiau, nei prognozuoja [...] Komisija, Lietuva nepasiektų nustatyto 23 proc. rodiklio⁶⁵².

Visgi EK, nustatydamą atsinaujinančių išteklių energijos tikslus 2020 m., rėmėsi valstybių narių atsinaujinančių išteklių dalies nuo galutinio energijos suvartojimo 2005 m. bei bendrojo vidaus produkto dalies vienam gyventojui rodikliais⁶⁵³, ir numatė, jog atsinaujinančių išteklių energijos dalis turi būti pasiekta ne nuo prognozuojamo, bet nuo faktinio energijos suvartojimo valstybėse narėse 2020 m. A.Sekmokas teigia, jog derybų dėl direktyvos laikotarpiu abejonių dėl Lietuvos sugebėjimo vykdyti nacionalinį 23 proc. tikslą būta, o jos buvo sąlygotos atsinaujinančių išteklių energetikos rinkos augimo sulėtėjimo, prieš pereinant į tolesnį augimą⁶⁵⁴, tuo tarpu L.Balsio nuomone, dėl unikalių Lietuvos gamtinių sąlygų ir biomasės potencialo, 23 proc. bendras tikslas elektros ir šilumos sektoriams galėtų būti vykdomas, netgi neįskaičiuojant vėjo ir saulės energijos⁶⁵⁵.

2009 m. Energetikos ministerijos išleistame Atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo 2010 – 2020 m. prognozių dokumente teigiama, jog „2020 m. atsinaujinančių išteklių energijos dalis bendrajame galutinės energijos sunaudojime sudarys 23,3 proc.“⁶⁵⁶, tuo tarpu jau 2009 m., t.y., direktyvos (ir paties prognozių dokumento) priėmimo metais, iš atsinaujinančių išteklių pagaminta energija Lietuvoje sudarė 19,8 proc. visos suvartojamos energijos⁶⁵⁷ (o tai reikšia, jog *per dešimtmetį Lietuva turėjo padidinti atsinaujinančių išteklių energijos suvartojimą 3 proc.*), kai tuo tarpu pirmasis tarpinis tikslas (indikatyvi trajektorija) 2011 – 2012 m. buvo 16,6 proc.⁶⁵⁸, t.y., mažesnis už atsinaujinančių išteklių dalį Lietuvos energijos suvartojime dar 2009 m.

Kaip pažymi EK, objektyviai įvertinti valstybių pažangą, siekiant tarpinių tikslų, galima juos palyginus su 2011 m. ir 2012 m. atsinaujinančių išteklių energijos suvartojimo vidurkiu⁶⁵⁹, kuris yra 20,98 proc. (20,23 proc. 2011m. ir 21,73 proc. 2012 m.⁶⁶⁰). Šioje vietoje verta pastebėti, jog, nors, palyginus su tarpiniu tikslu (16,6 proc.), Lietuvos pažangos rodikliai yra labai geri, tačiau realiai atsinaujinančių išteklių energijos suvartojimas šalyje nuo 2009 m., kuomet buvo

⁶⁵² LR Seimo Seimo Ekonomikos komiteto išvada Dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Dėl skatinimo naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių (ES-80). 2008 04 16.

⁶⁵³ Harmsen, R., Wesselink, B., Eichhammer, W., Worrell, E. *The unrecognized contribution of renewable energy to Europe's energy savings target. Energy Policy*. 2011. Rasta: http://www.isi.fraunhofer.de/isi-wAssets/docs/x/de/publikationen/Energy-Policy-RES-EE-article_ei.pdf; žiūrėta 2015 01 28.

⁶⁵⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁶⁵⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁶⁵⁶ LR Energetikos ministerija. Atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo 2010 – 2020 m. prognozių dokumentas. Rasta: http://www.enmin.lt/lt/activity/veiklos_kryptys/atsinaujantys_energijos_saltiniai/Prognoze.pdf; žiūrėta 2015 05 27.

⁶⁵⁷ Darulis, A. Op. cit.

⁶⁵⁸ European Commission. Renewable Energy Progress Report. Op. cit., p. 15.

⁶⁵⁹ Ten pat.

⁶⁶⁰ LR 2013 m. ataskaita apie pažangą skatinant ir naudojant atsinaujinančius energijos išteklius. Op. cit., žiūrėta 2015 05 27.

priimta direktyva, pirmus metus mažėjo (nuo 19,8 proc. 2009 m. iki 19,6 proc.⁶⁶¹ (Lietuvos pažangos 2013 m. ataskaitoje⁶⁶² užfiksuotais ir Europos Komisijos⁶⁶³ duomenimis — iki 19,7 proc.) 2010 m., o sekančiais metais augo nežymiai, kol 2013 m. bendrasis direktyvoje užfiksuotas tikslas buvo praktiškai įgyvendintas (22,95 proc.)⁶⁶⁴. Tai pat verta paminėti, kad 2009 m. atsinaujinančių išteklių dalis galutiname energijos suvartojime Lietuvoje buvo 8 proc. didesnė, nei ES vidurkis⁶⁶⁵ (nuo pat 2004 m., t.y., stojimo į ES, Lietuvos atsinaujinančių išteklių dalis gerokai viršijo ES vidurkį⁶⁶⁶ dėl plataus malkų vartojimo namų ūkiuose, taigi, iš esmės neatspindėjo naujų atsinaujinančių išteklių energetikos technologijų plėtros).

Nepaisant to, jog Lietuvai jau pavyko įgyvendinti 23 proc. nacionalinį atsinaujinančių išteklių energijos tikslą, ji nepalaikė bendro teisiškai įpareigojančio ES lygmens tikslo iki 2030 m.⁶⁶⁷, nors, pvz., Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvadose pažymima, jog Vyriausybės poziciją siūloma papildyti nuostatomis dėl tikslų privalomumo tiek ES lygiu (komiteto pasiūlymas — 30 proc.), tiek valstybėms narėms.⁶⁶⁸

Vertinant direktyvos įgyvendinimą, be kiekybine išraiška išreikštų tikslų įgyvendinimo analizės, dėmesį taip pat derėtų skirti būtent paramos mechanizmams atsinaujinančių išteklių energetikai, kadangi šie mechanizmai visuotinai traktuojami kaip svarbiausia direktyvos tikslų įgyvendinimo priemonė. Nors Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas buvo priimtas siekiant direktyvos nuostatų bei nacionalinės teisės harmonizavimo ir iš esmės atkartojė direktyvoje užfiksuotus tikslus, kaip jau minėta, *direktyva numato galimybę valstybėms narėms pačioms pasirinkti jos įgyvendinimo būdus (paramos schemas). Pagrindinis instrumentas šiems tikslams pasiekti yra įstatyme užfiksuota konkursų ir aukcionų paramos schema elektros sektoriuje. Įvertindama šią paramos schemą, Lietuva pasirinko unikalų rinkos sąlygomis bei konkurencija grįstą būdą atsinaujinančios energetikos skatinimui, kadangi pastaroji paramos schema įstatymo priėmimo laikotarpiu praktiškai nebuvo taikoma ES valstybių narių praktikoje. Visgi, dažnai teigiama, jog, nors ši schema „teoriškai [...] optimaliai išnaudoja rinkos jėgas, [...] [tuo pačiu ji —A.P.] yra skatinančio ir kartu stabdančio pobūdžio ir neužtikrina stabilių sąlygų. Šios rūšies sistema taip pat kelia riziką, kad projektai, kurių pasiūlymuose nurodyta*

⁶⁶¹ Darulis, A. Op. cit.

⁶⁶² LR 2013 m. ataskaita apie pažangą skatinant ir naudojant atsinaujinančius energijos išteklius. Op. cit., žiūrėta 2015 05 27.

⁶⁶³ European Commission. Renewable Energy Progress Report. Op. cit., p. 15.

⁶⁶⁴ LR Energetikos ministerija. *Lietuva atsinaujinančių energijos išteklių srityje pasiekė 2020 metams užsibrėžtą tikslą*. Op. cit., žiūrėta 2015 05 27.

⁶⁶⁵ Eurostat. Share of energy from renewable sources. Op. cit., žiūrėta 2015 05 27.

⁶⁶⁶ Ten pat, žiūrėta 2015 05 27.

⁶⁶⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁶⁶⁸ LR Seimo Aplinkos apsaugos komitetas. Dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2020-2030 m. klimato ir energetikos politikos strategija“. Op. cit.

kaina yra maža, nebus įgyvendinti⁶⁶⁹. Lietuvoje taikoma konkursų ir aukcionų paramos schema gali būti suvokiama kaip fiksuotųjų tarifų ir kvotų/žaliųjų sertifikatų sistemų hibridas⁶⁷⁰, taikant fiksuotus tarifus 12 metų, tačiau jų supirkimo kvotas paskirstant aukciono būdu, atsižvelgiant į žemiausią gamintojo pageidaujamą tarifą. Praktiškai šios schemos privalumus ir trūkumus įvertinti iki šiol buvo sunku, kadangi gan ilgą laikotarpį ES neegzistavo platesnio masto jos taikymo praktika, taigi daryti generalizacijas tampa sudėtinga, tačiau, *vertinant nacionalinę praktiką, pagrindinis šios paramos schemos privalumas yra konkurencijos elemento įvedimas bei rinkos sąlygų priartinimas prie energijos gamintojų, mažinantis elektros kainas vartotojams, o minusas — stabilumo garantijų trūkumas investuotojams*. LPK, atstovaudama atsinaujinančių išteklių energijos gamintojus, viename iš raštų Vyriausybei pažymi, jog

„atsinaujinanti energetika turi visą eilę socialinių, ekonominių ir aplinkosauginių privalumų, todėl ji yra viešą interesą atitinkanti paslauga. Visame pasaulyje atsinaujinančios energetikos projektams taikomi kitokie reikalavimai negu iškastinio kuro ar atominės energetikos komerciniams projektams, t.y., suteikiama vienokia ar kitokia parama, kol projektas atsiperka ir tampa konkurencingas rinkoje. Todėl [...] aukciono tvarka yra visiškai nepriimtina ir nukreipta vėjo ir saulės energetikos žlugdymo linkme“⁶⁷¹.

F.Zinevičiaus, P.Punio bei R.Juozaičio teigimu, europinė praktika demonstruoja, jog, siekiant įdiegti naujas technologijas ir paskatinti atsinaujinančių išteklių energetikos vystymąsi, pirminėje stadijoje skatinimas turi būti vykdomas vystytojams suteikiant daugiau lengvatų, tokiu būdu sukuriant saugią ir stabilią aplinką⁶⁷². Tokio pobūdžio lengvatas ES iki šiol dažniausiai atspindėjo (neaukcionuojamų) fiksuotųjų tarifų paramos schemos. Taip pat galima teigti, jog, *lyginant su konkursų ir aukcionų paramos schema, fiksuoto tarifo paramos schema nustato aiškesnes taisykles ilgam laikotarpiui, kas užtikrina stabilesnę plėtrą, kurios aiškios perspektyvos yra labai svarbus veiksnys gaunant kreditus, be to, ši schema yra lengviau administruojama*⁶⁷³. *Atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimas iki įstatymo priėmimo buvo vykdomas, taikant fiksuotųjų tarifų paramos schemą, kuri yra neabejotinai palankesnė atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojams, tad šiuo atveju galima daryti išvadą, jog po*

⁶⁶⁹ Jaraminienė, E., Siniak, N. *Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo elektros energijos gamyboje apimčių analizė ir rekomendacijų dėl elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys energijos ištekliai, gamybos ir supirkimo skatinimo 2010–2020 m. parengimas*. Cowi Baltic, 2008. P. 27.

⁶⁷⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁶⁷¹ Lubyš, B., Mačiulis, V., Sutkus, V., Pikšrys, S., Skardžius, A., Paulauskas, S., Žilinskas, E., Petrikis, S.R., Lapinskas, R. Op. cit.

⁶⁷² Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁶⁷³ Jankauskas, V. *Atsinaujinančiųjų energijos išteklių rėmimo klaidos. Energetika*. 2011, 57(2). P. 78-84.

*direktyvos 2009/28/EB ir Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo, kurių pagrindinė funkcija — skatinti atsinaujinančios energetikos vystymąsi, priėmimo, sąlygos šiam sektoriui dėl paramos schemos kaitos santykinai suprastėjo vartotojų finansinės naštos mažinimo sąskaita. Kita vertus, išaugus elektros gamintojų skaičiui, gamybos apimtims, ir atitinkamai augant VIAP lėšų poreikiui, ši paramos schema padeda sumažinti ar bent jau nedidinti elektros kainos. Be to, įvertinus faktą, kad šiuo metu kvotos elektros energijai yra išnaudotos, galima teigti, jog ši paramos schema neatbaidė investuotojų. Valstybės tarnautojos, kuri nesutiko atskleisti savo tapatybės, vertinimu, šiuo atveju rizika egzistuoja nebent mažiems projektams, tuo tarpu potencialūs didieji investuotojai, dalyvaudami aukcionuose, turi pateikti prievolių įvykdymo užtikrinimą, tačiau, jei aukcionas nelaimimas, jis yra grąžinamas, taigi, verslo rizika šiuo atveju susijusi tik su investicijomis į aukcionui reikalingų dokumentų parengimą⁶⁷⁴. Tačiau M.Nagevičius argumentuoja priešingai — jo teigimu, norint dalyvauti aukcione, turi būti atliktos investicijos, surasta teritorija, atliktos detaliojo planavimo procedūros, susitarta su vietos gyventojais, de facto atliktas poveikio aplinkai vertinimas, kadangi, jei aukcionas laimimas, laiko šiai procedūrai lieka mažai, ir, nespėjus to padaryti, gali baigtis plėtos leidimo galiojimo terminas — taigi, nelaimėjus aukciono, grąžinamas tik garantinis mokestis, o kitos investicijos lieka neatsipirkusios⁶⁷⁵, o L.Sabaliauskas pažymi, jog vidutinės išlaidos iki dalyvavimo stambiuose vėjo energetikos projektuose sudarė apie 90 - 150 tūkst. litų/MW ir didės, ryšium su sanitarinių apsaugos zonų padidiniu⁶⁷⁶. Kita vertus, vertinant aukcionais paskirstomais tarifais remiamų projektų riziką, finansinį stabilumą bei kreditavimo galimybes, būtina atsižvelgti ir į kredito institucijų atstovų nuomonę. SEB banko prezidento pavaduotojo ir Verslo bankininkystės tarnybos direktoriaus A.Čiučelio teigimu, „projektų rizikingumą mažina [...] skaidrus [...] rėmimo mechanizmas, kai skatinimo kvotos dalijamos konkurso būdu, atsirenkant konkurencingiausią pasiūlymą, ši schema yra skaidri ir patikrinta“⁶⁷⁷. Be to, šiuo atveju konkursų ir aukcionų paramos schemos privalumu laikyti galima ir tai, kad, nepaisant tam tikro reguliavimo, pvz., tarifų viršutinių ribų ir pan., *sprendimas dėl energijos kainos iš esmės remiasi „į verslo [...], o ne į sprendimų priėmėjų poziciją ir jų kompetenciją“*⁶⁷⁸. Visgi, anot M.Nagevičiaus, aukcionų skirtingoms atsinaujinančių išteklių elektros energijos rūšims, rezultatai, vertinant laimėtus tarifų dydžius ir pelną investuotojams, praktikoje yra labai skirtingi: pvz., investuotojai į vėjo energetiką yra siūlę tokio dydžio tarifus, kurie negeneruoja*

⁶⁷⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su valstybės tarnautoja*. Op. cit.

⁶⁷⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁶⁷⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁶⁷⁷ Markevičienė, E. Vėjo elektra kryžkelėje: ar reikia daugiau, ar jau užtenka? „Verslo žinios.lt“. 2015 04 19. Rasta: <http://vz.lt/archive/article/2015/4/6/vejo-elektra-kryzkeleje-ar-reikia-daugiau-ar-jau-uztenka>; žiūrėta 2015 05 23.

⁶⁷⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

pelno, vien tam, kad atsipirkę patirtos išlaidos parengiamiesiems darbams, tuo tarpu biokuro elektros gamybos srityje dalyviai siūlydavo maksimalų nustatytą tarifą („lubas“) ir aukcionus laimėdavo⁶⁷⁹. Jo vertinimu, tokią situaciją galėjo nulėmti arba susitarimas tarp investuotojų, arba nepakankama konkurencija tarp jų⁶⁸⁰.

Vertinant tarifų nustatymą atsinaujinančių išteklių energijai, verta pastebėti, jog Lietuvoje jis remiasi VKEKK tvirtinama tarifų nustatymo metodika, o didžiausi galimi tarifų dydžiai („lubos“) elektros energijai iš atsinaujinančių išteklių yra peržiūrimi kas ketvirtį, atsižvelgiant į rinkos sąlygas, remiantis tiek europinėmis tendencijomis, tiek iš atsinaujinančių išteklių energijos gamintojų surinktais duomenimis. Lyginat su Energetikos ministerijos ar Seimo analitinių galimybių potencialu, VKEKK pasižymi, kaip daugiausiai dėmesio ekonominių bei statistinių rodiklių vertinimui skirianti institucija. Tačiau, atlikdama savo funkcijas, susijusias su tarifų nustatymu, VKEKK taip pat susiduria su tam tikrais nesklandumais. M.Nagevičius teigia, kad vienais atvejais būna apskaičiuojami žymiai didesni tarifai, kaip saulės energijos atveju, sukuriantys problemą, o paskui, reaguojant į problemą viename sektoriuje, nustatomi žemesni tarifai kitam sektoriui (pvz., vėjo energijai), tačiau pažymi, kad tarifų dydis iš esmės yra antrinė problema, kadangi šiuo metu jokia paramos schema elektros sektoriuje šiaip ar taip neveikia⁶⁸¹.

Ryškiausias epizodas, pagrindžiantis VKEKK analitinio potencialo problemas yra susijęs su tarifų didelės galios vėjo elektrinėms tvirtinimu 2012 m. Tokių tarifų nustatymui VKEKK rėmėsi konsultacinės įmonės „Ernst & Young Baltic“ nekokybiškai parengta kainų nustatymo metodikos studija, kurioje pakankamai laisvai interpretuoti 2011 m. vėjo elektrinių efektyvumo rodikliai. Atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijos kreipėsi į VKEKK, o vėliau — ir į LR Prezidentę, argumentuodamos tuo, jog, pasitelkusios energetikos, metodologijos, teisės ir mokslo ekspertus, pateikė VKEKK įrodymus, jog 2011 m. vėjuotumas buvo didžiausias per visą vėjo energetikos Lietuvoje istoriją bei motyvuodamos, jog būtent 2011 m. nėra reprezentatyvūs, nustatinėjant tarifą, bei siūlydamos taikyti ilgesnį, t.y., 3 metų laikotarpį vėjo elektrinių parkų efektyvumo nustatymui, tačiau pasiūlymai buvo atmesti, argumentuojant, jog 2009 m. ir 2010 m. nebuvo pakankamai instaliuotų galių⁶⁸². Tačiau perdavimo sistemos operatoriaus oficialiais duomenimis, tuo metu jau veikė 6 vėjo elektrinių parkai (kita vertus, toje pačioje studijoje konsultantai, skaičiuodami vidutinį metinį saulės elektrinėse pagamintos elektros kiekį, rėmėsi saulės energijos gamintojo pateiktu apskaičiuotų reikšmių vidurkiu, tačiau 2011 m. pilnus metus

⁶⁷⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁶⁸⁰ Ten pat.

⁶⁸¹ Ten pat.

⁶⁸² Lapinskas, R., Paulauskas, S., Petrikis, S.R., Pikšrys, S., Sabaliauskas, A., Skardžius, A., Zinevičius, F., Žilinskas, E. Atviras laiškas LR Prezidentei Daliai Grybauskaitei. 2012. Rasta: [http://www.lvea.lt/public/gallery/LR%20Prezidentei%20\(final\).pdf](http://www.lvea.lt/public/gallery/LR%20Prezidentei%20(final).pdf); žiūrėta 2014 11 11.

veikė tik vienas 17,9 kW galios parkas, kurio efektyvumas taip pat skyrėsi nuo pateiktojo)⁶⁸³. Tad konsultantų atliktos analizės rezultatas — paradoksali situacija, kuomet jų gautais duomenimis, vėjo efektyvumas Lietuvoje pasirodė didesnis, nei Danijoje — vėjuoto, jūrinio klimato valstybėje, taip pat, nei ES vidurkis⁶⁸⁴. Asociacijų teigimu,

„VKEKK [...] priėmė potencialiai ginčytiną teisės aktą [...]. Juo labiau, kad metodikų, ekonomikos ir teisės ekspertų teigimu, UAB “Ernst & Young” studijoje yra begalė metodologinių ir matematinių klaidų, kyla daug klausimų dėl nurodomų šaltinių pagrįstumo, aiškiai pastebimi nuorodų skirtumai oficialioje skaičiavimo dalyje ir galutinėje ataskaitoje ir yra abejonių dėl už mokesčių mokėtojų lėšas atlikto darbo kokybės, jau nekalbant apie tai, kad galbūt VKEKK, o galbūt konsultantai, pateikdami už viešas lėšas užsakytą darbą visuomenei, apribojo prieinamumą prie duomenų, juos apsaugodami slaptažodžiais”⁶⁸⁵.

VKEKK narė V.Sankauskaitė pažymi, jog konsultantai buvo nepatyrę, ir pati VKEKK turėjo taisyti daugybę jų atliktoje analizėje aptiktų klaidų⁶⁸⁶. LEI Atsinaujinančių išteklių ir efektyvios energetikos laboratorijos vadovas M.Marčiukaitis teigia, jog iš esmės buvo atsižvelgta tik į smulkias atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų ir energetikos ekspertų pastabas, tačiau esminės pastabos buvo atmestos, nepaisant studijos rengėjų nekompetencijos⁶⁸⁷. Europinės metodologų asociacijos nario, mokslinių tyrimų metodologo, doc. S.Vaitkevičiaus skaičiavimais grįštoje išvadoje taip pat pažymima, jog „metodikoje kai kurių rodiklių reikšmių parinkimas kelia rimtų abejonių, dėl jų metodinio nepagrįstumo”⁶⁸⁸, konsultantų rengtoje metodikoje „remtasi tik vieno „Rinkos dalyvio“ rodmenimis” ir kt.⁶⁸⁹. Tai demonstruoja, jog *tarifų elektrai iš atsinaujinančių išteklių apskaičiavimas ne visuomet grindžiamas objektyvia analize, taip pat svarbu dar kartą akcentuoti, jog dialogas tarp atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių ir valstybės institucijų yra komplikotas, šioms neatsižvelgiant į išsakytas pastabas net ir tais atvejais, kuomet priimami neobjektyviais kriterijais pagrįsti sprendimai.*

Vertinant konkurenciją elektros energijos gamybos sektoriuje, verta pastebėti, jog *AB „Lietuvos elektrinė” iki 2015 m. buvo skiriama daugiau VIAP lėšų, nei visų atsinaujinančių išteklių rūšių elektros gamybai ir balansavimui, argumentuojant jos strateginę svarbą elektros*

⁶⁸³ Ten pat, žiūrėta 2014 11 11.

⁶⁸⁴ Ten pat, žiūrėta 2014 11 11.

⁶⁸⁵ Ten pat, žiūrėta 2014 11 11.

⁶⁸⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁶⁸⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁶⁸⁸ Vaitkevičius, S. *Atsakymas dėl Ernst & Young Baltic UAB parengto elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius išteklius, ir biudžetų supirkimo tarifų apskaičiavimo modelio*. 2012 01 11. Rasta: <http://www.lvea.lt/public/gallery/Priedas2.pdf>; žiūrėta 2014 11 11.

⁶⁸⁹ Ten pat, žiūrėta 2014 11 11.

tiekimu saugumo užtikrinimui, nors 2010 m. - 2012 m. šiam tikslui numatyta kvota nebuvo išnaudota.

16. lentelė. AB „Lietuvos elektrinė“ skirtas ir faktiškai pagamintas elektros energijos kiekis 2009 m. – 2013 m.

Pastaba: Lentelės šaltinyje remtasi VKEKK duomenimis.

Metai	AB „Lietuvos elektrinė“ nustatyta kvota, GWh	AB „Lietuvos elektrinė“ faktiškai pagamintas energijos kiekis, GWh
2009	800	800
2010	2 500	1 900
2011	1 740	1 047
2012	1 530	1 423
2013	900 (planuota 1 530)	900

Šaltinis: LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl 2007 metų Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo išvados. Nr. XII-817. 2014 04 10.

VIAP lėšos iki šiol taip pat buvo paskirstomos ir gamtines dujas naudojančioms termofikacinėms elektrinėms. M.Marčiukaičio teigimu, VIAP sistema nesudarė prielaidų skatinti didžiausią naudą valstybei generuojančias naujas, ilgamžes technologijas, tačiau skatino kelti argumentus „kad valstybės pinigai skiriami paremti atsinaujinantiems šaltiniams, dėl ko [...] naudą gauna ne vartotojai, o tikslai [...] projektų vystytojai. Bet, kai pamatai, kad daugiau [...] VIAP'o [iki šiol buvo — A.P.] skiriama [...] dujinėm [...] elektrinėm [...], tai tas argumentas netenka prasmės, bet [...] ne visada tai teisingai „nušviečiama“⁶⁹⁰. Seimo laikinoji tyrimo komisija dėl 2007 m. Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo konstatavo, kad „dalis asmenų 2009–2013 metais buvo atleisti nuo VIAP mokėjimo. VKEKK ne kartą bandė atkreipti [...] dėmesį į tai, kad VIAP mokėtojų diferencijavimas ir išskaidymas, atleidžiant nuo VIAP mokėjimo pajėgiausius asmenis, sudaro prielaidas diskriminuoti kitus elektros vartotojus – daugiausia reguliuojamus buitinius vartotojus ir smulkuji bei vidutinį verslą“⁶⁹¹. Teisininkai⁶⁹², energetikos ekspertai⁶⁹³ ir minėtoji Seimo komisija⁶⁹⁴ akcentuoja, jog šiuo atveju paramos skyrimas nesirėmė racionalumo ir objektyvumo kriterijais. Iš VIAP buvo remiamos technologiškai pasenę, taršą generuojančios, brangias žaliavas naudojančios elektrinės, o VIAP

⁶⁹⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁶⁹¹ LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl 2007 metų Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo išvados. Nr. XII-817. 2014 04 10.

⁶⁹² Baltic legal solutions Lithuania. *VIAP teisinio reguliavimo problemos Lietuvoje*. Tarptautinė konferencija „VIAP elektros energetikos sektoriuje reglamentavimas: problemos ir galimybės“, Vilnius, 2015 06 23.

⁶⁹³ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁶⁹⁴ LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl 2007 metų Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo išvados. Op. cit.

lėšų paskirstymas stokoja skaidrumo bei teisinio pagrįstumo dėl keleto priežasčių: viena vertus, Elektros energetikos įstatymas numato, jog VIAP lėšos skiriamos elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybai, tačiau poįstatyminiais aktais prie VIAP priskiriamas ir tokios elektros balansavimas bei elektrinių prijungimas prie tinklų⁶⁹⁵. Kita vertus, VIAP taip pat nepriskiriamos VIAP lėšų administravimo sąnaudos, kompensacijos saulės energetikos vystytojams dėl sustabdytos saulės energetikos plėtros, kaip jau minėta, parama iš VIAP buvo skiriama termofikacinėms elektrinėms, tačiau nebuvo nustatyti tokios paramos skyrimo kriterijai ir skyrimo ar nutraukimo terminai⁶⁹⁶. Be to, tik 2011 m. teisiškai reglamentuotas VIAP lėšų administravimas ir paskirtas jų administratorius⁶⁹⁷.

Vertinant paramą atsinaujinančių išteklių energetikos vystymui centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuje, teigiama, jog paramos teikimo mechanizmas yra lėtas ir stagnuojantis. 2008 m. - 2012 m. ES struktūrinės paramos suteikimo periodas nuo kvietimo teikti paraiškas iki paramos skyrimo užtruko metus ir ilgiau, todėl projektai buvo įgyvendinami pavėluotai, šio laikotarpio paramos skirstymas taip pat atspindi tendencijas, jog „parama neteikiama biokuro jėgainių statybos projektams, jei šiluma netiekama į centralizuotus šilumos tinklus“, paramą gavo projektai, kurių nauda valstybei gali būti kvestionuojama, aplikavimo mechanizmas smulkiems subjektams iki šiol buvo gana sudėtingas ir kt.⁶⁹⁸. Prof. V.Jankauskas pažymi, jog paramos skirstyme neatmetama neskaidrios veiklos bei švaistymo tikimybė⁶⁹⁹. Jo teigimu, ES struktūrinė parama skirstoma neproporcingai didiesiems ir mažiesiems miestams, ir tokiu būdu iškraipoma ekonominė logika, kuomet šiluma mažuosiuose miestuose tampa pigesnė, nei didžiuosiuose⁷⁰⁰. F.Zinevičiaus teigimu, paramos investicijoms sumos valstybės mastu buvo neadekvačios⁷⁰¹, panašios nuomonės laikosi ir V.Jankauskas⁷⁰², R.Lapinskas⁷⁰³. R.Lapinskas pažymi, kad nors dėl pranašumo kainos atžvilgiu, biokuro srities skatinti praktiškai nereikia, kadangi ji jau šiuo metu yra konkurencinga, lyginant su gamtinėmis dujomis, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad ši sritis atitinka viešąjį interesą, t.y., mažina šilumos kainą, o taip pat į tai, kad tai — vietinis kuras, taigi, nėra jo tiekimo rizikos, investicijos lieka šalyje, gerėja eksporto – importo balansas ir pan., jo nuomone, teisės aktais nustatyta parama šiai sričiai yra nepakankama, politikos turinys yra

⁶⁹⁵ Baltic legal solutions Lithuania. Op. cit.

⁶⁹⁶ Ten pat.

⁶⁹⁷ LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl 2007 metų Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo išvados. Op. cit.

⁶⁹⁸ Nagevičius, M. *Valstybės veiksmai, reikalingi, siekiant išnaudoti biokuro potencialą energijos gamybai Lietuvoje*. Tarptautinė biomasės energetikos konferencija „Technologijos. Tendencijos. Sprendimai.“, Vilnius 2014 11 04.

⁶⁹⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁷⁰⁰ Ten pat.

⁷⁰¹ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Op. cit.

⁷⁰² Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁷⁰³ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

„neambicingas, perdėm kompromisinis ir neduodantis to rezultato, kurį galėtų duoti“⁷⁰⁴. Šilumos sektoriuje atsinaujinančių išteklių energetika konkuruoja su konvencine energetika, kurios investicijos yra atsipirkusios, tuo tarpu atsinaujinančios energetikos investiciniai kaštai neleidžia taip greitai pajusti jos teikiamos naudos, kitaip tariant, jei projektai vystomi rinkos sąlygomis, t.y., skolinantis iš bankų ar pan., šilumos kaina gali mažėti santykinai nedaug⁷⁰⁵. Tuo tarpu vystant biomasės energetiką su europine arba valstybine investicine parama, anot R.Lapinsko, ji pradėtų teikti naudą vartotojams nedelsiant⁷⁰⁶.

*Vertinant kitas atsinaujinančių išteklių energetikos paramos priemones, t.y., lengvatas, nuolaidas ir kito pobūdžio subsidijas, nei parama investicijoms, jos yra santykinai nedidelės, lyginant su kitomis ES valstybėmis narėmis, pvz. Skandinavijos šalimis*⁷⁰⁷. Be paramos biokurui elektros ir šilumos sektoriuose, egzistuoja ir trečia paramos rūšis, t.y., parama biokuro mobilizacijai, surinkimui ir gamybai, tačiau, anot R.Lapinsko, nuoseklios sisteminės paramos šioje srityje praktiškai nebuvo, ir biokuras Lietuvoje gaminamas be paramos, išskyrus finansavimą iš atskirų programų Žemės ūkio ministerijos projektų rėmuose (išmokos greitai augančių energetinių plantacijų augintojams, parama ūkininkams ir miškų savininkams biokuro gamybai reikalingos technikos įsigijimui) ir LAAIF programos biokuro gamintojams⁷⁰⁸. Iš LAAIF lėšų taip pat buvo vykdoma nedidelės apimties 3 mln. litų sumos programa, siekiant paskatinti namų ūkius neefektyvias krosnis pakeisti moderniais biokuro katilais, tačiau paramos užteko tik keliems šimtams namų ūkių⁷⁰⁹. Užsienio praktika šioje srityje demonstruoja, jog tokie procesai yra remiami, taikant dvi paramos schemas, t.y., subsidijas katilų įsigijimui arba mokesťines lengvatas, tačiau, buvusio nacionalinės biomasės asociacijos prezidento ir dabartinio Pasaulio biomasės asociacijos (angl. *World Bioenergy Association*) prezidento R.Lapinsko teigimu, nepaisant to, jog „Litbioma“ eilę kartų teikė siūlymus Ūkio ir Energetikos ministerijoms pritaikyti šią praktiką Lietuvoje, realių veiksmų imtasi nebuvo⁷¹⁰.

Vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimo reguliacinę aplinką nuo pat šios srities vystymosi pradžios, galima fiksuoti tam tikrą jos nestabilumą, keičiant paramos schemas ir papildant jas vis naujais reguliaciniais standartais. Čia svarbu pažymėti, jog iki Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo, atsižvelgiant į europinę praktiką ir santykinai nedidelės apimties atsinaujinančios energetikos plėtros mastą, egzistavo fiksuotųjų tarifų sistema, kvotas paskirstant aukcionais dėl prijungimo prie tinklų mokesčio dalies

⁷⁰⁴ Ten pat.

⁷⁰⁵ Ten pat.

⁷⁰⁶ Ten pat.

⁷⁰⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁷⁰⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁷⁰⁹ Ten pat.

⁷¹⁰ Ten pat.

kompensavimo, taip pat iki įstatymo įsigaliojimo skatinimą reglamentuojančiuose teisės aktuose buvo minimas perėjimas prie žaliųjų sertifikatų paramos schemos, tačiau kiek vėliau įtvirtinta konkursų ir aukcionų sistema kvotoms ir tarifams, taip pat taikytas tarifų diferencijavimas pagal gamintojų galią, viršutinės tarifų ribos ir t.t. Ši situacija signalizuoja apie *atsinaujančių išteklių energetikos (skatinimo) reguliacinės aplinkos nestabilumą, kuris gali būti suvokiamas, kaip plėtrą ribojantis veiksnys. Apie reguliacinės aplinkos nestabilumą ir tam tikrą sąlygų neužtikrintumą atsinaujančios energijos vystytojams signalizuoja ir nuostatų dėl dvigubos (ES ir VIAP) paramos negalimumo*, įtvirtintų 2012 m. Atsinaujančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos apraše, *taikymas atgaline data*. ES struktūrinės paramos teikimas investicijoms jau buvo patvirtintas baigiamiems vystyti projektams, tačiau Nacionalinė mokėjimo agentūra (toliau — NMA) atsisakė išmokėti paramą *dar iki skatinimo tvarkos įsigaliojimo*, jei nebus atsisakyta skatinamųjų tarifų⁷¹¹. 2010 m. Žemės ūkio ministerija kartu su NMA atmetė apie 200 atsinaujančių išteklių energetikos projektų, argumentuojant tuo, jog negalima prognozuoti elektros energijos supirkimo kainų 5 metams, todėl neįmanoma atlikti projektų ekonominio įvertinimo, kas atsinaujančių išteklių energetikos projektų vystytojus paskatino kreiptis į teismus⁷¹². Šiuo metu, atsižvelgiant į europinę praktiką, dviguba parama yra negalima, nors egzistuoja nuomonių, kad paramos investicijoms ir paramos iš VIAP tikslai yra skirtingi, pirmu atveju siekiant skatinti regionų išsivystymo skirtumų eliminavimą, kaimo plėtrą ir kt., tuo tarpu antru atveju — teikiant visuomenei VIAP ir siekiant 21 proc. nuo suvartojimo atsinaujančių išteklių tikslo iki 2020 m. elektros sektoriuje, kurį, skirtingai nuo bendro 23 proc. atsinaujančios energijos tikslo bendrame energijos suvartojime, Lietuvai įgyvendinti sekasi sunkiau.

Pastaruoju metu valstybės institucijos atkreipė dėmesį į minėtas VIAP problemas — 2014 m. Energetikos ministerijos užsakymu atlikta studija, kurioje VIAP mechanizmas palygintas su kitų ES valstybių narių viešojo intereso paslaugų rėmimo reglamentavimo praktika bei *pateiktos rekomendacijos dėl VIAP mechanizmo tobulinimo*⁷¹³, nuo 2016 m. taip pat atsisakyta VIAP kvotų termofikacinėms elektrinėms ir „Lietuvos elektrinei“. Atsižvelgiant į naujai besiformuojančias europines tendencijas ir naujas Valstybės pagalbos gaires energetikai ir aplinkosaugai 2014 – 2020 m. periodui, kuriose pabrėžiamas atsinaujančių išteklių energetikos konkurencingumas, taip pat tikėtina, jog, jei bus nuspręsta tęsti atsinaujančių išteklių energetikos plėtrą elektros sektoriuje, artimiausiu metu nuo paramos per VIAP bus pereita prie paramos investicijoms *naujiems* atsinaujančių išteklių energetikos projektams. *Nors ši*

⁷¹¹ Naikina „žaliąją“ energetiką. „Veidas.lt“. 2011 11 29. Rasta: <http://www.veidas.lt/naikina-zaliaja-energetika>;

žiūrėta 2015 06 18.

⁷¹² Ten pat, žiūrėta 2015 06 18.

⁷¹³ LR Energetikos ministerija. 2014 m. veiklos ataskaita. 2015 03 01. P. 23.

praktika teisiškai jau įtvirtinta biokuro kogeneracijos sričiai (elektros gamybai), pakeitus Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo nuostatas, tačiau kol kas neegzistuoja jos skyrimo praktika. Taip pat reikia pažymėti, jog šiuo metu atsinaujinančių išteklių plėtra (ir atitinkamai naujas skatinimas, išskyrus jau vystomus projektus) elektros sektoriuje nevyksta, pasiekus Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme numatytą kvotų viršutinę ribą saulės, vėjo, biokuro kogeneracijos srityse. Todėl ir atsinaujinančios energetikos sektoriaus plėtros perspektyvos, ypač ilguoju laikotarpiu, egzistuojant šiam teisiniam „vakuumui“, lieka neaiškios, kadangi nei tolesnė plėtra, nei skatinimas dar nėra iki galo sureglamentuoti ir patvirtinti. M.Marčiukaitis teigia, kad skatinimo tvarka per VIAP nenurodė, kokias technologijas naudoti, o tai sudarė prielaidas naudoti neilgaamžę ir/ar padėvėtą atsinaujinančios energijos generavimo įrangą, siekiant iš jos „išspausti“ paramą tik per tą laikotarpį, kuomet gaunamas padidintas tarifas⁷¹⁴. Todėl VIAP sistema neskatino naujų technologijų plėtros, kai tuo tarpu šios paramos esmė turėtų būti nauda valstybei, kurią technologijos generuotų, gamindamos pigią elektros energiją tuomet, kai jau būna atsipirkusios⁷¹⁵. Energetikos ministerijos teigimu, šiuo metu siekiama sparčiai judėti arčiau rinkos sąlygų, pereiti prie VIAP lėšų mažinimo, kad atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra nedidintų elektros kainų vartotojams⁷¹⁶. LEI atliktoje studijoje pažymima, jog „atsižvelgiant į ES raidos prioritetines kryptis bei Lietuvos situaciją, parama pirmiausia turi būti nukreipta skatinti smulkių rinkos dalyvių atsiradimą ir plėtrą energetikos sektoriuje”⁷¹⁷ ir, kad

„peržiūrint paramos teikimo finansavimą, atsiveria galimybė atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai panaudoti 2014-2020 metais ES finansinės perspektyvos lėšas. Šias lėšas galima panaudoti tiesioginiam VIAP fondo finansavimui, kai šalyje narėje susiformuoja neigiamas vartotojų požiūris į atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą. Paprastai toks požiūris susiformuoja dėl juntamai didelės su atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra susijusios mokesstinės naštos. Nors Lietuvoje mokesstinė našta dėl atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros yra maža, palyginus su kita paskirstomos per VIAP fondą paramos dalimi, visgi nuostatos dėl atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros rėmimo yra suformuotos neigiamos. Todėl pats laikas pertvarkyti VIAP fondą taip, kad jame liktų tik tvarių energijos gamybos būdų skatinimas. Taip būtų galima sudaryti galimybes pasinaudoti ES struktūriniu

⁷¹⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁷¹⁵ Ten pat.

⁷¹⁶ Markevičienė, E. Vėjo elektra kryžkelėje: ar reikia daugiau, ar jau užtenka? Op. cit., žiūrėta 2015 05 23.

⁷¹⁷ Galinis, A. Op. cit., p. 372.

parama ne tik vartotojų finansinei naštai sumažinti, bet ir tuo pačiu nepelnytai neigiamai nuostatai sušvelninti.”⁷¹⁸.

Šioje vietoje reikia pažymėti, jog valstybės institucijų siekis priartinti atsinaujinančių išteklių energetiką prie rinkos sąlygų visiškai atitinka EK rekomendacijas bei bendras europines šio laikotarpio tendencijas, tačiau taip pat derėtų pastebėti, jog Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo svarstymo bei priėmimo laikotarpiu ši tendencija ES dar nebuvo įsigalėjusi, atsižvelgiant į prieš tai galiojusias pagalbos gaires, kuriomis buvo siekiama skatinti kiekybinį atsinaujinančių išteklių energetikos proveržį bei sparčiais tempais vystyti šio sektoriaus infrastruktūrą, neatsižvelgiant į išaugusias elektros kainas vartotojams. Rinkos sąlygomis artimesnė bei konkurencingumui skatinti palankesnė konkursų ir aukcionų sistema akcentuojama jau naujosiose, 2014 m. pagalbos gairėse, kuriose pažymima, jog „tokios rinkos priemonės kaip aukcionai arba konkurencinis konkursas, kuriuose gali dalyvauti visi elektros energiją iš atsinaujinančių išteklių gaminantys gamintojai, konkuruojantys vienodomis sąlygomis [...] paprastai turėtų užtikrinti, kad subsidijos būtų apribotos iki minimumo ir galiausiai visiškai nutrauktos”⁷¹⁹. Ankstesnėse 2008 m. pagalbos gairėse aplinkosaugai aukcionai ir konkursai daugiausia buvo minimi, kalbant apie paramą investicijoms, o, nustatinėdamos tarifus, dauguma valstybių narių rinkosi taikyti grynąsias, neaukcionuojamas fiksuotojo tarifo paramos schemas. Todėl, vertinant ES valstybių narių integraciją atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje, ryšium su direktyvos 2009/28/EB vykdymu ir minėtomis pagalbos gairėmis, galima pastebėti, jog (ypatingai paramos schemų taikymo klausimais) Lietuvos politika gali būti traktuojama, kaip unikalus atvejis, kuris skyrėsi nuo kitų valstybių narių praktikų bei europinių tendencijų.

Analizuojant direktyvos 2009/28/EB įgyvendinimo planavimui skirtame 2010 m. Nacionaliniame atsinaujinančių išteklių energijos veikslių plane išsikeltus tikslus, galima teigti, kad dauguma numatytų reguliacinių teisės aktų yra parengti, tačiau pastebima aiški tendencija, kad jų parengimas vėluoja, atsižvelgiant į plane užfiksuotus terminus (angl. *delayed transposition/implementation*). Taip pat reikia paminėti, kad kai kurie plane numatyti teisės aktai iki šiol nėra parengti, o jų parengimas vėluoja iki kelių metų, pvz., savivaldybes skatinti atsinaujinančių energijos išteklių naudojimą įpareigojantys teisės aktai (išskyrus patį Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą) (plane numatyta parengti 2010 m. III ketv.), pasiūlymai finansinėms priemonėms, skatinančioms pastatuose įsirengti biokuro, geoterminės, hidroterminės, vėjo ir kt. energijos įrenginius, pasiūlymai teisinėms priemonėms, skatinančioms

⁷¹⁸ Ten pat, p. 373

⁷¹⁹ Europos Komisijos komunikatas KOM(2014)C200/01. Op. cit., p. 24.

gaminti atsinaujinančių išteklių energijos gamybos įrenginius (numatyta parengti 2011 m. II ketv.), teisės aktai, reglamentuojantys atsinaujinančių išteklių pagaminto energijos kiekio statistinį perdavimą, viešai skelbiamas administracinių procedūrų geros praktikos vadovas, taikomas atsinaujinančius išteklius naudojantiems objektams (numatyta parengti 2011 m. IV ketv.), tik šiuo metu pradėtas svarstyti modelis, reglamentuojantis vėjo elektrinių jūroje planavimą, projektavimą ir statybą, kurio projektai taip pat buvo numatyti parengti 2011 m. IV ketv. ir kt.

Kitų plane numatytų priemonių įgyvendinimą įvertinti sudėtinga, kadangi šios priemonės yra pakankamai abstraktus ir kompleksiško pobūdžio, tad vertinant jas reikėtų remtis ne tik konkrečios nuostatos įgyvendinimo faktu, tačiau atsižvelgti į jos įgyvendinimo kokybę. Šios nuostatos apima tokius tikslus, kaip „išplėsti duomenų apie atsinaujinančius energijos išteklius rinkimą, detalizuoti jų rūšis ir naudojimą energijai gaminti“, „rengti, teikti ir viešai skelbti informaciją apie paramą, teikiamą atsinaujinantiems energijos ištekliams naudoti ir gaminti“, „rengti ir įgyvendinti visuomenės informavimo ir sąmoningumo ugdymo priemones, teikti konsultacijas, skatinančias veiksmingai naudoti atsinaujinančių išteklių energiją“, „organizuoti keitimąsi atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo patirtimi tarp valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių, organizacijų, privačių subjektų ir viešai skelbti gerosios praktikos pavyzdžius“, „rengti, teikti ir viešai skelbti informaciją apie įrenginius ir sistemas, naudojančius atsinaujinančius energijos išteklius, jų teikiamą naudą, sąnaudas ir šių išteklių vartojimo veiksmingumą“, „skatinti ir remti atsinaujinančių energijos išteklių srities mokslinius tyrimus“, „organizuoti mokymus apie atsinaujinančiųjų energijos išteklių plėtojimo ir naudojimo praktines galimybes ir naudą“, „transporto sektoriuje naudojamų atsinaujinančių energijos išteklių prieinamumą ir naudą aplinkai“, „kurti ir plėtoti elektros energiją naudojančių transporto priemonių infrastruktūrą miestuose“⁷²⁰ ir pan.

Svarbu pastebėti, kad *dauguma veiksmų plano ir Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo nuostatų dubliuojasi, todėl detalesnis šių nuostatų įgyvendinimo įvertinimas bus atliekamas analizuojant Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo atvejį.*

3.5.2. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įgyvendinimo atvejis

Nepaisant to, kad įstatymas bei jo pakeitimai įtvirtino tokias gamintojams ir vartotojams palankias nuostatas, kaip dvipusės apskaitos sistema iš saulės pagamintai elektrai ar paramos schemos keitimas biokuro kogeneracijai, nuo paramos iš VIAP pereinant prie paramos investicijoms, tokiu būdu vartotojams mažinant finansinę naštą, dažnas jo keitimas iš esmės nebuvo palankus atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai teisinės aplinkos, o tuo pačiu — ir

⁷²⁰ Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas. Op. cit, žiūrėta 2015 05 27.

investicinio klimato nestabilumo aspektu. Nuo įstatymo priėmimo 2011 m. gegužę užregistruota apie 20 įstatymo pakeitimo projektų⁷²¹, tam tikrų įstatymo straipsnių pakeitimai buvo atlikti net po keletą kartų, įstatymo nuostatos keistos atgaline data, vien 2013 m. „biomasės kvota sumažinta nuo 355 iki 105 MW, nuo 30 kW iki 10 kW sumažinta [...] [elektrinių — A.P.] galia, kuriai taikomi supaprastinti paramos reikalavimai, pakeista skatinamųjų tarifų nustatymo metodika, sumažinant [...] tarifų koeficientus, retroaktyviai pakeista skatinamojo tarifo taikymo tvarka, nustatant, kad tarifas taikomas nuo gamybos leidimo išdavimo, o ne nuo plėtros leidimo gavimo, retroaktyviai sutrumpintas fotovoltinių elektrinių gamybos pajėgumų plėtros leidimų galiojimo laikotarpis [...], retroaktyviai net 20 procentų sumažinta prijungimo prie tinklo nuolaida [...]”⁷²² ir kt.

Įstatymo pakeitimai gali būti traktuojami, kaip patirties atsinaujinančių išteklių energetikos vystymo srityje stokos pasekmė. Kaip jau minėta, įstatymo rengimo metu pirminėje stadijoje buvo siekiama perimti Vokietijos patirtį, tačiau, *egzistuojant daugybei skirtingų interesų (įskaitant ir viešąjį), skirtingų atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros vizijų bei poreikiui suderinti šias kardinaliai skirtingas pozicijas, galutiniam rezultate įstatymas atspindėjo tam tikrą kompromisą, kuris traktuotinas, kaip unikalus, tačiau fragmentuoto teisės akto priėmimas.* G.Jakimavičiaus teigimu, savo specifika šis teisės aktas atspindėjo vokišką teisėkūros dvasią, kuomet pačiame teisės akte siekiama sureguliuoti daugumą sektoriaus aspektų, tokiu būdu nutolstant nuo tradicinių nacionalinės įstatymų leidybos tendencijų, kuomet konkretūs tam tikro sektoriaus aspektai reguliuojami poįstatyminiais aktais⁷²³. Tačiau, įvertinus tai, jog įstatymo rengimo procesas buvo iš esmės koreguotas vykdomosios valdžios institucijų, priimtas sąlyginai kompromisinis įstatymo variantas, kuris, beje, netenkino nei vykdomosios valdžios institucijų, nei atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių. Atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacijos prezidento M.Nagevičiaus teigimu, jeigu iki įstatymo priėmimo atsinaujinančių išteklių energetikos skatinimo tvarka nenumatė, kokia apimti ši sritis turėtų būti vystoma, tai įstatymas ją apribojo, tad, anot jo, buvo priimtas teisės aktas, „kuris apriboja atsinaujinančių išteklių vartojimą iš esmės”⁷²⁴. Tuo tarpu A.Sekmokas pažymi, jog įstatymu sukurtos aukštesnės, nei „protingo lygio“ garantijos atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojams⁷²⁵.

⁷²¹ LR Seimo teisės aktų registras. Rasta:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.rezult_1?p_nr=&p_nuo=&p_iki=&p_org=&p_drus=&p_kalb_id=1&p_title=Atsinaujinan%20i%20F0tekl%20energetikos%20E1statymo%20pakeitimo&p_text=&p_pub=&p_met=&p_lnr=&p_denr=&p_es=0&p_tkid=&p_tid=&p_t=0&p_tr1=2&p_tr2=2&p_gal=&p_rus=1&p_sess=84CD9E12346F49EA85A1B77E6402D5A3&p_no=5; Žiūrėta 2015 08 14.

⁷²² Markovas, P., Op. cit.

⁷²³ Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

⁷²⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁷²⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

Įstatymas traktuotinas kaip kompleksinis — tiek įvairių grupių nevienalyčius interesus, tiek užsienio valstybių praktiką — atspindintis, tačiau sisteminio požiūrio stokojantis teisės aktas. V.Sankauskaitės teigimu, įstatyme atsispindi ydinga nacionalinės teisėkūros praktika, kuomet, priimant teisės aktus ilgų teisinių procedūrų metu, neatsiranda kam pasiekti suderinamumą tarp atskirų straipsnių, kas ir atsitiko su Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymu, kuomet kiekviena suinteresuota grupė siekė pakeisti įstatymo tekstą, ko pasekoje jis iš esmės „apsivertė“, visos nuostatos buvo persvarstomos Seime, o paprastai tai nevyksta labai giliai, todėl įstatymas — labai nedarnus⁷²⁶.

J.Poderio teigimu, Lietuvoje teisinis stabilumas nėra akcentuotinas, kaip paplitusi praktika⁷²⁷. Anot jo, tam tikrus (įskaitant atsinaujinančių išteklių energetikos) sektorius reguliuojantys teisės aktai nuolat kinta dėl „staiga atsiradusių naujų aktualijų“ tose srityse, kuriose anksčiau neegzistavo atitinkama patirtis ar praktika⁷²⁸. Šiuo atveju minėta praktika kyla iš valstybės ir atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojų santykių, egzistuojant daugeliui teisiškai nereguliuotų arba netinkamai sureguliuotų aspektų, be to, plačią prerogatyvą keisti teisės aktus suteikė ETT, pasisakęs už valstybių narių teisę keisti su ekonomine veikla susijusius santykius, todėl Lietuva šioje srityje aktyviai naudojasi ETT suteiktomis galiomis⁷²⁹. Visgi, L.Sabaliausko teigimu, nepaisant to, jog *pastaruoju metu pastebima tendencija retroaktyvaus teisinio reguliavimo principą įteisinti teisės aktų lygmeniu, tokia praktika nėra paplitusi ES valstybėse narėse, kurios visuotinai laikomos atsinaujinančių išteklių energetikos lyderėmis — tuo tarpu Lietuvoje neigiamas tokio reguliavimo poveikis investiciniam klimatui atsinaujinančių išteklių energetikos srityje yra akivaizdus: pritraukti finansavimą projektams iš užsienio fondų tampa praktiškai neįmanoma*⁷³⁰. Toliau tekste bus aptariamos reguliacinės aplinkos tendencijos vėjo, biokuro kogeneracijos ir saulės energetikos sektoriuose, pristatant keletą svarbiausių teisinio reguliavimo epizodų.

*Vyriausybės nutarimas Dėl žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo 2012 m. papildytas nuostata, jog vėjo elektrinėms turi būti nustatomos sanitarinės apsaugos zonos, kurių „dydis nustatomas pagal triukšmo sklaidos ir kitos aplinkos taršos skaičiavimus atliekant poveikio visuomenės sveikatai vertinimą”*⁷³¹. *Iki šio laikotarpio galiojo supaprastintos procedūros nedidelės, iki 250 kW galios (nuo 2011 m., kuomet priimtas įstatymas, 350 kW, o nuo 2013 m. 10 kW) elektrinėms, ryšium su direktyvinėmis nuostatomis, kurios numato, jog „mažesnės*

⁷²⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁷²⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁷²⁸ Ten pat.

⁷²⁹ Ten pat.

⁷³⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁷³¹ LR Vyriausybės nutarimas Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo Nr. 343. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 22-652.

apimties projektams ir atitinkamais atvejais decentralizuotiems energiją iš atsinaujinančių išteklių gaminantiems įtaisams būtų nustatomos paprastesnės ir mažesnę našą užkraunančios [...] procedūros”⁷³², tačiau minėta nuostata buvo pritaikyta ne tik didelės galios parkams, bet ir vėjo elektrinėms, kurių galia didesnė, nei 30 kW. LVEA šį sprendimą įvertino, kaip vienašališką veiksmą, apsunkinantį alternatyviosios energetikos vystymąsi⁷³³. Kadangi „įstatymais patvirtintos sanitarinių apsaugos zonų nustatymo ir režimo taisyklės nėra apibrėžtos vėjo jėgainėms”⁷³⁴, sanitarinės apsaugos zonos Lietuvoje nustatomos atlikus poveikio visuomenės sveikatai vertinimą⁷³⁵. Su sanitarinių apsaugos zonų nustatymu susijusi triukšmo norma Lietuvoje kito, nuo 55 dB leistino triukšmo lygio pereinant prie 45 dB. L.Sabaliausko teigimu, toks reguliacinės aplinkos nestabilumas neigiamai įtakoja vėjo energetikos vystymąsi, o valstybės institucijų siūlomi sprendimai situacijoms, kuomet reguliavimas taikomas atgaline data, pritaikant pereinamuosius laikotarpius, negali išspręsti problemos, nes šiuo atveju „vėjo elektrinei ir gyvenamajam namui tai labai keistai taikoma, nes [...] arba vieną, arba kitą reikia patraukti didesniu atstumu”⁷³⁶. Anot jo, prisitaikymui prie naujų reikalavimų reikalingi dideli resursai bei sukuriama atitinkamo laipsnio rizika, ir tik teisinis reguliavimas, egzistuojant pastovioms ir nekintančioms teisinėms nuostatoms, sekant didžiosios dalies ES valstybių praktika, net ir esant mažesnėms triukšmo normoms, padėtų eliminuoti panašaus pobūdžio problemas, kuriančias nestabilią teisinę ir investicinę atmosferą⁷³⁷.

Asociacijų rašte, adresuotame Vyriausybei bei Energetikos, Aplinkos ir Sveikatos apsaugos ministerijoms teigiama: 2012 m. liepos 4 d. Vyriausybės nutarimu

„įteisinta nuostata dėl sanitarinių apsaugos zonų (SAZ) taikymo 30 kW ir didesnės galios vėjo elektrinėms. Nepaisant dviprasmiškos formuluotės, remiantis teisės aktų negaliojimo principu atbuline data, buvo aišku, kad ši teisinė norma galioja tik naujai planuojamiems [...] parkams. Pagal Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo (AIEI) 20 str. nuostatas, [...] VKEKK 2013 m. balandžio – liepos mėnesiais surengė skatinimo kvotų paskirstymo aukcionus vėjo elektrinėms, jungiamoms prie perdavimo tinklo. Šiuos aukcionus laimėjusios įmonės teritorijų planavimo dokumentus, įskaitant poveikio visuomenės sveikatai vertinimo procedūras, statomiems objektams buvo užbaigę iki 2012-11-01, t.y., iki Nutarimo [...] įsigaliojimo. Taip

⁷³² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. Op. cit., p. 34.

⁷³³ Vėjo jėgainėms Lietuvoje — nauji reikalavimai. „Manoenergija.lt”. 2012 07 31. Rasta: <http://www.manoenergija.lt/V%C4%97jo-energija/vejo-jegainems-lietuvoje-nauji-reikalavimai.html>; žiūrėta 2015 08 15.

⁷³⁴ Macijauskienė, G. *Triukšmo šaltinių vėjo jėgainių aplinkoje lyginamoji analizė*. Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2010. P. 10.

⁷³⁵ Ten pat.

⁷³⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁷³⁷ Ten pat.

pat aukcionus laimėjusios įmonės 2013 m. viduryje gavo dvejus metus galiojančius leidimus plėtoti vėjo elektrinių pajėgumus. [...] Nuo 2014-01-01 *įsigaliojus LR visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo (VSPĮ) 2, 15, 23, 24 str. pakeitimo ir papildymo įstatymui, atsirado prielaidos interpretacijoms dėl SAZ nustatymo jau veikiančioms bei šiuo metu įrenginėjamoms vėjo elektrinėms. SAZ nustatymą bandoma aiškinti, kaip absoliučią prievolę, nepaisant to, kad VSPĮ 2 str. 17 d. yra nustatyta, jog SAZ yra teritorija, kurioje įstatymais arba Vyriausybės nutarimais yra nustatytos specialios žemės naudojimo sąlygos, t.y., pagal aukščiau minėtą Nutarimą, turi būti vertinama triukšmo sklaida ir kiti aplinkos taršos skaičiavimai, atliekant poveikio visuomenės sveikatai vertinimą (PVSV). [...] SAZ nustatymui reikalingi visų į numatomą SAZ teritoriją patenkančių žemės sklypų savininkų raštiški ir notariškai patvirtinti sutikimai. Statomų vėjo elektrinių parkų teritorijose tokių žemės savininkų yra šimtai, tad įpareigojančių sutikimų gavimas iš emės yra neįmanomas. Esant tokiai neapibrėžtai situacijai teisinėse nuostatose, iškyla grėsmė, kad šiuo metu statomi vėjo elektrinių parkai nebus priduoti dėl neužbaigtų procedūrų, susijusių su SAZ suformavimu. Iškilus problemoms dėl darbų užbaigimo, bankai gali sustabdyti finansavimą, ir projektai liks neužbaigti. Pagal įsigaliojusias teisinės nuostatas *dėl neįmanomo SAZ suformavimo, šiuo metu nelegalūs yra ne tik dabar statomi 210 MW instaliuotos galios vėjo elektrinių parkai, bet ir visi veikiančios parkai 280 MW instaliuotos galios apimtyje. Lietuvos vėjo elektrinių asociacijos, Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacijos ir Lietuvos verslo konfederacijos nuomone, tokia situacija, kai dėl nekokybiško teisinio darbo sukeliama grėsmė didelėms investicijoms, yra nepriimtina ir labai neigiamai veikia tiek vėjo energijos šaką, tiek bendrą šalies investicinį klimatą. Tokioje situacijoje investuotojai negali pasitikėti net vienu pagrindinių teisinių principų, jog įstatymų nuostatos negalioja atbuline data*⁷³⁸.*

Atsižvelgdama į šias pastabas, Energetikos ministerija informavo, jog siekiant išvengti retroaktyvaus teisinio reguliavimo, Sveikatos apsaugos, Aplinkos, Žemės ūkio ministerijoms bei kitoms institucijoms rekomendavo nustatyti, jog minėtos nuostatos nebūtų taikomos vėjo elektrinėms, kurių statybą leidžiantys dokumentai buvo išduoti iki minėtų nuostatų įsigaliojimo ir/ar, kurių statyba iki šios datos buvo užbaigta⁷³⁹, tačiau *ši problema iki šiol išlieka neišspręsta.*

2013 m. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas pakeistas, skatinimo kvotą elektrai, pagamintai biokuro elektrinėse sumažinant nuo 355 MW iki 105 MW, nepaisant įvairių siūlymų nustatyti bent 200 MW kvotą. Reikia paminėti, jog minėtas įstatymo pakeitimas buvo priimtas

⁷³⁸ Sutkus, V., Nagevičius, M., Pikšrys, S. Raštas LR Vyriausybei Dėl kolizijų teisės aktuose nustatant sanitarines apsaugos zonas vėjo elektrinėms. Vilnius, 2015 06 04.

⁷³⁹ LR Energetikos ministerija. Raštas Nr. (8.3-10)3-1834 Dėl kolizijų teisės aktuose nustatant sanitarines apsaugos zonas vėjo elektrinėms. Vilnius, 2015 06 26.

po to, kai kvotos, paskirstytos aukciono metu, jau buvo viršijusios 105 MW. Egzistuojant tokiai teisinei kolizijai, Energetikos ministerija atsisakė patvirtinti skatinamąjį tarifą aukciono laimėtojams, nors pastarieji formaliai atitiko visus keliamus kriterijus⁷⁴⁰. Teisininkas P.Koverovas tokiaame sprendime pasigenda logikos bei nuoseklumo ir pastebi, jog „Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje numatyta, kad 2020 metais valstybė remis 355 megavatų elektros energijos gamybą, o Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme [...] numatoma remti 105 megavatų“⁷⁴¹ (beje, rengiant Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą, Energetikos ministerijos iniciatyva buvo siūloma sumažinti pasiūlytas kvotas atsinaujinančių išteklių energijai, remiantis argumentu, jog jų dydis neatitinka Nacionalinėje atsinaujinančių energijos išteklių plėtros strategijoje numatytų tikslų⁷⁴², tad šiuo atveju konstatuotinas dvigubų standartų taikymas, kuomet, retroaktyviai mažinant kvotas, šios gali ir neatitikti strateginių nuostatų). P.Koverovo teigimu „atsinaujinančių išteklių rėmimo (elektros) srityje valstybės planai nėra aiškūs. Nėra ir aiškios [...] strategijos. Tokiais atvejais, kai nėra ekonominės logikos, galima daryti išvadą, kad skaičiai atsiranda dėl politinių sprendimų“⁷⁴³. Anot jo, valstybės politika stokoja stabilumo, „nes nėra jokių garantijų, kad [...] nebus pasakyta, kad [...] žadėtojo tarifo nebėra“⁷⁴⁴. Oficialiai teigiama, jog kvota biokuro elektrinėms buvo sumažinta, siekiant nedidinti elektros kainos vartotojams, mažinant VIAP ir siekiant kogeneraciją skatinti iš ES struktūrinės paramos⁷⁴⁵. Visgi, nors šis sprendimas iš esmės gali būti traktuojamas kaip ekonomine logika pagrįstas žingsnis, atspindintis pastarojo meto europinę praktiką, tačiau pastaruosius kelis metus elektros gamybos iš biokuro sektoriuje neveikia jokia paramos schema, t.y., bet kokia parama šiame sektoriuje jau kuris laikas sustabdyta, ir šiuo metu susiduriama su situacija, kai senoji paramos schema nustojo galioti, o naujoji kol kas nepradėta taikyti⁷⁴⁶.

Daugiausiai dėmesio ir diskusijų susilaukė vadinamojo *saulės energetikos bumo* įtakoti Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimai. 2013 m. pradžioje Energetikos ministerija skubos tvarka pateikė Vyriausybei įstatymo pataisų projektus dėl leidimų plėtoti

⁷⁴⁰ Jockus, A. Teisinė sumaištis stabdo biokuro plėtrą. „Lietuvos žinios.lt“. 2014 07 02. Rasta:

<http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/teisine-sumaistis-stabdo-biokuro-pletra/182865>; žiūrėta 2015 08 15.

⁷⁴¹ Dirgėlienė, I. Teisininkas P. Koverovas: „Valstybė griaua verslo pasitikėjimą“. „Statybų naujienos“. 2014 11 23. Rasta: <http://www.statybunaujienos.lt/naujiena/Teisininkas-P-Koverovas-Valstybe-griaua-verslo-pasitikėjima/2353>; žiūrėta 2015 08 15.

⁷⁴² Energetikos ministerija siūlo mažinti gamybą iš alternatyvių energetikos išteklių. „Zebra.lt.“ 2011 03 30. Rasta: <http://zebra.15min.lt/lt/naujienos/verslas/energetikos-ministerija-siuolo-mazinti-gamyba-is-alternatyviu-energetikos-istekliu-231453.html>; žiūrėta 2015 08 15.

⁷⁴³ Dirgėlienė, I. Op. cit, žiūrėta 2015 08 15.

⁷⁴⁴ Ten pat, žiūrėta 2015 08 15.

⁷⁴⁵ Jockus, A. Biokuro jėgainės drumsčia elektros rinką. „Lietuvos žinios.lt“, 2014 03 19. Rasta: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/biokuro-jegaines-drumscia-elektros-rinka/176529>; žiūrėta 2015 08 15.

⁷⁴⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

elektros energijos gamybos pajėgumus išdavimo ne konkurso būdu galiojimo terminų sutrumpinimo mažesnės nei 30 kW galios elektrinėms. Nespėjus užbaigti projektų ir nepateikus prašymų gaminti elektrą, leidimai būtų naikinami, taip pažeidžiant teisėtus saulės energijos gamintojų lūkesčius. Projekte buvo numatyta, jog šie leidimai galios iki 2013 kovo 1 d., neatsižvelgiant į tai, jei iki tol numatytas ilgesnis terminas⁷⁴⁷. Svarbu pastebėti, jog šiomis pataisomis buvo siūloma riboti ne tik saulės, bet ir kitų atsinaujinančių išteklių rūšių mažųjų elektrinių plėtrą. Įstatymą nuspręsta keisti argumentuojant tuo, kad po jo „priėmimo pastebėtas didžiulis susidomėjimas saulės energetika – sulaukiama tūkstančių prašymų plėtoti ne didesnės kaip 30 kW galios [...] elektrines, [...] pagal [...] leidimus galimų pastatyti elektrinių suminė galia viršija 200 MW“⁷⁴⁸, taip pat tuo, kad mažųjų saulės elektrinių statyba „yra žalinga tiek energetikos sistemai, tiek atsinaujinančiai energetikai“⁷⁴⁹, todėl būtina atsižvelgti į „ekonominio pagrįstumo, mažiausių sąnaudų ir poveikio elektros energijos kainai galutiniams vartotojams kriterijus“⁷⁵⁰. Dėl šių pasiūlymų asociacijos bendru raštu kreipėsi į valstybės institucijas, išdėstydamos teisinius argumentus, jog pataisų nuostatos prieštarauja tiek nacionaliniams teisės aktams, tiek ES praktikai, bei motyvuodamos tuo, jog atsinaujinančių išteklių energetikos projektų vystytojai realiai nespėtų atlikti visų projektų užbaigimui reikalingų procedūrų iki numatomos datos.⁷⁵¹ Asociacijos pažymėjo, jog „pasirinktas būdas ginti visuomenės interesus padarys didesnę žalą nei deklaruojama nauda [...]“, kadangi pakeitimai stabdys visų rūšių nedidelės galios atsinaujinančios energetikos plėtrą, atgaline tvarka taikomas teisinis reguliavimas pakirs pasitikėjimą valstybe, projektai parengti nesilaikant privalomų teisėkūros taisyklių, nesuderinti su galiojančiais įstatymais, jų aiškinamuosiuose raštuose pateikti elektros kainos didėjimo skaičiavimai yra neobjektyvūs ir t.t., taip pat buvo pažymėta, kad „bet kokie vienašaliai sprendimai, grubiai pažeidžiantys investuotojų teisėtus lūkesčius, privers imtis visų įmanomų nacionalinių ir tarptautinių teisinės gynybos priemonių, siekiant valstybės finansinių įsipareigojimų restitucijos ir visiško neteisėtais valstybės veiksmais sukeltų nuostolių atlyginimo“⁷⁵². Asociacijos pareiškė aiškiai suvokiančios nevaldomos saulės energetikos plėtos keliamas problemas ir pateikė alternatyvius pasiūlymus apriboti leistiną instaliuotos galios sumą

⁷⁴⁷ Pikšrys, S., Petrikis, S.R., Vaičiulis, A. Šiormer, V., Verpetinskis, A. Miknevičius, A., Sabaliauskas, A., Nagevičius, M., Dapšys, M. Pasiūlymai LR Energetikos ministerijai, Teisingumo ministerijai, Vyriausybei, Seimo Aplinkos apsaugos komitetui, Ekonomikos komitetui. Vilnius, 2013 01 10.

⁷⁴⁸ Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo 2, 11, 13, 14, 16, 20 ir 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIP-204, 2013 01 15.

⁷⁴⁹ Ten pat.

⁷⁵⁰ Ten pat.

⁷⁵¹ Pikšrys, S., Petrikis, S.R., Vaičiulis, A. Šiormer, V., Verpetinskis, A. Miknevičius, A., Sabaliauskas, A., Nagevičius, M., Dapšys, M. Op. cit.

⁷⁵² Nagevičius, M., Dapšys, L., Verpetinskis, A., Petrikis S.R., Šiormer, V., Lapinskas, R., Sabaliauskas, A., Pikšrys, S., Žilinskas, E., Vaičiulis, A., Miknevičius, A. Pranešimas spaudai Dėl Lietuvos Respublikos Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimų ir jų įgyvendinimo. 2013 01 14. Rasta: <http://www.bns.lt/topic/941/news/42783501/print/true/>; žiūrėta 2014 12 28.

viename sklype, įpareigoti VKEKK keisti supirkimo tarifus kelis kartus per metus, atsižvelgiant į ekonominę situaciją, taip pat peržiūrėti supirkimo kainų nustatymo metodiką, nustatyti garantinį mokesį investuotojams, užtikrinant projektų tęstinumą ir pažabojant spekuliacijos leidimais galimybę, sumažinti lengvatas elektrinių prijungimui prie elektros tinklų ir kt.⁷⁵³ *Į asociacijų pasiūlymus iš dalies buvo atsižvelgta, pratešiant leidimų plėtrai mažesnės nei 30 kW galios saulės elektrinėms galiojimo terminą, be to, leidimai plėtrai galėjo būti pratešti pateikus įrodymus, kad atlikta daugiau, nei pusė projekto investicijų, taip pat įvestas saulės energijos gamybos prievolių užtikrinimo mechanizmas (savotiškas užstatas iki leidimo gaminti elektros energiją išdavimo), o kitiems atvejams numatytas kompensavimo mechanizmas*⁷⁵⁴. Reikia pastebėti, jog šis įstatymo pakeitimas sukėlė ne tik teisinių, bet ir ekonominių pasekmių. „Iki 2014 m. kovo 1 d. Energetikos ministerijos sudaryta komisija išnagrinėjo 4 166 paraiškas dėl kompensavimo ir pripažino kompensuotina 11,9 mln. Lt sumą“⁷⁵⁵. Kompensacijos saulės energetikos vystytojams mokamos iš VIAP lėšų, tačiau teisininkai pastebė, kad VIAP paskirtis yra susijusi su tam tikrų paslaugų teikimu, o kompensacijos nėra laikytinos paslaugomis, t.y., VIAP⁷⁵⁶.

Šioje vietoje taip pat svarbu pastebėti, jog 1,63 Lt/kWh supirkimo tarifas iš saulės pagamintai elektrai buvo nustatytas jau 2010 m., tačiau tuo metu instaliuota galia siekė vos 0,018 MW, tuo tarpu 2013 m., esant diferencijuotam 1,25 ct/kWh, 0,69 ct/kWh ir 0,52 ct/kWh tarifui bendra saulės energijos instaliuota galia jau sudarė 61 MW, kaip 2012 m. drastiško įrangos kainų kritimo pasekmė⁷⁵⁷. LSEA prezidento ir FTVA valdybos nario V.Mačiulio teigimu, *jei saulės elektrinės atsipirkimo laikas 2011 m. buvo 10 – 12 metų, tai 2012 m. viduryje jis jau siekė tik 4 – 5 metus, tačiau susidariusi situacija nebuvo sprendžiama iki 2013 m.*, nors, ir jo paties, ir kitų informantų teigimu, valstybės institucijos buvo gerai informuotos apie kritinę padėtį saulės energetikos sektoriuje, tačiau savalaikiai sprendimai priimami nebuvo⁷⁵⁸.

⁷⁵³ Ten pat, žiūrėta 2014 12 28.

⁷⁵⁴ LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo 2, 11, 13, 14, 16, 20, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr.12-561.

⁷⁵⁵ LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl 2007 metų Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo išvados. Op. cit.

⁷⁵⁶ Baltic legal solutions Lithuania. Op. cit.

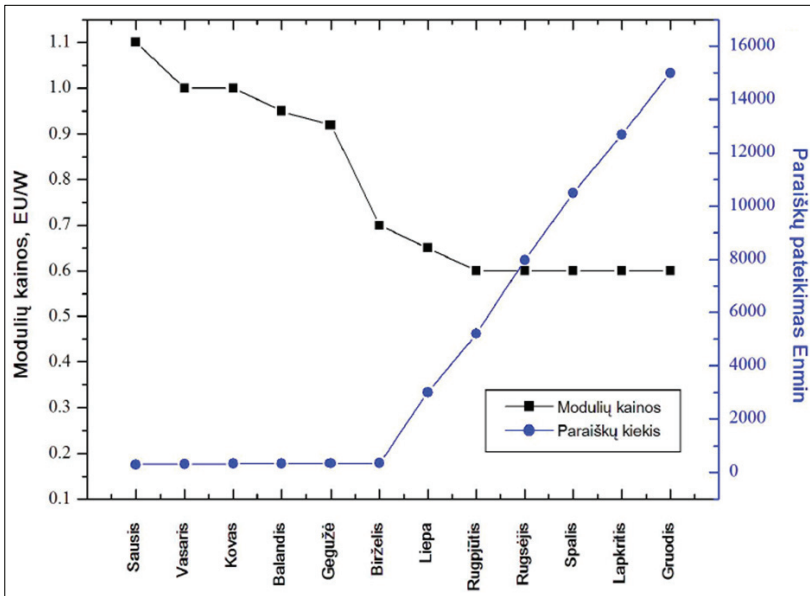
⁷⁵⁷ Mačiulis, V. *Saulės energetikos plėtros teisinės ir ekonominės prielaidos ES valstybėse ir Lietuvoje*. Seminaras – diskusija „Lietuvos energetika ir ekonomika“, Vilnius, 2014 10 30.

⁷⁵⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

2. pav. 2012 m. saulės energetikos bumo Lietuvoje priežastys ir pasekmės

Šaltinis: Mačiulis, V. Op. cit.

Vertinant Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įgyvendinimą, svarbu pastebėti dar vieną tendenciją, susijusią su poįstatyminių aktų, numatytų įstatymo nuostatose, vėlavimu. Iki šiol nėra priimti tokie įstatyme numatyti dokumentai, kaip Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo plėtros veiksmų planas, Nacionalinė atsinaujinančių energijos išteklių plėtros programa ir jos tarpinstitucinis veiklos planas, Elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliacinio infrastruktūros plėtros tvarkos aprašas, Susitarimų dėl statistinio energijos perdavimo tarp LR ir kitų valstybių narių sudarymo tvarka ir kt., vėluoja savivaldybių atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo plėtros veiksmų planai. 2014 m. parengtas Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros programos projektas, 2015 m. Seime buvo užregistruotas įstatymo projektas kuriame pasiūlyta įtvirtinti vėjo elektrinių kvotos padidinimą nuo 500 MW iki 850 MW. Kaip užfiksuota įstatymo 13 str., ne vėliau, nei 2015 m. sausio 1 d. Vyriausybė turėjo patvirtinti tolesnę atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą reglamentuojančius teisės aktus, iki 2013 m. sausio 1 d. turėjo būti parengta vėjo elektrinių statybos Lietuvos Respublikos teritorinėje jūroje, Lietuvos Respublikos išskirtinėje ekonominėje zonoje Baltijos jūroje schema, parengtos nuostatos konkursams dėl leidimų naudoti LR teritorinę jūrą, LR išskirtinę ekonominę zoną Baltijos jūroje ir/ar pajūrio juostą elektrinių statybai ir kiti susiję dokumentai⁷⁵⁹. Šioje vietoje reikia paminėti, jog 2015 m. birželio mėnesį buvo patvirtinta LR teritorijos bendrojo plano dalis „Jūrinės teritorijos“,

⁷⁵⁹ LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas. Op. cit.

kurioje taip pat minimas vėjo energetikos plėtojimas, *plėtojama teisinė bazė, reikalinga jūrinės vėjo energetikos eksploatacijai*. Įstatyme taip pat numatyta, jog VKEKK „nustato elektros energijos, suvartojamos šilumos siurblių (turinčių į kompresorių patenkančios elektros energijos apskaitą) darbui, lengvatinius tarifus”, savivaldybės „rengia ir [...] tvirtina ir įgyvendina atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo plėtros veiksmų planus”⁷⁶⁰, tačiau pirmu atveju lengvatiniai tarifai kol kas nenumatyti, o antru — dalis savivaldybių minėtų planų parengusi nėra. Biodegalų sektoriuje įstatymas numatė, jog nuo 2015 m. sausio 1 d. degalinėse turi būti prekiaujama benzinu, kuriame yra virš 10 proc. ir dyzelinu, kuriame yra virš 7 proc. biodegalų, tačiau 2014 m. lapkričio 13 d. įstatymo pakeitimu formuluotė „turi” pakeista nauja formuluote „gali”, tokiu būdu atsisakant imperatyvios nuostatos⁷⁶¹.

Kita vertus, *nuo įstatymo priėmimo, parengtas platus spektras įstatymui įgyvendinti skirtų teisės aktų, siekiant aiškiai apibrėžto teisinio reglamentavimo, kas gali būti traktuojama, kaip pozityvi, konkrečias sąlygas atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojams nustatanti, praktika*.

17. lentelė. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymui įgyvendinti skirti teisės aktai

Nr.	Teisės aktas
1.	Elektros gamybos įrenginių prijungimo prie elektros tinklų ketinimo protokolo pavyzdinė forma
2.	Ginčų sprendimo ne teisme tvarkos aprašo pakeitimas
3.	Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje kainos nustatymo metodika
4.	Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje kainos nustatymo metodikos 9.4 punkto pakeitimas
5.	Elektros energijos rinkos kainos nustatymo metodika
6.	Viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje lėšų administravimo tvarkos aprašas
7.	Ūkio subjektų technologinio, vadybinio ir finansinio pajėgumo įvertinimo tvarkos aprašas
8.	Ūkio subjektų technologinio, vadybinio ir finansinio pajėgumo įvertinimo aprašo pakeitimas ir papildymas
9.	Reikalavimų pasinaudojimo elektros tinklais tvarkos aprašas
10.	Skatinimo kvotų paskirstymo aukcionų nuostatai
11.	Energetikos įmonių informacijos teikimo taisyklių pakeitimas
12.	Elektros energijos rinkos priežiūros tvarkos aprašo pakeitimas
13.	Elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, tarifų nustatymo metodika
14.	Elektros energijos įrenginių prijungimo prie elektros tinklų įkainių nustatymo metodika
15.	Elektros vartotojų įrenginių prijungimo prie elektros tinklų įkainiai
16.	Atsinaujinančių išteklių energijos gamybos įrenginius montuojančių specialistų rengimo ir atestavimo gairės
17.	Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymą
18.	Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo elektros energijai gaminti skatinimo kvotų paskirstymo aukcionų regionų ir jiems priskirtų skatinimo kvotų sąrašas
19.	Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašas

Šaltinis: Lietuvos elektros energetikos asociacija. *Teisės aktai*. Rasta: <http://www.leea.lt/teises-aktai/>; žiūrėta 2015 08 15.

⁷⁶⁰ Ten pat.

⁷⁶¹ LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. XII-1327. 2014 11 13.

Aptarus įstatymo nuostatų įgyvendinimą, *nemažiau svarbu įvertinti naujų atsinaujinančios energijos technologijų pažangą atskirų atsinaujinančių išteklių rūšių, elektros ir šilumos sektoriuose, atsižvelgiant į įstatyme numatytas nuostatas. Daugiausiai elektros pagamina vėjo ir hidroelektrinės (iš kurių didžioji dalis priklauso Kauno hidroelektrinei), tuo tarpu kogeneracijos būdu gaminamos elektros dalis nėra didelė, ryšium su Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme numatytos kvotos sumažinimu nuo 355 MW iki 155 MW, tačiau, kaip jau minėta, Nacionalinėje šilumos ūkio plėtros programoje numatomas kogeneracijos skatinimas. Elektros suvartojime visų atsinaujinančių išteklių dalis yra mažesnė, nei gamyboje (direktyvos 2009/28/EB tikslai numato būtent atsinaujinančios energijos procentą nuo galutinio suvartojimo), nes didelę dalį elektros Lietuva importuoja.*

Nuo Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įsigaliojimo pradžios hidroenergijos gamintojų padaugėjo 12 proc.⁷⁶² „Palyginus [...] numatytą tikslą iki 2020 m. hidroelektrinių [...] galią padidinti iki 141 MW bei šiuo metu instaliuotą elektrinių galią [...], konstatuotina, kad per įstatymo galiojimo laikotarpį tikslas pasiektas beveik 91 proc.“⁷⁶³ (pagal 2014 m. duomenis). Kaip minėta, visame pasaulyje plačiai paplitęs požiūris, jog didžioji hidroenergetika neperspektyvi dėl žalingo poveikio aplinkai, tuo tarpu mažoji hidroenergetika neefektyvi, kadangi Lietuvoje šiuo metu veikia apie 100 tokių hidroelektrių, o jose pagaminama tik 0,5 proc. Lietuvai reikalingos elektros, tačiau pastačius šias elektrines paskandinta virš 5000 ha⁷⁶⁴. Dėl šios priežasties hidroenergetika Lietuvoje yra smarkiai apribota, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme prioritetą teikiant nepatvankinio tipo hidroenergijos technologijoms, atsižvelgiant ir į europinę praktiką, kuri demonstruoja, jog pastaraisiais metais ES šalyse hidroenergetikos plėtra yra ribojama, nes Bendrosios vandens politikos direktyva 2000/60/EB numato griežtas sąlygas upių vagų keitimui bei užtvankų statybai⁷⁶⁵. Hidroenergetikų asociacijos tarybos pirmininko prof. P.Punio teigimu, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymu hidroenergetikai Lietuvoje buvo sukurtos išskirtinės sąlygos ta prasme, jog tam tikros lengvatos juo buvo suteiktos visoms mažos galios elektrinėms, išskyrus hidroenergijos sritį⁷⁶⁶. Anot jo, tokiu būdu pažeistas nediskriminavimo pagal technologijas principas, o ši situacija susidarė todėl, kad įstatymas buvo rengiamas būtent Seimo *Aplinkos apsaugos* komitete⁷⁶⁷. Ryšium su tuo, kad įstatyme buvo numatytas hidroenergetikos plėtros ribojimas, susijęs su

⁷⁶² Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Atsinaujinančių energijos išteklių sektoriaus plėtros įvertinimas*. 2014 m. vasario d. pažymos Nr. O5- Dėl elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, tarifų nustatymo 2014 metų II ketvirčiui priedas. 2014. P. 5.

⁷⁶³ Ten pat, p. 6.

⁷⁶⁴ LR Seimo Aplinkos apsaugos komitetas. *Aplinkos apsaugos komitetas pateikė siūlymus Vyriausybei, sprendžiant upių lygio reguliavimo prie hidroelektrinių ir hidroenergetikos poveikio aplinkai klausimus*. 2014 04 24. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4463&p_k=1&p_d=146903; žiūrėta 2015 06 06.

⁷⁶⁵ Ten pat, žiūrėta 2015 06 06.

⁷⁶⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

⁷⁶⁷ Ten pat.

nuostatomis skatinti būtent nepatvankines technologijas, prof. P.Punys, konstatuoja, kad būtent šio tipo technologijos neturi komercinės vertės, leidžiant statyti elektrines tik tose vietose, kuriose jų eksploatacija paprasčiausiai neapsimoka, o tai, anot jo, demonstruoja valstybės institucijų nekompetenciją, ir dėl šios priežasties siekti įstatyme numatytos kvotos hidroenergijai iki šiol sekėsi gan sunkiai, nepaisant hidroenergijos naudos viešajam interesui, t.y., to, kad jos skatinamasis tarifas yra artimiausias elektros rinkos kainai⁷⁶⁸. Jo teigimu, XV Vyriausybė, taip pat Prezidentūra ir konkretūs Seimo nariai buvo ypatingai suinteresuoti hidroenergetikos ribojimu, tačiau jis taip pat akcentuoja suintensyvėjusį dialogą ir tam tikrą valstybės institucijų pozicijų kaitą būtent šiuo metu, ryšium su hidroenergetikos atstovų pasiūlymais atkurti mažosios hidroenergetikos vystymą buvusių vandens malūnų vietose ir kt.⁷⁶⁹.

Vertinant plėtrą saulės energetikos sektoriuje, nuo įstatymo įsigaliojimo pradžios iki 2014 m., pastebimas saulės energetikos proveržis, kadangi saulės gamintojų, kuriems taikomas skatinimas, padaugėjo net 406 kartus⁷⁷⁰ dėl drastiško įrangos kainos kritimo 2012 m. bei šiems pokyčiams neadekvataus elektros supirkimo tarifo. VKEKK konstatuoja, kad *įstatyme nustatytas tikslas saulės energijai (10 MW) yra pasiektas ir viršytas, t.y., iki įstatymo įsigaliojimo išduotas 1 skatinamasis leidimas (0,01 MW), o nuo įstatymo įsigaliojimo iki 2014 m. — 1947 leidimai 69,23 MW galiai*⁷⁷¹.

*Iki 2014 m. nuo Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo „bendra vėjo elektrinių instaliuota galia, perdavimo ir skirstomajame tinkle, siekia 500,85 MW (skatinamieji Leidimai gaminti, Leidimai plėtoti ir aukcionu paskirstyta kvota)“*⁷⁷², taigi, įstatyme numatyta 500 MW kvota yra nežymiai viršyta. VKEKK teigimu, po įstatymo priėmimo pastebimas vėjo energetikos plėtros suaktyvėjimas, todėl, „manytina kad plėtotojų aktyvumą [...] lėmė tinkamai taikomas skatinimo priemonių mechanizmas“⁷⁷³. Kaip jau minėta, šiuo metu svarstoma galimybė padidinti kvotą vėjo energijai, nors oficialaus sprendimo kol kas nėra. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme taip pat užfiksuota nuostata, jog iki 2015 m. turėjo būti parengtas tolesnės vėjo energetikos plėtros planas (įskaitant plėtrą Baltijos jūroje), tačiau šie darbai taip pat nėra užbaigti. 2014 m. Kauno technologijos universiteto (toliau — KTU) atliktos studijos duomenimis, vėjo elektrinių galios padidinimui rekomenduojama papildomai įrengti 400 MW rezervinių pajėgumų už 324 mln. eurų, tačiau LVEA, remdamasi alternatyviais skaičiavimais, laikosi pozicijos, jog studijoje analizuotas konservatyviausias scenarijus, kuomet „energetikos

⁷⁶⁸ Ten pat.

⁷⁶⁹ Ten pat.

⁷⁷⁰ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Atsinaujinančių energijos išteklių sektoriaus plėtros įvertinimas. Op. cit., p. 7.

⁷⁷¹ Ten pat, p. 8.

⁷⁷² Ten pat, p. 12.

⁷⁷³ Ten pat, p. 13.

sistema dirba salos režimu, visiškai izoliuota nuo kitų šalių [...]. Tikrovėje esamų rezervinių galių pakaktų [...], tačiau [...] jų studija į skaičiavimus neįtraukė⁷⁷⁴, t.y., studijoje remiamasi prielaidomis, jog į rezervines galias galinčių užtikrinti įmonių funkcijas rezervavimas neįtraukiamas, ir jos veikia tik kaip energijos generavimo šaltiniai. M.Marčiukaičio nuomone, studijoje minimi „papildomi keli šimtai MW [vėjo elektrinių galios kvotai — A.P.] gali būti vėl padidinti, jeigu kitaip apskaičiuosi“⁷⁷⁵, tačiau „politikams reikia tiktai skaičiaus — jeigu mokslininkai pateikė tokį skaičių, jie „užsikabina“ už skaičiaus, nesvarbu [...] kokie argumentai⁷⁷⁶“. Jo teigimu, modeliuojant ateities scenarijus ir nustatant galias, būtina įvertinti tokius parametrus, kaip rezervas, balansavimo, operatyvinio balansavimo galios, reagavimo greitis į atsinaujinančios energijos kitimo pokyčius ir jų staigumą ir pan., tačiau iš esmės vėjo energetikos tolesnė plėtra yra palaikoma energetikos ekspertų, ir, „jeigu yra strateginis požiūris [...] tada ir teisės aktai priimami atitinkamai pagal tą požiūrį, yra strategija, tai tiesiog ir taikomasi prie strategijos, o ne strategija taikoma prie kažkokių tai interesų ar politinių pažiūrų“⁷⁷⁷. Prof. J.Vilemo teigimu, elektros jungtis su Švedija atveria naujų techninių galimybių vėjo energetikos plėtrai⁷⁷⁸. Jis taip pat pažymi, jog numatytos investicijos į elektros tinklus, nesusijusios su vėjo elektrinių statyba, automatiškai yra palankios jų plėtrai, todėl šiomis galimybėmis turėtų būti pasinaudota⁷⁷⁹. Vertinant VIAP lėšų poreikį, ryšium su vėjo elektrinių instaliuotos galios padidėjimu, LVEA skaičiavimais, „papildomi 350 MW [...] VIAP sąnaudas padidintų 32–40 mln. eur (arba 0,32–0,39 ct/kWh), tačiau elektros kainą rinkoje sumažintų 77–99 mln. eur (0,82–1,0 ct/kWh)“⁷⁸⁰ (angl. *merit order effect*).

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje biokuro elektrinės diferencijuojamos į biodujų ir biomasės elektrines⁷⁸¹, būtina atlikti tiek atskirą, tiek apibendrintą šių dviejų sektorių įvertinimą. *2013 m. kvota biokurui buvo sumažinta nuo 355 MW iki 105 MW, todėl, VKEKK duomenimis, ši kvota bus viršyta beveik 24 proc., tačiau VKEKK taip pat konstatuoja, jog būtent nuo 2013 m. pastebimas šio sektoriaus plėtros sulėtėjimas, ryšium su išnaudota kvota⁷⁸². Bendra biomasės elektrinių galia 2014 m. sudarė 113,84 MW⁷⁸³, o biodujų — 19,90 MW (pagal leidimus gaminti) — šiame sektoriuje iki 2014 m. energijos gamintojų padaugėjo beveik 36 proc.⁷⁸⁴*. L.Balsio teigimu, biodujų sektorius Lietuvoje nesusilaukia pakankamai valstybės institucijų dėmesio, ir,

⁷⁷⁴ Markevičienė, E. Vėjo elektra kryžkelėje: ar reikia daugiau, ar jau užtenka? Op. cit., žiūrėta 2015 05 23.

⁷⁷⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁷⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷⁷ Ten pat.

⁷⁷⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁷⁷⁹ Ten pat.

⁷⁸⁰ Markevičienė, E. Vėjo elektra kryžkelėje: ar reikia daugiau, ar jau užtenka? Op. cit., žiūrėta 2015 05 23.

⁷⁸¹ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Atsinaujinančių energijos išteklių sektoriaus plėtros įvertinimas. Op. cit., p. 1.

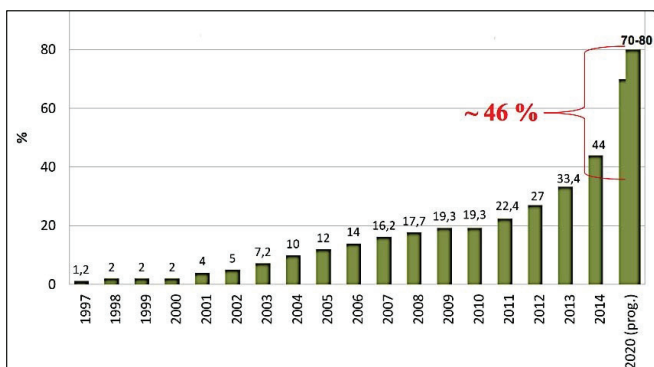
⁷⁸² Ten pat, p. 5

⁷⁸³ Ten pat, p. 2.

⁷⁸⁴ Ten pat, p. 3-4.

nustatinėjant kvotas biodujų sektoriaus atstovai „liko pamiršti, tai paskui teko taisyti, kad [...] ir jiems atsirastų kvota“⁷⁸⁵.

Vertinant biokuro energetikos plėtrą, galima teigti, jog natūraliai, dėl racionaliu konkurencingumo įvertinimu pagrįstos ekonominės logikos, didžiausias proveržis pasiektas būtent šilumos sektoriuje. Biokuras Lietuvoje laikomas pagrindiniu atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros prioritetu. L.Balsio nuomone, valstybės institucijoms deklaruojant poziciją, jog Lietuvoje atsinaujinančių išteklių energetika laikoma prioritetu, „95 proc. turima omeny, kad šilumos ūkis pereina prie biokuro“⁷⁸⁶, tačiau tai netaikoma vėjo, saulės, hidroenergetikai⁷⁸⁷. Jau nuo 2000 m. biokuro dalis pastebimai ir nuosekliai augo po kelis proc. kasmet, ir nuo vos 2 proc. 2000 m. išaugo iki 44 proc. 2014 m.⁷⁸⁸ Biokuro katilų galia šiuo metu sudaro virš 800 MW⁷⁸⁹. Ne mažiau kaip 80 proc. energijos gamybos iš biokuro vykdoma Utenoje, Ignalinoje, Molėtuose, Tauragėje, Kretingoje, Šakiuose, Varėnoje, Plungėje, Rokiškyje, Kupiškyje, Biržuose, Zarasuose, Jonavoje, Kaišiadoryse, Širvintuose, Birštone, Lazdijuose, Kelmėje, Šilutėje, Radviliškyje, Šilalėje, Mažeikiuose, Skuode⁷⁹⁰. Kaune ir Vilniuje iki 2018 m. numatomas didžiausias biokuro katilų galios padidėjimas, atitinkamai nuo 206 MW iki 360 MW Kaune ir nuo 132 MW iki 406 MW Vilniuje (šilumos poreikis Vilniuje žiemos metu — 500 MW)⁷⁹¹.

3. pav. Biokuro panaudojimo energijos gamybai centralizuotame šilumos sektoriuje didėjimas

Šaltinis: Ramanauskas, V. Op. cit., žiūrėta 2015 05 23.

⁷⁸⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁷⁸⁶ Ten pat.

⁷⁸⁷ Ten pat.

⁷⁸⁸ Ramanauskas, V. *Biomosės energetikos plėtra Lietuvoje*. Rasta: http://www.lsta.lt/files/events/2014-11-04_05_Litbiomos%20konf/Bendroji%20dalis_pranesimai/1_Virginijus%20Ramanauskas%20LITBIOMA%20final.pdf; žiūrėta 2015 05 23.

⁷⁸⁹ Ten pat, žiūrėta 2015 05 23.

⁷⁹⁰ Ten pat, žiūrėta 2015 05 23.

⁷⁹¹ Ten pat, žiūrėta 2015 05 23.

Galima teigti, jog atsinaujinančių išteklių energetika ryškiai įtakoja šilumos sektoriaus struktūrą demonopolizavimo linkme. Kaip ir elektros sektoriuje, Lietuvoje taip pat natūraliai (pagal istorinę praktiką) egzistuoja ir šilumos sektoriaus monopolijos, tačiau jos yra vietinės, t.y., lokaliaios, veikiančios miestų ribose, o to priežastis yra centralizuota šilumos sektoriaus (infra)struktūra, tačiau, anot R.Lapinsko, pastaruoju metu situacija keičiasi, randantis naujiems veikėjams, t.y. nepriklausomiems šilumos gamintojams, kurie veikia išimtinai tik atsinaujinančių išteklių energetikos srityje⁷⁹². Jis teigia, kad visa centralizuotai gaminama šiluma Lietuvoje gali būti gaminama iš biokuro, ką patvirtina paskutinės 2013 m. ir 2014 m. atliktos studijos, ir prognozuoja, kad 2020 m. apie 80 proc. centralizuotos šilumos bus gaminama iš biokuro⁷⁹³. Iš kitos pusės, vertinant šilumos sektoriaus (de)monopolizavimo tendencijas, egzistuoja nuomonė, jog reiškiantis stipriai biokuro srities lobistinei įtakai, energetikos sektoriuje formuojasi naujas monopolis ir ryškėja situacija, kuomet nuo vienos priklausomybės pereinama prie kitos, t.y., „nuo priklausomybės nuo dujų link priklausomybės nuo biokuro“⁷⁹⁴. Kita vertus, šis sektorius pasižymi monopolizuota struktūra, toms pačioms įmonėms gaminant tiek energiją, tiek patį biokurą, tačiau, įsigaliojus biokuro biržai, šios spragos eventualiai turėtų būti pašalintos⁷⁹⁵.

2014 m. išleistoje plačios apimties studijoje, kurioje analizuojamos kliūtys atsinaujinančių išteklių energetikos vystymuisi, Lietuva, kartu su Vokietija, Italija, Vengrija ir Jungtine Karalyste priskiriama prie valstybių grupės, kurioje egzistuoja daugiausiai barjerų šilumos ir vėsinimo sektoriuose⁷⁹⁶. *Vertinant šilumos sektorių, pastebimas politikos nenuoseklumas, t.y., dvikryptė tendencija, iš vienos pusės skatinant konkurenciją šiame sektoriuje, iš kitos — siekiant šilumos ūkio centralizacijos, valstybei siekiant perimti šilumos ūkio kontrolę į savo rankas*⁷⁹⁷. Nepriklausomų šilumos tiekėjų teigimu, „tam, kad nepriklausomi tiekėjai galėtų pradėti statyti kogeneracines elektrines [...], valstybė skelbė aukcionus dotuojamiems elektros supirkimo tarifams. Aukcionus laimėjo žemiausią kainą pasiūlę verslininkai, tačiau pasikeitus reglamentavimui jie gali būti išstumti iš rinkos“⁷⁹⁸, kadangi, sumažinus elektros kvotą biokurui, jau buvo išduoti leidimai didesniai elektros kiekiui. Jų nuomone, stambieji veikėjai siekia

⁷⁹² Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁷⁹³ Ten pat.

⁷⁹⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁷⁹⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁷⁹⁶ Spitzley, J.B., Banasiak, J., Jirous, F., Najdawi, C., Steinhilber, S. Op. cit., p. 61.

⁷⁹⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁷⁹⁸ Malinauskas, S. Nepriklausomas šilumos gamintojas Raimondas Štreimikis: „Monopolininkai bijo kainų smukimo“. „15min.lt.“ 2014 10 21. Rasta:

<http://www.15min.lt/verslas/naujiena/energetika/nepriklausomas-silumos-tiekejais-raimondas-streimikis-monopolininkai-bijo-kainu-smukimo-664-452725>; žiūrėta 2015 05 23.

užkirsti kelią smulkių nepriklausomų gamintojų atėjimui į rinką⁷⁹⁹. Tačiau, V.Jankauskas pažymi, jog, priėmus Šilumos ūkio įstatymo pataisais, leidusias nepriklausomiems tiekėjams konkuruoti su pagrindiniais gamintojais, taip siekiant skatinti konkurenciją šilumos ūkyje, susiklostė situacija, kuomet iškilo didelis skaičius katilinių, kurios pardavinėjo šilumą už itin aukštą kainą⁸⁰⁰. R.Lapinsko teigimu, tokia situacija labai palanki nepriklausomiems šilumos gamintojams, kadangi biokurą jie perka rinkos kaina, o šilumą gali parduoti praktiškai už iš dujų pagamintos energijos kainą, tačiau ši praktika nėra naudinga vartotojams bei neigiamai atsiliepia biomasės energetikos įvaizdžiui visuomenėje⁸⁰¹. Prof. J.Vilemas teigia, jog šilumos sektoriuje energijos gamybai iš atsinaujinančių išteklių nereikalingos jokios specialios lengvatos, tačiau pirmiesiems į rinką atėjusiems gamintojams buvo sudarytos ypatingai palankios „neaiškios, gal net ir korupcinės“ reguliavimo sąlygos bei principai, garantavę labai didelį pelną⁸⁰². Anot prof. V.Jankausko, atsižvelgiant į ekonomistų išskiriamas 2 konkurencijos rūšis, t.y., konkurenciją rinkoje ir konkurenciją *dėl* rinkos, šiuo atveju buvo pasirinktas pirmasis variantas, ko pasekoje, šilumos kaina išaugo, kai paprastai tokiais atvejais šilumos sektoriuje vyksta konkurencija dėl rinkos, t.y., skelbiami konkursai, ir tokiu būdu surandami investuotojai⁸⁰³. Galima kelti prielaidą, jog *būtent ši situacija paskatino valstybės siekius tolimesnę šilumos ūkio plėtrą sukoncentruoti į savo rankas, tokiu būdu dar labiau centralizuojant šį sektorių — „Vilniaus ir Kauno miestų šilumos ūkio modernizavimo ir didelio masto kogeneracinių elektrinių statybos projektus Vyriausybė pripažino valstybės ekonomikai svarbiais projektais. Juos įgyvendinti pavesta valstybės valdomai energetikos įmonių grupei „Lietuvos energija“*⁸⁰⁴.

Pagal 2013 m. Lietuvos ataskaitoje apie pažangą skatinant ir naudojant atsinaujinančius energijos išteklius pateiktus duomenis *2011 – 2012 m. nebuvo instaliuota nei vieno MW geoterminės energijos*⁸⁰⁵, kadangi daugiausia geoterminės energijos naudojama namų ūkiuose, tad jos dalis nėra didelė. Lietuvoje veikia vienintelis stambus geoterminės energijos objektas — Danijos lėšomis ir iniciatyva pastatyta Klaipėdos geoterminė jėgainė, į šilumos tinkus energiją pradėjusi tiekti 2000 m. Geotermijos asociacijos valdybos pirmininko F.Zinevičiaus teigimu, geotermijos sritis Lietuvoje stokoja valstybės paramos, kadangi, nepaisant Klaipėdos geoterminės jėgainės veikimo specifikos, jai nėra taikomos jokios išskirtinės sąlygos ir ji

⁷⁹⁹ Ten pat, žiūrėta 2015 05 23.

⁸⁰⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁸⁰¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁸⁰² Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁸⁰³ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁸⁰⁴ Jockus, A. *Pertvarkytas šilumos ūkis — pigesnė energija*. „Lietuvos žinios.lt“. 2015 01 24. Rasta: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/pertvarkytas-silumos-ukis-pigesne-energija/195453>; žiūrėta 2015 06 15.

⁸⁰⁵ LR Pažangos ataskaita apie pažangą skatinant ir naudojant atsinaujinančius energijos išteklius. Op. cit., žiūrėta 2015 06 06

prilyginama eilinei katilinei⁸⁰⁶. Svarbu pažymėti, kad Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas numatė specialų tarifą elektrai, naudojamai šilumos siurblių veiklai. Teisininkai pažymi, jog nesugebėjimas laiku ir tinkamai vykdyti pavestų funkcijų gali būti traktuojamas

„kaip Konstitucijos, nustatančios, kad Vyriausybė vykdo įstatymus, pažeidimas, turintis tiesioginį finansinį poveikį piliečiams, nusprendusiems skirti investicijas į geotermines šildymo sistemas. [...] Atkreipiamas dėmesys, jog valstybės institucijos neneigia, kad [...] įsipareigojimai geoterminės energetikos skatinimo srityje iki šiol nėra įgyvendinti. Susiklosčiusi situacija gali lemti tai, kad valstybės institucijoms gali tekti prisiimti atsakomybę už teisės aktais nustatytų įsipareigojimų nevykdymą. [...] Apibendrinant, [...] esama legislatyvinė omisija, t. y. teisinio reguliavimo nebuvimas geoterminės energijos paramos srityje, šilumos siurblius parduodančių bei geoterminius katilus turinčių asmenų noras atgauti dalį investicijų anksčiau ar vėliau paskatins juos ginti pažeistas teises teisme“⁸⁰⁷.

Šiuo metu Lietuvoje į dyzeliną privaloma įmaišyti 7 proc. biodyzelino, išskyrus žiemos laikotarpį, o į benziną — 5 proc. bioetanolio visus metus⁸⁰⁸. Lietuvos vežėjai ir degalinių operatoriai nepalaiko Energetikos ministerijos siūlymo 5 proc. biodegalų maišyti ir į arktinį pirmos bei antros klasės dyzeliną, argumentuodami specifinėmis Lietuvos bei kaimyninių šalių klimato sąlygomis bei tuo, jog tokiu atveju kiltų degalų kaina ir prastėtų kokybė⁸⁰⁹. Nors pagal direktyvą 2009/28/EB bei patį įstatymą numatyta, jog 2020 m. atsinaujinančių išteklių dalis transporto sektoriuje sudarys ne mažiau 10 proc., bet „šiuo metu [...] derinamoje Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros 2016-2020 metų programoje [...] numatoma, kad biokuro sunaudojimas, maišant jį į degalus, pasieks 7 proc., o biodujų (biometano) bus naudojama – 1 proc. Iš viso – 8 procentai, o ne 10“⁸¹⁰.

Apibendrinant įstatymo įgyvendinimo atvejo analizę, galima teigti, jog Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimas atspindi dvikryptį procesą, kuomet direktyvinio reguliavimo pagrindu europeizacijos procesas numatė tam tikras bendras normas ir taisykles ES lygiu, kurių sukūrimas atitinkamai turėjo paskatinti ES valstybių narių integraciją

⁸⁰⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Op. cit.

⁸⁰⁷ D Legals: geoterminė energetika pamiršta valstybės ilgalaikės paramos planuose. „D-legals.lt“. 2015 04 28. Rasta: <http://dlegals.eu/ru/news-posts/d-legals-geotermine-energetika-pamirsta-valstybes-ilgalaikes-paramos-planuose-2/>; žiūrėta 2015 06 06.

⁸⁰⁸ Fedaravičius, T. Biodegalų dieta per „Lukoil“ vamzdelį. „Lietuvos žinios.lt“. 2015 03 19. Rasta: <http://zinios.lt/zinios/Trasa/biodegalu-dieta-per-lukoil-vamzdeli/198746/>; žiūrėta 2015 06 06.

⁸⁰⁹ Gabartas, R. Biodegalai: apie plusus, minusus ir kitus faktorius. „Delfi.lt“. 2015 03 18. Rasta: <http://www.delfi.lt/auto/patarimai/biodegalai-apie-plusus-minusus-ir-kitus-faktorius.d?id=67452178>; žiūrėta 2015 08 15.

⁸¹⁰ Sutkus, V. V. Sutkus: Energetikos ministerijos skubėjimas — „vežimo statymas prieš arklį“. „Delfi.lt“. 2016 01 24. Rasta: <http://www.delfi.lt/verslas/nuomones/v-sutkus-energetikos-ministerijos-skubejimas-vezimo-statymas-pries-arkli.d?id=70164194>; žiūrėta 2016 05 05.

atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje, tačiau, kaip jau minėta, ši integracija tarp ES valstybių narių yra nevienalytė ir tam tikrais atvejais komplikuota, ryšium su problemomis, kylančiomis europinio lygmens susitarimų (šiuo atveju — direktyvos 2009/28/EB ir paties įstatymo) įgyvendinimo lygmenyje. Nepaisant to, kad europinio lygmens reguliavimas buvo sąlyginai sklandžiai perkeltas į nacionalinį lygmenį, o įstatymo priėmimas sudarė galimybę aiškiai reglamentuoti atsinaujinančių išteklių energetikos sritį, numatant konkrečias procedūras kiekviename atsinaujinančios energetikos sektoriuje, todėl jo priėmimas neabejotinai traktuotinas, kaip pozityvus faktorius, paskatinęs atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą, ir žymėjo atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, kaip savarankiškos viešosios politikos srities, pradžią, įstatymo įgyvendinimas yra komplikotas retroaktyvaus teisinio reguliavimo principo dominavimo ir dažno įstatymo keitimo, neigiamai įtakojančio investicijų klimatą, tam tikrų įstatymo nuostatų įgyvendinimo bei numatytų poįstatyminių teisės aktų vėlavimo ir kitų problemų.

3.5.3. Atsinaujinančių išteklių ir konvencinės energetikos diskursų konfrontacija: valstybės institucijų komunikacijos strategijos

Analizuojant valstybės institucijų bei atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių santykius, derėtų atsižvelgti ir į tam tikrą komunikacinį šių santykių aspektą, remiantis naujojo institucionalizmo teorinėmis prielaidomis. Žvelgiant iš diskursyvinio institucionalizmo perspektyvos, įvertinus tai, jog diskursus formuoja daugybė įvairių veikėjų, įskaitant politikus ir valstybės institucijas bei *atsižvelgiant į tai, jog atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra Lietuvoje iš esmės buvo sąlygota ES keliamų tikslų bei Lietuvos išipareigojimų perimti acquis communautaire, be proaktyvios valstybės institucijų iniciatyvos (išskyrus pavienius politikus), prioritetą teikiant konvencinei energetikai, galima daryti išvadą, jog Lietuvos energetikos politikoje bei jos nacionalinėse preferencijose iki šiol dominuoja istoriškai susiformavęs konvencinės energetikos diskursas, o alternatyvus diskursas šiuo metu yra dar tik formavimosi stadijoje juolab, kad atsinaujinanti energetika apskritai yra pakankamai naujas reiškinys.*

J.Šimėno teigimu, Energetikos ministerijoje, aukštesniame, nei specialistų lygmenyje, dominuoja pasipriešinimas atsinaujinančių išteklių energetikai⁸¹¹. Kiti informantai taip pat pažymi, jog, nepaisant strateginio lygmens deklaracijų, vertinant realią situaciją, atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra nebuvo nei vienos vyriausybės prioritetas⁸¹². Vertindama šios

⁸¹¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁸¹² Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevėiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

situacijos priežastis ir pasekmės, V.Sankauskaitė pastebi, kad „tai [...], galbūt, neskamba, galbūt nepritrauksi rinkėjų, bet yra tiesiog kažkas, kas yra reikalinga įgyvendinti dėl to, kad ES reikia, [...] kaip kažkoks tai pinigų traukimas iš vartotojo“⁸¹³. Anot L.Sabaliausko, bet koks ginčas, kuriame dalyvauja visuomenė, dėl politikų reitingų Lietuvoje sprendžiamas visuomenės naudai, kita vertus, šilumos kainą vartotojams ilgą laikotarpį įtakojo VIAP, kuriuo buvo remiamos šilumą gaminančios elektrinės⁸¹⁴. M.Marčiukaičio teigimu, VIAP paramos paskirstymas dujinėms ir atsinaujinančių išteklių elektrinėms ne visuomet buvo teisingai „nušviečiamas“⁸¹⁵. Atsižvelgiant į tai bei remiantis išvada, jog Lietuva, įgyvendindama direktyvą 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją, generuoja vadinamąją „opoziciją per galines duris“ (angl. *opposition through the backdoor*), galima iškelti prielaidą, jog ši opozicija apima ir komunikacinį aspektą. Pagrindinė įvairiais komunikacijos kanalais perteikiama žinia arba pozicija šiuo atveju gali būti apibūdinama fraze „atsinaujinančių išteklių energetika yra brangi, reikalauja valstybės paramos, generuoja dideles elektros kainas“. Be to, viešojoje erdvėje bent jau iki šiol gan ryškiai dominavo diskursas, jog, iš esmės, *tiktai* atsinaujinančių išteklių energetika yra brangi/subsidijuojama, informaciją apie subsidijas konvencinei energetikai teikiant pakankamai dozuotai. Vertinant situaciją, kuomet teisiškai įtvirtinamas energijos supirkimas aukštesnėmis, nei rinkos kainomis, galima teigti, jog tai taip pat yra subsidijavimo forma. Taip pat svarbu įvertinti faktą, jog TVF duomenimis, pomokestinės subsidijos iškastinio kuro energetikai sudaro 6,5 proc. pasaulinio BVP, t.y., 4,9 trln. dolerių 2013 m. ir 5,3 trln. dolerių 2015 m. (projekcija)⁸¹⁶, o tai yra 44 kartus daugiau, nei subsidijų dydis atsinaujinančių išteklių energetikai⁸¹⁷ (subsidijų klausimai plačiau analizuojami 3.6. skyriuje).

Vertindamas visuomenės nuomonės tyrimo rezultatus, kurie parodė, kad 49 proc. gyventojų atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą įvardina kaip efektyviausią priemonę, siekiant atpiginti šilumą ir elektrą, N.Mačiulis pažymi, jog tokia nuomonė kyla iš paviršutiniškų gyventojų žinių ir pasitikėjimo pigios alternatyvios energijos mitais⁸¹⁸. Jo teigimu „vėjo jėgainėse elektra yra maždaug dvigubai brangesnė nei atominėse elektrinėse gaminama elektra, o saulės energija vis dar brangesnė beveik 10 kartų“⁸¹⁹, o „kone vienintelė realios naudos galinti

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁸¹³ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁸¹⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁸¹⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁸¹⁶ Coady D. et. al. Op. cit., p. 6.

⁸¹⁷ Nagevičius, M. 10 milijonų dolerių per minutę klimato kaitos didinimui. Op. cit., žiūrėta 2015 06 18.

⁸¹⁸ Černiauskas, Š. Apklausa: daugiau nei trečdalis gyventojų mano, kad šilumą ir elektrą atpigintų politinis nuolaidžiavimas Rusijai. „Delfi.lt“. 2012 09 03. Rasta: <http://www.delfi.lt/archive/apklausa-daugiau-nei-treccalis-gyventoju-mano-kad-siluma-ir-elektra-atpigintu-politinis-nuolaidziavimas-rusijai.d?id=59431531>; žiūrėta 2015 06 18.

⁸¹⁹ Ten pat, žiūrėta 2015 06 18.

duoti ir nesunkiai įgyvendinama iš [...] alternatyvų yra vykdyti masinę senų pastatų renovaciją⁸²⁰. Energetikos ministras A.Sekmokas, teigia, kad ES visas elektros sektorius yra subsidijuojamas, tačiau subsidijavime yra įvairūs lygiai, o atsinaujinančių išteklių energetika yra labiausiai subsidijuojama, t.y., „subsidijavimo piramideje [...] stovi viršuje“⁸²¹. Energetinio saugumo ekspertas R.Švedas pažymi, jog dujų sektorius subsidijų nereikalauja — šiuo atveju subsidijavimo poreikis, anot jo, egzistuoja infrastruktūros, pvz., vamzdynų, vystymui⁸²². Tačiau *faktiškai ES (tame tarpe elektros gamybos iš dujų sektoriuje) neegzistuoja nesubsidijuojamos naujos technologijos*⁸²³, o, vertinat senąsias, joms taip pat yra taikoma vienokia ar kitokia parama⁸²⁴. Kita vertus, vertinant subsidijuojamos elektros, pagamintos iš dujų ir didelės galios vėjo elektrinių kainą, taip pat verta pastebėti, jog, iki šiol, netgi esant didžiausiam nustatytam didžiųjų vėjo elektrinių elektros supirkimo tarifui, jis buvo žemesnis, nei tarifas elektrai, pagamintai iš dujų, o 2015 m. kvotų bei tarifų paskirstymo aukcione, buvo nustatytas žemiausias vėjo energetikos vystymo Lietuvoje istorijoje 18 ct/kWh (5,21 euro ct/kWh) tarifas⁸²⁵, artimas rinkos kainai.

R.Švedo teigimu, atominė energija taip pat nereikalauja subsidijų⁸²⁶, tačiau, *2015 m. kovo mėnesį 8 valstybės narės, tarp jų ir Lietuva, Rumunijos iniciatyva, kreipėsi į EK, prašydamos didelės apimties infrastruktūros finansavimo mechanizmų taikymo atominei energetikai, kurie padėtų atitaisyti rinkos nesugebėjimą savarankiškai padengti pradinį atominės energetikos projektų kapitalą*⁸²⁷. Kita vertus, dar J.M.Barosso vadovaujama EK „patvirtino Jungtinės Karalystės planą už statomoje „Hinkley Point C“ jėgainėje gaminamą elektrą mokėti dvigubai daugiau, nei rinkos kaina“⁸²⁸. Energetikų J.Vilemo, V.Jankausko, R.Juozaičio teigimu, atominė energetika Lietuvai yra finansiškai nepatraukli⁸²⁹, tačiau tiek visuomenės, tiek žiniasklaidos, tiek politikų tarpe *net ir šiuo metu* vis dar galima fiksuoti argumentus, susijusius su atominės

⁸²⁰ Ten pat, žiūrėta 2015 06 18.

⁸²¹ Pikšrytė, A. *Interviu su A.Sekmoku*. Op. cit.

⁸²² Pikšrytė, A. *Interviu su Romu Švedu*. Op. cit.

⁸²³ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁸²⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁸²⁵ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Paskelbtas vėjo energiją naudojančių gamintojų, kurių elektrinių įrengtoji galia didesnė nei 350 kW ir kurios jungiamos prie skirstomojo tinklo, aukciono laimėtojas*. 2015 05 15. Rasta: <http://www.regula.lt/Puslapiai/naujienos/2015-metai/2015-05/2015-05-15/paskelbtas-vejo-energija-naudojančiu-gamintoju-kuriu-elektriniu-irengtoji-galia-didesne-nei-350-kW-ir-kurios-jungiamos.aspx>; žiūrėta 2015 06 18.

⁸²⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Romu Švedu*. Op. cit.

⁸²⁷ Romanian Ministry of Energy, Small and Medium Enterprises and the Business Environment. Appeal letter to European Commission Vice President M.Ševčovič. 2015 03 02. Rasta: https://docs.google.com/file/d/0B_JqTUh86obYUFNNmVNX1VRRmdXUE1rMHRtMS1ldHVjVVpn/edit?pli=1; žiūrėta 2015 06 18.

⁸²⁸ Noreika, M., Atominės energetikos klausimas suskaldė ES. „Verslo žinios.lt“. 2015 03 06. Rasta: <http://vz.lt/?PublicationId=df309baf-5630-45a7-860b-265d65744c87>; žiūrėta 2015 06 18.

⁸²⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

energetikos ekonomine nauda. Kita vertus, vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos rėmimo įtaką elektros kainai, viešojoje erdvėje visiškai nėra linkstama atsižvelgti į kompleksinę faktorių, turinčių įtaką kWh kainai, visumą, bei dar kartą akcentuoti kiekybiniais rodikliais grindžiamos kaštų ir naudos analizės trūkumą, analizuojant šiuos klausimus. Viešasis diskursas nesiremia informacija apie netiesioginę atsinaujinančių išteklių energetikos vystymo teikiamą naudą, pvz., įtaką CO₂ emisijų mažinimui bei klimato kaitos prevencijai, darbo vietų kūrimui, nuosavų energijos gamybos pajėgumų vystymui ir pan. Be to, nepaisant to, kad biokuro naudojimas jau šiuo metu yra pigiausias būdas apsirūpinti šiluma, labai dažnai viešojoje erdvėje, politikų ir įvairių ekspertų pasisakymuose *visa* atsinaujinanti energetika traktuojama kaip brangi. Visgi, *šiuo atveju derėtų atskirti bent jau šilumos ir elektros sektorius, tačiau, taikant aptariamą komunikacijos strategiją, atsinaujinančių išteklių energetika paprastai nediferencijuojama nei pagal sektorius, nei pagal rūšis, nei pagal galią.* Pvz., daugumos informantų teigimu, saulės energetikos bumus sukompromitavo visą atsinaujinančių išteklių energetikos sektorių ir sugadino jo įvaizdį viešojoje erdvėje bei visuomenėje⁸³⁰, ko pasekoje atsinaujinanti energetika yra suvokiama kaip brangi *in corpore*. Prof. J.Vilemo nuomone, saulės energetikos bumus buvo naudojamas „piktai propagandai“, spekuliacijoms bei tam tikrų politinių sprendimų pateisinimui⁸³¹. Jis taip pat pastebi spekuliacijas Lietuvos priklausomybės nuo elektros importo argumentu, kadangi, anot jo, „yra žymiai pigiau ją importuoti, negu gaminti pas save iš importuotų gamtinių dujų ar kokio kito importuoto kuro“⁸³². Kita vertus, net ir biokuro srityje, anot R.Lapinsko, per 11 veiklos metų asociacijai „Litbioma“ pastoviai tenka susidurti su įvairių lygių politikų, Seimo narių, savivaldybių atstovų, energetikos praktikų, valstybinių energetinių kompanijų vadovų argumentais, jog biokuro ištekliai baigsis, jog jis taps brangesnis už dujas ir pan., kvestionuojant biokuro projektų vystymo reikalingumą — tokią komunikacijos strategiją jis apibūdina kaip „klasikinę“⁸³³.

Atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų atvirame laiške prezidentei D.Grybauskaitėi, kuriame tuometinės VKEKK pirmininkės veiksmai atvirai įvardinami, kaip propaganda, teigiama:

⁸³⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.
Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Op. cit.

⁸³¹ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁸³² Ten pat.

⁸³³ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

„[...] Ne mažiau svarbi [...] istorijos propagandinė pusė. 2012 m. vasario 3 d. VKEKK pirmininkė [...], duodama interviu Baltijos televizijos žinioms konstatuoja, jog 2009 m. VKEKK nerado nei vieno veikiančio virš 10 MW instaliuotos galios vėjo elektrinių parko. Mes pateikiame nuorodą [...] į oficialią AB „Litgrid“ statistiką apie elektrinių instaliuotas galias ir pagamintos elektros energijos kiekius, iš kurios aiškiai matyti, jog 2009 m. buvo instaliuota virš 64 MW didesnių nei 350 kW vėjo elektrinių, ir veikė mažiausiai penki vėjo elektrinių parkai. 2010 m. buvo instaliuota virš 84 MW didesnių nei 350 kW vėjo elektrinių, ir veikė mažiausiai šeši vėjo elektrinių parkai”⁸³⁴.

Laiške taip pat pažymima, kad

„[...] pastaruoju metu iš VKEKK pirmininkės lūpų gan dažnai pasigirsta populistinė propaganda, neva atsinaujinanti energetika užkrauna didelę našta vartotojui, ir dėl tos priežasties reikia visokeriopais būdais riboti jos skatinimą. Norėdami išlikti objektyvūs pateikiame pačios VKEKK patvirtintas [...] VIAP fondo surinkimo ir išnaudojimo 2012 m. prognozę. Pabrėžiame, kad iš bendros 3,23 TWh remiamos bei kvotinės elektros dalies net 2,43 TWh (75%) bus pagaminta ne iš atsinaujinančių išteklių, bet iš [...] gamtinių dujų.”⁸³⁵.

A.Jušksys, analizuodamas kliūtis atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, pažymi, kad „atsinaujinančių išteklių energijos technologijos nukenčia nuo iškreiptos tradicinių energijos šaltinių (pvz., anglies, atominės energijos) konkurencijos, vertinant jų kainą galutiniam vartotojui”⁸³⁶. LEI studijoje teigiama, kad „*nors Lietuvoje mokestinė našta dėl atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros yra maža, palyginus su kita paskirstomos per VIAP fondą paramos dalimi, visgi nuostatos dėl atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros rėmimo yra suformuotos neigiamos*”⁸³⁷. Diskusijų dėl naujos atominės elektrinės kontekste pasirodydavo ne visiškai korektiškų atsinaujinančios energijos elektros kainų interpretacijų⁸³⁸. 2012 m., duodamas interviu „Lietuvos ryto“ televizijos laidai „24/7”, A.Kubilius pareiškė, jog vėjo elektrinėse pagamintos elektros *savikaina* siekia 30 ct/kWh, tačiau šie skaičiai neatitiko tikrovės, kadangi

⁸³⁴ Lapinskas, R. et al., Atviras laiškas LR Prezidentei Daliai Grybauskaitei. Op. cit.

⁸³⁵ Ten pat.

⁸³⁶ Juškys, A. Op. cit., p. 195.

Cituota iš:

European Environment Agency. *Potencial factors for success*. 2001. Rasta:

http://www.eea.europa.eu/publications/environmental_issue_report_2001_27/Issues_No_27_04.pdf/view; žiūrėta 2012 01 26.

⁸³⁷ Galinis, A. Op. cit., p. 273.

⁸³⁸ Šimanskas, V. Visagino AE – įsivaizduojami priešai ir nutylėtos alternatyvos. „*Balsas.lt*“. 2012 05 15. Rasta: <http://www.balsas.lt/naujiena/598237/v-simanskas-visagino-ae-isivaizduojami-priesai-ir-nutyletos-alternatyvos/1>; žiūrėta 2015 01 20.

maksimalus tarifas („lubos“) elektros supirkimui iš didžiųjų vėjo elektrinių, kurios gamina didžiąją dalį elektros energijos, 2012 m. buvo 28 ct/kWh, o tai reiškia, kad vėjo energija, atsižvelgiant į aukcionų rezultatus, galėjo būti superkama ir pigiau, taigi, vertinant šiuos oficialius duomenis, derėtų atkreipti dėmesį į tai, jog jo *pateikta vėjo energijos savikaina buvo didesnė už tuo metu oficialiai skelbiamą jos supirkimo kainą*⁸³⁹. Kita vertus, A.Kubilius, taikydamas dvigubus standartus, nekorektiškai palygino Visagino atominės elektrinės ir vėjo elektrinių pagamintos elektros savikainą, į atominėje elektrinėje pagamintos elektros savikainą neįtraukdamas kapitalo kaštų ir teigdamas, jog „VAE elektros savikaina sieks viso labo 7-10 ct/kWh. Tuo tarpu, teigdamas, kad iš vėjo pagamintos elektros savikaina yra 30 ct/kWh, jis įtraukia visas įmanomas kaštų dedamąsias, įskaitant ir kapitalo kaštus“⁸⁴⁰. Prof. J.Vilemo teigimu, XV Vyriausybės veiksmai nesiderino su 2012 m. Energetinės nepriklausomybės strategijoje užfiksuotomis nuostatomis, nes ši Vyriausybė laikėsi pozicijos, jog atsinaujinančių išteklių energija yra brangi, tačiau, anot jo, dabartinėmis rinkos sąlygomis pigiausiai elektrą gamina vėjo elektrinės, ir *jokia nauja technologija šiuo atveju negalėtų išsilaikyti be tam tikrų subsidijų, kuriomis elektra būtų perkama už didesnę, nei rinkos kainą, kadangi rinkos kainą formuoja seniai pastatytos atsipirkusios elektrinės, kurių yra dauguma*⁸⁴¹. Jo teigimu, tobulėjant technologijoms, įrenginių kaina laipsniškai mažėja, tad mažėja ir reikalingos paramos dydis, todėl palankiose vietovėse jau iki 2020 m. vėjo bei fotovoltinės elektrinės galės konkuruoti rinkoje be jokių subsidijų, kaip tai vyksta Australijoje jau šiuo metu⁸⁴². Anot M.Marčiukaičio, naujos vėjo elektrinės jau šiuo metu gamintų pigesnę energiją, negu naujos atominės elektrinės, taigi, vėjo elektrinės, yra konkurencingos, o netolimoje ateityje jas pasivyti turėtų ir saulės elektrinės⁸⁴³. Panašios pozicijos laikosi R.Juožaitis, taip pat ir prof. V.Jankauskas⁸⁴⁴.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus bei vertinant valstybės institucijų atstovų pasisakymus, taip pat — į „opoziciją per galines duris“, viešojoje erdvėje transliuojamą konkretaus turinio (t.y., „visa atsinaujinanti energija yra brangi ir didina kainas vartotojams“) žinių visuomenei iš valstybės institucijų pusės (bent jau iki šiol), galima vertinti kaip pakankamai laisvai interpretuojamą informaciją. Nepaisant dominuojančio neigatyvaus diskurso, pvz., 2014 m. subsidijuojamos elektros dalis sumažėjo nuo 23 proc. iki 18 proc., vertinant *perdavimo tinkle perduotą elektros energiją*⁸⁴⁵, o tai turėjo įtakos kWh kainai: 2013 m. VIAP

⁸³⁹ Ten pat, žiūrėta 2015 01 20.

⁸⁴⁰ Ten pat, žiūrėta 2015 01 20.

⁸⁴¹ Vilemas, J. Kritiškas žvilgsnis į naująją Lietuvos energetikos strategiją. Op. cit., p. 5-6.

⁸⁴² Vilemas, J. Atsinaujinančios energetikos era jau prasideda. *Mokslas ir technika*. 2014, 3. P. 14-17.

⁸⁴³ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁸⁴⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁸⁴⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juožaičiu*. Op. cit.

⁸⁴⁵ Elektros rinkos komitete aptarti 2014 m. elektros rinkos rezultatai. *Žvilgsnis į energetiką*, „Litgrid“. 2015, 29. P. 8.

mokestis sudarė 9,38 ct/kWh, o 2014 m. — 7,14 ct/KWh (2015 m. VIAP mokestis siekė 5 ct/kWh arba 1,55 euro ct/kWh⁸⁴⁶). Savaime aišku, tam įtakos turėjo specifinis priežasčių kompleksas, nesusijęs su atsinaujinančių išteklių elektros rėmimo kaina, kadangi VIAP dalis atsinaujinančių išteklių energijai ir balansavimui ilgą laikotarpį stabiliai augo, tačiau galutiniame rezultate VIAP dalis kWh kainos struktūroje mažėjo, kas neabejotinai gali būti traktuojama, kaip vartotojams ekonomiškai naudinga situacija⁸⁴⁷.

Vertinant alternatyvų diskursą, svarbu akcentuoti, jog viešojoje erdvėje taip pat galima aptikti atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių atstovų pasisakymų, kuriuose išreiškiama kritika bei metami kaltinimai konvencinės energetikos atstovams (įskaitant valstybės institucijas), jog pastarieji stengiasi riboti atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą. Dažnu atveju ši retorika remiasi vienašališkais ir nepagrįstais argumentais. Energetinio saugumo ekspertas R.Švedas teigia, jog konvencinės (įskaitant atominę) energetikos atstovai nėra linkę konfrontuoti su atsinaujinančių išteklių energetikos lobistais, bei akcentuoja, jog Lietuvoje be susipriešinimo gali egzistuoti įvairių rūšių energetika, pabrėždamas energijos išteklių balanso diversifikavimo naudą visos energetinės sistemos stabilumui⁸⁴⁸, tuo tarpu, viešojoje erdvėje iš atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių pusės dažnai pastebima agresyvios pozicijos užėmimo strategija, o šių grupių argumentai neretai stokoja logiško bei objektyvaus situacijos įvertinimo (pvz., atominės elektrinės statyba supriešinama su energetinio efektyvumo problemomis⁸⁴⁹). A.Sekmokas pažymi, jog viešojoje erdvėje atsinaujinančių išteklių energetikos atstovai naudoja nepagrįstus ir vienašališkus argumentus⁸⁵⁰. Tokią atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių retoriką galima traktuoti kaip savotišką gynybinę strategiją. 2012 m. pradžioje priimta atsinaujinančių išteklių energetikos, šilumos bei vandens tiekėjų asociacijų bei energetikos ekspertų deklaracija „Už tikrą energetinę Lietuvos nepriklausomybę“, kurioje 12 asociacijų pažymėjo, jog atsinaujinantys ištekliai „sudaro apie 40 TWh Lietuvos metinį energetinį potencialą, kuris žymiai viršija bendrąjį šilumos ir elektros energijos poreikį“⁸⁵¹, ir pareiškė, jog valstybės politika neskatina ir net žlugdo atsinaujinančios energetikos plėtrą, kadangi tuo metu daugiau, nei pusė VIAP buvo skiriama importuojamas dujas naudojusiai AB „Lietuvos elektrinė“, „deklaruojamam pagrindiniam tikslui – atsinaujinančių šaltinių energetikai

⁸⁴⁶ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Elektros energijos kainos*. Rasta: <http://www.regula.lt/elektra/Puslapiai/tarifai/elektros-energijos-kainos.aspx>; žiūrėta 2015 01 20.

⁸⁴⁷ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinkančios paslaugos*. Op. cit., žiūrėta 2015 01 20.

⁸⁴⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Romu Švedu*. Op. cit.

⁸⁴⁹ Ten pat.

⁸⁵⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁸⁵¹ Juozaitis, R., Lapinskas, R., Palijanskas, M., Štiormer, V., Petrikis, S.R., Zinevičius, F., Punys, P., Žilinskas, E., Pikšrys, S., Zaremba, A., Lukoševičius, V., Stasiūnas, V., Miežutavičius, B. *Atsinaujinančios energetikos, šilumos bei vandens tiekėjų asociacijų, energetikos ekspertų pareiškimas „Už tikrą energetinę Lietuvos nepriklausomybę“*. Vilnius, 2012 01 03. Rasta: http://www.ateitiesenergija.lt/uploads/userfiles/bylos_siuntimui/deklaracija%20-%20Irvtas.pdf; žiūrėta 2014 12 28.

– [...] tik 17 procentų VIAP lėšų⁸⁵², o „elektros vartotojų pinigai, kurie privalo būti skiriami taršai mažinti, energetinei nepriklausomybei didinti bei ateities energetikai kurti, negali remti dujų tiekėjų užsienyje bei jų tarpininkų“⁸⁵³. Taip pat deklaruota, jog „neleistinai vilkinama energijos efektyvumo programa, todėl įšaldytos ES paramos lėšos, kurios leistų gerinti ekologinę šalies būklę, mažinti atvežtinio kuro sunaudojimą, taip pat atgaivintų statybų verslą, o kartu – ir visą ekonomiką“⁸⁵⁴. Pasiūlymuose valstybės institucijos paragintos didinti nepriklausomybę nuo dujų, pašalinti biurokratinės kliūtis elektros ir šilumos sektoriuose, skatinti viešą dialogą, šilumos gamybą iš atsinaujinančių išteklių iki 2015 m. padidinti iki 70 proc., 2020 m. — iki 85 proc. nuo suvartojamos šilumos poreikio, o elektros — 2015 m. iki 25 proc., 2020 m. iki 35 proc., taip pat pakeisti paramos schemą, remiantis pasauline praktika ir kt.⁸⁵⁵.

Galima teigti, jog *viešojoje erdvėje egzistuoja tam tikra asimetrija tarp atsinaujinančių išteklių ir konvencinės energetikos diskursų, juolab, kad valstybės institucijų pozicijos energetikos klausimais natūraliai susilaukia daugiau žiniasklaidos dėmesio*. R. Juozaitis pažymi, jog konvencinės energetikos interesų grupės labiau įtakoja žiniasklaidą ir tam tikras politines partijas⁸⁵⁶, tuo tarpu R. Lapinsko teigimu, Lietuvoje dominuoja tendencija, jog „žiniasklaida yra perdėm komercializuota, ir labai dažnai, [...] norint paskelbti kažkokią žinią, [...] reikia numatyti biudžetą“⁸⁵⁷, o finansiniai ištekliai šiuo atveju yra riboti⁸⁵⁸, tačiau *atsinaujinančių išteklių energetikos diskursas šiuo metu pradeda įsitvirtinti visuomenėje bei žiniasklaidoje. Visgi, reikia konstatuoti, jog, kadangi naujų diskursų formavimasis yra laipsniškas procesas, apimantis suvokimo, tradicijų ir vertybių kaitą, kuris paprastai reikalauja laiko, o atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra prasidėjo palyginti neseniai, t.y., tik po stojimo į ES, Lietuvoje iki šiol dominuoja kelio priklausomybės sąlygotas konvencinės energetikos diskursas*.

3.5.4. Interesų grupių sąveika energetikos sektoriuje: „nulinės sumos žaidimas“ ir „išvirkščiojo“ lobizmo reiškinių prielaidos

Kaip paaiškėjo ankstesniuose poskyriuose, atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių, t.y., *asociacijų, lobistinė įtaka ryškiausiai buvo matoma Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo rengimo metu, tuo tarpu šiame poskyryje bus siekiama analizuoti kitų energetikos sektoriuje veikiančių interesų grupių poveikį politinių sprendimų priėmimui*. Labai svarbu dar kartą pažymėti, jog *tokios įtakos analizė yra komplikiuota, kadangi šiuo atveju kyla*

⁸⁵² Ten pat, žiūrėta 2014 12 28.

⁸⁵³ Ten pat, žiūrėta 2014 12 28.

⁸⁵⁴ Ten pat, žiūrėta 2014 12 28.

⁸⁵⁵ Ten pat, žiūrėta 2014 12 28.

⁸⁵⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁸⁵⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁸⁵⁸ Ten pat.

duomenų prieinamumo problema — oficialūs dokumentai nėra prieinami viešai, kita vertus, įtaką neoficialiais kanalais fiksuoti sudėtinga, todėl praktiškai galima kelti tik konceptualaus pobūdžio prielaidas, remiantis interviu metu surinkta informacija bei „juodosios dėžės“ modelių, vertinant interesų grupių pasiūlymų (angl. *input*) ir politinių sprendimų (angl. *output*) palyginimus. Lyginant atsinaujinančių išteklių interesų grupių reikalavimus („įeiga“) bei politinius sprendimus, kuriais remiasi viešosios politikos formavimas bei tolesnis reguliavimas („išeiga“), galima aptikti tam tikrus neatitikimus, kurių analizė atlikta ankstesniuose poskyriuose, todėl šiame poskyryje bus koncentruojamasi išimtinai ties alternatyvių interesų grupių įtaka sprendimų priėmimui.

Vertinant konceptualiai, atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo ir įgyvendinimo atveju vadinamasis „išvirkščias“ lobizmas, t.y., konkurencinių interesų grupių poveikis, siekiant sau palankių ir/ar atsinaujinančių išteklių energetikai nepalankių politinių sprendimų, (ne)veikimo ar teisinio reguliavimo, gali būti siejamas tiek su dujų sektoriaus interesų grupių (įskaitant dujas naudojančias elektrines), tiek su atominės energetikos interesų grupių, tiek su elektros perdavimo ir skirstymo sistemos operatorių veikla. Remiantis racionalaus pasirinkimo logika, interesų grupės veikia atsižvelgdamos į preferencijas, kurios yra sąlygotos išoriškai, stabilios ir nekintančios. Kaip jau minėta, naudos maksimizavimas atspindi šių grupių veikimo strategijas, kurias jos pasirenka, vertindamos skirtingų veikimo alternatyvų arba strategijų potencialą, atsižvelgiant į savo fiksuotas preferencijas⁸⁵⁹. Egzistuojant ribotam, kiekybiškai apibrėžtam energijos poreikiui, energijos gamintojai konkuruoja tarpusavyje, kiekvienos energetikos rūšies atstovams siekiant tikslų, kurie traktuojami, kaip stabilūs ir nekintantys, t.y., užimti kuo didesnę sektoriaus dalį. Tokia konkurencija, savo ruožtu, atspindi vadinamąją „nulinės sumos žaidimo“ (angl. *zero-sum game*) arba artimą jam situaciją. Valstybės institucijos šiuo atveju veikia, kaip „žaidimo“ taisyklės nustatantis veikėjas, kuris taip pat vadovaujasi racionaliais naudos siekimo interesais bei preferencijomis, į kurias atsižvelgdamas ir nustato šias taisykles.

Šioje vietoje derėtų sugrįžti prie ginamajame teiginyje keliamos prielaidos, jog, nepasiekusi savo tikslų bei neįtraukusi (angl. *uploading*) savo interesų į ES lygmens politinę darbotvarkę, valstybė narė (šiuo atveju Lietuva) yra linkusi savotiškai priešintis (angl. *opposition through the backdoor*) ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įgyvendinimui (angl. *downloading*). Analizuodamas europinės ir vidaus politikos santykio problematiką, K.Maniokas atkreipia dėmesį į „savanoriško neįgyvendinimo“ reiškinį, kuris, Lietuvoje reiškiasi energetikos sektoriuje, ryšium su stiprią įtaką valstybės institucijų sprendimams turinčių interesų grupių

⁸⁵⁹ Pollack, M. 2006. Op. cit., p. 32.

poveikiu⁸⁶⁰. „Savanoriško neįgyvendinimo” (kuris iš esmės yra tapatus „opozicijos per galines duris” koncepcijai) terminą jis taiko Ignalinos atominės elektrinės uždarymo bei direktyvos 2003/55/EB Dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių atvejams, ir pastebi, kad pirmu atveju, jau po stojimo į ES, buvo užfiksuota eilė bandymų atidėti senosios atominės elektrinės uždarymą, tačiau šios pastangos dėl griežtos ES pozicijos žlugo, tuo tarpu antruoju atveju, dujų sektoriaus kompanijų lobistinės veiklos pasekoje, direktyva nebuvo perkelta į nacionalinę teisę iki 2005 m., o tais pačiais metais Lietuva taip pat informavo EK, jog direktyvos atžvilgiu dėl dujų sektoriaus veiklų funkcinio atskyrimo planuoja taikyti išimtį, šį veiksma argumentuodama šalies energetine izoliacija⁸⁶¹. Visgi, dėl politinės konsteliacijos pasikeitimo išimties taikymo eventualiai atsisakyta, tačiau, K.Manioko teigimu, esminės direktyvos nuostatos dėl dujų sektoriaus funkcinį veiklų atskyrimo minėtu laikotarpiu realiai taip ir liko neįgyvendintos (AB „Lietuvos dujos” atvirai pripažino neįgyvendinimo faktą)⁸⁶². Šiais dviem atvejais galima paaiškinti tam tikrą interesų realizavimo logiką ir (ne)veikimo motyvus. Atsižvelgiant į šiuos atvejus, vertinant direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją įgyvendinimą, galima teigti, jog, visų pirma, *analogiškai Ignalinos atominės elektrinės darbo pratęsimo atvejui, direktyvos 2009/28/EB atveju Lietuvai nepavyko įtvirtinti savo konvencine energetika paremtų preferencijų ir/ar patenkinti savo interesų ES politikos darbotvarkėje tarpvyriausybinių derybų dėl direktyvos metu. Todėl direktyvos 2009/28/EB įgyvendinimo atveji (atsižvelgiant į vėlyvą jos perkėlimą bei jau aptartas įgyvendinimo problemas), galima grįsti tokia pačia „savanoriško neįgyvendinimo” ar „opozicijos per galines duris” logika. Tuo tarpu, remiantis dujų rinkos direktyvos atveju, galima kelti prielaidą, jog, vykdant direktyvos 2009/28/EB reikalavimus, taip pat reiškiasi ir interesų grupių, kurių ekonominius interesus (neigiamai) įtakoja jos įgyvendinimas, įtaka. Šią prielaidą galima pagrįsti argumentu, jog kompromisų priėmimas, siekiant bendrų susitarimų tarpvyriausybinių derybų metu, iš esmės negali patenkinti visų derybose dalyvaujančių valstybių narių vidaus veikėjų interesų, ir, A.Moravcsik žodžiais tariant, kuria „laimėtojus” ir „pralaimėjusiuosius”, todėl didelė dalis „pralaimėtojų” valstybių vidaus veto veikėjų susitarimų įgyvendinimo fazėje stengiasi riboti, o ne skatinti valstybės institucijas įgyvendinti šiuos susitarimus ir/arba siekti alternatyvių politikos sprendimų⁸⁶³.*

Siekiant analizuoti lobistinę įtaką, visų pirma, svarbu aptarti nacionalinę valstybės institucijų ir interesų grupių santykių specifiką. Vertinant pliuralizmo principų, kuomet valstybė neturi

⁸⁶⁰ Maniokas, K. Conditionality and Compliance in Lithuania: the Case of the Best Performer. Op. cit., p. 8-10.

⁸⁶¹ Ten pat.

⁸⁶² Ten pat, p. 10.

⁸⁶³ Borzel, T.A., Hofmann, T. Op. cit., p. 13.

įtakos organizuotam interesų grupių atstovavimui ir yra traktuojama, kaip neutralus veikėjas,⁸⁶⁴ pritaikomumą Lietuvos atveju, galima teigti, jog geriausiu atveju tokia sistema galėtų būti traktuojama kaip pakankamai savita, netobula ir stokojanti lygaus bei teisingo atstovavimo galimybių. Šiuo atveju galima būtų kalbėti nebent apie elitinio pliuralizmo sistemą, ypač vertinant Lietuvoje sunkiai prigyjantį registruotą lobizmą bei neretai pasitaikančią neformalios ir/ar neteisėtos lobistinės veiklos praktiką. *Apskritai galima teigti, jog ekspertų nuomonė dėl lobistinės veiklos institucionalizacijos ir skaidraus veikimo Lietuvos praktikoje yra gana pesimistiška.* Anot jų, sąvokų apibrėžimas LR Lobistinės veiklos įstatyme yra netikslus, neišsamus ir neteisingas, todėl „neretai dėl šių įstatymo spragų kyla nemažai problemų interesų grupėms bendradarbiauti su valdžios struktūromis ir teikti joms įvairius projektus“⁸⁶⁵. Šiuo atveju valstybės ir interesų grupių santykių specifiką geriausiai paaiškina neokorporatistinis modelis. *Neokorporatistinėje sistemoje nuolat vyksta valstybės ir tam tikrų jos remiamų (o neretai — ir suformuotų) grupių interesų derinimo procesas, kuriame valstybė paprastai veikia kartu su ribotu skaičiumi pagal hierarchinę sistemą organizuotų organizacijų, kurios dalyvauja tiek politinių sprendimų formulavime, tiek jų įgyvendinime*⁸⁶⁶. Šiuo atveju valstybė pripažįsta, remia, o neretai ir pati sukuria tokią interesų atstovavimo sistemą, kurioje veikia ribotas skaičius (ar netgi vienintelė) organizacijų, atstovaujančių visuomenės ar funkcinų interesų grupėms, o šių organizacijų interesai gali remtis etniškumu, religija, tačiau dažniausiai — įvairiais ekonominiais interesais⁸⁶⁷. Šias ekonomines interesų grupes paprastai sudaro nacionalinės įmonės⁸⁶⁸. Literatūroje pagal valstybės dalyvavimo laipsnį dažniausiai išskiriamos trys korporatizmo versijos: istorinis (klasikinis) korporatizmas, iš esmės atkartojantis pagrindinius statizmo principus ir artimas autoritarizmui, valstybinis korporatizmas ir neokorporatizmas⁸⁶⁹. Neokorporatizmas savo ruožtu skirstomas į Skandinaviškąjį modelį, kuris charakterizuojamas aukštu konsensuso laipsniu ir interesų koordinavimu tarp stiprių ir glaudžiai tarpusavyje susijusių asociacijų, kuriame valstybė atlieka savotišką tarpininko vaidmenį, kontinentinės Europos socialinės partnerystės modelį, labiau orientuotą į teisinį reguliavimą, apibrėžiantį verslo ir darbo jėgos asociacijų laisvų kolektyvinių derybų normas ir taisykles, kuriame valstybės įtaka yra labiau netiesioginė, paplitusį Austrijoje, Vokietijoje ir Beniliukso šalyse, bei valstybės reguliuojamo korporatizmo modelį, kuriame socialiniai partneriai turi

⁸⁶⁴ Avdagic, S., Crouch, C., *Organized Economic Interests: Diversity and Change in an Enlarged Europe. Developments in European Politics.* Houndmills: Palgrave Macmillan, 2006. P. 196-215.

⁸⁶⁵ Pankūnas, G. Lietuvos lobizmo ydos kyla iš korupcijos masto. *Naujienų portalas „Alfa.lt“.* 2011 06 10. Rasta: http://www.alfa.lt/straipsnis/11595153/Lietuvos.lobizmo.ydos.kyla.is.korupcijos.masto=2011-06-10_13-44/?pn=1; žiūrėta 2011 10 17.

⁸⁶⁶ Avdagic, S., Crouch, C., *Op. cit.*, p. 197.

⁸⁶⁷ Hartono, A.I.J. *State-Business Relations in Post-1998 Indonesia: The Role of Kadin.* University of Groningen: Doctoral Thesis in Economics and Business, 2011. P. 18.

⁸⁶⁸ Avdagic, S., Crouch, C. *Op. cit.*, p. 197.

⁸⁶⁹ Hartono, A.I.J. *Op. cit.*, p. 20.

santykiškai silpnesnę galią, sąlygojančią ir silpnesnę tam tikrų funkcinių sektorių išsivystymą bei silpną interesų koordinavimą tarp skirtingų derybų lygmenų⁸⁷⁰. Valstybės reguliuojamo korporatizmo modelis yra toliausiai nutolęs nuo klasikinio neokorporatizmo ir yra paplitęs Vidurio ir Rytų Europos valstybėse⁸⁷¹.

Taip pat svarbu įvertinti Lietuvoje veikiančių energetikos sektoriaus interesų grupių politinį svorį, kuris yra tiesiogiai susijęs su lobistinės įtakos darymo galimybėmis. *Remiantis rinkos veikimo logika, egzistuojant monopolizuoto pobūdžio energetikos sektoriaus struktūrai, konkurencija ne tik mažėja, tačiau atsiranda galimybės stambiesiems šio sektoriaus veikėjams diktuoti sąlygas, kurios potencialiai gali būti nepalankios tiek energijos vartotojams, kitaip tariant, viešajam interesui, tiek kitoms energetikos sektoriuje veikiančioms interesų grupėms.* Šiuo atveju stambiais energetikos sektoriaus veikėjais galima laikyti valstybinę įmonių grupę „Lietuvos energija“, kuriai priklauso skirstomųjų tinklų operatorius AB „Lesto“ (po susijungimo su AB „Lietuvos dujos“ — „Eso“), AB „Lietuvos energijos gamyba“ (valdanti Lietuvos elektrinę Elektrėnuose, Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę ir Kauno („A.Brazausko“) hidroelektrinę), elektros perdavimo sistemos operatorių „Litgrid“, veikiančius centralizacijos sąlygomis ir teikiančius tam tikras paslaugas (pvz., energijos balansavimas, rezervavimas, prijungimas prie tinklų ir kt.) atsinaujinančių išteklių energijos gamintojams, taip pat dujų sektoriaus įmones ir kt.

Reikia pažymėti, kad, *jei energijos gamybos sektoriuje veikia didesnis gamintojų skaičius* (minėtos AB „Lietuvos energijos gamyba“ priklausančios elektrinės, atsinaujinančių išteklių energijos gamintojai elektros, kogeneracijos, centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuje, kitos elektrinės) *ir egzistuoja tam tikra konkurencija, tai elektros (taip pat ir dujų) perdavimo ir skirstymo sektorius natūraliai yra monopolizuotas, be to, valstybinis. Teoriškai tai sudaro sąlygas įtakoti valdžios institucijų sprendimus, nepalankius atsinaujinančių išteklių elektros energijos gamintojams, atsižvelgiant į tai, kad valstybinės įmonės šiems gamintojams teikia jau minėtas elektros balansavimo, prijungimo prie tinklų, taip pat dvišulės saulės energijos apskaitos paslaugas, tačiau, žvelgiant iš racionalaus pasirinkimo perspektyvos, nėra suinteresuotos šių perteklinių, pelno negeneruojančių ar generuojančių santykiškai nedidelį pelną, funkcijų vykdymu.* Egzistuoja nuomonių, jog „elektros energijos tiekimo sistemai yra patogiu, kai gamintojas yra didelis ir dar labiau — vienas“⁸⁷². A.Sekmoko teigimu, perdavimo sistemos operatoriaus motyvas, dėl kurio šis gali būti nesuinteresuotas atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra, susijęs su papildomomis iš tokios plėtros kylančiomis funkcijomis, tokiomis, kaip tinklo stiprinimas bei techniniai - technologiniai aspektai, kurie, savo ruožtu siejami su

⁸⁷⁰ Avdagic, S., Crouch, C. Op. cit., p. 198-199.

⁸⁷¹ Ten pat.

⁸⁷² Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

ribotu atsinaujinančios energijos gamybos technologijų efektyvumu, tačiau, vertindamas oficialią AB „Litgrid“ poziciją, jis pažymi, jog ši įmonė, nepaisant tam tikrų motyvų ar interesų, yra pasiruošusi vykdyti valstybės institucijų politinę valią ir sprendimus⁸⁷³. Prof. J.Vilemo teigimu, atsinaujinantys energijos ištekliai apunkina sistemos operatoriaus veiklą, kadangi jų generacija nepastovi, ją būtina balansuoti, ieškoti tinklų pritaikymo plėtrai sprendimų, o dėl to valdymo sistema tampa sudėtingesnė⁸⁷⁴.

Įvertinus tai, jog atsinaujinančių išteklių energetika, ypač elektros sektoriuje, remiasi decentralizacijos principais, o paskutiniu metu tarptautiniame kontekste pastebimos autonomiškos energijos gamybos ir atsijungimo nuo elektros tinklų tendencijos, galima teigti, jog valstybinės įmonės yra nesuinteresuotos ilguoju laikotarpiu prarasti vartotojų, siekiančių autonomiškai apsirūpinti elektros energija. Anot V.Mačiulio, tokia tendencija pastaruoju metu pradėta pastebėti visoje Europoje⁸⁷⁵. Šiuo metu jau galima stebėti konfrontaciją tarp valstybės valdomų elektros tinklų ir mažųjų elektros energijos gamintojų arba gaminančių vartotojų (kaip pavyzdį galima įvardinti derybas su skirstomųjų tinklų operatoriumi dėl dvipusės saulės energijos apskaitos įteisinimo Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme, kurių metu AB „Lesto“ „buvo kategoriškai prieš, ir [...] bendrovę „Lesto“ labai palaikė Energetikos ministerija“)⁸⁷⁶.

Lietuvos energetikos sektoriaus struktūra išlieka monopolizuota, „ir šiuo metu vykdoma dar didesnė jos koncentracija vienos valstybinės įmonės rankose“⁸⁷⁷. L.Sabaliausko teigimu, „mažajam gamintojui prisijungti arba gauti [...] geras sąlygas praktiškai nėra galimybių, nes viskas yra [...] [valstybinių — A.P.] įmonių rankose, [...] yra tikrai didelės įmonės, kurios kažkada tai pasitikėjo tuo metu galiojusiom strategijom ir įstatymais“⁸⁷⁸. R.Lapinsko teigimu, kadangi energetikos sektoriuje „aiškiai kuriamas arba atkuriamas valstybės monopolis elektros gamybos, tiekimo, perdavimo srityse, tai jisai yra dominuojantis, ir jisai, be abejo, visada turės [...] tam tikrų ir interesų ir, iš kitos pusės, galimybių“⁸⁷⁹. Prof. P.Punys teigia, jog, jei Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas būtų rengtas ne Seimo Aplinkos apsaugos komitete, o Energetikos ministerijoje, jis būtų buvęs parengtas taip, kad atsinaujinančių išteklių energetika nesivystytų, kadangi vykdomosios valdžios institucijos siekia išlaikyti monopolistinę energetikos sektoriaus struktūrą⁸⁸⁰. M.Nagevičius pažymi, kad į atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų pasiūlymus, priimant politinius sprendimus, atsižvelgiama tik tuo atveju,

⁸⁷³ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁸⁷⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁸⁷⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

⁸⁷⁶ Ten pat.

⁸⁷⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁸⁷⁸ Ten pat.

⁸⁷⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁸⁸⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Op. cit.

jei jie neprieštarauja valstybinių energetikos įmonių interesams, kadangi jos daro didesnę įtaką valstybės institucijų sprendimams, nei visuomenininkai ar asociacijos, o politikai dažnai veikia taip, kad atsinaujinančių išteklių energetika nesivystytų „dėl to, kad tai padidins energijos kainą, ar dėl to, kad [...] kažkam tai supainios interesus“⁸⁸¹. Taip pat svarbu paminėti, jog valstybinei įmonei „Lietuvos energija“ pradėjus vykdyti atsinaujinančios energetikos projektus, ateityje galima didesnė šios rinkos koncentracija vieno veikėjo rankose, kas savo ruožtu, kaip ir priklausymas valstybiniam sektoriui, užtikrintų tam tikras išskirtines sąlygas.

Vertinant galimus „išvirkščio“ lobizmo atvejus, svarbiausias iš jų potencialiai gali būti nutraukta Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės penktojo bloko, kurio pagrindinė funkcija — atsinaujinančios energijos balansavimas, siekiant padidinti jos apimtis, statyba. Sutartis dėl statybos turėjo būti pasirašyta dar 2011 m., tačiau statybos konkursas staiga buvo nutrauktas. Oficiali to priežastis, kurią pateikia AB „Lietuvos energija“ — „projektas buvo peržiūrimas siekiant įsitikinti, „ar jis ekonomiškai naudingas“⁸⁸², tačiau G.Jakimavičiaus ir A.Sekmoko nuomone, šio sprendimo tikrieji motyvai išlieka neaiškūs, o jo pasekmės nėra palankios atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai⁸⁸³. A.Sekmokas pažymi, jog „Kruonis dirbtų [...] pelningai jau vien atsiradus jungtims „NordBalt“ ir „LitPol-Link’ui“⁸⁸⁴, tačiau tiesioginio pasipriešinimo atsinaujinančių išteklių energetikos vystymui šiuo atveju neišgelgia ir mano, jog Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės penktojo bloko statybos nutraukimas buvo sąlygotas kitų motyvų⁸⁸⁴.

L.Sabaliausko teigimu, studijoje dėl galimos vėjo energetikos plėtros, vertinat atsinaujinančios energijos balansavimo pajėgumus, nebuvo įvertintas nei vienas vietinis elektros energijos generavimo šaltinis, argumentuojant tuo, jog „tokia buvo studijai suformuluota užduotis“⁸⁸⁵. Jo teigimu, „„Litgrid’as“ yra organizacija, kuri [...] užsiima tuo pačiu protegavimu [...], tai jisai taip ir elgiasi, suprasdamas, kad, kaip tinklo operatorius, turėdamas decentralizuotą gamybą, [...] turės dirbti daugiau. [...] numatydamas į ateitį, kad jam reikės investuoti daugiau, dėl to [...] stengiasi, kad šito nebūtų“⁸⁸⁶. B.Rasimas, komentuodamas minėtos studijos rezultatus, pažymi, jog „užsakovas norėjo, skaičiuojant papildomas investicijas vėjo jėgainių inkorporavimui į tinklą, viską užkrauti vėjo jėgainių vystytojams, taip verčiant padidinti šių jėgainių gaminamos elektros energijos kainą. Nors objektyviai vertinant vėjo energetikos

⁸⁸¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁸⁸² Jockus, A. Trūkčiojanti Kruonio elektrinės plėtra. „Lietuvos žinios.lt“. 2012 08 30. Rasta: <http://lzinfos.lt/lzinfos/print.php?idas=51782>; žiūrėta 2014 12 28.

⁸⁸³ Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁸⁸⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁸⁸⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁸⁸⁶ Ten pat.

vystytojai kažkiek turi prisidėti prie tinklo vystymo, tačiau tai turėtų būti kruopščiai subalansuotos tiek tinklo, tiek ir vėjininkų investicijos⁸⁸⁷.

Prof. V.Jankausko teigimu, valstybinė įmonė „Lietuvos energija“ turi labai didelį palaikymą valstybės institucijose ir yra proteguojama, ignoruojant kitus energetikos sektoriaus veikėjus⁸⁸⁸. Elektros supirkimo kvotos AB „Lietuvos elektrinė“ remti buvo skiriamos elektros tiekimo patikimumui užtikrinti, tačiau egzistuoja nuomonių, kad kvotos tam tikrais laikotarpiais buvo paskirstomos neracionaliai. Nors V.Sankauskaitė teigia, jog, uždarius Ignalinos atominę elektrinę, įvykus technologiniams pokyčiams „Lietuvos elektrinėje“, ir kardinaliai pasikeitus energetikos situacijai, išaugusios kvotos buvo natūralus reiškinys⁸⁸⁹, o A.Sekmokas pažymi, kad įvertinti elektros kiekį, reikalingą saugumui užtikrinti, yra sudėtinga, kadangi Lietuva iki šiol neturėjo saugumo nutraukimo precedentų⁸⁹⁰, prof. V.Jankausko teigimu, parama AB „Lietuvos elektrinė“ per VIAP buvo grindžiama „visiškai neaiškiais argumentais“ ir tam tikrais laikotarpiais traktuotina, kaip perteklinė, o VIAP struktūra, anot jo, buvo „neteisinga“⁸⁹¹. Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl energetikos strategijos ir situacijos energetikos sektoriuje įvertinimo išvadoje konstatuojama, kad „nebuvo nustatyti kriterijai, kuriais vadovaujantis būtų galima įvertinti kvotos poreikį elektros energijos tiekimo saugumui ir energetikos sistemos rezervams užtikrinti“⁸⁹², 2011 m. – 2012 m. AB „Lietuvos elektrinė“ pagamino mažiau elektros tiekimo saugumo bei rezervų užtikrinimui, nei buvo nustatyta Energetikos ministro įsakymu, o 2012 m. dalis pagamintos VIAP lėšomis remiamos elektros energijos buvo parduota Estijos biržoje⁸⁹³.

Komisijos išvadoje taip pat akcentuojama, jog „2009–2012 metais buvo remiamos visos termofikacinės elektrinės, neatsižvelgiant į jų energijos gamybos efektyvumą. Tokia termofikacinių elektrinių rėmimo sistema iškreipė rinką, neskatino efektyvios kogeneracijos ir buvo skirta neefektyvių termofikacinių elektrinių veiklos tęstinumui užtikrinti taip didinant VIAP lėšų poreikį“⁸⁹⁴. Šioje vietoje reikia dar kartą paminėti, jog pradėjus veikti elektros jungtims, buvo priimtas sprendimas atsisakyti elektros gamybos kvotų termofikacinėms elektrinėms, t.y., nutraukti VIAP paramą⁸⁹⁵.

⁸⁸⁷ Rasimas, B. Atom-mistika. „Delfi.lt“. 2014 09 25. Rasta: <http://www.delfi.lt/verslas/energetika/b-rasimas-atom-mistika.d?id=65935584>; žiūrėta 2014 12 28.

⁸⁸⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁸⁸⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁸⁹⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁸⁹¹ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁸⁹² LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl 2007 metų Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo išvados. Op. cit.

⁸⁹³ Ten pat.

⁸⁹⁴ Ten pat.

⁸⁹⁵ LR Energetikos ministerija. *Energetinis saugumas vartotojams kainuos mažiau*. 2015 07 03. Rasta: <http://www.enmin.lt/lt/news/detail.php?ID=4340>; žiūrėta 2015 08 03.

Galima kelti prielaidą, kad tiek „Lietuvos elektrinei“, tiek termofikacinėms elektrinėms, tiek (netiesiogiai) dujų tiekimo įmonėms, remiantis racionaliais naudos maksimizavimo interesais, atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra nėra/nebuvo naudinga, kadangi VIAP lėšų dydis yra ribotas. Tačiau A.Sekmokas teigia, jog AB „Lietuvos elektrinė „prašydavo VIAP’o, kad [...] veiktų nenuostolingai” ir pažymi, jog nėra susidūręs su tiesioginiu pasipriešinimu atsinaujinančių išteklių energetikai⁸⁹⁶. Jo teigimu, AB „Lietuvos elektrinė” yra didelis gamintojas, todėl jam nėra prasmės priešintis atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojams ar asociacijoms, o, kita vertus, valstybinės įmonės „prieš Vyriausybės sprendimus [...] tiesiog negalėjo eit, [...] kadangi Vyriausybė nebuvo prieš atsinaujinančius [išteklius — A.P.], tai ir tos įmonės negalėjo būti prieš”⁸⁹⁷. Tuo tarpu L.Balsio nuomone, dujų sektoriaus interesų grupių lobizmas buvo labai stiprus ir turėjo įtakos VIAP skirstymui, o minėtos paramos teikimo motyvai — neaiškūs, todėl šią situaciją buvo įpareigota tirti Seimo Energetikos komisija, turinti specialiosios tyrimų komisijos statusą⁸⁹⁸.

L.Sabaliauskas teigia, jog Lietuvoje dominuoja valstybinio lygmens lobizmas, sąlygotas situacijos, kuomet visi stambūs energetikos objektai yra sukoncentruoti valstybės rankose⁸⁹⁹. Jo teigimu, vienas lobizmo būdų yra informacijos valstybės institucijoms pateikimas įmonių vadovų lygmenyje, kuomet „valstybė stengiasi išlaikyti savo įmones, ir organizacijas”⁹⁰⁰. Panašios pozicijos laikosi M.Nagevičius, G.Jakimavičius, V.Jankauskas⁹⁰¹.

Remiantis aukščiau pateiktais argumentais ir pozicijomis, galima kelti prielaidą, jog *Lietuvos energetikos sektoriuje dominuoja nuo klasikinio neokorporatizmo stipriai nutolęs savitas valstybės proteguojamo sektorinio (neo)korporatizmo modelis, kuriame taip pat reiškiasi unikalus istorinio konteksto įtakotas klientelizmas*. Anot A.Lukošaičio, tokia interesų grupių veikimo specifika iš tiesų dominuoja Lietuvoje — valstybės institucijų bei interesų grupių santykiai dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių transformavosi iš chaotiško pliuralizmo sistemos demokratizavimo pradžioje į oligopolinį (elito) pliuralizmą, kuriame lygios interesų grupių veikimo galimybės yra užtikrintos tik visuomeniniu lygmeniu, kai tuo tarpu viešosios politikos sprendimų lygmenyje dominuoja išskirtinio statuso bei galimybių interesų grupės⁹⁰².

⁸⁹⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁸⁹⁷ Ten pat.

⁸⁹⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁸⁹⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁹⁰⁰ Ten pat.

⁹⁰¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁹⁰² Lukošaitis, A. Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos. *Politologija*. 2011, 2(62). P. 3-42.

Tokių galių balansą jis apibrėžia išskaidytos valstybės (angl. *segmente state*) sąvoka, kurią galima apibūdinti, kaip „kažką tokio“ tarp korporatizmo ir pliuralizmo⁹⁰³.

Egzistuoja nuomonių, jog valstybės institucijoms reguliuojant tam tikrus sektorius, monopolijos sukuriamos neatsitiktinai, kadangi šių sektorių interesų grupės, esant specifinėms sąlygoms, tokioms, kaip istorinis paveldas, politinė kultūra ir pan., yra linkę užvaldyti šias institucijas, reguliavimą bei sprendimų priėmimą naudodamos kaip priemonę konkurencijos eliminavimui ir kitiems naudos maksimizavimu grįstiems interesams pasiekti⁹⁰⁴. Pastaruoju metu paplitęs neolitininis požiūris, jog *industrinėse valstybėse valdžia yra sukoncentruota mažumos, tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuojamos pramonės interesų grupių, rankose, ir, nepaisant valstybės pareigūnų kaitos rinkimų metu, valdžios struktūra iš esmės nekinta*⁹⁰⁵. Iš esmės galima teigti, jog tokią praktiką galima stebėti Lietuvoje, kuomet politinės partijos kairės - dešinės politiniame spektre supanašėja ta prasme, jog, nepaisant nuolat besikeičiančio reguliavimo, bendras, konceptualus atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kursas iš esmės nekinta ir nepriklauso nuo ministrų kaitos, o bendroji energetikos politika remiasi kelio priklausomybės sąlygota konvencinės energetikos praktika ir stambių projektų įgyvendinimu, atitinkamai mažiau dėmesio skiriant kokybiškos reguliacinės aplinkos kūrimui energetikos sektoriuje. R.Lapinsko teigimu, XVI Vyriausybės valdymo laikotarpiu pastebimas atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formos pasikeitimas, tačiau nepastebimas žymus turinio pasikeitimas⁹⁰⁶. M.Nagevičius, V.Mačiulis, L.Balsys, V.Sankauskaitė, G.Jakimavičius laikosi nuomonės, kad politikos kursas yra stabilus ta prasme, jog atsinaujinančių išteklių energetika *de facto* nėra valstybės prioritetas⁹⁰⁷.

Egzistuojant monopolistinei (ypač valstybės kontroliuojamai) tam tikro sektoriaus struktūrai, išauga vadinamojo valstybės užvaldymo (angl. state capture) galimybės. Tokioje situacijoje stambios interesų grupės gali siekti manipuluoti politikos formavimu ir blokuoti reformas, galinčias pašalinti jų įgytą pranašumą, tokiu būdu užvaldydamos tam tikrą sektorių, kadangi

⁹⁰³ Ten pat, p. 24.

Cituota iš:

Rommetvedt, H., *Pluralization and Parliamentarization, and their Strategic Implications*. RCLS and TPSA conference „Political Parties, Parliamentary Committees, Parliamentary Leadership and Governance”. Istanbul 2002.

⁹⁰⁴ Palidauskaitė, J., Ibenskas, R. Valstybės užvaldymas Lietuvoje: priežastys ir formos. *Viešoji politika ir administravimas*. 2007, 21. P.61-74.

⁹⁰⁵ Masiulis, K., Sudnickas, T. *Elitas ir lyderystė*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2008. P.162.

⁹⁰⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁹⁰⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

valstybės užvaldymo reiškinį įtakoja būtent svarbiausi valstybės ekonomikos sektoriai⁹⁰⁸. L.Balsio teigimu, su energetika susijusių politinių sprendimų priėmimo galima išvengti ir neskaidrios veiklos bei korupcijos apraiškas⁹⁰⁹. Specialiųjų tyrimų tarnybai nerimą sukėlė tai, kad „Energetikos ministerija verslininkų ir valstybės tarnautojų vertinama kaip viena korumpuočiausių ministerijų“⁹¹⁰. Pvz., 2011 m. palyginti nauja Energetikos ministerija pateko į labiausiai korumpuotų ministerijų trejetuką ir užėmė antrąją vietą po Sveikatos apsaugos ministerijos⁹¹¹. Interesų grupių poveikį valstybės institucijų sprendimams ar galimai neskaidrią jų veiklą Lietuvoje (ypatingai energetikos sektoriuje) savo darbuose mini tokie autoriai, kaip R.Vilpišauskas⁹¹², T.Janeliūnas, L.Kasčiūnas, Ž.Dambrauskaitė⁹¹³, K.Maniokas⁹¹⁴, D.Velykis⁹¹⁵.

R.Vilpišausko teigimu, interesų grupių lobizmas yra normali praktika, egzistuojanti visose demokratinėse sistemose, todėl šiuo atveju svarbiausia yra ne pati lobistinė veikla, o sprendimų priėmėjų sugebėjimas kritiškai įvertinti interesų grupių argumentus bei identifikuoti tai, kas atitinka viešąjį interesą, tačiau Lietuvoje įtakos darymas bei priemonės „arba balansuoja ties teisėtumo riba, arba yra neteisėtos ir korupcinės“⁹¹⁶. Panašios nuomonės laikosi ir R.Švedas. Jo teigimu, lobizmas iš esmės yra pozityvus reiškinys, tačiau, anot jo, egzistuoja ir tam tikras piktnaudžiavimas įtaka sprendimų priėmimo procesui, ir šioje vietoje jis išvengia piktnaudžiavimą lobistine įtaka būtent iš atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių (konkrečiai — saulės energetikos atstovų) pusės⁹¹⁷.

Aptarta situacija atspindi teiginį jog, anot A.Lukošaitis, *posovietinės erdvės politinės kultūros standartų palaikomi politikos tinklai pasižymi uždarumu, privilegijuotu interesų grupių statusu ir partikuliaristinių interesų atstovavimu*⁹¹⁸, todėl šioje vietoje tenka išvengti elitizmo ir klientelizmo tendencijas. Šiuo atveju interesų grupių sąveikos laukas gali būti apibrėžiamas ne kaip arena, kurioje laisvos konkurencijos pagrindais pliuralizmo sąlygomis veikia didelis interesų grupių skaičius, bet kaip hierarchinė piramidė, su sąlyginai nedidelėmis naujų veikėjų įsitraukimo galimybėmis⁹¹⁹ ir menku jų galimybių įtakoti politinių sprendimų priėmimo procesą

⁹⁰⁸ Palidauskaitė, J., Ibenskas, R. Op cit., p. 64.

⁹⁰⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁹¹⁰ Sergijenko, D. STT: Energetikos ministerija laikoma viena korumpuočiausių. „*Ekonomika.lt*“. 2011 11 08. Rasta: <http://www.ekonomika.lt/naujiena/stt-energetikos-ministerija-laikoma-viena-korumpuociausiu-15438.html>; žiūrėta 2011 12 17.

⁹¹¹ Ten pat.

⁹¹² Vilpišauskas, R. National Preferences and Bargaining of the New Member States since the Enlargement of the EU: the Baltic States - still Policy Takers? *Lithuanian Foreign Policy Review*. 2011, 25. P. 9-32.

⁹¹³ Janeliūnas, T., Kasčiūnas, L., Dambrauskaitė, Ž. Op. cit., p. 28-29.

⁹¹⁴ Maniokas, K. Op. cit., p. 8-10.

⁹¹⁵ Velykis, D. *Civil Society against Corruption: Lithuania*. A Report by Hertie School of Governance, 2010. P. 10.

⁹¹⁶ Vilpišauskas, R. Lietuvos energetika: link nepriklausomybės ES sudėtyje. Op. cit., žiūrėta 2011 10 17.

⁹¹⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Romu Švedu*. Op. cit.

⁹¹⁸ Lukošaitis, A. Op. cit., p. 22-23.

⁹¹⁹ Wei-Cheng Wang, V. *State and Interest Groups: Pluralism vs. Corporatism*. 2008. Rasta: <https://facultystaff.richmond.edu/~vwang/ps240/Handouts/HO008.pdf>; žiūrėta: 2011 05 05.

laipsniu. Energetikos sektoriuje veikiančios interesų grupės pasižymi reikšmingais skirtumais išteklių bei galimybių įtakoti politinius sprendimus prasme, o tokiose situacijose, anot A.Lukošaičio, priėjimo prie politinių sprendimų priėmimo kanalus lengviau suranda gausesniais ištekliais disponuojančios interesų grupės⁹²⁰. Anot jo, tokioje situacijoje valstybės valdymas tampa tiesiogine interesų grupių konfrontacija, kuomet politiniai sprendimai atsiduria pakankamai siaurų interesų turinčių veikėjų rankose⁹²¹. Šiuo atveju galima patvirtinti jo teiginį, jog Lietuvoje vyrauja sunkiai apibrėžiami valstybės ir interesų grupių santykiai, kuriuos „galima įvardyti kaip „kažką tokio hibridinio“ – tarp chaotiško pliuralizmo, [...] korporatyvizmo ir mutuojančių klientelizmo atmainų“⁹²².

L.Balsys pažymi, jog ilgą laikotarpį, neegzistuojant alternatyvoms ir dominuojant dujomis grįstai energetikai, iškastinio kuro energetikos kompanijos, kurios pardavinėjo dujas, turėjo stiprią įtaką politinių sprendimų priėmimui⁹²³. R.Lapinskas, vertindamas valstybės institucijų sprendimus, teigia, jog „norėtusi tikėti, kad [...] nugalėjo kiti faktai ir argumentai, bet dažnai manom, kad galbūt tai yra tiesiog [...] kažkieno tai interesų propagavimas“⁹²⁴. J.Šimėnas laikosi nuomonės, kad, „kaip ir [...] kiekvienam versle, taip ir čia, niekas nenori atiduoti savo pozicijų“⁹²⁵, tuo tarpu R.Juozaičio teigimu, Atsinaujančių išteklių energetikos įstatymui priešinosi konvencinės energetikos atstovai, disponuojantys santykinai didesniais resursais ir galimybėmis daryti įtaką valstybės institucijų sprendimams⁹²⁶. R.Lapinskas teigia, kad „tradicinės energetikos ir iškastinių kuro tiekėjų iš kaimyninių šalių, iš Rusijos interesų gynimas Lietuvoj buvo įprastas, labai stiprus ir tradicinis“⁹²⁷, o biomasės asociacijos patirtis demonstruoja, kad „įrodyti biokuro teikiamą naudą ir priversti įvykdyti [...] projektus, kuriuose biokuras pakeistų iškastinį kurą, buvo žymiai sunkiau“⁹²⁸ iki direktyvos 2009/28/EB priėmimo. Jis taip pat mano, jog „visos politinės partijos [...] turi tam tikrų [...] interesų grupių už savęs. [...] Tai yra procesai, kurie [...] nelabai iki galo žinomi arba [...] neskaidrūs. Mes juos galime tikrai „viena ausim“ [...] girdėti, ar matyti [...], arba iš žiniasklaidos tyrimų nujausti“⁹²⁹, tad galima daryti loginę išvadą, jog „partijos, kurios priešinosi atsinaujančios energetikos plėtrai, [...] galbūt gina [...] iškastinio kuro importo iš užsienio šalių interesus“⁹³⁰. J.Šimėno teigimu,

⁹²⁰ Lukošaitis, A. Op. cit., p. 28-29.

⁹²¹ Ten pat, p. 29.

Cituota iš:

Huntington, S. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press, 1986.

⁹²² Ten pat, p. 35.

⁹²³ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁹²⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁹²⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁹²⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁹²⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁹²⁸ Ten pat.

⁹²⁹ Ten pat.

⁹³⁰ Ten pat.

atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai priešinasi pirminių energijos šaltinių tiekėjai bei elektros energijos tiekimo sistema, kadangi „elektros energijos tiekimo sistemai yra patogų, kai gamintojas yra didelis ir dar labiau — vienas. Ir visa Lietuvos [...] elektros energijos sistema per [...] 15 – 20 metų, kol veikė atominė [elektrinė — A.P.], taip ir buvo surikiuota.“⁹³¹. G.Jakimavičius mano, kad vadinamasis „išvirkščias“ lobizmas Lietuvoje netgi nėra paslėptas ar maskuojamas. Jo nuomone, elektros sektoriuje juo suinteresuotos valstybės įmonės „Lietuvos energija“, „Litgrid“ ir „Lesto“ (po susijungimo su AB „Lietuvos dujos“ — „Eso“), tuo tarpu šilumos sektoriuje įtaka yra išskaidyta savivaldybėse, kurias įtakoja interesų grupės, siekiančios pristabdyti atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą, nors šiuo metu biokuro naudojimo srityje jau yra įvykęs tam tikra lūžis⁹³². Panašios pozicijos laikosi L.Balsys, pastebėdamas dujų sektoriaus interesų grupių įtaką savivaldybių lygmenyje, tam tikrais atvejais egzistuojant nusistovėjusiai dujas tiekiančių kompanijų ir vietos valdžios santykių struktūrai, kuri nemotyvuoja mažinti šildymo kainų ir pereiti prie biokuro⁹³³.

A.Sekmokas pažymi, jog neįžvelgia konkrečios „Gazprom“ įtakos, kuri būtų nukreipta tiesiogiai prieš atsinaujinančių išteklių energetiką⁹³⁴, M.Mačiukaišis teigia, jog neįžvelgia tiesioginio organizuoto pasipriešinimo — jo nuomone, konvencinės energetikos šalininkai neišvengiamai buvo tapatinami su priklausomybe nuo Rusijos, todėl nėra linkęs manyti, jog Lietuvoje egzistavo interesas šios priklausomybės palaikymu⁹³⁵. Tuo tarpu, L.Balsio teigimu, SGD terminalas suteikė galimybę sumažinti priklausomybę nuo rusiškų dujų, bet ne nuo dujų apskritai⁹³⁶. Prof. V.Jankauskas taip pat neįžvelgia dujų sektoriaus pasipriešinimo atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, nes, jo teigimu, „biokuras nugalėjo dujas“⁹³⁷. R.Švedas, teigia, kad, netgi vertinant itin sparčios atsinaujinančių išteklių energetikos plėtos potencialą, vietos rinkoje pakanka tiek konvencinės, tiek atsinaujinančios energijos gamintojams⁹³⁸.

Šioje vietoje taip pat derėtų įvertinti ir naujos atominės elektrinės statybos planų įtaką atsinaujinančių išteklių energetikai. Dalis informantų pažymi, jog šie planai galėjo pasitarnauti situacijos, artimos vadinamajam „nulinės sumos žaidimui“, sukūrimui tarp atsinaujinančios ir atominės energetikos⁹³⁹. A.Sekmokas pažymi, jog tiesioginės konfrontacijos šiuo atveju

⁹³¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁹³² Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

⁹³³ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁹³⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁹³⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

⁹³⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁹³⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*.

⁹³⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su Romu Švedu*. Op. cit.

⁹³⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

neįžvelgia, kadangi subsidijavimas atsinaujinančių išteklių energetikai atominės elektrinės statybos atveju nebūtų buvęs sustabdytas, tačiau pažymi, jog tarp atsinaujinančios energetikos vystytojų naujos atominės elektrinės statybos kontekste buvo pastebimas „noras matyt tuščią rinką“⁹⁴⁰. B.Rasimas šioje situacijoje atkreipia dėmesį į naujosios energetikos strategijos rengimo procesą, kurį apibūdina, kaip diskusiją dėl energetikos ūkio raidos modelio, svarstant pasirinkimus tarp centralizacijos (Visagino atominė elektrinė) ir decentralizacijos (energijos generavimo priartinimas prie vartotojų)⁹⁴¹. Jo teigimu, energetikos klausimus nagrinėjančios „mokslinės studijos ar pranešimai turi vieną panašumą – jos tartum ruošiamos taip, kad būtų galima įtikinti jų užsakovams [...]“⁹⁴². R.Lapinsko teigimu, galima daryti loginę išvadą, kad partijos, kurios priešinasi atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, palaiko atominės energetikos vystymą⁹⁴³, V.Mačiulio, J.Šimėno, G.Jakimavičiaus teigimu, valstybei palankiausia situacija, kuomet energetinė sistema sudaryta iš stambių veikėjų⁹⁴⁴, L.Sabaliauskas neatmeta galimybės, kad tam tikri valstybinių įmonių pareiškimai ir veiksmai atsinaujinančių išteklių energetikos atžvilgiu galėjo būti susiję su atominės energetikos protegavimu⁹⁴⁵, R.Juozaitis akcentuoja, kad, jei atominė elektrinė nebūtų statoma, atsinaujinančių išteklių energetika turėtų ženkliai didesnę perspektyvą užimti didesnę rinkos dalį, tačiau su atominės elektrinės projektu, su kuriuo dirbo visos vyriausybės, ji buvo nustumta į antrą planą⁹⁴⁶, J.Vilemas, M.Nagevičius ir L.Balsys laikosi analogiškos nuomonės⁹⁴⁷. Prof. V.Jankausko teigimu, valstybės institucijos koncentruojasi į stambius energetinius projektus, ko pasekoje į šalį nustumiami tokie energetikos klausimai, kaip renovacija, atsinaujinančių išteklių energetika ir kt.⁹⁴⁸. Jo nuomone, valstybės institucijų oficialiai deklaruojamas energetikos politikos kursas atspindi tam tikrą paradoksą, kuomet pirma yra investuojama į didelio masto projektus, skatinančius dujų importą, o, iš kitos pusės, deklaruojama parama atsinaujinančių išteklių energetikai, kurios plėtra mažintų dujų vartojimą⁹⁴⁹. Todėl, anot jo, nepaisant oficialios valdžios pozicijos, ji „jokiu būdu nesuinteresuota atsinaujinančios [energetikos — A.P.] plėtra“⁹⁵⁰. Panašios pozicijos laikosi

Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁹⁴⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Op. cit.

⁹⁴¹ Rasimas, B. Ar viskas gerai mūsų energetikos strateginiame planavime? Op. cit., žiūrėta 2014 12 28.

⁹⁴² Rasimas, B. Atom-mistika. Op. cit., žiūrėta 2014 12 28.

⁹⁴³ Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Op. cit.

⁹⁴⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Op. cit.

⁹⁴⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁹⁴⁶ Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁹⁴⁷ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

⁹⁴⁸ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Op. cit.

⁹⁴⁹ Ten pat.

⁹⁵⁰ Ten pat.

L.Balsys, M.Nagevičius ir L.Sabaliauskas⁹⁵¹. M.Nagevičius teigia, kad Lietuvos energetikos prioritetai iš esmės konfrontuoja tarpusavyje dėl tam tikrų specifinių technologinių atominės elektrinės parametrų, galinčių turėti įtakos atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai⁹⁵². Prof. J.Vilemo teigimu, naujos elektros jungtys galėtų padėti be didelių išlaidų balansuoti atsinaujinančių išteklių energiją su kaimyninių valstybių pagalba, tačiau „pas mus šito nenori suprast arba nenori tuo naudotis“⁹⁵³. Tuo tarpu V.Sankauskaitė atskirų sprendimų konfrontacijos energetikos politikoje nepastebi ir akcentuoja ilgalaikės energetikos sektoriaus raidos strategijos reikalingumą⁹⁵⁴. Panašios nuomonės laikosi M.Marčiukaičiai⁹⁵⁵.

Įvertinus aukščiau pateiktus teiginius, galima reziumuoti, jog Lietuvoje egzistuoja susipriešinimas tarp konvencinės bei atsinaujinančių išteklių energetikos, kuris yra artimas „nulinės sumos žaidimo“ situacijai. Apibendrintai galima teigti, jog SGD terminalo bei naujos atominės elektrinės statyba nėra/nebūtų palanki atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai. Konvencinė, o ypač atominė energetika, bent jau šiuo metu, siejama su didelės galios stambiu energijos generavimo pajėgumų eksploatavimu, kuris savo prigimti yra kardinaliai priešingas decentralizuotai (ypač elektros) energijos gamybai iš atsinaujinančių išteklių. Nepaisant to, kad susipriešinimas tarp pirminių energijos šaltinių ir, atitinkamai, interesų grupių konfrontacija egzistuoja, konkretūs veiksmai ar įtaka politiniams sprendimams, nukreipta prieš atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą dujų ir/ar atominės energetikos sektoriuje, vertinant turimą informaciją, neaptinkama.

Tuo tarpu vertinant valstybės institucijų sprendimus ir valstybinių įmonių (ne)veikimą elektros gamybos, skirstymo ir perdavimo sektoriuje, galima teigti, jog egzistuoja prielaidos „išvirkščiam“ lobizmui, sąlygojančiam situacijas, artimas „nulinės sumos žaidimui“. Valstybei sutelkus ir siekiant toliau telkti stambiuosius veikėjus, ir tokiu būdu, remiantis racionaliais naudos siekimo interesais, išlaikyti monopolinę energetikos sektoriaus struktūrą, iš vienos pusės, egzistuoja prielaidos užtikrinti palankesnes sąlygas valstybinėms įmonėms, siekiant apsaugoti jas nuo galimos konkurencijos ir/ar perteklinių funkcijų, iš kitos pusės — šias prielaidas atitinkantys veiksmai ir sprendimai.

⁹⁵¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Op. cit.

⁹⁵² Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁹⁵³ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁹⁵⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Op. cit.

⁹⁵⁵ Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Op. cit.

3.6. Atsinaujinančių išteklių energetikos (politikos) perspektyvos: dekarbonizacijos tikslai kaip galimybė ir konkurencingumo problemos bei galimi jų sprendimo būdai

Vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos perspektyvas Lietuvoje, svarbu išskirti faktorius, darančius įtaką potencialių politinių sprendimų priėmimui, nuo kurių didžiąja dalimi priklausys procesai energetikos sektoriuje. Visų pirma, nacionalinės energetikos politikos sprendimus įtakoja globalios klimato politikos bei ES klimato ir energetikos politikos prioritetai. Kadangi ES lygmeniu iki 2030 m. numatoma pasigaminti 27 proc. atsinaujinančios energijos, o šis rodiklis plačiai traktuojamas, kaip ne itin ambicingas, nes (bent jau kol kas) nenumato specialių konkrečių tikslų ar kitų specifinių teisinių įpareigojimų valstybėms narėms, daugiausiai dėmesio šiuo atveju reikėtų skirti ES Energetinės Sąjungos kūrimui, kuri savo ruožtu remiasi energijos tiekimo saugumo užtikrinimo, konkurencingumo bei darnumo su aplinka prioritetais. Tikėtina, jog, remiantis kelio priklausomybe (angl. path dependence) energetikos politikoje, ateityje ir toliau bus koncentruojamasi, visų pirma, ties pirmaisiais dviem prioritetais, pirmenybę teikiant konvencinei energetikai.

Atsinaujinančių išteklių energetika tiekimo saugumo bei konkurencingumo srityse susiduria su konkrečiais iššūkiais, pirmuoju atveju egzistuojant, visų pirma, vėjo energijos (kuri jau šiuo metu sudaro pakankamai reikšmingą dalį vietinėje elektros gamyboje) techninėmis nestabilumo problemoms, priklausančiomis nuo gamtinių sąlygų, kurių sprendimas reikalauja investicijų infrastruktūros tobulinimui, antruoju atveju — su atsinaujinančios energijos subsidijavimo poreikiu.

Šioje vietoje verta akcentuoti, jog energetikos sektorius vis dar išlieka viena iš daugiausiai valstybės intervencijos patiriančių ir labiausiai reguliuojamų sričių. Taip pat svarbu pastebėti, jog praktiškai visos energetikos šakos yra vienai ar kitaip subsidijuojamos. Atsinaujinančių išteklių energetika paprastai subsidijuojama per tarifus, paramą investicijoms, mokesčių ir kitas lengvatas, tuo tarpu parama konvencinei (anglies, dujų ir naftos) energetikai apima išteklių gavybą, energijos gamybą bei vartojimą, ir yra skirstoma į tiesiogines subsidijas, rizikos mažinimą per paskolas ir kitokias garantijas, mokesčių lengvatas, investicijas į infrastruktūrą, aprūpinimą infrastruktūra ir paslaugomis žemesne, nei rinkos kaina, ir kt.⁹⁵⁶. Kaip jau minėta anksčiau, TVF duomenimis, 2015 m. subsidijos energetikos sektoriui siekia 5,3 trln. dolerių, t.y., 6,5 proc. pasaulinio BVP⁹⁵⁷, kadangi valstybės yra linkusios nustatyti energijos mokesčius, kurie realiai neatspindi energetikos sektoriaus daromos žalos aplinkai.

⁹⁵⁶ Whitley, S., Van der Burg, L. *Fossil Fuel Subsidy Reform: From Rhetoric to Reality*. Global Commission on the Economy and Climate working paper. New Climate Economy, Washington/London, 2015. P. 5.

⁹⁵⁷ Coady, D. et. al. Op. cit., p. 6.

18. lentelė. Subsidijos energetikos sektoriui 2007 – 2011 m., mlrd. JAV dolerių

	2007	2008	2009	2010	2011	2007 - 2011
Iškastinio kuro sektorius	404	622	361	475	589	2451
Atsinaujinančių išteklių sektorius	44	48	60	66	88	306
Atominės energetikos sektorius	152	156	157	159	162	787
Iš viso	600	825	579	700	839	3544

Šaltinis: Whitley, S., Van der Burg, L. Op. cit., p. 9.

Cituota iš:

Koplow, D. Global Energy Subsidies: Scale, Opportunity Costs, and Barriers to Reform. *Energy Poverty: Global Challenges and Local Solutions*. (ed.) Halff, A., Sovacool, B.K., Rozhon, J. Oxford: Oxford University Press, 2014. P. 316-337.

2012 m. valstybių narių parama energetikos sektoriui ES (įskaitant ir ES lygmens paramą, tačiau išskyrus nemokamą apyvartinių taršos leidimų paskirstymą) sudarė 99 mlrd. eurų, iš kurių 40 mlrd. eurų sudarė rinkliavos iš energijos vartotojų, tuo tarpu elektros, gamtinių dujų ir šilumos perdavimo bei skirstymo infrastruktūrai iš visos paramos skirta tik apie 200 mln. eurų⁹⁵⁸. Parama energijos gamybai 2012 m. sudarė apie 70 proc. visos valstybių narių paramos energetikai, iš kurios didžiausia dalis atiteko atsinaujinančių išteklių (ypač saulės) energetikos sektoriui, nors reikšminga subsidijų dalis taip pat skirta anglies ir atominės energetikos sektoriams, įskaitant uždarymo ir atliekų tvarkymo kaštus, o beveik trečdalis paramos skirta energijos paklausos skatinimui (daugiausia iškastinės energetikos sektoriuje) per mokesťines lengvatas arba kainos garantijas⁹⁵⁹.

Visgi, vertinant subsidijų poreikį ir atsinaujinančių išteklių energetikos konkurencingumo problemas, reikia pastebėti, jog pagal bendrą subsidijų visam energetikos sektoriui dydį 2008 - 2012 m. Lietuva Europoje užėmė 20 vietą (330 mln. eurų), „aplenkdama“ Estiją, Kiprą, Kroatiją, Latviją, Liuksemburgą, Malta, Slovakiją ir Suomiją, bei reikšmingai atsiliko nuo ES vidurkio (apie 12 mlrd. eurų subsidijų)⁹⁶⁰, tuo tarpu šioje srityje užtikrintai pirmavo Vokietija, taip pat Jungtinė Karalystė, Ispanija, Italija ir Prancūzija⁹⁶¹. Didžiausią paramos dalis 2012 m. Lietuvoje buvo skirta gamtinių dujų sektoriui⁹⁶², tuo tarpu atsinaujinančių išteklių energetikos rėmimo dalis elektros kainoje buitiniams vartotojams 2009 – 2012 m. buvo viena mažiausių ES ir nesiekė 2 proc. (palyginimui, Vokietijoje 2011 – 2012 m. ši dalis viršijo 16 proc. ir buvo viena

⁹⁵⁸ Alberici, S., Boeve, S., Van Breevoort, P., Deng, Y., Förster, S., Gardiner, A., Van Gastel, V., Groenenberg, H., De Jager, D., Klaassen, E., Pouwels, W., Smith, M., De Visser, E., Winkel, T., Wouters, K. *Subsidies and costs of EU energy: an interim report*. Utrecht: Ecofys, 2014. P. 20-21.

⁹⁵⁹ Ten pat.

⁹⁶⁰ Ten pat, p. 24.

⁹⁶¹ Ten pat, p. 20.

⁹⁶² Ten pat, p. v-vi.

didžiausių visoje ES)⁹⁶³. Vertinant paramą būtent tradicinės energetikos sektoriui, TVF duomenimis, 2015 m. pomokestinių subsidijų iškastinio kuro energetikai BVP dalis Lietuvoje sudarė 4,39 proc. — šis rodiklis yra artimas, tačiau kiek didesnis, nei JAV iškastinės energetikos subsidijų dalis nuo BVP (3,82 proc.), tuo tarpu ES pagal šiuos rodiklius Lietuva „lenkia“ tikrai Bulgarija (33,85 proc. nuo BVP), Čekijos Respublika (8,42 proc.), Lenkija (9,13 proc.) ir Rumunija (6,52 proc.)⁹⁶⁴.

Globalios klimato ir ekonomikos komisijos (angl. *Global Commission on the Economy and Climate, GCEC*) 2015 m. studijoje, kurioje pateikiamos ekonominio augimo ir klimato politikos rekomendacijos, pažymima, jog tiek išsivysčiusios, tiek besivystančios ekonomikos turėtų priimti įsipareigojimus vykdyti efektyvias CO₂ apmokestinimo (angl. *carbon pricing*) politikas jau iki 2020 m., o taip pat — atsisakyti subsidijų iškastinio kuro energetikai⁹⁶⁵. Šioje studijoje teigiama, jog kylantys CO₂ mokesčiai galėtų pasitarnauti, kaip stiprus signalas, raginantis keisti energijos vartojimo praktikas bei stimuliuoti investicijas į infrastruktūrą ir inovacijas, gautos pajamos galėtų būti panaudotos paramai namų ūkiams, gaunantiems nedideles pajamas, taip pat sumažinti tam tikrus mokesčius ir kt. tikslams⁹⁶⁶. Apskaičiuota, jog šiuo metu tik 12 proc. metinio globalaus šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio yra apmokestinama ar dengiama dalyvavimu emisijų prekybos sistemose (angl. *Emission Trading Systems*) (arba dar tik planuojama tai atlikti), o vadinamajame vidiniame CO₂ apmokestinime, kuris naftos kompanijoms paprastai sudaro apie 40 JAV dolerių/t CO₂, šiuo metu dalyvauja virš 150 energetikos sektoriaus veikėjų⁹⁶⁷. Komisijos rekomendacijose pažymima, jog globaliu lygmeniu reikalinga CO₂ apmokestinimo ir energetikos sektoriaus subsidijavimo reforma, kuri privalo remtis tarptautiniu bendradarbiavimu bei tokių institucijų, kaip G20, TVF ir kt., įsitraukimu tam, kad būtų išvengta vienašališkos politikos iniciatyvų, sudaryta galimybė apjungti emisijų prekybos schemas bei sumažinti veikimo kaštus⁹⁶⁸.

Visgi, nėra aišku, kaip šių rekomendacijų įgyvendinimas klostysis praktikoje, turint galvoje tai, kad didelė dalis tiek ES valstybių narių, tiek pasaulio valstybių, gindamos savo nacionalinius interesus bei siekdamos apsaugoti iškastinio kuro energetikos sektorius ir tokio tipo energijos vartotojus, nėra linkusios vykdyti ambicingos klimato politikos, nors, atsižvelgiant

⁹⁶³ Jankauskas, V. *Bendrosios ES elektros rinkos kūrimo problemos ir ateitis*. Energetikos ekonomikos asociacijos ir Pasaulio energetikos tarybos Lietuvos komiteto konferencija „Lietuvos energetika: ar subalansuosime ekonomiką, politiką ir aplinkosaugą“, Vilnius, 2014 04 10.

⁹⁶⁴ International Monetary Fund. Counting the Cost of Energy Subsidies. *Access the country database*. 2015 07 17.

Rasta: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2015/NEW070215A.htm>; žiūrėta 2016 03 17.

⁹⁶⁵ Global Commission on the Economy and Climate. *Seizing the Global Opportunity: Partnership for better Growth and a better Climate*. The 2015 New Climate Economy Report. New Climate Economy, Washington/London, 2015. P. 9.

⁹⁶⁶ Ten pat.

⁹⁶⁷ Ten pat.

⁹⁶⁸ Ten pat.

į JT Bendrosios klimato kaitos konvencijos šalių 21-ojo susitikimo Paryžiuje metu priimtus ambicingus klimato kaitos prevencijos tikslus, tikėtina, jog ir toliau bus judama tolesnio iškastinio kuro energetikos apmokestinimo kryptimi, tačiau šio judėjimo sparta ir padarytas progresas šioje srityje išlieka atviru klausimu — kitaip tariant, šiuo metu dar neįmanoma pasakyti, ar (o tiksliau — kada arba kaip greitai) ambicingi klimato politikos tikslai taps kritine sankirta, lūžio ar posūkio tašku (angl. critical juncture), kuris galėtų kardinaliai ir iš esmės pakeisti santykį tarp iškastinės ir atsinaujinančių išteklių energetikos.

R. Juozaičio teigimu, jeigu valstybės bus priverstos žymiai griežčiau spręsti klimato problemas, ir bus pritaikytas aukštas CO₂ apmokestinimas, tuomet atsinaujinančių išteklių energijos kaina automatiškai priartės prie rinkos kainos, ko pasekoje jau po penkerių metų vėjo elektrinės į rinką galėtų būti įvedamos iškart ir be subsidijų poreikio, tačiau, anot jo, atsižvelgiant į dabartinę situaciją Vokietijoje ar Skandinavijos šalyse, kuomet naujos elektrinės vis dar reikalauja subsidijų, o senosios hidro ar atominės elektrinės, kurios jau yra atsipirkę, gali generuoti elektros energiją už labai žemą kainą, be pagalbos įeiti į rinką praktiškai neįmanoma⁹⁶⁹. Prof. J. Vilemo teigimu, šiuo metu rinka objektyviai neskatina naujų energetinių objektų statybos, kadangi, esant mažai CO₂ kainai, šis mokestis praktiškai neveikia, todėl valstybės, turinčios išplėtotus iškastinio kuro energetikos sektorius, ir toliau yra linkę eksploatuoti, pvz. senas anglies elektrines, kurių statybos kaštai jau yra atsipirkę, todėl, norint atsisakyti tokio tipo elektrinių (kas, savo ruožtu, atitinkamai padidintų atsinaujinančių išteklių energetikos konkurencingumą), būtinas visuotinis, aukštas CO₂ mokestis — tuo tarpu, anot jo, šiuo metu atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra yra paremta ne ekonomine logika, o išimtinai politiniais sprendimais⁹⁷⁰.

Valstybių vyriausybių siekius apsaugoti savo nacionalinius interesus, susijusius su jų iškastinio kuro energetikos sektorių bei energijos vartotojų apsauga, demonstruoja nenoras priimti tam tikras ES lygmeniu numatytas prievoles, pvz., pagal ES reikalavimus harmonizuoti valstybių narių akcizo mokesčius (visų pirma, pagal direktyvą 2003/96/EB, kurioje numatyta išlyga, leidžianti dešimčiai metų atidėti gamtinių dujų apmokestinimą akcizo mokesčiu). Lietuva, pasinaudojusi šia išlyga, akcizo mokestį gamtinėms dujoms privalėjo taikyti jau nuo 2014 m. balandžio pabaigos, tačiau jis buvo pritaikytas tik 2016 m., anot Vyriausybės, iškilus grėsmei, jog, nesiimant šių veiksmų, Lietuvai gali būti pritaikyta ES teisės pažeidimo procedūra⁹⁷¹ (panašia logika vadovautasi ir priimant sprendimą atsisakyti VIAP kvotų dujinėms

⁹⁶⁹ Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁹⁷⁰ Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Jurgiu Vilemu*. Op. cit.

⁹⁷¹ Gudavičius, S. Įvedamas akcizas dujoms, nežymiai brangs šildymas. „Verslo žinios.lt“. 2015 12 03. Rasta: <http://vz.lt/sectoriai/energetika/2015/12/03/ivedamas-akcizas-dujoms-nezymiai-brangs-sildymas>; žiūrėta 2016 03 17.

termofikacinėms elektrinėms). Šiuo atveju buvo pasirinkta taikyti minimalų ES siūlomą akcizo tarifą⁹⁷², siekiant išvengti energijos kainų augimo, tačiau, anot M. Nagevičiaus, valstybė turi būti suinteresuota mažinti gamtinių dujų vartojimą jas apmokestinant, tuo pat metu atsinaujinančių išteklių energetiką padarant atsiperkančia bei surenkant papildomas biudžeto pajamas, kurias būtų galima panaudoti kitų mokesčių mažinimui⁹⁷³. Jau minėtose Globalios klimato ir ekonomikos komisijos rekomendacijose išdėstytas pasiūlymas energetikos rinkos dalyviams priimti ilgalaikes ir trumpalaikes strategijas, kuriose atsispindėtų šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų mažinimo rodikliai, bei įgyvendinti veiksmų planus, kuriuose būtų fiksuojama pažanga, siekiant šių rodiklių, visiems industrijos sektoriams priimti susitarimus dėl energetikos rinkos transformacijų, atsižvelgiant į ilgalaikius globalios ekonomikos dekarbonizacijos planus, o finansų sektoriaus reguliavimo institucijoms bei akcininkams visokeriopa skatinti energetikos kompanijas ir finansines institucijas dėmesį skirti aplinkosaugos, socialiniams ir valdymo faktoriams bei šių faktorių inkorporavimui į rizikos analizes, verslo modelius ir investicinių sprendimų priėmimą⁹⁷⁴.

Globalioje energetikos rinkoje 5,5 trln. JAV dolerių skiriama mažomis CO₂ emisijomis pasižyminčioms ir aplinkai draugiškoms technologijoms bei produktams, o nemaža dalis verslo ir finansų srities kompanijų šiuo metu deda pastangas, siekdamos mažinti emisijas, ko pasekoje formuojasi naujos kolektyvinės normos, kuriomis nustatomi ilgo laikotarpio CO₂ mažinimo rodikliai bei su klimato problemomis susijusių rizikų integravimas į investicines analizes ir/ar strategijas, ir tokiu būdu pamažu formuojasi dekarbonizuotos ekonomikos modelis⁹⁷⁵. Tačiau tokių iniciatyvų įgyvendinimas Lietuvoje, bent jau artimiausiu metu mažai tikėtinas, visų pirma, dėl istoriškai susiformavusioms kelio priklausomybės energetikos politikoje bei nacionalinių interesų, kuriais, viena vertus, siekiama apsaugoti vartotojus nuo energijos kainų augimo, kita vertus — proteguoti valstybines įmones, kurios iki šiol apsiribojo veikla išimtinai konvencinės energetikos sektoriuje. Visgi, reikia paminėti, jog tokios įmonės, siekdamos diversifikuoti savo veiklą ir įsilieti į regioninę energijos rinką, nors ir pamažu, tačiau pradeda domėtis atsinaujinančių išteklių energetika (tai liudija valstybinių įmonių grupės „Lietuvos energija“ sprendimas įsigyti du jau veikiančius apie 43 MW galios vėjo elektrinių parkus Lietuvoje ir Estijoje), o tokie veiksmai gali būti traktuojami kaip tam tikras naujas vektorius energetikos politikoje, signalizuojantis apie tai, jog ateityje energetikos prioritetų transformacija vis dėlto yra įmanoma.

⁹⁷² Ten pat, žiūrėta 2016 03 17.

⁹⁷³ Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Op. cit.

⁹⁷⁴ Global Commission on the Economy and Climate. Op. cit., p. 10.

⁹⁷⁵ Ten pat.

Toks energetinių prioritetų transformacijos scenarijus, bent jau ilguoju laikotarpiu, remiantis racionalaus pasirinkimo ekonomine logika, neturėtų stebinti, įvertinus pasaulines atsinaujinančių išteklių energetikos artėjimo rinkos sąlygų link tendencijas. TEA skelbia, jog *atsinaujinančių išteklių energetikos konkurencingumas ateityje ir toliau augs*. Nuo 2010 m. iki 2015 m. globalaus masto sausumos vėjo energijos gamybos kaštai naujoms elektrinėms krito apytiksliai 30 proc., o saulės fotovoltinės energijos — maždaug dviem trečdaliais, tuo tarpu 2015 – 2020 m., *prognazuojama, sausumos vėjo elektrinių generavimo kaštai kris dar maždaug 10 proc., o saulės fotovoltinių elektrinių — papildomai ketvirčiu*⁹⁷⁶. Agentūros teigimu, *šios rūšies energetikai jau nebereikalingas „aukšto lygmens skatinimas“ (ką atspindi ir europinės reguliavimo tendencijos), tačiau jų ekonominis patrauklumas vis dar smarkiai priklauso nuo reguliavimo bei rinkos struktūros — tuo tarpu tokioms atsinaujinančių išteklių energijos rūšims, kaip jūrinė vėjo energija, saulės terminė energija ar kai kurios bioenergijos rūšys, vis dar reikalinga parama*⁹⁷⁷. EK inicijuotoje studijoje pažymima, jog *pagal kaštų ir subsidijų lygį sausumos vėjo ir saulės fotovoltinė energetika jau šiuo metu yra artima anglies, dujų ir atominėi energetikai, o, įskaitant išorinius kaštus, tokius, kaip klimato ir sveikatos, kurie neatsispindi rinkos kainose, atsinaujinančių išteklių energija galbūt netgi pigesnė, nei pagaminta iš anglies*⁹⁷⁸. 2012 m. subsidijos saulės energetikai ES sudarė 14,7 mlrd. eurų, žemyninei vėjo — 10,1 mlrd., biomasės — 8,3 mlrd., hidroenergetikai — 5,2 mlrd. eurų⁹⁷⁹. Atitinkamai, anglies energetikai tuo pačiu laikotarpiu ES buvo skirta 10,1 mlrd., atominėi — 7 mlrd., gamtinių dujų — 5,2 mlrd. eurų⁹⁸⁰.

Visgi, šiuo metu atsinaujinančių išteklių energetikos konkurencingumo problema išlieka. Disertacijos autorės nuomone, ji gali būti sprendžiama palaipsniui atsisakant subsidijų konvencinei energetikai arba taikant tolesnį šios rūšies energetikos apmokestinimą (CO₂ mokesčiai, akcizai ir kt. mokestinės iniciatyvos), gautas pajamas investuojant į infrastruktūros tobulinimą, pritaikant ją atsinaujinančių išteklių dalies didėjimui, į energetinių sistemų integraciją bei į energetinio efektyvumo didinimo priemones, ypač turint galvoje tai, jog šių priemonių įgyvendinimo procesas Lietuvoje iki šiol stringa ir išlieka pakankamai komplikuotas. Subsidijų iškastinio kuro energetikai atsisakymo linkme iš dalies buvo pasukta nuo 2016 m. atsisakius kvotų ir VIAP finansavimo dujas naudojančioms termofikacinėms elektrinėms, kuomet atsivėrė naujos elektros importo iš Skandinavijos galimybės, tačiau Lietuvoje iki šiol vis dar

⁹⁷⁶ International Energy agency. *Renewable Energy Medium-Term Market Report 2015. Market Analysis and Forecasts to 2020: Executive Summary*. OECD/IEA, Paris, 2015. P. 5.

⁹⁷⁷ Ten pat.

⁹⁷⁸ Appleyard, D. European Commission Studies Renewable Costs. “*Renewable Energy. World.com*”. October 20 2014. Rasta: <http://www.renewableenergyworld.com/articles/2014/10/european-commission-studies-renewable-costs.html>; žiūrėta 2016 03 17.

⁹⁷⁹ Ten pat, žiūrėta 2016 03 17.

⁹⁸⁰ Ten pat, žiūrėta 2016 03 17.

taikomas platus spektras iškastinio kuro tiesioginės ar netiesioginės paramos formų, įgyvendinant protekcionistinę valstybės politiką, visų pirma, siekiant stimuluoti gamtinių dujų vartojimą energijos reikmėms, todėl tikėtina, jog tolesnės CO₂ apmokestinimo ir/ar iškastinio kuro subsidijų mažinimo iniciatyvos greičiau bus nuleistos „iš viršaus“ per ES ar globalaus lygmens klimato ir/ar energetikos politikos susitarimus, nei įgyvendinamos savanoriškai. Visgi, vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos spartaus artėjimo rinkos sąlygų link tendencijas, tikėtina, jog netgi be šių ES ar globalaus lygmens intervencijų, atsinaujinančių išteklių energetika be valstybės paramos galės funkcionuoti jau per ateinantį dešimtmetį, juolab, jog, vertinant biokuro panaudojimą šilumos gamybai, šios tendencijos yra akivaizdžios jau šiuo metu, todėl svarbų vaidmenį tolesniame energetikos politikos kurso pasirinkime turėtų suvaidinti ir tokie nematerialūs faktoriai, kaip politinė valia ir/ar visuomenės nuomonė.

*Grįžtant prie VIAP lėšų panaudojimo problematikos bei atsižvelgiant tiek į europines bei globalias tendencijas, tiek į TEA rekomendacijas ir prognozes, verta pastebėti, jog VIAP atsisakymas naujiems elektros iš atsinaujinančių išteklių gamintojams remti, keičiant paramos schemą iš paramos tarifui į paramą investicijoms yra savalaikis ir racionalus sprendimas, leidžiantis sumažinti vartotojų išlaidas ir palaiapsniui artėti rinkos sąlygų link. Taip pat būtina pastebėti, kad *eventualiai būtina siekti visiškai atsisakyti subsidijų atsinaujinančių išteklių energetikai. Įvertinus tai, kad ankstesnis Lietuvos sprendimas įtvirtinti ES tuo metu dar mažai paplitusių aukcionų dėl fiksuoto tarifo paramos schemą, jau tuomet buvo traktuojamas, kaip didelis (tačiau, atsižvelgiant į ES praktiką, gana skubotas) žingsnis konkurencingumo link, taip pat įvertinus tai, kad VIAP buvo atsisakyta dujinių termofikacinių skatinimui, galima daryti išvadą, jog sprendimas visiškai atsisakyti subsidijų atsinaujinančiai energetikai artimiausiu metu gali būti priimtas. Tuo tarpu einamuoju laikotarpiu paramos investicijoms schema gali pasitarnauti, kaip tam tikras pereinamasis skatinimo būdas, siekiant išvengti drastiškų sprendimų, visiškai atsisakant bet kokios paramos, tačiau problema šiuo atveju egzistuoja tame, jog atsinaujinančių išteklių elektros gamybos skatinimas per VIAP jau kuris laikas neveikia naujiems projektams, o naujoji paramos investicijoms schema praktiškai taipogi dar nėra taikoma.**

Taip pat svarbu pastebėti, jog subsidijų atsinaujinančių išteklių energetikai atsisakyti būtų galima jau šiuo metu, jei tik būtų atsisakyta paramos iškastinio kuro energetikai — tokiu būdu, esant lygioms sąlygoms, taip pat kompleksiskai įvertinus abiejų energetikos sektorių ar rūšių teikiamą naudą/žalą, atsinaujinančių išteklių energetika automatiškai taptų konkurencinga. Visgi, kaip jau minėta, energetikos sektorius vis dar išlieka viena daugiausiai valstybės intervencijų patiriančių/reikalaujančių sričių. Todėl toks scenarijus, bent jau artimiausiu metu mažai tikėtinas, nes valstybės (ypač didelėmis apimtimis pasikliaujančios iškastine energetika,

pvz., Lenkija), remdamosi išimtinai ekonomine logika, nėra linkusios įgyvendinti šių rekomendacijų, baimindamosi aukštų sprendimų priėmimo kaštų, t.y., siekdamos išvengti energijos kainų šuolių, drastiškų energetikos sektoriaus struktūros transformacijų ir kitų potencialių problemų, kurias gali sukelti kardinalūs energetikos politikos kurso pokyčiai, todėl *labiausiai tikėtina, jog prie dekarbonizuotos energetikos bei ekonomikos modelio bus pereita palaipsniui, tam tikrais etapais — kitaip tariant, evoliucijos, o ne revoliucijos keliu. Nors jau šiuo metu atskiros valstybės – klimato ir atsinaujinančių išteklių energetikos politikos lyderės yra nusistačiusios ambicingus energetikos sektoriaus dekarbonizacijos tikslus, tačiau, vertinant konceptualiai, globaliu mastu fundamentalių pokyčių energetikoje dar teks palaukti, o jie priklausys būtent nuo tokių valstybių, kaip Vokietija ar Skandinavijos šalys, kurios pirmosios iškėlė dekarbonizuotos energetikos iniciatyvas bei pradėjo jas įgyvendinti praktikoje, patirties bei sėkmių ar nesėkmių šioje srityje.*

*Dar viena ekonominės prigimties atsinaujinančių išteklių energetikos problema yra susijusi su tuo, kad, ypač vėjo energetikos srityje, energijos gamybos technologijos (visų pirma, vėjo turbinos) yra importuojamos — to pasekoje didžiulė investicijų dalis palieka šalį, o iš to, visų pirma, išlošia tokios technologijų eksporto lyderės, kaip Vokietija ar Danija. Šiai problemai spręsti daugiau dėmesio turėtų būti skiriama tyrimų skatinimui, investicijoms į inovacijas, įrangos gamybą ir jos eksporto plėtojimui. R.Juozaičio teigimu, atsižvelgiant į tai, kad valstybė pradeda demonstruoti norą investuoti į vėjo energetiką (turimas galvoje AB „Lietuvos energija“ sprendimas įsigyti vėjo elektrinių parkus Lietuvoje ir Estijoje), atsiradus papildomoms investicijoms ir įsijungus didžiosioms valstybinėms kompanijoms, atsiranda ir didesnis vietinių gamintojų poreikis, kurie, kooperuodamiesi su Vakarų kompanijomis, galėtų pradėti vystyti šią pramonės šaką Lietuvoje, juolab, jog darbo jėga šalyje yra kvalifikuota ir pakankamai pigi⁹⁸¹. Darbo vietų sukūrimas, plėtojant naujas pramonės šakas, šiuo atveju būtų papildomas privalumas. Tarptautinės atsinaujinančių išteklių energetikos agentūros (angl. *International Renewable Energy Agency, IRENA*) duomenimis, atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriuje pastaruosiu metu sparčiai auga naujų darbo vietų skaičius (2014 m. duomenimis pasaulio atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriuje dirbo 7,7 mln. žmonių, t.y., 18 proc. daugiau, nei 2013 m., o įskaitant didžiosios hidroenergetikos sektorių, šis skaičius išaugtų iki 9,2 mln.)⁹⁸². Reikia pastebėti, jog tokiose srityse, kaip saulės modulių gamyba ar biokuro surinkimas, paruošimas, panaudojimas šilumos gamybai ir pan., Lietuvoje egzistuoja pakankamai gerai išplėtotą infrastruktūrą, vykdomi įvairūs tyrimai, įrangos gamyba, jos eksportas į kitas šalis ir*

⁹⁸¹ Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Op. cit.

⁹⁸² Ferroukhi, R., Lopez-Pena, A., Kieffer, G., Nagpal, D., Hawila, D., Khalid, A., El-Katiri, L., Vinci, S., Fernandez, A. *Renewable Energy Benefits: Measuring the Economics*. International Renewable Energy Agency Report, Abu Dhabi, 2016. P. 39.

t.t. Anot R.Juozaičio, pvz., biokuro srityje Lietuvoje jau yra išplėtota atskira pramonės šaka, įdarbinanti apie 4 tūkst. žmonių — jo teigimu, tokia prerogatyva taip pat turėtų būti teikiama ir vėjo energetikai, kadangi šiuo metu investicijos į šią sritį nekuria papildomos pridėtinės vertės, kol įranga yra importuojama iš užsienio⁹⁸³. Kita vertus, po vadinamojo saulės energetikos bumo, praktiškai sustabdžius saulės energetikos plėtrą, anot V.Mačiulio, šiuo metu daugiausia dėmesio skiriama eksportui, nors, pritaikius optimalius reguliavimo standartus, saulės energetika galėtų būti eksploatuojama ir Lietuvoje⁹⁸⁴. Jo teigimu, saulės energetikos srityje Lietuvoje stebima sparti mokslo pažanga, padaryta daug pasiekimų, didinant modulių efektyvumą bei konkurencinius pranašumus prieš konkurentus ir pan.⁹⁸⁵. *Apskritai, vertinant bendros energijos rinkos ir Energetinės Sąjungos kūrimo bei energetinių sistemų integravimo iniciatyvas, atsinaujinančių išteklių energetika (atskiros jos rūšys) ateityje ES turi būti vystoma ten, kur egzistuoja palankiausias klimato, ekonominės ir kt. sąlygos. Tuo tarpu EK inicijuotoje studijoje pažymima, jog Lietuva yra viena iš trijų valstybių, turinti didžiausią atsinaujinančių išteklių potencialą⁹⁸⁶, egzistuoja jau išplėtota biokuro, saulės įrangos gamybos bei tyrimų šaka, o taip pat — palankios galimybės plėtoti vėjo elektrinių įrangos gamybą, kuri nedidelėmis apimtimis vykdoma jau šiuo metu (turint galvoje atskirus vėjo turbinų komponentus).*

Energijos išteklių balanso pasirinkimas ateities nacionalinių energetinių poreikių patenkinimui (įskaitant prioritetus atskiroms energijos išteklių rūšims, t.y., konkreitiems jų kiekiams, vietinės gamybos/importo balansą ir panašius parametrus) turi remtis detalio, kompleksiška energetikos sektorių įtakojančių veiksnių visumos, kuri apima tiek tokius elementus, kaip energijos kainos, tiek ir netiesioginius faktorius, kaip žala/nauda aplinkai, visuomenės sveikata, darbo vietos ir pan., analize, išreikšta tikslia kiekybine išraiška bei numatančia esmines šalies energetikos gaires ilguoju laikotarpiu. Tokios analizės pagrindu privalo būti formuluojama nacionalinės energetikos ateities vizija bei strategija, be to, įvertinus tai, jog tokiose srityse, kaip atsinaujinančių išteklių energetika (kaip demonstruoja pastarojo laikotarpio tendencijos) galimi itin spartūs pokyčiai, paprastai susiję su įrangos ir, atitinkamai, energijos kainų mažėjimu, nacionalinėje energetikos strategijoje turi būti numatyta jos koregavimo galimybė (tačiau ženkliai nenuolstant nuo užsibrėžtų ilgojo laikotarpio tikslų). Visgi, kaip paaikškėjo tyrimo metu, strateginis planavimas, ekonominis ir, juo labiau, kompleksinis įvairių faktorių visumos įvertinimas sprendimų priėmimo procese, formuojant, ir ypač įgyvendinant, energetikos politiką, nacionalinėje praktikoje nėra itin plačiai paplitęs reiškinys, tačiau, reikia pažymėti, jog šiuo metu kaip tik vyksta Nacionalinės energetikos

⁹⁸³ Ten pat.

⁹⁸⁴ Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Op. cit.

⁹⁸⁵ Ten pat.

⁹⁸⁶ Duscha, V. et. al. Op. cit.

strategijos atnaujinimo procesas. Visgi, kol konkretūs sprendimai dėl energetikos politikos ateities kurso nėra priimti, prognozuojant šalies energetikos politikos perspektyvas, tenka apsiriboti konceptualaus pobūdžio vertinimais, iš vienos pusės, vertinant tarptautinę praktiką bei globalias energetikos tendencijas, tuo tarpu, iš kitos pusės, atsižvelgiant į tokius konceptualius reiškinius, kaip istoriškai nusistovėjusi praktika, kelio priklausomybė, politinė valia ir pan.

IŠVADOS

1. Disertacijoje sukonstruotas teorinis tyrimo modelis suteikė galimybę kompleksiskai ištirti nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) bei įgyvendinimo procesus europinės integracijos kontekste. Tyrimo modelis potencialiai neapsiriboja atsinaujinančių išteklių energetikos politikos analize ir gali būti pritaikomas kitų europinio lygmens bei nacionalinės politikos sričių (pvz., aplinkosaugos, klimato politikos) formavimo bei įgyvendinimo procesų tyrimui ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse narėse. Atlikus europinio bei nacionalinio lygmens atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tyrimą, patvirtinta liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos aiškinamoji galia, atsižvelgiant į ES valstybių narių nacionalinių (ekonominių) interesų bei derybinės galios poveikį politikos procesams. Tyrimo modelio išplėtimas ir papildymas naujojo institucionalizmo teorinėmis priegomis suteikė galimybę detalai išanalizuoti tarpvyriausybinių derybų rezultato (direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją) įgyvendinimo problematiką, kuri savo ruožtu įtakoja nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos procesus, taip pat ištirti valstybės institucijų preferencijas ir nacionalinės (atsinaujinančių išteklių) energetikos politikos kursą, identifikuoti esminius kritinius posūkio taškus (angl. *critical junctures*), susikertant europinio lygmens į(si)pareigojimams bei istoriškai sąlygotam (angl. *path dependence*) energetikos politikos kursui bei praktikai ir įvertinti energetikos diskursų konfrontaciją viešojoje erdvėje.

2. Išanalizavus tarpvyriausybinių derybų dėl direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją atvejį, galima daryti išvadą, jog derybų rezultatus apsprendžia valstybių narių ekonominiai interesai. Stipresne derybine galia pasižyminčios valstybės narės (angl. *policy uploaders/shapers*) yra linkusios primesti savo pozicijas, kurios generuojamos, atsižvelgiant į jų nacionalinius ekonominius interesus bei vidaus lygmens nevalstybinių veikėjų spaudimą, silpnesnę derybinę galią turinčiomis valstybėms narėms (angl. *policy downloaders/takers*). Derybų rezultatai dėl galios skirtumų ir asimetrinės priklausomybės yra daugiausia apsprendžiami didžiųjų valstybių bei kuria „laimėtojus“ ir „pralaimėjusius“.

2.1. Atlikus europinio lygmens derybų dėl direktyvos 2009/28/EB atvejo analizę, darytina išvada, jog valstybės narės ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo procese ne tik turi galimybes atmesti Europos Komisijos, kaip politinės darbotvarkės iniciatorės, pasiūlymus, bet ir praktiškai naudojami šia prerogatyva. Komisijos politinės iniciatyvos harmonizuoti paramos schemas atsinaujinančių išteklių energetikai ES lygiu buvo atmestos, daugumai valstybių narių siekiant apginti savo nacionalinius ekonominius interesus, visų pirma, apsaugant fiksuotojo (angl. *feed-in*) tarifo sistemas bei išlaikant prerogatyvą savo nuožiūra

taikyti geriausiai jų specifinių nacionalinių parametrų kompleksui tinkančias paramos schemas pagal subsidiarumo principą. Ši situacija atspindi pagrindines liberaliosios tarpvyriausybinių derybų teorijos prielaidas, jog europinės politikos rezultatai yra generuojami valstybių narių, atsižvelgiant į jų derybinę galią, nacionalines preferencijas ir interesus, o viršvalstybinio lygmens veikėjų, visų pirma, Europos Komisijos funkcijos apsiriboja pirminių politinės darbotvarkės iniciatyvų generavimu bei tarpvyriausybinių susitarimų įgyvendinimo priežiūra.

2.2. Europinė integracija atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje išlieka ribota dėl valstybių narių nacionalinių interesų įvairovės. Politinės darbotvarkės formuotojų (didžiųjų valstybių) bei vykdytojų (silpnesnę derybinę galią turinčių valstybių) susiskirstymas generuoja integracijos ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje netolygumus bei paaiškina, kodėl tokia integracija yra nevienalytė, didžiosioms valstybėms narėms palaikant jos kryptį, o mažesnės derybinės galios valstybėms prisiimant tarpvyriausybines derybose numatytus į(si)pareigojimus, tačiau *de facto* nesiekiant užtikrinti šių įsipareigojimų įgyvendinimo.

2.3. Direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją traktuotina kaip reikšmingas europeizacijos bei europinės integracijos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje teisinio pobūdžio stimulus, įpareigojantis valstybes nares nusistatyti praktinius planus, reikalingus direktyvoje numatytų tikslų įgyvendinimui, periodiškai teikti informaciją apie šioje srityje padarytą pažangą, reaguoti į pateiktas pastabas ir užtikrinti grįžtamąjį ryšį.

3. Nepaisant to, kad europinis į(si)pareigojimas pasiekti nacionalinį 23 proc. atsinaujinančių išteklių energijos tikslą galutiniame energijos suvartojime iki 2020 m. jau šiuo metu yra pasiektas dėl aiškiai apibrėžto direktyvinio reguliavimo, o nacionalinė ir europinė politika yra harmonizuotos, galima teigti, jog *savanoriška* valstybės institucijų iniciatyva plėtoti šios srities politiką neegzistuoja, nepaisant strateginiuose nacionalinio lygmens dokumentuose užfiksuotų energijos išteklių diversifikavimo bei klimato politikos tikslų. Tai sąlygoja tarpvyriausybinių derybų metu nepasiektas tikslas europinio lygmens politinėje darbotvarkėje įtvirtinti nacionalinius valstybės interesus atspindinčios pozicijos (preferencijos), kuri, savo ruožtu, buvo sąlygota istoriškai susiformavusios konvencine (įskaitant atominę) energetika besiremiančios politinės praktikos (angl. *path dependence*). Dėl šios priežasties, atsinaujinančių išteklių energetikos politikos, kaip europinio lygmens derybų rezultato, įgyvendinimas yra ribojamas valstybės institucijų strategijos (angl. *opposition through the backdoor*) nevykdyti nacionalinio lygmens atsinaujinančių išteklių energetiką reguliuojančių teisės aktų, visų pirma, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo, taip pat taikyti retroaktyvaus teisinio reguliavimo ir atsinaujinančių išteklių energetikos kaštus pabrėžiančios komunikacijos viešojoje erdvėje praktiką. Tai sąlygoja europinės ir nacionalinės politikos kurso neatitikimą (angl. *policy misfit*), kuomet valstybės institucijų oficiali pozicija išlieka deklaratyvi, europinės politikos normų

perkėlimas į nacionalinę teisę vėluoja (angl. *delayed transposition*), kai kuriais atvejais — iki šiol nėra atliktas, ir, atitinkamai, šios normos nėra įgyvendinamos (angl. *non-implementation*), o taip pat galima fiksuoti konkretų epizodą, artimą manipuliavimui statistika (angl. *cheating*). Įvertinus šią situaciją, *galima patvirtinti ginamąjį teiginį*, jog ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo (europinio lygmens tarpvyriausybinių derybų) metu *Lietuvai neinkorporavus savo nacionalinių interesų į europinio lygmens darbotvarkę (angl. uploading), derybų rezultatų (europinio lygmens politinių susitarimų bei teisės aktų) įgyvendinimas nacionaliniu lygiu (angl. downloading) yra ribojamas europinės bei nacionalinės politikos kurso neatitikimo, ir/ar pavėluoto, ar nekokybiško įgyvendinimo, ar sukčiavimo.*

3.1. Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) ir įgyvendinimo procesus sąlygoja europeizacija ir jos generuojama europinė integracija atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimo srityje. Vertinant nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos raidą, buvo užfiksuoti 2 energetikos politikos kurso kritinių posūkių taškai (angl. *critical junctures*), kuriuos sąlygojo Lietuvos pasiruošimas stoti į ES, įskaitant vėlesnį europinės praktikos perėmimo laikotarpį, bei direktyvos 2009/28/EB perkėlimui į nacionalinę teisę skirto Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimas, traktuotinas, kaip įvykis, paskatinęs savarankiškos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos su(si)formavimą. Papildomu stimulu, paskatinusiu nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos (susi)formavimą taip pat laikytina nacionalinio lygmens atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių lobistinė veikla, ryškiausiai atsiskleidusi Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo rengimo metu. Atsižvelgiant į šias išvadas, *galima patvirtinti trečiajame uždavinyje keliamą prielaidą, jog nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą(si) bei įgyvendinimą sąlygoja europinės integracijos ir europeizacijos (angl. top-down) procesai bei valstybės vidaus interesų grupių (angl. bottom-up) spaudimas.*

3.2. Kliūtys atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai siejamos su istoriškai susiformavusiu kelio priklausomybės (angl. *path dependence*) reiškiniu energetikos politikoje bei praktikoje ir konvencine energetika besiremiančiais diskursais. Todėl atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra (ir atitinkamai — reguliacinės aplinkos formavimas) *de facto* nėra Lietuvos prioritetas, lyginant su kitais strateginio lygmens dokumentuose bei oficialiose valstybės institucijų pozicijose figūruojančiais energetikos projektais. Remiantis šia išvada, *galima patvirtinti prielaidą, jog europinio lygmens į(si)pareigojimų atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje ir istoriškai susiformavusio konvencinės energetikos politikos kurso (angl. path dependence) susidūrimas (angl. critical juncture) stabdo nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo bei įgyvendinimo procesus.* Nors europinių normų perkėlimas į nacionalinę teisę vyksta sąlyginai sklandžiai, o tai atspindi Atsinaujinančių išteklių energetikos

įstatymo priėmimas ir poįstatyminių teisės aktų suformavimas, šio energetikos sektoriaus reguliavimo srityje fiksuojama nemažai problemų: dalis teisinių nuostatų praktiškai neveikia arba veikia tam tikrą ribotą laikotarpį, šios nuostatos nuolat kinta, o tokia situacija kuria reguliacinės aplinkos nestabilumą, nepaisant nustatytų terminų, vėluoja poįstatyminių teisės aktų parengimas ir kt. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo priėmimas sukūrė šios energetikos srities reguliavimo pagrindus bei įtvirtino fundamentalius principus, tačiau tose politikos srityse, kurios pagal direktyvą 2009/28/EB yra paliktos valstybių narių kompetencijai, dominuoja nuolat besikeičiantis teisinis reguliavimas. Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo iniciatyva kilo tik po teisiškai įpareigojančius (angl. *legally binding*) tikslus atsinaujinančių išteklių energijai numatančios direktyvos 2009/28/EB priėmimo, kai tuo tarpu atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra, sąlygojusi poreikį ir sudariusi prielaidas kompleksiniam šios srities reglamentavimui, prasidėjo iš karto po Lietuvos stojimo į ES, tad iki šio laikotarpio atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavimas buvo fragmentuotas. Nors kvotos elektros energijai, numatytos Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme, yra išnaudotos, plėtra elektros sektoriuje *de facto* sustabdyta, senoji paramos schema jau kuris laikas nebeveikia, o naujoji — iki galo nesukurta. Nepaisant strateginio bei reguliuojamojo pobūdžio teisės aktų gausos, nacionalinė atsinaujinančių išteklių energetikos politika stokoja aiškios vizijos bei į ateitį orientuotos ilgalaikės kaštų ir naudos analize pagrįstos strategijos, yra nenuosekli, priklausanti nuo ciklų, susijusių su vyriausybės kaita, jos įgyvendinimą riboja retroaktyvus reguliavimas, menkas mokslo institucijų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą ir kt.

3.3. Lietuvoje buvo pritaikyta unikali ir optimali, konkurenciją tarp atsinaujinančių išteklių gamintojų elektros sektoriuje skatinanti paramos schema. Konkursų ir aukcionų schema, lyginant su fiksuoto tarifo (angl. *feed-in*) paramos schema, vertintina, kaip subalansuojanti elektros gamintojų ir vartotojų interesus bei padedanti išvengti elektros kainų augimo dėl atsinaujinančių išteklių energetikos plėtos. Pasirinkdama šią schemą atsinaujinančių išteklių elektros energijai remti, Lietuva priėmė inovatyvų sprendimą, atsižvelgiant į tai, jog ES mastu atsinaujinančių išteklių energetikos konkurencingumo klausimai ilgą laikotarpį užėmė tik antrinę poziciją, visų pirma siekiant stimuliuoti technologijų plėtrą bei atsinaujinančios energijos gamybos apimtį, ir tik šiuo metu, atsinaujinančių išteklių energijos kainai artėjant prie rinkos sąlygų, ES pradeda diskutuoti apie panašaus pobūdžio paramos schemas bei esamų lengvatų eventualų panaikinimą. Visgi, vertinant teises nuostatas, būtinas konkursų ir aukcionų paramos schemas funkcionavimui užtikrinti (tarifų dydžiai, jų nustatymo metodika, viešąjį interesą atitinkančių paslaugų fondo struktūra ir kt.), užfiksuoti valstybės institucijų sprendimai, prasilenkiantys su racionalaus pasirinkimo logika grįsta oficialia pozicija atstovauti

viešąjį interesą. Tai leidžia fiksuoti menko valstybės institucijų analitinio bei *ex ante* ir *ext post* politikos poveikio vertinimo potencialo problemas, kita vertus, kelti prielaidas dėl atsinaujinančių išteklių energetikos ir/ar konkurencinių konvencinės energetikos interesų grupių lobistinės įtakos politiniams sprendimams. Vertinant šiuos valstybės institucijų sprendimus, galima daryti išvadą, jog jie realiai paskatino mažiausiai konkurencingų elektros kainos prasme atsinaujinančių išteklių (saulės) energetikos plėtrą, tuo tarpu didžiausią naudą generuojančių technologijų (biokuro kogeneracijos, vėjo) plėtra buvo apribota arba neišnaudota iki optimalaus lygio, iki šiol neegzistuojant tam reikalingoms teisinėms nuostatoms. Kita vertus, viešąjį interesą atitinkančių paslaugų lėšų paskirstymas konvencinėms elektrinėms traktuotinas, kaip neracionalus ir, tam tikrais laikotarpiais, perteklinis bei didinantis elektros kainą. Įvertinus tai, galima formuluoti išvadą, jog valstybės institucijų oficialiai deklaruojamos preferencijos, kuriomis pabrėžiamas viešojo intereso atstovavimas, siekiant užtikrinti konkurencingas elektros kainas, *įgyvendinant* atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, *de facto* nėra grindžiamas racionalaus pasirinkimo ir naudos maksimizavimo motyvais. Išimtį šiuo atveju sudaro biokuro panaudojimas šilumos gamybai dėl šios atsinaujinančių išteklių energetikos rūšies konkurencinių pranašumų, visų pirma, kainos aspektu. Tačiau šilumos sektoriaus reguliavimas pasižymi nenuoseklumu, kardinaliai keičiant reguliavimo kryptis, nuo konkurencijos ir, atitinkamai, decentralizacijos skatinimo pereinant prie šio sektoriaus centralizacijos, planuojamus kogeneracijos projektus siekiant sukcentruoti valstybės dispozicijoje.

3.4. Vertinant valstybės institucijų ir atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių santykius, užfiksuota interesų konfrontacija, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo rengimo proceso metu pastarosioms grupėms aktyviai siekiant įtvirtinti jų ekonominius interesus atspindinčias įstatymo nuostatas, susijusias su atsinaujinančių išteklių energijos apimtimis bei fiksuotųjų (angl. *feed-in*) tarifų paramos schema. Įstatymo priėmimu buvo pasiektas sąlyginis kompromisas tarp atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių ir viešąjį interesą atstovaujančių valstybės institucijų. Tačiau, iš esmės atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių lobistinės veiklos poveikis sprendimų priėmimui yra ribotas ir sąlyginai silpnas. Valstybės institucijų bei interesų grupių santykiai atsinaujinančių išteklių energetikos srityje grindžiami unikaliu, kompleksiniu, nuo klasikinio neokorporatizmo nutolusiu modeliu, egzistuojant hierarchinei interesų grupių struktūrai energetikos sektoriuje, kuriame dominuoja elitinės, valstybės kontroliuojamos ir/ar palaikomos interesų grupės. Nacionalinė praktika, kuomet politinių sprendimų priėmimas nesiremia objektyviu, kaštų ir naudos analize pagrįstu kiekvienos energetikos rūšies įvertinimu, bei istoriškai susiformavusi kelio priklausomybė, egzistuojant centralizuoto pobūdžio valstybiniam energetikos sektoriui bei politikos kursui, bent jau iki šiol sudarė sąlygas viešojoje erdvėje naudoti komunikacijos strategijas, nukreiptas

atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriaus diskreditavimo linkme, nediferencijuojant atskirų šio sektoriaus rūšių, neatsižvelgiant į konkrečius, kiekybine išraiška įvardintus parametrus bei neskiriant dėmesio korektiškiems įvairių energetikos rūšių palyginimams kaštų ir/ar naudos aspektu.

3.5. Įvertinus energetikos sektoriuje dominuojančias praktikas bei atsižvelgiant į interviu metu surinktą informaciją, darytina išvada, jog Lietuvos energetikos sektoriaus monopolinė struktūra iš esmės nėra palanki atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai. Lietuvoje fiksuojama konfrontacija, artima „nulinės sumos žaidimo“ situacijai, tarp atsinaujinančių išteklių bei konvencinės/atominės energetikos. Konvencinės energetikos interesų grupių priklausymas valstybiniam sektoriui ir unikalaus valstybės institucijų bei interesų grupių santykių modelio dominavimas sudaro prielaidas išskirtinių sąlygų užtikrinimui valstybinėms įmonėms. Atsižvelgiant į tai, galima iš dalies patvirtinti prielaidą, jog nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimą bei įgyvendinimą riboja konvencinės energetikos interesų grupių poveikis valstybės institucijų politiniams sprendimams („išvirkščias“ lobizmas). Reikia pažymėti, jog tokio pobūdžio lobistinės įtakos sprendimų priėmimui egzistavimas daugiau pagrįstas teorinėmis prielaidomis bei informantų teiginiais, kadangi galimybės tiksliai iširti lobistinę įtaką yra stipriai apribotos dėl informacijos prieinamumo problemų. *Papildomai vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių pasiūlymų (angl. input) bei viešosios politikos sprendimų (angl. output) neatitikimą, ribotą jų įtaką sprendimų priėmimui, komplikuoatą dialogą su valstybės institucijomis, energetikos sektoriaus interesų grupių galios ir politinio svorio skirtumus, taip pat — nacionalinės energetikos politikos kursą sąlygojančią ilgametę konvencinės energetikos praktiką (angl. path dependence) ir ją atspindinčius diskursus bei kiekybiškai apibrėžtus motyvus atsinaujinančių išteklių ir konvencinės energetikos interesų grupių konkurencijai, atsižvelgiant į ribotą nacionalinį energijos poreikį, prielaidą dėl „išvirkščiojo“ lobizmo įtakos sprendimų priėmimui galima patvirtinti bent dalinai.*

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos atsinaujinančių išteklių energetikos politikos akademiniams tyrimams

1. Kadangi disertacijoje europinės integracijos procesai analizuojami kaip tam tikras *kontekstinis* nacionalinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimo(si) ir įgyvendinimo veiksnys, tikslinga giliau plėtoti šią tyrimo kryptį, atliekant kelių ES valstybių narių nacionalinių atsinaujinančių išteklių energetikos politikų palyginamąją analizę su tikslu detaliau iširti europinės atsinaujinančių išteklių energetikos politikos implikacijas nacionalinei politikai bei integracijos procesams, ieškant tam tikrų dėsningumų tarp kelių valstybių narių.

2. Disertacijoje atlikta nacionalinių energetikos diskursų bei komunikacijos, susijusios su atsinaujinančių išteklių energetika, analizė reikalauja detalesnių tyrimų, pasitelkiant viešosios komunikacijos teorinius bei metodologinius įrankius, tokius, kaip žiniasklaidos turinio kokybinė ir kiekybinė analizė. Todėl ši tyrimo kryptis galėtų būti plėtojama kituose akademinuose darbuose.

3. Interesų grupių poveikis valstybės institucijų sprendimams dėl atsinaujinančių išteklių energetikos politikos kryptių bei teisinio reguliavimo taip pat vertas atskirų detalesnių tyrimų, kurie leistų kompleksiskai įvertinti konkurencinių grupių lobistinės veiklos generuojamą įtaką.

Atsinaujinančių išteklių energetikos politikos tobulinimo kryptys

1. Politinių sprendimų priėmimo procese turėtų būti taikoma kaštų ir naudos analize bei modeliavimu paremta praktika. Sprendimų priėmimas privalo remtis *kompleksiniu* plataus spektro parametrų įvertinimu, koncentruojantis ne vien ties numanomu trumpojo laikotarpio ekonominiu tam tikrų energetikos rūšių plėtros poveikiu, tačiau taip pat įtraukiant technologinius, socialinius, aplinkosauginius aspektus bei prognozuojant jų poveikį valstybės raidai ilguoju laikotarpiu.

2. Būtina nuosekliai įgyvendinti ilgalaikę, kaštų ir naudos analize paremtą nacionalinę energetikos strategiją, kurioje būtų įvardintos energetikos plėtros kryptys įvairiuose sektoriuose, siekiant optimalaus, valstybei naudingiausio scenarijaus bei kompromiso tarp įvairių suinteresuotų grupių pasiūlymų, įskaitant ne tik energetikos sektoriaus veikėjus, bet ir mokslo institucijas, visuomenę ir kt. Į sprendimų priėmimo procesą turi būti kuo plačiau įtraukta mokslininkų bendruomenė, atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų atstovai ir kitos suinteresuotos grupės, kurių pastabos ir pasiūlymai valstybės institucijoms turėtų remtis konkrečiais, tiksliais, kur įmanoma, kiekybine išraiška pagrįstais argumentais.

3. Stabili reguliacinė aplinka atsinaujinančių išteklių energetikos vystytojams gali būti užtikrinta nustatytais terminais įgyvendinant jau egzistuojančius teisės aktus. Tai padaryti

padėtų aiškių strateginių energetikos plėtros krypčių suformavimas, kaštų ir naudos analizės taikymas sprendimų priėmimo procese, konsultacijos su energetikos ekspertais, investicijos į žmogiškuosius išteklius valstybės tarnyboje. Siekiant užtikrinti stabilią reguliacinę aplinką, taip pat svarbu atsisakyti ydingos retroaktyvaus teisinio reguliavimo praktikos, taikant minėtas priemones, ir tokiu būdu siekiant išvengti neracionalių, taisytinių sprendimų. Siekiant užkirsti kelią negatyvius padarinius sukėlusių sprendimų pasikartojimui, būtina detalai vertinti ne tik buvusių sprendimų priežastis bei pasekmes, bet ir remtis kitų valstybių patirtimi bei geriausia praktika.

4. Atsinaujinančių išteklių energetikai sparčiai artėjant prie rinkos sąlygų elektros sektoriuje, būtina siekti laipsniškai atsisakyti bet kokio tipo subsidijų. Taip pat svarbu siekti užtikrinti skaidrų ir maksimaliai efektyvų paramos investicijoms į atsinaujinančių išteklių energetiką skyrimą bei proporcingą paskirstymą tol, kol eventualiai bus visiškai atsisakyta valstybės paramos.

5. Siekiant išvengti susipriešinimo tarp atsinaujinančių išteklių ir konvencinės energetikos, valstybės institucijos turėtų aiškiau argumentuoti savo sprendimus, vengti jų priėmimo uždaramo rate, užtikrinant maksimalų viešumą, skatinant diskusijas bei įtraukiant kuo didesnę skaičių interesų grupių. Egzistuojant susipriešinimui tarp atsinaujinančių išteklių ir konvencinės energetikos, valstybė turėtų atlikti tarpininkavimo funkciją, dėdama pastangas neutralizuoti iškilusius konfliktus. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuva, kaip ES valstybė narė, yra prisiėmusi įsipareigojimus skatinti atsinaujinančių išteklių energetiką, valstybės institucijų atstovams derėtų atsisakyti komunikacinių strategijų, nukreiptų visuomenės bauginimo atsinaujinančių išteklių energetikos plėtros neigiamais padariniais linkme, ir korektiškai pateikti su šia plėtra susijusią informaciją, grįstą kaštų ir naudos analize, atskirų atsinaujinančių išteklių energijos rūšių diferencijavimu bei kompleksiniu įvairių jų parametrų įvertinimu. Nepriklausomai nuo to, koks energetikos sektoriaus raidos kursas pasirinktas ar kokie energijos ištekliai dominuoja nacionaliniame energijos balanse, valstybės institucijos turėtų išlikti technologiškai neutralios, t.y., vengti sudaryti išskirtines sąlygas ir/ar kurti dirbtines kliūtis vieną ar kitą energetikos rūšį atstovaujančioms interesų grupėms.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Monografijos

1. Borzel, T.A. *Environmental Leaders and Laggards in Europe: Why there is (not) a 'Southern Problem'*. Ashgate, Aldershot, 2003.
2. Collier, D., Collier, R. *Shaping the Political Arena*. Princeton: Princeton University Press, 1991.
3. Dinan, D. *Encyclopedia of the European Union*. Boulder/London: Lynne Rienner, 2000.
4. Duina, F.G. *Harmonizing Europe: Nation-States within the Common Market*. State University of New York Press, Albany, 1999.
5. Haas, E. *The Uniting of Europe, 1950-1957*. Stanford: Stanford University Press, 1968.
6. Huntington, S. *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press, 1986.
7. Jacobs, D. *Renewable Energy Policy Convergence in the EU: The Evolution of Feed-in Tariffs in Germany, Spain and France*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd, 2012.
8. Keck, M.E., Sikkink, K. *Activists beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Ithaca: Cornell University Press, 1998.
9. Keohane, R.O., Nye, J.S. *Power and Interdependence*. Glenview: Scott, Foresman and Company, 1989.
10. Lindberg, L.N. *The Political Dynamics of European Economic Integration*. Stanford: Stanford University Press, 1963.
11. Luobikienė, I. *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija, 2000.
12. Masiulis, K., Sudnickas, T. *Elitas ir lyderystė*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2008.
13. Moravcsik, A., *The Choice for Europe. Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press, 1998.
14. Rosamond, B. *Theories of European Integration*. London: MacMillan Press, 2000.
15. Sabatier, P., Jenkins Smith, H.C. *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition Approach*. Boulder: Westview, 1993.
16. Sewell, W. Jr. *Logics of History*. Chicago: University of Chicago Press, 2006.
17. Schimmelfennig, F., Sedelmeier, U. *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. Ithaca/London: Cornell University Press, 2005.

Straipsniai publikacijų rinkiniuose ir periodiniuose leidiniuose

18. Amenta, E., Ramsey, K.M. Institutional Theory. *The Handbook of Politics: State and Civil Society in Global Perspective*. (ed.) Leicht, K.T., Jenkins, C.J. New York: Springer, 2010. P. 15-39.
19. Andoura, S., Towards a New Energy Policy for Europe: the Need for a New Framework. *Think Global, act European: The Contribution of 14 European Think Tanks to the Spanish, Belgian and Hungarian Trio Presidency of the European Union*. (ed.) Fabry, E., Nihoul, G.R. Notre Europe, 2010. P.51-56.
20. Arts, B., Buizer, M. Forests, Discourses, Institutions. A Discursive-Institutionalist Analysis of Global Forest Governance. *Forest Policy and Economics*. 2008, 11(5-6). P. 340-347.
21. Avdagic, S., Crouch, C., Organized Economic Interests: Diversity and Change in an Enlarged Europe. *Developments in European Politics*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2006. P. 196-215.

22. Bačkauskas, A. 1990 – 2014 m. istorinio laikotarpio elektros energetikos apžvalga. *Lietuvos energetika V: 1990-2014*. (sud.) Šaduikis, V. Vilnius: Trys žvaigždutės, 2015 (ruošiamą). P. 8-37.
23. Beck, F., Martinot, E. Renewable Energy Policies and Barriers. Forthcoming in *Encyclopedia of Energy*. (ed.) Cutler, J.C. Academic Press/Elsevier Science, 2004.
24. Binder, S., Rhodes, R., Rockman, B. (ed.) *Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
25. Borzel, T.A. Why There Is No ‘Southern Problem’: On Environmental Leaders and Laggards in the European Union. *Journal of European Public Policy*. 2000, 7(1). P. 141–162.
26. Borzel, T.A., *Non-Compliance in the European Union: Pathology or Statistical Artifact?* European University Institute working paper. 2001, 28.
27. Burba, A., Klementavičius, A. Viešųjų interesų užtikrinimo liberalizuotoje elektros rinkoje problemos. *Energetika*. 2004, 3. P. 39-44.
28. Burkus, J. Nacionalinė energetikos strategija gali tapti pagrindu neatsakingam valstybės lėšų švaistymui. *Energijos erdvė*. 2010, 5(7). P. 4-8.
29. Capoccia, G., Kelemen, R.D. The Study of Critical Junctures: Theory, Narrative, and Counterfactuals in Historical Institutionalism. *World Politics*. 2007, 59(3). P. 341-369.
30. Conant, L. Compliance and what EU Member States make of It. *Compliance and the Enforcement of EU Law*. (ed.) Cremona, M. Oxford: Oxford University Press, 2012. P. 1-31.
31. De Jong, J., Van der Linde, C. *EU Energy Policy in a Supply Constrained World*. Swedish Institute for European Policy Studies: European Policy Analysis. 2008, 11. P. 1-9.
32. Duina, F.G., Blithe, F. Nation-States and Common Markets: The Institutional Conditions for Acceptance. *Review of International Political Economy*. 1999, 6(4). P. 494–530.
33. Duina, F.G. Explaining Legal Implementation in the European Union. *International Journal of the Sociology of Law*. 1997, 25(2). p.155–179.
34. Elliot, D., Cook, T. Symbolic Power: the Future of Nuclear Energy in Lithuania. *Science as Culture*. 2004, 13(3). P. 373-400.
35. Garrett, G., Tsebelis, G. An Institutional Critique of Intergovernmentalism. *International Organization*. 1996, 50(2). P. 269-299.
36. Gehring, T. Integrating Integration Theory: Neo-functionalism and International Regimes. *Global Security*. 1996, 10(3). P. 225-253.
37. Haas, P.M. Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination. *International Organization*. 1992, 46(1). P. 1–35.
38. Hall, P.A., Taylor, R.C.R. Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*. 1996, 44. P. 936-957.
39. Hooghe, L., Marks, G. Contrasting Visions of Multi-Level Governance. *Multi-Level Governance*. (ed.) Bache, I., Flinders M. Oxford: Oxford University Press, 2004. P. 15-30.
40. Immergut, E. The Theoretical Core of the New Institutionalism. *Politics and Society*. 1998, 26(1). P. 5-34.
41. Janeliūnas, T. Lithuanian Energy Strategy and its Implications on Regional Cooperation. *Energy: Pulling the Baltic Sea Region together or apart?* (ed.) Sprūds, A., Rostoks, T. Riga: Zinatne, 2009. P.190-222.
42. Jankauskas, V. Atsinaujinančiųjų energijos išteklių rėmimo klaidos. *Energetika*. 2011, 57(2). P. 78-84.
43. Jobert, B. The Normative Frameworks of Public Policy. *Political Studies*. 1989, 37. P. 376–386.
44. Juškys, A. Atsinaujinančių išteklių energijos reguliavimas Europos Sąjungos teisėje: raida ir tendencijos. *Verslo ir teisės aktualijos*. 2012, 7(1). P. 183-200.
45. Kaeding, M. Active Transposition of EU Legislation. *Eipascop*. 2007, 3. P. 27-34.
46. Knill, C., Lenschow, A. Do New Brooms really sweep cleaner? Implementation of New Instruments in EU Environmental Policy. *Implementing EU Environmental Policy: New Directions and Old Problems*. (ed.) Knill, C., Lenschow, A. Manchester: Manchester University

Press, 2000. P. 251–282.

47. Knill, C., Lenschow, A. Modes of Regulation in the Governance of the European Union: towards a comprehensive Evaluation. *The Politics of Regulation: Institutions and Regulatory Reforms for the Age of Governance*. (ed.) Jordana J., Levi-Faur, D. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2004. P. 218-234.

48. Knill, C., Lenschow, A., Coping with Europe: The Impact of British and German Administrations on the Implementation of EU Environmental Policy. *Journal of European Public Policy*. 1998, 5(4). P. 595–614.

49. Koplow, D. Global Energy Subsidies: Scale, Opportunity Costs, and Barriers to Reform. (ed.) Halff, A., Sovacool, B.K., Rozhon, J. *Energy Poverty: Global Challenges and Local Solutions*. Oxford: Oxford University Press, 2014. P. 316-337.

50. Krasner, S. Sovereignty: an Institutional Perspective. *Comparative Political Studies*. 1988, 21(1). P.66-94.

51. Kusku, E. Enforceability of a Common Energy Supply Security Policy in the EU: an Intergovernmentalist Assessment. *Caucasian Review of International Affairs*, 2010, 4(2). P. 145-158.

52. Kutas, S. Energetikos ūkis 1995 – 1997 metais. AB „Lietuvos energija“ suskaidymas. Kasmetiniai veiklos rezultatai. *Lietuvos energetika V: 1990-2014*. (sud.) Šaduikis, V. Vilnius: Trys žvaigždutės, 2015 (ruošiamas). P. 72-85.

53. Lauber, V., Schenner, E. The Struggle over Support Schemes for Renewable Electricity in the European Union: a Discursive-Institutionalist Analysis. *Environmental Policy*. 2011, 20(4). P. 508-527.

54. Laursen, F. Theory and Practice of Regional Integration. *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*. 2008, 8(3). P. 1-22.

55. Linder, S., Peters, G. The Study of Policy Instruments: Four Schools of Thought. *Public Policy Instruments. Evaluating the Tools of Public Administration*. (ed.) Linder, S., Peters, G. Cheltenham: Edward Elgar, 1998. P. 33-46.

56. Lukošaitis, A. Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos. *Politologija*. 2011, 2(62). P. 3-42.

57. Mahoney, J. Path Dependence in Historical Sociology. *Theory and Society*. 2000, 29. P. 307-548.

58. Maniakas, K. Conditionality and Compliance in Lithuania: the Case of the best Performer. *Post-accession Compliance in the EU's New Member States, European Integration online Papers (EIoP)*. 2009, Special Issue 2(13).

59. Mastenbroek, E., Kaeding, M. Europeanization beyond the Goodness of Fit: Domestic Politics in the Forefront. *Comparative European Politics*. 2006, 4. P. 331–354.

60. Midttun, A., Gundersen, M.H., Koefoed A.L. Greening of Nordic Electricity Industry: Policy Convergence and Diversity. *The Norwegian School of Management: Research Report*. 2003, 6. P. 1-67.

61. Moravcsik, A. Federalism in the European Union: Rhetoric and Reality. *The Federal Vision: Legitimacy and Levels of Governance in the US and EU*. (ed.) Nicolaidis, K. Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 161-187.

62. Moravcsik, A. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*. 1993, 31(4). P. 473-524.

63. Moravcsik, A. Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*. 1997, 51(4). P. 513-553.

64. Moravcsik, A. The European Constitutional Compromise and the Neofunctionalist Legacy. *Journal of European Public Policy*. 2005, 12(2). P. 349-386.

65. Moravcsik, A., Schimmelfennig, F. Liberal Intergovernmentalism. *European Integration Theory*. (ed.) Wiener, A., Diez, T. Oxford: Oxford University Press, 2009. P. 67-87.

66. Morley, B. Environmental Policy and Economic Growth: Empirical Evidence from Europe. *University of Bath: Economic Research Papers*. 2010, 12(10). P. 2-22.

67. Muller, P. Les politiques publiques comme construction d'un rapport au monde. *La Construction du Sens dans les Politiques Publiques: De' bats autour de la notion de Re'fe' rentiel*. (ed.) Faure, A., Pollet, G., Warin, P. Paris: L'Harmattan, 1995.
68. Niemann, A. Schmitter, P.C. Neo-functionalism. *European Integration Theory*. (ed.) Wiener, A., Diez, T. Oxford: Oxford University Press, 2009. P. 45-66.
69. Nilsson, M., Nilsson, L.J., Ericsson, K. The Rise and Fall of GO Trading in European Renewable Energy Policy: The Role of Advocacy and Policy Framing. *Energy Policy*. 2009, 37(11). P. 4454-4462.
70. Palidaukaitė, J., Ibenskas, R. Valstybės užvaldymas Lietuvoje: priežastys ir formos. *Viešojo politika ir administravimas*. 2007, 21. P.61-74.
71. Pavloskaia, E. Legal Analysis of the EU Policy for Sustainable Transport Biofuels. *Environment and Ecology Research*. 2014, 2(2). P. 60-75.
72. Pikšrytė, A., Mažylis, L. Europos Sąjungos reguliavimo politikos modelių taikymas atsinaujinančių išteklių energetikos srityje. *Viešojo politika ir administravimas*. 2013, 12(1). P. 120-132.
73. Pikšrytė, A., Mažylis, L. Intergovernmental and Domestic Factors in the Negotiation Process on Renewable Energy Support Schemes. *European Integration Studies: Research and Topicalities*. 2015, 9. P. 34-52.
74. Pikšrytė, A., Mažylis L., Povilaitis, R. The Formation of the European Energy Policy as implemented for Renewable Energy Sources. *Strategies of Interregional Economic Integration Development in the Context of the EU*. International Scientific Conference materials, Daugavpils, December, 2010. P.139-143.
75. Pollack, M. Rational Choice and EU Politics. *Handbook of European Union Politics*. (ed.) Jorgensen, K.E., Rosamond, B., Pollack, M. SAGE Publications Ltd, 2006. P. 31-55.
76. Pollack, M. *The New Institutionalisms and European Integration*. Web papers on Constitutionalism and Governance beyond the State, 2008, 1.
77. Puchala, D.J. Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration: A Review Article. *Journal of Common Market Studies*. 1999, 37(2). P. 317-331.
78. Putnam, R.D. Diplomacy and Domestic Politics: the Logic of Two-Level Game. *International Organization*. 1988, 42(3). P. 427-460.
79. Raipa, A. Politikos ir administravimo sąveika viešajame valdyme. *Viešasis valdymas*. (sud.) Smalskys, V. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2010. P. 152-163.
80. Rittberger, B., Schimmelfennig, F. Integrationstheorien: Entstehung und Entwicklung der EU. *Die Eu-ropäische Union. Theorien und Analysekonzepte*. (ed.) Holzinger, K., Knill, C., Peters, D., Rittberger, B., Schimmelfennig, F., Wagner, W. Paderborn: Schöningh, 2005. P. 19-80.
81. Schimmelfennig, F., Trauner, F. Post-accession Compliance in the EU's New Member States. *Post-accession Compliance in the EU's New Member States, European Integration online Papers (EIoP)*. 2009, Special Issue 2(13).
82. Schmidt, V. Comparative Institutional Analysis. *The SAGE Handbook of Comparative Politics*. (ed.) Landman, T., Robinson, N. SAGE Publications Ltd, 2009. P. 125-143.
83. Schmidt, V. Discursive Institutionalism. The Explanatory Power of Ideas and Discourse. *Annual Review of Social Science*. 2008, 11. P. 303-326.
84. Schmidt, V., Radaelli, C. Policy Change and Discourse in Europe: Conceptual and Methodological Issues. *West European Politics*. 2004, 27(2). P. 183-210.
85. Schmidt, V. Taking Ideas and Discourse Seriously: Explaining Change through Discursive Institutionalism as the forth 'New Institutionalism'. *European Political Science Review*. 2010, 2(1). P. 1-25.
86. Schmitter, P. Ernst B. Haas and the Legacy of Neofunctionalism. *Journal of European Public Policy*. 2005, 12(2). P. 255-272.

87. Scott, C. Regulation in the Age of Governance: the Rise of the post-Regulatory State. *The Politics of Regulation: Institutions and Regulatory Reforms for the Age of Governance*. (ed.) Jordana J., Levi-Faur, D. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2004. P. 145-172.
88. Sedelmeier, U. After Conditionality: Post-accession Compliance with EU Law in East Central Europe. *Journal of European Public Policy*. 2008, 15(6). P. 806-825.
89. Shepsle, K.A. Rational Choice Institutionalism. *Oxford Handbook of Political Institutions*. (ed.) Binder, S., Rhodes, R., Rockman, B. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 23-38.
90. Skjærseth, J.B. *Unpacking the EU Climate and Energy Package: Causes, Content and Consequences*. Fridtjof Nansen Institute report 2013, 2. Rasta: <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0213.pdf>.
91. Stasiukynas, A., Patapas, A. Lietuvos elektros energetikos administravimas ir jo raidos ypatumai. *Viešojo politika ir administravimas*. 2006, 17. P. 49-59.
92. Thoenig, J.C. Institutional Theories and Public Institutions: Traditions and Appropriateness. *Handbook of Public Administration*. (ed.) Peters, G., Pierre, J. SAGE Publications Ltd., 2003. P. 127-137.
93. Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Legal Regulation of Renewable Energy Market. *Jurisprudencija*. 2012, 19(4). P. 1495-1513.
94. Tikniūtė, A., Milčiuvienė, S. Reguliavimo institucija energetikos sektoriuje: raida ir būtini pokyčiai. *Socialinių mokslų studijos*. 2012, 4(4). P. 1519-1536.
95. Treib, O. *Implementing and complying with EU governance outputs*. Living Reviews in European Governance. 2006, 1(1). Rasta: <http://europeangovernance.livingreviews.org/Articles/lreg-2006-1/download/lreg-2006-1BW.pdf>.
96. Vaičiūnas, Ž. Europos Sąjungos bendros energetikos politikos formavimasis ir Lietuvos interesai. *Politologija*. 2009, 3(55). P. 89-120.
97. Versluis, E., Compliance Problems in the European Union: What Potential Role for Agencies in Securing Compliance? *Administratie Si Management Public*. 2007, 8. P. 162-177.
98. Vilemas, J. Atsinaujančios energetikos era jau prasideda. *Mokslas ir technika*. 2014, 3. P. 14-17.
99. Vilemas, J. Kritiškas žvilgsnis į naująją Lietuvos energetikos strategiją. *Mokslas ir technika*. 2013, 3. P. 2-6.
100. Vilpišauskas, R. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: poveikis ekonominei politikai ir reguliavimui. *Pinigų studijos*. 1999, 4. P. 29-45.
101. Vilpišauskas, R. National Preferences and Bargaining of the New Member States since the Enlargement of the EU: the Baltic States - still Policy Takers? *Lithuanian foreign policy review*. 2011, 25. P. 9-32.
102. Ydersbond, I.M. *Multi Level Lobbying in the EU: The Case of the Renewables Directive and the German Energy Industry*. Nansens Institute, FNI Report 10, 2012.

Studijos, ataskaitos, akademiniai darbai

103. Alberici, S., Boeve, S., Van Breevoort, P., Deng, Y., Förster, S., Gardiner, A., Van Gastel, V., Groenenberg, H., De Jager, D., Klaassen, E., Pouwels, W., Smith, M., De Visser, E., Winkel, T., Wouters, K. *Subsidies and Costs of EU Energy: an interim report*. Utrecht: Ecofys, 2014.
104. Andoura, S., Hancher, L., Van der Woude, M. *Policy Proposal by Jacques Delors. Towards a European Energy Community: A Policy Proposal*. Milan: Notre Europe, Jacques Delors Institute, 2010.
105. Balmaceda, M.M. *EU Energy Policy and Future European Energy Markets: Consequences for the Central and East European States*. Forschungsschwerpunkt Konflikt und Kooperationsstrukturen in Osteuropa an der Universität Mannheim, 2002.

106. Borchardt K.D., *The ABC of European Union Law*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010.
107. Butkauskaitė, V., Kanišauskaitė, S., Koniušanec, L., Lingytė, M., Mackevičiūtė, K., Povilionytė, Š., Strebeikaitė, V., Šarkauskaitė, A., Verpetnikas, P., Višnevskij, V., Žur, K. *Elektros energijos gamybos decentralizacijos Lietuvoje perspektyvos*. Tiriamasis projektas. Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius, 2011.
108. Canton, J., Johannesson Linden, A. *European Economy. Economic Papers. Support Schemes for Renewable Electricity in the EU*. Brussels: Economic and Financial Affairs, 2010.
109. Coady, D., Parry, I., Sears, L., Shang, B. *How Large are Global Energy Subsidies?* IMF Working Paper: WP/15/105, 2015.
110. Danish Energy Authority. *Enhancement of Use of Local Renewable Energy Sources*. Study financed by the Danish Energy Authority and contracted by Dansk Energi Management A/S, 2002.
111. Duscha, V., Ragwitz, M., Breitschopf, B., Schade, W., Waltz, R., Pfaff, M., de Visser, E., Rescha, G., Nathani, C., Zagame, P., Fougeyrollas, A., Boitier, B. *Employment and Growth Effects of Sustainable Energies in the European Union*. Final Report, presenting the methodological approach and findings of the project “Support Activities for RES modeling post 2020”. The project is funded by the European Commission, DG Energy, under contract ENER/C1/428 2012. Karlsruhe, 2014
112. Dvorak, J. *Viešosios politikos vertinimas Lietuvoje: diegimas, mastas ir reikšmingumas*. Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2011.
113. Dzionara, A. *The Failure of Harmonization of Support Schemes for Energy from Renewable Sources in the EU Directive 2009/28/EC: A liberal intergovernmentalist perspective*. Bachelor Thesis at University of Twente, Public Administration (Special Emphasis European Studies), 2014.
114. Eriksson, R. *The European Energy Policy Framing of Energy Security in the European Union*. Lund University, Department of Political Science, 2011.
115. European Commission. *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Renewable Energy Progress Final Report*, SWD, 102, 2013.
116. Falkner, G., Treib, O., Holzleitner, E. *Compliance in the Enlarged European Union. Living Rights or Dead Letters?* Aldershot: Ashgate, 2008.
117. Falkner, G., Hartlapp, M., Leiber, S., Treib, O. *Opposition through the Backdoor? The Case of National Non-compliance with EU Directives*. Institute for Advanced Studies. Vienna, 2002.
118. Ferroukhi, R., Lopez-Pena, A., Kieffer, G., Nagpal, D., Hawila, D., Khalid, A., El-Katiri, L., Vinci, S., Fernandez, A. *Renewable Energy Benefits: Measuring the Economics*. International Renewable Energy Agency Report, Abu Dhabi, 2016.
119. Galinis, A. *Lietuvos energetikos sektoriaus perspektyvinės plėtros analizė atsižvelgiant į ES strategines iniciatyvas energetikos srityje: galutinė ataskaita*. Lietuvos energetikos institutas, Energetikos kompleksinių tyrimų laboratorija. S/31– 1444.13.14 Kaunas: Lietuvos energetikos institutas, 2014.
120. Global Commission on the Economy and Climate. *Seizing the Global Opportunity: Partnership for better Growth and a better Climate*. The 2015 New Climate Economy Report. New Climate Economy, Washington/London, 2015.
121. Gullberg, A.T. *The European Union Renewable Directive: The Policy-Making Process and the Stakeholders' Positions*. Center for International Climate and Environmental Research 02, 2011.
122. Hadvabova, J. *Contentious Issues of Foreign Policy in EU Negotiations: merging Liberal Intergovernmentalism and Negotiation Theory*. Master Thesis of International and European relations at Linköping University, 2006.

123. Harmelink, M., Voogt, M., Joosen, S., De Jager, D., Palmers G., Shaw, S., Cremer, C. *Implementation of Renewable Energy in the European Union until 2010*. Utrecht: Ecofys, 2002.
124. Harmsen, R., Wesselink, B., Eichhammer, W., Worrell, E. *The unrecognized Contribution of Renewable Energy to Europe's Energy Savings Target*. Energy Policy, 2011. Rasta: http://www.isi.fraunhofer.de/isi-wAssets/docs/x/de/publikationen/Energy-Policy-RES-EE-article_ei.pdf.
125. Hartono, A.I.J. *State-Business Relations in Post-1998 Indonesia: The Role of Kadin*. Doctoral Thesis in Economics and Business at University of Groningen, 2011.
126. Held, A., Ragwitz, M., Gephart, M., De Visser, E., Klessmann, C. *Design Features of Support Schemes for Renewable Electricity*. Utrecht: Ecofys, 2014.
127. Helm, D. *The EU Energy Union: More than the Sum of its Parts?* Centre for European Reforms, 2015.
128. Hinrichs-Rahlwes, R. *Sustainable Energy Policies for Europe: Towards 100% Renewable Energy*. London: Taylor and Francis Group, 2013.
129. International Energy Agency. *Renewable Energy Medium-Term Market Report 2015. Market Analysis and Forecasts to 2020: Executive Summary*. OECD/IEA, Paris, 2015.
130. Janeliūnas, T., Kasčiūnas, L., Dambrauskaitė, Ž. Lithuania Country Report. *The EU New Member States as Agenda Setters in the Enlarged European Union*. Sofia: European Policies Initiative, 2009.
131. Jaraminienė, E., Siniak, N. *Atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimo elektros energijos gamyboje apimčių analizė ir rekomendacijų dėl elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys energijos ištekliai, gamybos ir supirkimo skatinimo 2010–2020 m. parengimas*. Cowi Baltic, 2008
132. Johnston, A. *How binding are the EU's 'binding' Renewable Targets?* University of Cambridge, Faculty of Law. European Electricity Workshop (CEEPR/EPRG), Berlin, 2010.
133. Keay, M., Buchan, D. *Europe's Energy Union: a Problem of Governance*. The Oxford Institute for Energy Studies, a recognized Centre of the University of Oxford. Oxford Energy Comment, 2015.
134. Klessmann, C., de Visser, E., Wigand, F., Gephart, M., Ecofys, Resch, G., Busch, S. *Cooperation between EU Member States under the RES Directive*. Task 1 report, by order of European Commission. Project number: DESNL13116, 2014.
135. Korkmaz, D., Aalto, P. *European Energy Security and the Integration Process*. 2010. Rasta: http://stockholm.sgir.eu/uploads/KORKMAZ_AALTO.pdf.
136. Langsdorf, S. *EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050*. The Green European Foundation, Brussels, 2011.
137. Macijauskienė, G. *Triukšmo šaltinių vėjo jėgainių aplinkoje lyginamoji analizė*. Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2010.
138. Mišik, M. *Security First: Energy Policy in the New Member States of the European Union. From Listening to Action? New Member States in the European Union*. Slovak Research and Development Agency, 2010.
139. Moses, S., *When Deepening Encounters Widening: Supranational Governance in the Enlarged European Union: the Case of the Constitutional Discourse*. The Helmut Kohl Institute for European Studies working paper, 2005.
140. Ohliger, T., Stoerring, D. *European Parliament Directorate General for Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy Study on Environment and Climate Change Policies*. IP/A/ENVI/2014-08, 2014.
141. Pollack, M. *International Relations Theory and European Integration*. European University Institute working paper, 2000.
142. Scafer, W. *Advancing Ambition – Interests and Arguments in EU Climate Policy-Making*. Dissertation of University of St. Gallen School of Management, Economic, Law, Social Sciences and International Affairs.

143. Sokolov, I., *Policy Design in the EU at the Crossroads of Environmental and Energy Fields: Renewable Energy through the Lens of European Integration Theories*. Central European University Department of International Relations and European Studies. Budapest, 2011.
144. Spitzley, J.B., Banasiak J., Jirous, F., Najdawi, C., Steinhilber, S. *Keep-on-Track! Project: Analysis of Deviations and Barriers 2013/2014*, 2014.
145. Vaitkevičius, S. *Atsakymas dėl Ernst & Young Baltic UAB parengto elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius išteklius, ir biudžijų supirkimo tarifų apskaičiavimo modelio*. 2012 01 11. Rasta: <http://www.lvea.lt/public/gallery/Priedas2.pdf>.
146. Velykis, D. *Civil Society against Corruption: Lithuania*. A Report by Hertie School of Governance, 2010.
147. VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP). *Studija dėl instrumentų, stiprinančių ES išorinę energetikos politiką bei koordinavimą tarp ES valstybių narių santykiuose su trečiosiomis šalimis*. 2012.
148. Wälde, T.J., *The International Dimension of EU Energy Law and Policy*. Advance Working Paper For forthcoming book on EU Energy Law, 2003.
149. Whitley, S., Van der Burg, L. *Fossil Fuel Subsidy Reform: From Rhetoric to Reality*. Global Commission on the Economy and Climate working paper. New Climate Economy, Washington/London, 2015.

Pranešimai konferencijose ir seminaruose

150. Atsinaujinantys energijos šaltiniai Lietuvoje. *Konferencijos moksliniai pranešimai, 1999 m. gegužės 21 d.*, Mokslininkų sąjungos institutas, Kauno technologijos universitetas, Lietuvos žemės ūkio inžinerijos institutas, Mokslo ir technologijų parkas. Vilnius: Milga, 1999.
151. Baltic legal solutions Lithuania. *VIAP teisinio reguliavimo problemos Lietuvoje*. Tarptautinė konferencija „VIAP elektros energetikos sektoriuje reglamentavimas: problemos ir galimybės“, Vilnius 2015 06 23.
152. Batley, R. *The Limits of Institutionalism: How do organizations and institutions interact in theory and in development practice?* International Research Society for Public Management Conference, Panel “Beyond good governance and NPM: Alternative frameworks for public management in developing/transitioning nations”, Birmingham, 2015.
153. Borzel, T.A., Hofmann, T. *The Double Curse of Lacking Capacity: Shaping and Taking Environmental Policies in the European Union*. Power and Institutional Design in the 21st Century workshop. Princeton University and APSA, 2007.
154. Cytacka, R. *Nacionalinės šilumos ūkio plėtros 2014-2021 metų programos projekto apžvalga*. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos narių metinis susirinkimas – konferencija „Šilumos ūkio aktualių klausimų aptarimas“, Vilnius 2014 01 24.
155. Darulis, A. *Atsinaujinantys energijos ištekliai Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje*. Apskritojo stalo diskusija „Lietuvos ambicijos ir galimybės atsinaujinančios energetikos srityje“, Vilnius, 2011 09 23.
156. Jankauskas, V. *Bendrosios ES elektros rinkos kūrimo problemos ir ateitis*. Energetikos ekonomikos asociacijos ir Pasaulio energetikos tarybos Lietuvos komiteto konferencija „Lietuvos energetika: ar subalansuosime ekonomiką, politiką ir aplinkosaugą“, Vilnius, 2014 04 10.
157. Juška, F. *Renewables and their use in Lithuania*. Conference on Prospects for Wind Energy Development in Lithuania, Vilnius, 2003.
158. Mačiulis, V. *Saulės energetikos plėtros teisinės ir ekonominės prielaidos ES valstybėse ir Lietuvoje*. Seminaras – diskusija „Lietuvos energetika ir ekonomika“, Vilnius, 2014 10 30.
159. Markovas, P. *Atsinaujinančių energetikos išteklių teisinis reguliavimas: problematika ir perspektyvos*. Metinė Lietuvos energetikos konferencija „Nepriklausoma energetika – stipri ekonomika“, Vilnius, 2013 10 10.

160. Nagevičius, M. *Atsinaujinančios energetikos plėtra Lietuvoje skaičiais*. LR Seimo Europos informacijos biuro apskritojo stalo diskusija „Lietuvos ambicijos ir galimybės atsinaujinančios energetikos srityje“, Vilnius, 2011 09 23.
161. Nagevičius, M. *Valstybės veiksmai, reikalingi, siekiant išnaudoti biokuro potencialą energijos gamybai Lietuvoje*. Tarptautinė biomasės energetikos konferencija „Technologijos. Tendencijos. Sprendimai.“, Vilnius 2014 11 04.
162. Rommetvedt, H. *Pluralization and Parliamentarization, and their Strategic Implications*. RCLS and TPSA conference “Political Parties, Parliamentary Committees, Parliamentary Leadership and Governance“, Istanbul, 2002.
163. Schroder, V. *Just in Time? European Commission Legislative Initiatives and the EU Council Presidency*. 3rd ECPR Graduate Conference, Dublin, September 2010.
164. Traib, O., Falkner, G. *Making Dead Letters Live: Strategies to Improve the Effectiveness of EU Legislation in Central and Eastern Europe*. EUSA's 10th Biennial International Conference, Montreal, 2007.
165. Vilpišauskas, R. *National Preferences and Bargaining of the New Member States since the Enlargement of the EU into the Central and Eastern Europe: the Baltic States – Policy Takers, Mediators, Initiators?* Biannual European Studies Association (EUSA) Conference, Panel 1H “How are they doing? The New Member States as Shapers and Taker in EU Policy Making, Boston, 3-5 March 2001.
166. Vilpišauskas, R. *Wider Energy Perspectives for the Baltic Countries*. Riga Conference, 16-17 September 2011.

Straipsniai informaciniuose portaluose ir kitose žiniasklaidos priemonėse

167. Appleyard, D. European Commission Studies Renewable Costs. “*Renewable Energy World.com*”. 20 October 2014. Rasta: <http://www.renewableenergyworld.com/articles/2014/10/european-commission-studies-renewable-costs.html>.
168. Bulleid, R. IAE calls for more clarity on 2030 renewables goal. “*Europe's environmental news and information service*“. 28 August 2014. Rasta: <http://www.endseurope.com/36774/iea-calls-for-more-clarity-on-2030-renewables-goal>.
169. Colantoni, L. Italian EU Presidency falls down on energy policy. “*EnergyPost.eu*”. 8 October 2014. Rasta: <http://www.energypost.eu/italian-eu-presidency-falls-energy-policy/>.
170. Commission under fire over renewables trade plan. “*Europe's environmental news and information service*“. 14 January 2008. Rasta: <http://www.endseurope.com/14526>.
171. Černiauskas, Š. Apklausa: daugiau nei trečdalis gyventojų mano, kad šilumą ir elektrą atpigintų politinis nuolaidžiavimas Rusijai. „*Delfi.lt*“. 2012 09 03. Rasta: <http://www.delfi.lt/archive/apklausa-daugiau-nei-trecdalis-gyventoju-mano-kad-siluma-ir-elektra-atpigintu-politinis-nuolaidziavimas-rusijai.d?id=59431531>.
172. Dinmore, G. Italy trapped in a fog of confusion. “*Financial Times*”. 25 November 2013. Rasta: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/f29bd19e-47ac-11e3-9398-00144feabdc0.html#axzz3OT3OxCii>.
173. Dirgėlienė, I. Teisininkas P. Koverovas: „Valstybė griaua verslo pasitikėjimą“. „*Statybų naujienos*“. 2014 11 23. Rasta: <http://www.statybunaujienos.lt/naujiena/Teisininkas-P-Koverovas-Valstybe-griaua-verslo-pasitikejima/2353>.
174. Electricity linkage target dropped ahead of EU summit. “*Euractiv*“. 23 October 2014. Rasta: <http://www.euractiv.com/sections/energy/electricity-linkage-target-dropped-ahead-eu-summit-309410>.
175. Energetikos ministerija siūlo mažinti gamybą iš alternatyvių energetikos išteklių. „*Zebra.lt*“, 2011 03 30. Rasta: <http://zebra.15min.lt/lt/naujienos/verslas/energetikos-ministerija-siulo-mazinti-gamyba-is-alternatyviu-energetikos-istekliu-231453.html>.

176. European energy and climate: Brussels goes back to work. *“InlinePolicy”*. 1 September 2014. Rasta: <http://inlinepolicy.com/2014/european-energy-and-climate-brussels-goes-back-to-work/>.
177. Evans, S. Analysis: Who wants what from the EU 2030 climate Framework. *“The Carbon Brief”*. 17 October 2014. Rasta: <http://www.carbonbrief.org/blog/2014/10/analysis-who-wants-what-from-the-eu-2030-climate-package/>.
178. Fedaravičius, T. Biodegalų dieta per „Lukoil” vamzdelį. *„Lietuvos žinios.lt”*. 2015 03 19. Rasta: <http://lzinios.lt/lzinios/Trasa/biodegalu-dieta-per-lukoil-vamzdeli/198746>.
179. Gabartas, R. Biodegalai: apie plusus, minusus ir kitus faktorius. *„Delfi.lt”*. 2015 03 18. Rasta: <http://www.delfi.lt/auto/patarimai/biodegalai-apie-plusus-minusus-ir-kitus-faktorius.d?id=67452178>.
180. Green Growth Group Ministers' statement on climate and energy framework for 2030, *“Gov.Uk”*. 3 March 2014. Rasta: <https://www.gov.uk/government/news/green-growth-group-ministers-statement-on-climate-and-energy-framework-for-2030>.
181. Gudavičius, S. Įvedamas akcizas dujoms, nežymiai brangs šildymas. *„Verslo žinios.lt”*. 2015 12 03. Rasta: <http://vz.lt/sectoriai/energetika/2015/12/03/ivedamas-akcizas-dujoms-nezymiai-brangs-sildymas>.
182. Historical Agreement on Climate Protection. Press Release. *“EU.2007.de”*. 3 March 2007. Rasta: http://www.eu2007.de/en/News/Press_Releases/March/0309BKBruessel.html.
183. Jockus, A. Pertvarkytas šilumos ūkis — pigesnė energija. *„Lietuvos žinios.lt”*. 2015 01 24. Rasta: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/pertvarkytas-silumos-ukis-pigesne-energija/195453>.
184. Jockus, A. Trūkčiojanti Kruonio elektrinės plėtra. *„Lietuvos žinios.lt”*. 2012 08 30. Rasta: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/Trukciojanti-Kruonio-elektrines-pletra>.
185. Jockus, A. Teisinė sumaištis stabdo biokuro plėtrą. *„Lietuvos žinios.lt”*. 2014 07 02. Rasta: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/teisine-sumaistis-stabdo-biokuro-pletra/182865>.
186. Juozapavičiūtė, K. Lietuvos energetikos strategija — interesų konfliktai ir jų sprendimai. *„Žalioji Lietuva”*. 2013 03 12. Rasta: <http://www.zaliojilietuva.lt/lietuvos-energetikos-strategija-interesu-konfliktai-ir-ju-sprendimai-594.html>.
187. Kapočiūtė, E. Atsinaujinantys išteklių vėl stumiami į kampa. *„Lietuvos žinios.lt”*. 2010 06 21. Rasta: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/atsinaujinantys-istekliai-vel-stumiami-i-kampa/141103>.
188. Kerebel, C. The Results of Negotiations on the “Climate and Energy Package”. *“Ifri.org”*. Rasta: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/theresultsck_1.htm.
189. Kutas, S. Energetika pastumdėlės vietoje. *„Delfi.lt”*. 2011 03 21. Rasta: <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/skutas-energetika-pastumdeles-vietoje.d?id=43409393>.
190. Markevičienė, E. Vėjo elektra kryžkelėje: ar reikia daugiau, ar jau užtenka? *„Verslo žinios.lt”*. 2015 04 19. Rasta: <http://m.vz.lt/Default.aspx?AfterAuthorization=1&i=113&t=&ac=LT&al=LT&op=&a=0&page=article&aid=86839bd6-633f-4619-8d11-80225a73b13d&s1=cdae21921dc79b403eb98db6cb67d60eeb4fc177&s2=otA4sUtaxwxTD9l6TobtNa9LB9xFn52MIB6kcNUiWNITc89hqjcWQqIDvrnzbnz6gRXa431PzfGKwjF2Rjzo2eznitn5cewolu8liX%2F%2BXxcANueN%2FN%2B903qQcQS%2BMmU3XTp2Vt4Uzwy6Zm%2BPq5aIdyKkCuj7PkEgj3%2BY66BM98%3D>.
191. Member states' positions on 2030 climate and energy targets revealed. *“Euractiv”*. 17 October 2014. Rasta: <http://www.euractiv.com/sections/energy/member-states-positions-2030-climate-and-energy-targets-revealed-309279>.
192. Nagevičius, M. 10 milijonų dolerių per minutę klimato kaitos didinimui. *„15.min.lt”*. 2015 05 27. Rasta: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/martynas-nagevicius-10-milijonu-doleriu-per-minute-klimato-kaitos-didininimui-18-505677>.
193. Naikina „žaliąją” energetiką. *„Veidas.lt”*. 2011 11 29. Rasta: <http://www.veidas.lt/naikina-zaliaja-energetika>.

194. Noreika, M., Atominės energetikos klausimas suskaldė ES. „*Verslo žinios.lt*“. 2015 03 06. Rasta: <http://vz.lt/?PublicationId=df309baf-5630-45a7-860b-265d65744c87>.
195. Pankūnas, G. Lietuvos lobizmo ydos kyla iš korupcijos masto. „*Alfa.lt*“. 2011 06 10. Rasta: http://www.alfa.lt/straipsnis/11595153/Lietuvos.lobizmo.ydos.kyla.is.korupcijos.masto=2011-06-10_13-44/?pn=1.
196. Rasimas, B. Ar viskas gerai mūsų energetikos strateginiame planavime? „*Delfi.lt*“. 2013 04 16. Rasta: <http://www.delfi.lt/verslas/energetika/brasimas-ar-viskas-gerai-musu-energetikos-strateginiame-planavime.d?id=61160199>.
197. Rasimas, B. Atom-mistika. „*Delfi.lt*“. 2014 09 25. Rasta: <http://www.delfi.lt/verslas/energetika/b-rasimas-atom-mistika.d?id=65935584>.
198. Sergijenko, D. STT: Energetikos ministerija laikoma viena korumpučiausių. „*Ekonomika.lt*“. 2011 11 08. Rasta: <http://www.ekonomika.lt/naujiena/stt-energetikos-ministerija-laikoma-viena-korumpuociausiu-15438.html>.
199. Sutkus, V. V.Sutkus: Energetikos ministerijos skubėjimas — „vežimo statymas prieš arkli“. „*Delfi.lt*“. 2016 01 24. Rasta: <http://www.delfi.lt/verslas/nuomones/v-sutkus-energetikos-ministerijos-skubejimas-vezimo-statymas-pries-arkli.d?id=70164194>.
200. Šimanskas, V. Visagino AE – įsivaizduojami priešai ir nutylėtos alternatyvos. „*Balsas.lt*“. 2012 05 15. Rasta: <http://www.balsas.lt/naujiena/598237/v-simanskas-visagino-ae-įsivaizduojami-priesai-ir-nutyletos-alternatyvos/1>.
201. The EU Agreement on the 2030 Framework for Climate and Energy Policy. “*Hazar.org*”. 12 December 2014. Rasta: http://www.hazar.org/blogdetail/blog/the_eu_agreement_on_the_2030_framework_for_climate_and_energy_policy_1017.aspx.
202. Vėjo jėgainėms Lietuvoje — nauji reikalavimai. „*Manoenergija.lt*“. 2012 07 31. Rasta: <http://www.manoenergija.lt/V%C4%97jo-energija/vejo-jegainems-lietuvoje-nauji-reikalavimai.html>.
203. Un débat national en 2003 et l’adoption d’une loi de programme en 2005. “*ViePublique.fr*”, 15 décembre 2005. Rasta: <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-energie/index/>.
204. Wienberg, C., Greece ‘cheated’ to join Euro, Sanctions since were too soft, Issing says. “*Bloomberg*”, 2011 05 27. Rasta: <http://www.bloomberg.com/news/2011-05-26/greece-cheated-to-join-euro-sanctions-since-were-too-soft-issing-says.html>.

Kita literatūra

205. Elektros rinkos komitete aptarti 2014 m. elektros rinkos rezultatai. *Žvilgsnis į energetiką*, “*Litgrid*”. 2015, 29.
206. Europos Komisijos Komunikacijos generalinis direktoratas. Apie Europos Sąjungos politiką. Energetika: nuolatinis patikimas įperkamos energijos tiekimas ES gyventojams. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2015.
207. International Conference for Renewable Energies. Policy Recommendations for Renewable Energies. Bonn, 1 – 4 June, 2004. Rasta: http://www.hellasres.gr/English/NEA/NEA/June2004/recommendations_Bonn2004.pdf.
208. Konig, T., Slapin, J. *Winning and Losing in European Constitution building: Member States, Delegates and their Impact on the Constitutional Draft Treaty*. 2005. Rasta: http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/budapest/papers/9/5/koenig_slapin.pdf.
209. Lithuania’s Priorities for 2013 Presidency of the Council of the European Union. June 2013.
210. Mann, D.J. “*We, the People*” versus “*We, the Peoples*” – the Debate over the “*Nature of the Union*” in the USA and its Lessons for European Integration, 2009. Rasta:

<http://www.sociologyofeurope.unifi.it/upload/sub/documenti/Dennis%20Mann%20-%20the%20Nature%20of%20EU.pdf>.

211. Ramanauskas, V. *Biomasės energetikos plėtra Lietuvoje*. Rasta:

[http://www.lsta.lt/files/events/2014-11-](http://www.lsta.lt/files/events/2014-11-04_05_Litbiomos%20konf/Bendroji%20dalis_pranesimai/1.Virginijus%20Ramanauskas%20LTBIOMA%20final.pdf)

[04_05_Litbiomos%20konf/Bendroji%20dalis_pranesimai/1.Virginijus%20Ramanauskas%20LTBIOMA%20final.pdf](http://www.lsta.lt/files/events/2014-11-04_05_Litbiomos%20konf/Bendroji%20dalis_pranesimai/1.Virginijus%20Ramanauskas%20LTBIOMA%20final.pdf).

212. Theories of European Integration. Rasta: [http://www.kuwi.europa-](http://www.kuwi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/vs/politik3/Dokumente/lehre/europeanintegration/lecture5-1-2006theory.pdf)

[uni.de/de/lehrstuhl/vs/politik3/Dokumente/lehre/europeanintegration/lecture5-1-2006theory.pdf](http://www.kuwi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/vs/politik3/Dokumente/lehre/europeanintegration/lecture5-1-2006theory.pdf).

213. Vilpišauskas, R. *Lietuvos energetika: link nepriklausomybės ES sudėtyje*.

„TSPMI.VU.lt“. 2010 10 04. Rasta: <http://www.tspmi.vu.lt/lt/naujienos/instituto-naujienos/lietuvos-energetika-link-nepriklausomybes-es-sudetyje-48>.

214. Wei-Cheng Wang, V. *State and Interest Groups: Pluralism vs. Corporatism*. 2008. Rasta: <https://facultystaff.richmond.edu/~vwang/ps240/Handouts/HO008.pdf>.

Informacija internetiniuose tinklapiuose

215. AB „Lietuvos energijos gamyba“. *Kauno Algirdo Brazausko hidroelektrinė*. Rasta: <http://gamyba.le.lt/lt/veikla/elektros-gamyba/kauno-hidro-elektrine-khe/>.

216. „Baltpool“ energijos išteklių birža. *Kas yra VIAP?* Rasta: <http://www.baltpool.lt/lt/kas-yra-viap/>.

217. D Legals: geoterminė energetika pamiřta valstybės ilgalaikės paramos planuose. „D-legals.lt“. 2015 04 28. Rasta: <http://dlegals.eu/ru/news-posts/d-legals-geotermine-energetika-pamirsta-valstybes-ilgalaike-paramos-planuose-2/>.

218. European Commission. *Climate Action. 2030 Framework for Climate and Energy Policies*. Rasta: http://ec.europa.eu/clima/policies/2030/index_en.htm.

219. European Commission. *Overview of the secondary EU legislation (directives and regulations) that falls under the legislative competence of DG ENER and that is currently in force*. 2014. Rasta: http://ec.europa.eu/energy/doc/energy_legislation_by_policy_areas.pdf.

220. European Environment Agency. *Potencial Factors for Success*. 2001. Rasta:

http://www.eea.europa.eu/publications/environmental_issue_report_2001_27/Issues_No_27_04.pdf/view.

221. European Wind Energy Association. *The EU Renewable Energy Directive: a close up for EWEA members*, 2009. Rasta: http://ats-group.ro/energy/RES_Directive_special_for_EWEA_members.pdf.

222. Gegeckas, E. *Atsinaujinančios energetikos teisinis reguliavimas. „Projektavimas-statyba.lt“*. 2015 03 19. Rasta: <http://www.projektavimas-statyba.lt/atsinaujinancios-energetikos-teisinis-reguliavimas/>.

223. International Energy Agency. *Renewable electricity generation climbs to second place after coal. Growth driven by wind and solar*. 2015 08 06. Rasta: <http://www.iea.org/newsroomandevents/news/2015/august/renewable-electricity-generation-climbs-to-second-place-after-coal.html>.

224. International Monetary Fund. *Counting the Cost of Energy Subsidies. Access the country database*. 2015 07 17. Rasta:

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2015/NEW070215A.htm>.

225. Lietuvos elektros energetikos asociacija. *Teisės aktai*. Rasta: <http://www.laea.lt/teises-aktai/>.

226. Lietuvos vėjo elektrinių asociacija. *Europos parlamentarai atmetė per menkus tikslus energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybai iki 2030 m*. 2014 02 07. Rasta: <http://www.lvea.lt/index.php/lt/news/news/view/europos-parlamentarai-atmete-per-menkus-tikslus-energijos-is-atsinaujinanciu-istekliu-gamybai-iki-2030-m>.

227. LR Energetikos ministerija. *Lietuva jau viršijo atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo rodiklį, nustatytą 2020 metams*. Rasta: <http://enmin.lrv.lt/lt/naujienos/lietuva-jau-virsijo-atsinaujinanciu-energijos-istekliu-naudojimo-rodikli-nustatyta-2020-metams>.
228. LR Energetikos ministerija. *Lietuvos šilumos sektorius*. Rasta: http://www.enmin.lt/lt/activity/veiklos_kryptys/elektra_ir_siluma/silumos_ukis.php?clear_cache=Y.
229. LR Energetikos ministerija. *Padidinta ES parama šilumos sistemų modernizavimui*. 2013 11 19. Rasta: <https://www.enmin.lt/lt/news/detail.php?ID=3153>.
230. LR Seimo Aplinkos apsaugos komitetas. *Aplinkos apsaugos komitetas pateikė siūlymus Vyriausybei, sprendžiant upių lygio reguliavimo prie hidroelektrinių ir hidroenergetikos poveikio aplinkai klausimus*. 2014 04 24. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4463&p_k=1&p_d=146903.
231. LR Seimo Aplinkos apsaugos komitetas. *Seime įkurta Atsinaujinančių energijos išteklių įstatymo rengimo darbo grupė*. Rasta: http://www3.lrs.lt/docs3/kad6/w6_istorija.show6-p_r=6428&p_d=86006&p_k=1.html.
232. LR Seimo Europos informacijos biuras. *ES energetikos politika. Pusė amžiaus – nacionalinė kompetencija energetikos politikoje*. Rasta: <http://eic.lrs.lt/index.php?-290875191>.
233. LR Seimo Ryšių su visuomene skyrius. *Priimtas Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas*. 2011 04 19. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4445&p_d=109974&p_k=1.
234. Share of energy from renewable sources. “Eurostat”. Rasta: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do?switchdimensions=true>.
235. Taddeu, P. A contradiction of Poland’s wind industry. „European Wind Energy Association”. 8 January 2015. Rasta: http://www.ewea.org/brussels-brief/20150108/?utm_source=Newsletter&utm_campaign=f56c747cee-BrusselsBrief&utm_medium=email&utm_term=0_958a3bf49d-f56c747cee-201247893#paradox.
236. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Dujų sektoriaus licencijų turėtojai*. Rasta: <http://www.regula.lt/dujos/Puslapiai/licencijavimas/licenciju-turetojai.aspx>.
237. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Elektros energijos gamintojams, naudojančioms atsinaujinančius energijos išteklius, fiksuoti tarifai*. Rasta: <http://www.regula.lt/atsinaujinantys-istekliai/Puslapiai/tarifai.aspx>.
238. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Elektros energijos kainos*. Rasta: <http://www.regula.lt/elektra/Puslapiai/tarifai/elektros-energijos-kainos.aspx>.
239. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Elektros energijos rinka*. 2014 02 03. Rasta: <http://www.regula.lt/Puslapiai/bendra/vartotojams/elektros-energijos-rinka.aspx>.
240. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Komisija skelbia gegužės mėnesio vidutinę elektros energijos rinkos kainą*. Rasta: <http://www.regula.lt/Puslapiai/naujienos/2015-metai/2015-06/komisija-skelbia-geguzes-menesio-vidutine-elektros-energijos-rinkos-kaina.aspx>.
241. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Paskelbtas vėjo energiją naudojančių gamintojų, kurių elektrinių įrengtoji galia didesnė nei 350 kW ir kurios jungiamos prie skirstomojo tinklo, aukciono laimėtojas*. 2015 05 15. Rasta: <http://www.regula.lt/Puslapiai/naujienos/2015-metai/2015-05/2015-05-15/paskelbtas-vejo-energija-naudojanciu-gamintoju-kuriu-elektriniu-irengtoji-galia-didesne-nei-350-kW-ir-kurios-jungiamos.aspx>.
242. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinkančios paslaugos*. Rasta: <http://www.regula.lt/elektra/Puslapiai/viesuosius-interesus-elektros-energetikos-sektoriuje-atitinkancios-paslaugos.aspx>.

Atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijų tinklapiai

243. Fotoelektros technologijų ir verslo asociacija. www.pvatvirainovacija.lt.
244. Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos asociacija. www.ateitiesenergija.lt.
245. Lietuvos biodujų asociacija. www.lbda.lt.
246. Lietuvos biomasės energetikos asociacija. www.biokuras.lt.
247. Lietuvos elektromobilių asociacija. www.elektromobilis.org.
248. Lietuvos geotermijos asociacija. www.geotermijosasociacija.lt.
249. Lietuvos hidroenergetikų asociacija. www.hidro.lt.
250. Lietuvos saulės energetikos asociacija. www.lsea.lt.
251. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. www.lsta.lt.
252. Lietuvos vandens tiekėjų asociacija. www.lvta.lt.
253. Lietuvos vėjo elektrinių asociacija. www.lvea.lt.
254. Lietuvos vėjo energetikų asociacija. www.lwea.lt.
255. Atsinaujinančios energijos gamintojų asociacija. www.aega.lt.
256. Nacionalinė pasyvaus namo asociacija. www.pasyvuspastatai.lt.

Teisės aktai, teisės aktų projektai, raštai ir kiti oficialūs dokumentai

257. Agnės Bilotaitės, Arvydo Anušausko, Aurelijos Stancikienės pasiūlymas LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui Nr. XIP-1749.
258. Aiškinamasis raštas Dėl LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto, Nr. XIP-1749. 2010 02 18.
259. Baltic Council of Ministers' Energy Committee. Baltic Energy Strategy. Vilnius, Riga, Tallinn, 1999.
260. Council of the European Union. Addendum to Note. 10236/08 ADD 2. Brussels, 2008.
261. European Commission. White Paper for a Community Strategy and Action Plan COM(97)599 "Energy for the Future: Renewable Sources of Energy." Rasta: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com97_599_en.pdf.
262. European Parliament. Resolution on a 2030 Framework for Climate and Energy Policies. P7_TA(2014)0094, 5 February 2014. Rasta: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0094+0+DOC+XML+V0//EN>.
263. Europos Komisijos komunikatas KOM(2014)C200/01 „2014–2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairės“, 2014.
264. Europos Komisijos komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui KOM(2004)366 „Atsinaujinančios energijos dalis ES Komisijos ataskaita pagal direktyvos 2001/77/EB 3 straipsnį, teisės aktų ir kitų Bendrijos politikų poveikio vystant atsinaujinančių energijos šaltinių įnašą ES įvertinimas bei pasiūlymai imtis konkrečių veiksmų“. Rasta: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2004\)0366/com_com\(2004\)0366_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2004)0366/com_com(2004)0366_lt.pdf).
265. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/77/EB Dėl elektros, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, skatinimo elektros energijos vidaus rinkoje. Rasta: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0077&from=EN>.
266. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/30/EB Dėl skatinimo naudoti biokurą ir kitą atsinaujinančiųjų kūrą transporte. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=45688&p_query=&p_tr2=2.
267. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją. L 140/16, 2009.
268. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/27/ES Dėl energijos vartojimo efektyvumo, 2012. Rasta: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:LT:PDF>.

269. Europos Vadovų Taryba. Išvados Tarybos generalinio sekretoriato delegacijoms. EUCO 169/14. CO EUR 13. CONCL 5. Briuselis, 2014 10 24.
270. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Belgium. (7010/1/08 REV 1 ADD 3). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt82xizb/f=/7010_1_08_rev_1_add_3.pdf.
271. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Bulgaria. (7010/1/08 REV 1 ADD 17). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt87o7vv/f=/7010_1_08_rev_1_add_17.pdf.
272. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Cyprus. (7010/1/08 REV 1 ADD 8). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt82yvzi/f=/7010_1_08_rev_1_add_8.pdf.
273. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Denmark and the United Kingdom. (10236/08 ADD 1). 2008.
274. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Estonia. (7010/1/08 REV 1 ADD 2). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt81b2zo/f=/7010_1_08_rev_1_add_2.pdf.
275. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Finland. (7010/1/08 REV 1 ADD 13) General Secretariat of the Council. 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt8471zn/f=/7010_1_08_rev_1_add_13.pdf.
276. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from France. (7010/1/08 REV 1 ADD 10). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt83ffy1/f=/7010_1_08_rev_1_add_10.pdf.
277. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Germany. (7010/1/08 REV 1 ADD 11). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt83t9zt/f=/7010_1_08_rev_1_add_11.pdf.
278. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Greece. (7010/1/08 REV 1 ADD 4). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt83hoyd/f=/7010_1_08_rev_1_add_4.pdf.
279. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Hungary. (7010/1/08 REV 1 ADD 16) General Secretariat of the Council. 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt87lqzw/f=/7010_1_08_rev_1_add_16.pdf.
280. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Italy. (7010/1/08 REV 1 ADD 1). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt82tayp/f=/7010_1_08_rev_1_add_1.pdf.
281. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Lithuania. (7010/1/08 REV 1 ADD 7). 2008. Rasta:
http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7mlc3gyxp/vi7jgt826cyr/f=/7010_1_08_rev_1_add_7.pdf.
282. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Poland. (7010/1/08 REV 1 ADD 14). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt847fzp/f=/7010_1_08_rev_1_add_14.pdf.

283. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Portugal. (7010/1/08 REV 1 ADD 15). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt84mgv6/f=/7010_0_1_08_rev_1_add_15.pdf.

284. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Romania. (7010/1/08 REV 1 ADD 5). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt839tx7/f=/7010_1_08_rev_1_add_5.pdf.

285. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Slovak Republic. (7010/1/08 REV 1 ADD 9) General Secretariat of the Council. 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt8289z2/f=/7010_1_08_rev_1_add_9.pdf.

286. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from Sweden. (7010/1/08 REV 1 ADD 6). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt83f0xz/f=/7010_1_08_rev_1_add_6.pdf.

287. General Secretariat of the Council. Climate - Energy Legislative Package: Policy debate. Contribution from the United Kingdom. (7010/08). 2008. Rasta:

http://www.eumonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kkg27kof_j9vvik7m1c3gyxp/vi7jgt815kps/f=/7010_08.pdf.

288. Juozaitis, R., Lapinskas, R., Palijanskas, M., Štiormer, V., Petrikis, S.R., Zinevičius, F., Punys, P., Žilinskas, E., Pikšrys, S., Zaremba, A., Lukoševičius, V., Stasiūnas, V., Miežutavičius, B. Atsinaujinančios energetikos, šilumos bei vandens tiekėjų asociacijų, energetikos ekspertų pareiškimas „Už tikrą energetinę Lietuvos nepriklausomybę“. Vilnius, 2012 01 03. Rasta:

http://www.ateitiesenergija.lt/uploads/userfiles/bylos_siuntimui/deklaracija%20-%201rytas.pdf.

289. Lapinskas, R., Paulauskas, S., Petrikis, S.R., Pikšrys, S., Sabaliauskas, A., Skardžius, A., Zinevičius, F., Žilinskas, E. Atviras laiškas LR Prezidentei Daliai Grybauskaitei. 2012. Rasta:

[http://www.lvea.lt/public/gallery/LR%20Prezidentei%20\(final\).pdf](http://www.lvea.lt/public/gallery/LR%20Prezidentei%20(final).pdf).

290. LR Ataskaita apie pažangą skatinant ir naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, 2013. Rasta: http://www.ena.lt/pdfai/Ataskaita_AIE_2013.pdf.

291. LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo 2, 11, 13, 14, 16, 20, 21 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2013, Nr.12-561.

292. LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. XII-1327. 2014 11 13.

293. LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. 10-3372-01. 2010 08 13.

294. LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. 10-3858-01. 2010 09 17.

295. LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749. 2010 02 18.

296. LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(2). 2010 09 22.

297. LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(3). 2010 11 04.

298. LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas Nr. XIP-1749(4). 2010 12 22.

299. LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektas. Nr. XIP-1749(5). 2011 03 18.

300. LR elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 66-1984.

301. LR elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 107-3964.

302. LR energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 32-743.

303. LR energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 56-2224.

304. LR Energetikos ministerija. 2014 m. veiklos ataskaita. 2015 03 01.

305. LR Energetikos ministerija. Atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo 2010 – 2020 m. prognozių dokumentas. Rasta: http://www.enmin.lt/lt/activity/veiklos_kryptys/atsinaujantys_energijos_saltiniai/Prognoze.pdf.
306. LR Energetikos ministerija. Raštas Nr. (8.3-10)3-1834 Dėl kolizijų teisės aktuose nustatant sanitarines apsaugos zonas vėjo elektrinėms. 2015 06 26.
307. LR gamtinių dujų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2743.
308. LR Konkurencijos tarybos nutarimas Dėl viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje reglamentuojančių teisės aktų atitikties LR Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams tyrimo nutraukimo Nr. 1S-27/2015. 2015 03 19.
309. LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvada Dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2020 – 2030 m. Klimato ir energetikos politikos strategija“. Nr. 109-P-03. 2014 02 26.
310. LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto išvados Dėl atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto Nr. XIP-1749. 2010 11 04.
311. LR Seimo Ekonomikos komiteto išvada Dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Dėl skatinimo naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių (ES-80). 2008 04 16.
312. LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos pozicijos derybose su Europos Sąjunga energetikos derybiniam skyriuje ir Nacionalinės energetikos strategijos pataisų, reikalingų sėkmingai stojimo į Europos Sąjungą eigai užtikrinti Nr. IX-882. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 49-1887.
313. LR Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl 2007 metų Nacionalinės energetikos strategijoje suformuluotų siekių įgyvendinimo rezultatų įvertinimo ir situacijos energetikos sektoriuje išsiaiškinimo išvados. Nr. XII-817. 2014 04 10.
314. LR Seimo teisės aktų registras. Rasta: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.rezult_l?p_nr=&p_nuo=&p_iki=&p_org=&p_drus=&p_kalb_id=1&p_title=Atsinaujinan%20i%20i%20F0tekli%20F8%20energetikos%20%20Elstatym%20pakeitimo&p_text=&p_pub=&p_met=&p_lnr=&p_denr=&p_es=0&p_tkid=&p_tid=&p_t=0&p_tr1=2&p_tr2=2&p_gal=&p_rus=1&p_sess=84CD9E12346F49EA85A1B77E6402D5A3&p_no=5.
315. LR Seimo Valdybos sprendimas Dėl darbo grupės Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui parengti sudarymo. Nr. SV-S-190. 2009 04 03.
316. LR Šilumos ūkio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 51-2254.
317. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekto Nr. XIP-1749(5). 2011 03 30.
318. LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2012 07 04 nutarimo Nr. 827. Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašo patvirtinimo pakeitimo Nr. 922. *Valstybės žinios*. 2013. Nr. 109-5380.
319. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašo patvirtinimo Nr. 827. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 81-4239.
320. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos (Nacionalinė ACQUIS priėmimo programa) teisės derinimo priemonių ir ACQUIS įgyvendinimo priemonių 2002 metų planų patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 25-910.
321. LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 25. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 9-228.
322. LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 672. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 9-228.
323. LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 897. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 100-3862.58-01.

324. LR Vyriausybės nutarimas Dėl LR Vyriausybės 2001 12 05 nutarimo Nr. 1474. Dėl teisės aktų, būtinų LR Elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo pakeitimo Nr. 311. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 49-1958
325. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Nacionalinės šilumos ūkio plėtros 2015–2021 metų programos patvirtinimo Nr. 284. 2015.
326. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo Nr. 343. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 22-652.
327. LR Vyriausybės nutarimas Dėl teisės aktų, būtinų LR elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 104-3713.
328. LR Vyriausybės nutarimo projektas Dėl Nacionalinės atsinaujinančių energijos išteklių plėtros programos patvirtinimo Nr. 14-3509, 2014 03 25.
329. LR šilumos ūkio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 51-2254.
330. Lubys, B., Mačiulis, V., Sutkus, V., Pikšrys, S., Skardžius, A., Paulauskas, S., Žilinskas, E., Petrikis, S.R., Lapinskas, R. Lietuvos pramonininkų konfederacijos raštas LR Ministrui Pirmininkui A.Kubiliui Dėl atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašo projekto. Nr. 414. 2010.
331. Nacionalinė energetikos strategija. Patvirtinta Seimo nutarimu Nr. X-1046. 2007.
332. Nacionalinė energetikos strategija. Patvirtinta Seimo nutarimu Nr. IX-1130. 2002.
333. Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Patvirtinta Seimo nutarimu Nr. XI-2133, 2012.
334. Nacionalinės energetikos strategijos pagrindinės kryptys. Patvirtintos Vyriausybės nutarimu Nr. 288. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 30-545.
335. Nacionalinis atsinaujinančių išteklių energijos veiksmų planas. 2010. Rasta: http://www.ena.lt/pdfai/Veiksmu_planas.pdf.
336. Nagevičius, M., Dapšys, L., Verpetinskis, A., Petrikis S.R., Štiormer, V., Lapinskas, R., Sabaliauskas, A., Pikšrys, S., Žilinskas, E., Vaičiulis, A., Miknevičius, A. Pranešimas spaudai Dėl Lietuvos Respublikos Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimų ir jų įgyvendinimo. 2013 01 14. Rasta: <http://www.bns.lt/topic/941/news/42783501/print/true/>.
337. Petro Gražulio pasiūlymas LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui Nr. XIP-1749(5). 2011 03 21.
338. Rasos Juknevičienės pasiūlymas LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektui Nr. XIP-1749(3). 2010 12 10.
339. Romanian Ministry of Energy, Small an Medium Enterprises and the Business Environment. Appeal letter to European Commission Vice President M.Ševčovič. 2015 03 02. Rasta: https://docs.google.com/file/d/0B_JqTUh86obYUFNNmVNX1VRRmdXUE1rMHRtMS1IdH_VjVVVpn/edit?pli=1.
340. Sutkus, V., Nagevičius, M., Pikšrys, S. Raštas LR Vyriausybei Dėl kolizijų teisės aktuose nustatant sanitarines apsaugos zonas vėjo elektrinėms. Vilnius, 2015 06 04.
341. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. *Atsinaujinančių energijos išteklių sektoriaus plėtros įvertinimas*. 2014 m. vasario d. pažymos Nr. O5- Dėl elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, tarifų nustatymo 2014 metų II ketvirčiui priedas. 2014.

Interviu

342. Pikšrytė, A. *Interviu su Arvydu Sekmoku*. Vilnius, 2015 06 09.
343. Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Feliksu Zinevičiumi*. Kaunas, 2015 03 06.
344. Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Mantu Marčiukaičiu*. Kaunas, 2015 03 06.
345. Pikšrytė, A. *Interviu su dr. Viktorija Sankauskaite*. Vilnius, 2015 04 10.
346. Pikšrytė, A. *Interviu su Gintautu Jakimavičiumi*. Vilnius, 2015 03 20.
347. Pikšrytė, A. *Interviu su Jonu Šimėnu*. Vilnius, 2015 02 24.

348. Pikšrytė, A. *Interviu su Justinu Poderiu*. Interviu atliktas telefonu, 2015 06 24.
349. Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Balsiu*. Vilnius, 2015 02 24.
350. Pikšrytė, A. *Interviu su Linu Sabaliausku*. Kaunas, 2015 06 26.
351. Pikšrytė, A. *Interviu su LR valstybės tarnautoja*. Vilnius, 2015 03 09.
352. Pikšrytė, A. *Interviu su Martynu Nagevičiumi*. Vilnius, 2015 02 13.
353. Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil dr. Jurgiu Vilemu*. Kaunas, 2015 03 06.
354. Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Petru Puniu*. Kaunas, 2015 03 03.
355. Pikšrytė, A. *Interviu su prof. habil. dr. Vidmantu Jankausku*. Vilnius, 2015 06 09.
356. Pikšrytė, A. *Interviu su Remigijumi Lapinsku*. Vilnius, 2015 02 13.
357. Pikšrytė, A. *Interviu su Romu Švedu*. Interviu atliktas telefonu, 2015 06 18.
358. Pikšrytė, A. *Interviu su Rymantu Juozaičiu*. Vilnius, 2015 04 23.
359. Pikšrytė, A. *Interviu su Vitu Mačiuliu*. Vilnius, 2015 03 09.

PRIEDAI

1. priedas. Paramos schemų ir kvotų (suminės instaliuotos galios) elektros energijai, pagamintai iš atsinaujinančių išteklių, pokyčiai LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektuose

Įstatymo projektai	2010 02 18	2010 09 22	2010 11 04	2010 12 22	2011 03 18	2011 05 12
Paramos schema	Fiksuotų tarifų ir priemokų	12 metų (fotoelektrinėms, kurių įrengtoji galia yra ne didesnė nei 30 kW, 20 metų, o fotoelektrinėms, kurių įrengtoji galia yra 30 kW ir didesnė — 17 metų).	Konkursų ir aukcionų nuo 250 kW	nuo 350 kW		nuo 30 kW
Paramos laikotarpis	12 metų		12 metų			
Esminės nuostatos (pokyčiai) dėl paramos schemos	Vyriausybė nustato bendrą maksimalų metinį superkamos elektros energijos, kiekį atskiroms atsinaujinančių išteklių energijos rūšims, už kurį mokamas fiksuotas tarifas. 2015 m. superkamos elektros energijos kiekis sudaro 2,0 TWh, iš jų: - vėjo elektrinėse 1,3 TWh;		2015 m. remiamos elektros energijos kiekis sudaro ne mažiau kaip 3,05 TWh, iš jų:	Nuostatos dėl 2015 m. ir 2020 m. superkamos elektros kiekių energijos eliminuotos.		

<p>Esminės nuostatos (pokyčiai) dėl suminės instaliuotos galios</p>	<p>- saulės elektrinėse 0,03 TWh; - kitose elektrinėse 0,67 TWh.</p> <p>2020 m. superkamos elektros energijos kiekis sudaro 3,0 TWh, iš jų: - vėjo elektrinėse 2,0 TWh; - saulės elektrinėse 0,05 TWh; - kitose elektrinėse 0,95 TWh.</p> <p>Elektros energijai, pagamintai viršijant nustatytas apimtis, taikomos priemonės.</p>	<p>- saulės elektrinėse 0,08 TWh; - kitose elektrinėse 0,92 TWh.</p> <p>Priemonų tvarka nedetalizuojama (palikta Vyriausybės kompetencijai).</p>	<p>Iki 2020 m. vėjo elektrinių suminę įrengtąją galią padidinti iki 500 MW, neįskaitant mažųjų elektrinių iki 30 kW.</p>	<p>Iki 2020 m. vėjo elektrinių sausumoje įrengtąją galią padidinti <i>ne mažiau kaip iki</i> 550 MW, neįskaitant mažųjų elektrinių, kurių įrengtoji galia ne didesnė kaip 30 kW.</p>	<p>Iki 2020 m. vėjo elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 500 MW, neįskaitant mažųjų elektrinių iki 30 kW.</p>	<p>- saulės elektrinėse 0,05 TWh; - biokuro elektrinėse 1 TWh; - hidroelektrinėse 0,7 TWh.</p> <p>2020 m. remiamos elektros energijos kiekis sudaro 4,65 TWh, iš jų: - biokuro elektrinėse 1,77 TWh; - hidroelektrinėse elektrinėse 0,8 TWh.</p> <p>Nuostatos dėl priemonių eliminuojamos.</p>
--	---	--	--	--	---	--

	<p>Vėjo elektrinių suminės įrengtosios galios padidinimui virš 500 MW</p> <p>Vyriausybė parengia ir patvirtina tolesnę vėjo elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliavimo infrastruktūros plėtros tvarką.</p>	<p>Iki 2020 metų saulės elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 50 MW, neįskaitant mažųjų elektrinių iki 30 kW.</p>	<p>Pasiekus 500 MW saulės elektrinių įrengtąją galią, Vyriausybė parengia ir patvirtina tolesnę vėjo elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliavimo infrastruktūros plėtros tvarkos aprašą.</p>	<p>Iki 2020 metų saulės elektrinių įrengtąją galią padidinti <i>ne mažiau, kaip iki</i> 50 MW, neįskaitant mažųjų elektrinių iki 30 kW.</p>	<p>Nuostata modifikuojama (žr. šio stulpelio apatinę pastraipą).</p>	<p>Nuostatos atsisakyta.</p>
	<p>Saulės elektrinių suminę įrengtąją galią padidinti iki 50 MW.</p>	<p>Iki 2020 metų saulės elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 50 MW, neįskaitant mažųjų elektrinių iki 30 kW.</p>	<p>Pasiekus 500 MW vėjo elektrinių įrengtąją galią, Vyriausybė parengia ir patvirtina tolesnę vėjo elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliavimo infrastruktūros plėtros tvarkos aprašą.</p>	<p>Iki 2020 metų saulės elektrinių įrengtąją galią padidinti <i>ne mažiau, kaip iki</i> 10 MW, neįskaitant mažųjų elektrinių iki 30 kW.</p>	<p>Nuostata modifikuojama (žr. šio stulpelio apatinę pastraipą).</p>	<p>Pasiekus 500 MW vėjo elektrinių įrengtąją galią, Vyriausybė parengia ir patvirtina tolesnę vėjo elektrinių, perdavimo ir skirstomųjų tinklų, pažangiųjų tinklų ir elektros energijos akumuliavimo infrastruktūros plėtros tvarkos aprašą.</p>

	<p>Hydroelektrinių suminę įrengtąją galią padidinti iki 250 MW.</p>	<p>Iki 2020 metų hidroelektrinių suminę įrengtąją galią padidinti iki 250 MW.</p>		<p>Iki 2020 m. hidroelektrinių įrengtąją galią padidinti <i>ne mažiau</i> kaip iki 141 MW, pirmenybę suteikiant nepatvankinėms technologijoms.</p>	<p>Iki 2020 m. hidroelektrinių įrengtąją galią padidinti iki 141 MW, (pirmenybę suteikiant nepatvankinėms technologijoms).</p>	<p>Iki 2020 m. biokuro elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 355 MW.</p>
<p>Biokuro elektrinių suminę įrengtąją galią padidinti iki 150 MW.</p>	<p>Iki 2020 metų biokuro elektrinių suminę įrengtąją galią padidinti iki 150 MW.</p>	<p>Iki 2020 m. biokuro elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 350 MW.</p>	<p>Iki 2020 m. biokuro elektrinių įrengtąją galią <i>padidinti ne mažiau kaip iki</i> 350 MW.</p>	<p>Iki 2020 m. biokuro elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 355 MW.</p>	<p>Iki 2020 m. biokuro elektrinių įrengtąją galią padidinti iki 355 MW.</p>	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektais.

2. priedas. Informantų sąrašas

Pastaba: informantų buvusios pareigos lentelėje pateikiamos skliausteliuose.

Atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupių (asociacijų) atstovai	
Lietuvos atsinaujinančių išteklių energetikos konfederacijos prezidentas	M.Nagevičius
Lietuvos vėjo elektrinių asociacijos tarybos pirmininkas	L.Sabaliauskas
Pasaulio biomasės energetikos asociacijos (angl. <i>World Bioenergy Associaton</i>) prezidentas, (Lietuvos biomasės energetikos asociacijos prezidentas, Europos biomasės energetikos asociacijos valdybos narys)	R.Lapinskas
Lietuvos saulės energetikos asociacijos prezidentas, Fotoelektros verslo ir technologijų asociacijos valdybos narys, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komiteto narys	V.Mačiulis
Lietuvos hidroenergetikų asociacijos tarybos pirmininkas	prof. habil. dr. P.Punys
Lietuvos geotermijos asociacijos valdybos pirmininkas	dr. F.Zinevičius
Valstybės institucijų atstovai	
(LR Energetikos ministras)	A.Sekmokas
(LR Energetikos ministerijos atsinaujinančių energijos išteklių skyriaus vedėjas)	G.Jakimavičius
Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos narė, (LR Energetikos ministerijos atsinaujinančių energijos išteklių ir energijos efektyvumo skyriaus vedėja)	dr. V.Sankauskaitė
LR valstybės tarnautoja	Nesutiko atskleisti savo užimamų pareigų bei tapatybės
(LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininkas, LR Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo darbo grupės vadovas, Lietuvos biomasės energetikos asociacijos „Litbioma“ direktorius)	J.Šimėnas
LR Seimo Europos reikalų komiteto pirmininko pavaduotojas, LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto narys, LR Seimo Energetikos komisijos narys, Lietuvos žaliųjų partijos pirmininkas	L.Balsys
Energetikos, energetikos teisės ekspertai	
Lietuvos energetikos instituto Atsinaujinančių išteklių ir efektyvios energetikos laboratorijos vadovas	dr. M.Marčiukaitis
Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorius, Lietuvos pramoninių konfederacijos Energetikos komiteto pirmininkas, (Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos pirmininkas)	prof. habil. dr. V.Jankauskas
Lietuvos energetikos instituto profesorius, Lietuvos mokslų akademijos narys	prof. habil. dr. J.Vilemas
Pasaulio energetikos tarybos Lietuvos komiteto pirmininkas, (AB „Lietuvos energija“ generalinis direktorius)	R.Juozaitis
Energetinio saugumo ekspertas, lektorius, (LR Energetikos viceministras)	R.Švedas
Energetikos teisės ekspertas, advokatų kontoros „Bernotas ir Dominas Glimstedt“ teisininkas	J.Poderis

3. priedas. Interviu klausimų sąrašas

Pastaba: pateikiamas išplėstinis orientacinių klausimų sąrašas. Klausimų pateikimas ir jų eiliškumas priklausė nuo interviu trukmės ir pokalbio eigos.

1. Ar Lietuvos energijos rinka yra labiau liberali, ar labiau monopolistinė, turint galvoje tokius veikėjus, kaip atsinaujinančių išteklių energijos gamintojai? Kaip vertinate jų padėtį energetikos sektoriuje?
2. Gal galima išskirti kokius nors etapus, kaip vystėsi atsinaujinančių išteklių energetikos politika (reguliavimas) Lietuvoje? Kada šis procesas prasidėjo ir kieno iniciatyva?
3. Kokiu mastu atsinaujinančių išteklių energetikos politikos ir pačios atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra Lietuvoje sąlygojama ES reikalavimų?
4. Gal galėtumėte pakomentuoti Lietuvos poziciją ES atsinaujinančių išteklių energetikos politikos įpareigojimų valstybėms narėms atžvilgiu (konkrečiai domintų Lietuvos pozicija dėl direktyvos 2009/28/EB Dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją)?
5. Kaip vertinate direktyvoje 2009/28/EB Lietuvai iškeltą bendrą 23 proc. atsinaujinančių išteklių energijos tikslą ir nusistatytus tikslus elektrai, šilumai bei transporto sektoriui?
6. Jūsų nuomone, kaip Lietuvai sekasi vykdyti direktyvą 2009/28/EB ir jos įgyvendinimo planą? Kas šioje srityje nuveikta ir kas dar nenuveikta?
7. Kokius įvardytumėte pagrindinius veikėjus, interesų grupes ir institucijas, formuojant atsinaujinančių išteklių energetikos politiką, kokie jų tikslai, interesai ir tarpusavio santykiai?
8. Kaip vertinate įvairių valdžios institucijų (vyriausybės, parlamento, vietos lygmens institucijų, prezidentės) požiūrį į atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą? Ar jis vieningas, ar skiriasi? Kokia būtų atsinaujinančių išteklių energetikos reikšmė ir vieta, jei lygintumėme su tokiais strateginiais projektais, kaip SGD terminalas, elektros jungtys ir kt.?
9. Ar įžvelgtumėte požiūrių skirtumą į atsinaujinančių išteklių energetikos politiką ir plėtrą dėl vyriausybės kaitos? Galbūt egzistuoja požiūrių skirtumai pagal partiškumą?
10. Kokie yra valstybės prioritetai, vertinant atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą bei vykdomą šios srities reguliavimo politiką?
11. Kokios atsinaujinančių išteklių energetikos asociacijos ar kiti šios srities veikėjai aktyviausi santykiuose su valstybės institucijomis dėl atsinaujinančių išteklių energetikos politikos nuostatų ir kokie jų tikslai bei interesai? Kaip pasireiškia jų įtaka sprendimų priėmimui?
12. Kaip valstybės institucijoms, visų pirma, Energetikos ministerijai, sekasi derinti interesus su asociacijomis ir kitomis atsinaujinančių išteklių energetikos interesų grupėmis? Jūsų nuomone, ar pavyksta suderinti visų suinteresuotų pusių pozicijas, tame tarpe ir viešąjį interesą?
13. Kaip sekasi spręsti iškilusius ginčus, atsižvelgti į pasiūlymus, pastabas?
14. Ar galima būtų teigti, kad egzistuoja interesų grupės, proteguojančios kitas energetikos rūšis, besipriešinančios atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai, siekiant išsaugoti ar apginti savo pozicijas? Jei taip, tai kokios jos, ir kaip toks lobizmas pasireiškia ar potencialiai galėtų pasireikšti? O galbūt yra atvirkščiai?
15. Kaip vertintumėte konkurenciją tarp tradicinės ir atsinaujinančių išteklių energetikos, tarp valstybinių energetikos įmonių, tinklų bei verslo, t.y., atsinaujinančių išteklių energijos gamintojų?
16. Jei reikėtų apibendrinti, kaip vertintumėte savivaldybių požiūrį į atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrą? Galbūt išskirtumėte konkrečias savivaldybes, kurios vykdo konkrečias iniciatyvas šioje srityje?

17. Kaip vertinate Energetikos ministerijos vaidmenį, atliekamas veiklas ir funkcijas, ryšium su atsinaujinančių išteklių energetikos politikos formavimu ir įgyvendinimu?
18. Galbūt galėtumėte išskirti kokias nors atsinaujinančių išteklių energetikos srities reguliavimo tendencijas per visą reguliavimo laikotarpį?
19. Jūsų vertinimu, kokie atsinaujinančių išteklių energetikos sektoriai problemiškesni, o kurie perspektyviausi? Ar išvelgtumėte prioritetą kuriai nors sričiai ar sritims, o galbūt kažkurių sričių ignoravimą valstybės mastu?
20. Kaip vertinate Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos darbą, vaidmenį ir funkcijas atsinaujinančių išteklių energetikos reguliavime?
21. Jūsų nuomone, ar valstybė skiria pakankamai dėmesio ir finansinės paramos atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai? Jei per daug ar per mažai, kokia kryptimi poziciją reikėtų keisti?
22. Kaip vertintumėte vadinamąjį saulės energetikos bumą, t.y., jo priežastis, pasekmes ir jų sureguliovimą?
23. Kaip vertinate atsinaujinančių išteklių energijos paramos schemas, visų pirma aukcionais paskirstomas kvotas ir tarifus elektrai, taip pat kitas priemones? Kaip vertintumėte galimybę nuo paramos iš VIAP už kWh pereiti prie paramos investicijoms elektros sektoriuje? Jūsų nuomone, kokios būtų atsinaujinančių išteklių energetikos politikos/plėtos perspektyvos, ryšium su valstybės parama?
24. Kaip vertinate VIAP struktūrą ir atsinaujinančių išteklių energijos dalį joje?
25. Kokie yra Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo parengimo, jo nuostatų plusai ir minusai, įtaka atsinaujinančių išteklių energetikos plėtrai?
26. Ar sutiktumėte su teiginiu, kad šis įstatymas, ryšium su europeizacijos procesais atsinaujinančių išteklių energetikos politikos srityje, Lietuvoje buvo parengtas pakankamai vėlai?
27. Kokie klausimai daugiausia diskusijų kėlė rengiant ir įgyvendinant minėtą įstatymą? Kaip sekėsi derinti visų suinteresuotų pusių pozicijas?
28. Kodėl įstatymo rengimo metu keitėsi paramos schema ir net kelis kartus kito instaliuotos galios kiekiai?
29. Kodėl įstatymo projektą buvo netgi 5, ir kokios priežastys paskatino ministeriją parengti alternatyvų įstatymo projektą? Kokios priežastys paskatino pasilikti prie LR Aplinkos komiteto rengto projekto?
30. Kaip vertintumėte atsinaujinančių išteklių energetikos politikos perspektyvas, t.y., tolesnį teisinį reguliavimą, skatinimą, plėtrą po naujosios nacionalinės energetikos strategijos priėmimo, ryšium su kitais Lietuvos energetikos prioritetais? Kaip vertintumėte kvotų atsinaujinančių išteklių energijai padidinimą ir, apskritai, kaip įsivaizduotumėte atsinaujinančių išteklių dalį Lietuvos energijos balanse vidutiniu, ilguoju laikotarpiu?

Aistė Pikšrytė

**LIETUVOS ATSINAUJINANČIŲ IŠTEKLIŲ ENERGETIKOS
POLITIKA EUROPINĖS INTEGRACIJOS KONTEKSTE**

Mokslo daktaro disertacija

Spausdino – Vytauto Didžiojo universitetas
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)

Užsakymo Nr. K16-048. Tiražas 15 egz. 2016 07 11.

Nemokamai.